

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

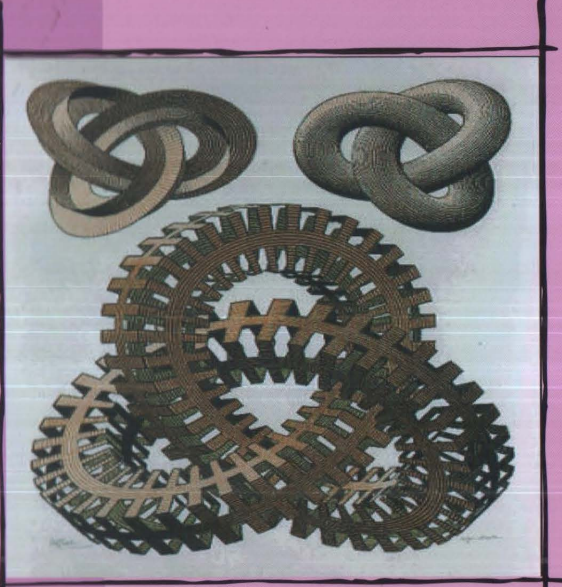
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YALAN



Fikret Başkaya

YALAN

Fikret Başkaya



ÖTELİ YAYINEVİ

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://tr.aztey.org>

Öteki
ARAŞTIRMA - İNCELEME

Kapak Düzenlemesi

Öteki Ajans

Düzelti

Mazlum Hancı

İç Mizanpaj

Özgür Yurttaş

2. Baskı

Şubat 2015

© Öteki Yayınevi

Sertifika No: 25446

Baskı ve Cilt

Ceylan Matbaası

Mahteme Mah. Davutpaşa Cad.

Güven İş Merkezi B Blok No: 318

Tel: (0212) 613 10 79

Yönetim Yeri

Dr İhsan Ünlüer Sok. Caferağa Mah. 16/10

Kadıköy / İstanbul

Tel: 0216 345 41 09

kitap@otekiyayinevi.com

www.otekiyayinevi.com

ISBN: 978-975-584-220-2

FİKRET BAŞKAYA

YALAN



ÖTEKİ YAYINEVİ

Fikret Başkaya (Denizli, 1940), İzmir Atatürk Lisesi ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, İktisat ve Maliye bölümünden mezun oldu. Doktora için gittiği Fransa'nın Paris ve Poitiers Üniversitelerinde, emperyalizm, kolonyalizm, "azgelişmişlik", kalkınma ve kapitalizmden sosyalizme geçiş temaları üzerine çalışmalar yaptı. Türkiye'ye döndüğünde askere alındı ve yedek subay okulundan "kötü düşünceli" olduğu gerekçesiyle, "sakıncalı piyade" çıkarılarak Erzurum'a (Oltu) sürgün edildi. Askerlik sonrası çeşitli "demokratik" kuruluşlarda araştırmacı olarak çalıştı. 1979 yılında Akademik kariyere geçti.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisat bölümü öğretim üyesi iken yazdığı (1991), ***Paradigmanın İflası*** adlı kitabından yargılandı, 20 ay hapis ve para cezasına çarptırıldı ve üniversiteden kovuldu. Haymana Cezaevinden tahliye olduktan sonra (Haziran 1995) Türkiye ve Orta-Doğu Forumu Vakfı'nı kurdu. Daha önce kurulan (1992) ve kurucularından olduğu Özgür Üniversite'yi, Türkiye ve Orta-Doğu Forumu Vakfı çatısı altına aldı. 1999 da yazdığı bir makaleden de 15 ay hapis ve para cezasına çarptırıldı. 27 Haziran 2002'de Kalecik Cezaevinden tahliye oldu. Hakkında açılan davaların sayısını bilmemektedir... Çok sayıda kitap ve makalenin yazarıdır. Kurulduğu günden beri Özgür Üniversite'nin başkanlığını yapmakta ve orada dersler vermektedir...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM SÖYLEŞİLER MERDAN ÖZÜDOĞRU

Emperyalizm.....	15
Sürdürülemezlik.....	27
Politik İslam.....	41
Demokrasi.....	54
Medya.....	67
Türkiye.....	81

İKİNCİ BÖLÜM KAPİTALİZM

Kapitalizm Neden Sürdürülebilir Değildir?.....	97
Balıklar ve İnsanlar.....	121
Zenginlik, Yoksulluk Ve Özel Mülkiyete Dair I.....	129
Zenginlik, Yoksulluk Ve Özel Mülkiyete Dair II.....	137
Kapitalizmi ‘Krizden’ Kurtarmak Değil, Kapitalizmden Kurtulmak.....	144
Bu Bir Uygarlık Krizidir.....	151
Neden Kapitalizmde Ahlâk İstisna, Ahlâksızlık Kuraldır?.....	161

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM MUHTELİF

Nükleer Santrallere Dair Gerçeği Söylemek.....	171
3 G Sizi Mutlu Eder Mi...?.....	179
Futbol, Güney Afrika ve Ekranlara Yansımayanlar... ..	188
Sınav Sanayii Veya Eğitimin Sefaleti.....	194
Uzmanı ve Uzmanlığı Nasıl Bilirsiniz?.....	201
Nükleer Santraller Üzerine Söyleşi Yeni Harman.....	208
Reklamlar İnsana ve Doğaya Karşı... ..	215
Otomobil, Köprü ve Kentin Ölümü... ..	221
Eğitim Reformu: Neden Ve Kimin İçin?.....	227

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ORTA DOĞU VE SAVAŞ

Orta Doğu ve Arap Dünyasında Yeni Dönem.....	235
Suriye’ye Dair Gerçeği Söylemek!	241
Yalan	247
Fikret Başkaya ile Türkiye, Suriye, Ortadoğu, ABD, Rusya, Hegemonya ve Rio Zirvesi üzerine söyleşi.	255
Doksanbeş Yıllık Yalan, Kadrolu Yalancılar ve Kirlenmiş Vicdanlar... ..	263
Netekim... Bugünkü Dersimizin Konusu: “Hukuk Devleti”	269
Üç Ekoloji - Yeşiller Ve Sosyalizm Dosyası Soruşturma Soruları.....	275
Rio 2012, Sürdürülebilir Kalkınmadan “Yeşil Ekonomiye”: Garp Cephesinde yeni bir şey yok!	281

BEŞİNCİ BÖLÜM SOL

Liberalizm, Kapitalizm ve Sol	289
Marksizm Bir İdeoloji Değil Teoridir... ..	295
Türkiye Soluna Soldan Bakmak	303
“Örgüt” ve “Örgütlü Olmaya” Dair Bir Kaç Not.....	315
Devrim Üzerine Söyleşi I	322
Devrim Üzerine Söyleşi II	335

ÖNSÖZ

YALAN DÜNYA DEĞİL, YALANLI DÜNYA!

Açlık, yoksulluk, sefalet, savaşlar, katliamlar, cinayetler, sayıları ve yoğunlukları hızla artan “doğal felaketler”, etnik-din-mezhep kökenli çatışmalar, hâlâ kaza denilen ama pek de “görünmez kaza” sayılmayacak nedenlerin sonucu sayısız ölümler, yangınlar, bozulan doğal çevre, anlam kaybı, nîrengi noktasının kayboluşu... Bütün bu kötülüklerin, olumsuzlukların, saçmalıkların kaynağında ne var? Bunlar hangi nedenlerin sonucu olarak ortaya çıkıyor? Ve bütün bunlar birbirinden bağımsız şeyler olarak mı tezahür ediyor? Eğer birbirinden kopuk, izole şeyler değilse, aralarında nasıl bir nedensellik ilişkisi ve hiyerarşisi söz konusudur? Ya da bütün bunların gerisindeki asıl neden nedir? Çelişik gibi görünse de sanki her şey olup-bitenlerin anlaşılmasını engellemek üzere kurgulanmış durumda. İnsanlık büyük bir yalan üzerinde “yol alıyor” ve bu kepezelik bir de şeylerin normal hâli sayılıyor...

Bu gazeteleri okuyarak, bu televizyonları seyrederek, bu “uzmanları” dinleyerek olup-bitenleri anlamak, bilince çıkarmak, şeylerin gerçeğine nüfûz etmek mümkün değil. O halde yeni bir bakış, farklı bir yaklaşım, başka bir kavrayış gerekiyor. Başka türlü söylersek, geçerli anlayışları ve yaklaşımları vakitlice terketmek gerekiyor. Zira bu minvâl üze devam etmek sorunları, olumsuzlukları, kötülükleri daha da büyütme anlamına gelecektir... Dünya büyük bir yalan üzerinde duruyor ve bu durum sürdürülebilir değil... Dolayısıyla “yalan dünya’dan” değil de, “yalanlı dünya’dan” söz etmek daha uygun. Herhalde “yalan dünya” deyimiyle ölümlü insan kastediliyor ve bireye gönderme yapılıyor. Nedense doğum normal ve olumlu bir şey sayılıyor da, ölüm anormal ve kötü bir şey sayılıyor...

Oysa doğum ve ölüm, organik-inorganik döngüsü dahilinde ortaya çıkan iki andan başka bir şey değil. Doğum inorganığın organiğe, ölüm de organiğin inorganığe dönüşmesi demek. Ve bu döngü bütün canlılar için geçerli olan, sadece insan soyunu angaje etmiyor.

*Eğer yalanlar sadece bireyi angaje eden bir şey olsaydı, ya da “mâsum” yalanlar olarak kalsaydı, herhalde bu günkü sefil durum da ortaya çıkmazdı. Oysa yalanlı dünyada insanlık yıkımın eşiğine doğru hızla yol alıyor. Antonio Gramsci’nin dediği gibi “ufukta kötü emareler beliriyor...” O halde, sorun ne ile ilgili, veya nereden kaynaklanıyor denecektir. Sanıyorum bu durum gerçeğin yalana karışması, yalanın gerçekmiş gibi görünmesiyle ilgili. André Gide, yalanların en berbatı, gerçeğe en çok yaklaşılandır” derken herhalde bunu kastediyordu... Gerçek yaşamda bir karşılığı olmayan her hangi bir şey, zamanla bir inanç kategorisi haline geliyor, yalanla gerçek birbirine karışıyor, iç içe geçip yer değiştiriyor. Velhasıl yalan gerçek oluyor... Ne demek istediğime bir örnek şu olabilir: Modern çağın toplumsal düşüncesinde taht kurmuş bir söylem, **homo economicus** [ekonomik insan] denilendir. “Saf” ekonominin teorisyenlerinin peydahladığı bu tevatür, ‘insanın her koşulda ve mutlaka rasyonel davranan bir birey olduğu, yaptığı her şeyin, verdiği her kararın avantaj ve dezavantajlarını çok iyi bildiği, değerlendirmesini sağlam yaptığı, aklını tam bir yetkinlikle kullandığı şeklindedir. İkincisi de, ‘**homo economicus**’ denilen bireyin kendi çıkarını gerçekleştirmek amacıyla yaptıkları, onun bireysel çıkar peşinde koşması, sonuçta toplumsal yararın [iyiliğin] gerçekleşmesine müncer olur şeklindeki tespittir. Tabii buradan hareketle de bencillik iyi ve arzulanır bir şey sayılacaktır ve maalesef sayılıyor... Bireysel egoizmin, bencilliğin kutsandığı bir insan toplumunun sefil halleri, şimdilerde nerelerde sürüldüğü mâlûm değil mi? Bir insanın bireysel egoizmlerin toplamından toplumsal genel ‘yararın’ türeyeceğine, inanması mümkün müdür? İnananlar hayli çok olduğuna göre, demek ki mümkün... Eğer **homo economicus** denilen akli başında, her koşulda aklını iyi kullanan, rasyonel kararlar verebilen, iyiy-*

le-kötü, doğruyla-yanlış ayrımını yapabilen biri olsaydı, bu gün dünya böyle olur muydu? Oysa, gerçek yaşamda rastlanan insan tipi hiçte tevatür edildiği gibi değil. İnsanlar akıllarını iyi kullandıkları, rasyonel davrandıkları için mi reklamların ve reklamların gerisindekilerin kölesi olmayı “olağan ve gerekli” sayıyorlar ve sorun etmiyorlar? Eğer insanlar burjuva iktisatçılarının tevatür ettiği gibi “rasyonel” davranma yeteneğine sahip olsalardı, mesela İstanbul’un trafiği böyle olur muydu? Akli başında bir insan borç altına girip, on yıl sonraki “muhtemel gelirini” bu günden harcar mıydı, bankaların rehini olmaya razı olur muydu?

Rosyonel birey kamu hizmetlerinin bir kâr ve sömürü alanı haline getirilmesini, kamuya [topluma] ait olanın/olması gerekenin özel şahıslar ve şirketler tarafından yağmalanmasını içine sindirir miydi? Kamu hizmeti para ödenerek, dahası borç altına girilerek yararlanılan bir şey midir? Eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, konut, su, vb. bir hak mıdır, yoksa borçlanılarak ulaştırılması gereken metaller mi? Şimdilerde, neoliberal küreselleşme çağında bunlar artık bir hak sayılmıyor. Sıradan insanların bir tek hakları var: Kredi hakkı. Doğrusu borçlanma hakkı. Kimse “borç” demiyor, kredi denmesi de boşuna değil. Siz hiç borç kartım var dendiğini duydunuz mu? Boğazına kadar borca batmış, gelecekleri mülk sahibi sınıflar, özellikle de finans baronları tarafından rehin alınmış insanların, Orta Çağın serflerinden, reayasından daha iyi durumda olduğunu kim iddia edebilir? O halde doğrusu ne olabilirdi? Belki şöyle formüle edilebilirdi: İnsan rasyonel hareket etme potansiyeline sahip bir varlıktır. Aklını kullanabilmesi, rasyonel davranabilmesi, kendisi ve hemcinsleri için iyiyle kötüyü, güzelle çirkini... tefrik etme yeteneğine sahiptir... Velhasıl bunlar potansiyel bir olasılık olarak mevcuttur sadece...

Benzer bir durum teknoloji bahsi için de geçerlidir. Teknolojinin mutlaka yararlı, olumlu ve her sorunun üstesinden gelmenin aracı olduğu yalanı... Bu, burjuva toplumunun en büyük ama en tehlikeli yalanlarından biridir. Kapitalist toplumda teknoloji, insanlar

daha kolay üretsiner, daha az zamanda üretsiner, rahat etsiner, boş zamana sahip olsunlar... diye üretilmez. Kapitalistler daha çok kâr etsin diye üretilir ve kullanılır. Kapitalizm koşullarında her teknolojik yenilik, her ilerleme işçi sınıfının ve bir bütün olarak da ezilen ve sömürülen sınıflar aleyhine sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Gerçek durum böyledir ama hâkim söylem tam da bunun tersine gönderme yapar. Kapitalizmin tercihi canlı olan değil ölü olandır. Bu yüzden de aslında söz konusu olan bir kadavra medeniyetidir... Şimdilerde insanlar artık insansız araçlar tarafından öldürülüyor... Yaşadığımız dünya robotların dünyasına dönüşmekte ve artık insan çoğunluğu lüzumsuz hale gelmekte. Her şey apaçık ortada değil mi? İnsanı lüzumsuz hale getiren bir teknolojik gelişmenin ne gibi bir kıymet-i harbiyesi olabilir? Böyle bir teknolojiyi yüceltmenin, her derdin devası saymanın ne âlemi var?

Burjuva toplumunun tam bir kör inanç haline gelmiş yalanlarından biri de refaha ve mutluluğa giden yolun ekonomik büyümeden geçtiği saplantısıdır. Kapitalizm koşullarında ekonomik büyüme, sermayenin büyümesi, sermayenin genişletilmiş ölçekte yeniden üretilmesi demekse ki, öyledir, oradan refah ve mutluluk çıkar mı? Ekonomik büyüme kapitalist kârı büyütür, sermayeyi büyütür ve bunu işsizliği ve yoksulluğu artırarak, doğal çevre tahribatını derinleştirerek gerçekleştirebilir. Başka türlü olması mümkün değildir. Gerçek durum böyledir ama ekonomik büyümeyle işsizliğin ve yoksulluğun bertaraf olacağı söylenir ve buna en çok inananlar da onu söyleyenlerdir. Neden büyüyor, nasıl büyüyor, büyüme ne pahasına gerçekleşiyor, büyümenin sonuçları kime nasıl yansıyor... sorusu asla sorulmaz. Sorulmaz, zira bu tür sorular yalanı teşhir etme, oyunu bozma riski taşır. İşin tadını kaçırmanın âlemi yok denecektir...

Son dönemin etkin ve yaygın yalanlarından biri de küreselleşmenin “herkesin yararına olduğudur” Eğer küreselleşme denilinin, emperyalizmin son kapsamlı saldırı hamlesi, kapitalizmin içine sürüklendiği “yapısal krizi” aşma girişimi olduğu bilinmezse, bu yalana inanmak da kolaylaşır. Aslında küreselleşme denilen emekçi

kitleleri bulundukları mevzilerin gerisine püskürtmekten, sömürüyü ve şimdilerde Güney denilen “Üçüncü Dünya”nın yağmasını derinleştirmekten başka bir şey değildir. Dolayısıyla küreselleşmenin herkesin yararına olduğu söylemi ahmakları aldatmayı amaçlayan bir yalandır.. Hesap ortada değil mi? Küreselleşme saldırısının başlatıldığı tarihten bu yana manzara ne durumdadır? Zenginler daha zengin, yoksullar daha çok ve daha yoksul, doğal çevre daha kötü, yaşam daha tatsız... Küreselleşme şarkılarının en yüksek sesle söylendiği, ‘tarihin sonundan’ bile söz edildiği yıllarda, 1992-2002 aralığında, 81 ülkede kişi başına gelirin azaldığı kimin hatırında... Aynı dönemde en yoksulların sayısının 100 milyon civarında artış gösterdiği hatırlanıyor mu? Tabii ekolojik dengelerin bozulmasını da unutmamak kaydıyla... Liberalizmin tüketiciye en uygun fiyattan satın alma imkânı sağladığı, piyasanın serbest işleyişi demek olduğu, büyümenin istihdam yarattığı, kapitalist işletmelerin işleyişinin herkesin yararına olduğu, bir ülkenin tecrit olmamasının yegane yolu olduğu, piyasanın serbest işleyişinin genel denge koşullarını yarattığı...yalanlardan bazılarıdır.

Bir kuyruklu yalan da, üniversiteye dair olandır. Üniversitelerin “evrensel bilimin” üretildiği, her türlü fikrin sınırsızca tartışılabilirdiği, üniversitelerin her zaman toplumun bir kaç adım önünde olduğu... gibi bir dizi tevatür üretilmiş durumda. Oysa, söylemle gerçek arasında kocaman bir uçurum var. Zira üniversite denilene gerçek manzarası çok farklı. Aslında adı var kendi yok denecektir. Bir kurumun kapısına üniversite yazılınca orası üniversite olur mu? O halde üç şey: Birincisi, üniversite denilen mektepler öyle sanıldığı gibi bilimle, entellektüel, universalist kaygılarla ilgili kurumlar değildir. Şimdilerde bunlar esas itibarıyla bilgi ticareti, diploma ticareti yapılan ticari işletmelerdir. Dolayısıyla orada öyle ulvî bilimsel, entellektüel kaygıların esamesi okunmaz. Orada ders verenler de isimlerinin önünde ne kadar çok ünvan bulunursa bulunsun, birer uzmandan başkası değildirler ve uzmanın bilimle, entellektüel üretimle bir ilgisi olmaz. Uzman uzmanlığını bilir o kadar... Mete

Kaynar bunlar için , “ uzman yetiştiren uzmanlar” diyor.. Misyonları ve varlık nedenleri varolan sistemi yeniden üretmek olanlardan daha fazlasını beklemek abestir. Elbette her yerde olduğu gibi orada da istisnalar olabilir... İkincisi, üniversite denilen kurumlar özgür düşüncenin boğulduğu kurumlardır... Başka türlü olabilir mi? Orada aykırı, farklı, geçerli paradigmayı sorgulayan, ufuk açıcı, “rahatsız edici” fikirlere, yeni ve orijinal düşüncelere yer yoktur.. Sınıflı toplumlarda eğitim kurumları her zaman egemenliği yeniden üretme misyonuna koşmuşlardır. Bu yüzden de üniversite denilenler egemen ideolojinin üretildiği, yeniden üretildiği ve sistemin her dönemde ihtiyacı olan uzman kadroları yetiştiren kurumlardır. Dolayısıyla, bunlara “ilericilik” vehmetmek beyhudedir. Üçüncüsü, üniversiteler her zaman toplumun “bir kaç adım önünde” değil, bir kaç adım gerisindedirler. Zira geçerli statükoyu yeniden yeniden üretmek durumundadırlar. Yegane kaygısı ve varlık nedeni var olanı korumak ve yeniden üretmek olanın ileriye bakması, ileriye işaret etmesi, ileride olması mümkün değildir. Onun ufkunu kurulu düzenle sınırlıdır..

Elinizdeki kitabın birinci bölümü Merdan Özüdoğru dostumla Haziran-Temmuz aylarında [2012], altı tema üzerine yaptığımız söyleşilerden oluşuyor. Diğerleri daha önce yazıldı. Kitapta yer alan yazılar yaşadığımız dünyanın ve toplumun durumunu netleştirme kaygısıyla kaleme alınmış eleştirel bir bakışın ürünü olan yazılardır. Zaten eleştirel değilse yazmanın ne âlemi var denecektir... George Orwell: “Böylesi evrensel yanılsama zamanlarında gerçeği söylemek devrimci bir faaliyettir” dememiş miydi?

Elmalık, 24 Mart 1986 Pr. Fikret BAŞKAYA

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖYLEŞİLER: MERDAN ÖZÜDOĞRU

EMPERYALİZM

Merdan Özüdoğru: Kapitalist emperyalizm insan yaşamının tüm veçherini belirliyor. İnsanlık kapsamlı bir saldırıyla karşı karşıya ve yıkım görülmemiş boyutlara ulaşmakta ama emperyalizm kavramı nerdeyse hiç kullanılmıyor. Bu durum nasıl açıklanabilir?

Fikret Başkaya: Kavramların ortaya çıkışı, kullanım yoğunluğu ve harekete geçirici etkisiyle, mücadelenin seyri arasında birebir ilişki var. Ne zaman kitle hareketi yükselse, kavramlar da sahneye çıkıyor ve etkin birer araç haline geliyor. Mesela kolonyalizme karşı mücadelenin güçlü olmadığı dönemlerde, kolonyalizm ve anti-kolonyalizm kavramları da ortada yoktu. Ama XX. yüzyılın ilk on yıllarından itibaren kolonyalist statükoya karşı mücadele yükseldiğinde, kolonyalizm ve anti-kolonyalizm kavramları da sık kullanılır oldu. Bu durum, teorik/entellektüel üretimle pratik mücadelenin veya pratik politikanın diyalektik bütünlüğünü ifade ediyor. Mesela 1950'lerden sonra özellikle 1960'lı, 1970'li yıllarda emperyalizm ve anti-emperyalizm kavramları çok kullanılıyordu zira dünyada anti-emperyalist mücadele yükselmeye devam ediyordu.

Bir de kolonyalizmle emperyalizm karıştırılıyor. II. Emperyalist savaş sonrası yaklaşık 20 yılda kolonyalizm büyük ölçüde tasfiye edildi. Biçimsel siyasal bağımsızlıklar kazanılınca, sanki emperyalizm de sahneden çekildi gibi bir genel algı oluştu. Aslında kolonyalizmin doğrudan-klasik biçimi tasfiye edildi demek daha doğru olurdu... Şundan dolayı ki, sahneye çıkan 'yeni rejimler' daha çok neo-kolonyal rejimlerdi... Oysa, emperyalizm kolonyalizmi de içerebilir, zira daha kapsayıcı bir kavramdır. Yalnız bu vesileyle bir hatırlatma uygun olur. Emperyalizm doğrudan siyasi işgali içermeyebilir ama bu *siyasi etkiyi yok saymaz*... Başka türlü ifade edersek, söz konusu 'bağımlı ülkenin' iç siyaseti üzerinde belirli ölçüde

etkili olmayı gerektirir... Bu bakımdan ABD'nin durumu ilginçtir. ABD diğer Avrupalı rakipleri gibi doğrudan sömürgelere sahip bir devlet değildi. ABD emperyalizmi, ekonomik ve ticari üstünlüğe dayanıyordu. Zaten emperyalizm sadece militer güce dayanmaz, ekonomik, ideolojik-kültürel üstünlüğü de varsayar. Mesela Hollywood Sineması Amerikan emperyalizminin ve hegemonyasının önemli bir unsuru olarak işlev gördü. Fakat şimdilerde emperyalizm ve anti-emperyalizm kavramlarının kullanımdan düşmesi daha çok emperyalist sömürüye maruz periferideki rejimlerin 'yeniden kompradorlaşması' ve kitlelerin depolitizasyonu ile açıklanabilir...

MÖ: Bu durumu anti-emperyalist cephenin yenilgisinin, geri çekilişinin sonucu olarak mı okumak gerekiyor?

FB: İkinci emperyalistler arası savaş ve sonrasında kapitalist/emperyalist batı, önemli mevziler kaybetti. Anti-emperyalist, anti-kolonyalist mücadele yükselmeye, emperyalizmi sıkıştırmaya ve önemli ödünler vermeye zorluyordu. Kapitalist-emperyalizm üç karşı-hareketin baskısı altındaydı. Bir kere Sovyet sistemi etki alanını Avrupa'nın ortalarına kadar genişletmişti. Koskoca Çin başarılı bir anti-kolonyalist, anti-emperyalist savaşın sonunda emperyalist dünya sisteminden kopmuştu. Asya ve Afrika'da anti-kolonyalist mücadele onlarca yeni devletin kurulmasıyla sonuçlanmıştı. Bir de bizzat emperyalist ülkelerde de işçi sınıfının mücadelesi yükselmekte, önemli kazanımlar elde etmekte ve hâkim sınıfları ödünler vermeye zorlamaktaydı... Başka türlü söylersek, emperyalist sistem üç cepheden saldırıya maruzdu ve kendini artık güvende hissetmiyordu.

MÖ: O zaman kritik soru şu: Ne oldu, nasıl oldu da sözünü ettiğiniz güçler dengesi ters-yüz oldu ve emperyalist cephe kaybettiği mevzileri büyük ölçüde geri almayı başardı? Bu yenilgiyi anti-kolonyalist, anti-emperyalist, anti-kapitalist cephenin zaafılarıyla mı açıklamak gerekiyor? Eğer öyleyse hangi zaafılar söz konusuydu? Ya da emperyalist cephenin bu günkü durumu dayatması nasıl mümkün oldu?

FB: Aslında bu önemli bir soru. Gerçekten ne oldu da savaş sonrası yaklaşık üç on yılda geçerli durum tersine döndü, tepe-taklak oldu ve dünya yeniden emperyalist sermaye için bir “dikensiz gül bahçesi” haline geldi. Sömürü, yağma ve talan kapitalizmin tarihinde görülmemiş boyutlara ulaştı... Doğal çevre tahribatı derinleşti ve tehlikeli bir hâl aldı... Bu soru hayati öneme sahip... Bu talihsiz kırılmayı sistem karşıtı mücadelenin zaafları ve emperyalist cephenin başarılı jeostratejik, jeopolitik manipölasyonlarıyla açıklayabiliriz.

Bana göre anti-kapitalist, anti-emperyalist cephenin iki bileşeni olan sosyalist denilen blok ve yeni bağımsızlığa kavuşmuş Genç Üçüncü Dünya Devletleri bir dizi zaafı mâlûmdüler. Bir kere Sovyet bloku ve Çin, Vietnamlar gibi ülkeler grubu, sosyalist inşa ve komünist toplum perspektifi bakımından bir dizi zaafı barındırıyorlardı. Yarışı geçerli zeminde sürdürmek gibi temel bir yanılgı içindeydiler. Başka türlü ifade edersek, kapitalist-emperyalist Batı’yı taklit etmeye, onu yakalayıp geçmeye endeksli bir yaklaşım içindeydiler. Aslında bu son derecede tehlikeli ve yanlış bir yola girmek demektir. Elbette insanların yoksulluktan, sefaletten kurtulması, bu amaçla da sanayiye geliştirme, maddi refahı artırma, ülkenin ekonomik özerkliğini sağlama gibi şeyler mutlaka gerekiyordu ama Batı’yı yakalama tercihi yapıldığında artık sosyalist geçiş ve komünist toplum perspektifine yabancılaşmak kaçınılmazdı. Bence söz konusu deneylerin başarısızlığının başlıca nedeni buydu. Tabii komünist perspektifin zorunlu ve vazgeçilmez enternasyonalizmine de sırt çevrilmiş olması da bir büyük bir zaaf oluşturunuyordu. Zira, komünist toplum-perspektifi enternasyonal planda mümkündür. Bir başka zaaf da tabii demokrasinin tu-kaka edilmesi, söz konusu rejimlerin tuhaf otokrasilere dönüşmesiydi. Oysa, demokrasinin yerleşmediği yerde ne sosyalizmden ne de komünist perspektiften söz etmek mümkün değildir. İşte bu tür zaafılar söz konusu rejimleri zayıflattı ve saldırıya açık hale getirdi...

Diğer cepheye gelince, yeni bağımsızlık kazanmış genç devletler söz konusu bağımsızlığı her yerde radikal bir önderlik ve etkili

bir halk savaşı sonucu elde etmemişlerdi. Bazı durumlarda “onlar bağımsızlıklarını elde etmeden biz verelim” durumu geçerliydi. Dolayısıyla Emperyalist Batı karşısında homojen bir “Üçüncü Dünya”dan söz etmek mümkün değildi. Bu durum neo-kolonyalizme uygun bir zeminin varlığı demektir. Bunun dışında kalan “radikal” diyebileceğimiz ülkeler grubu ise kapitalist dünya sistemi dahilinde kalarak *yakalamanın* mümkün olduğu yanılsaması içindeydiler. Bu yanılsamanın ideolojik geri planı da vardı elbette... Zira, bağımsızlık savaşlarını yöneten önderlikler, eğitilmiş orta sınıf insanları, ekseri Batı’da eğitim görmüşlerdi. Bu hem bir avantaj hem de dezavantaj oluşturunuyordu. Zira, Avrupa-merkezli ideolojik yabancılaşmayla mâlûldüler, umimiyetle kendi toplumlarına Avrupa’dan, Batı’dan bakıyorlardı. Mücadeleyi kapitalist alanda sürdürme tercihi yapmak, daha baştan savaşı kaybetmek demeye geliyordu... Zira bir savaşta taraflar savaşı en güçlü olduğu alana çekmek isterler...

MÖ: Sözüünü ettiğiniz bu zaaflar emperyalist cephenin karşı-saldırıya geçmesini kolaylaştırdı diyorsunuz. Peki bunun modalitesi nasıldı. Hangi politikalar devreye sokuldu?

FB: Batı Modelini taklit etme tercihi yapılıncaya, Batı yaşam tarzı, Batı tüketim modeli esas alınınca, geçerli ekonomik büyüme modeli dış borçlarla yürüyebilirdi ancak... Sanayiler esas itibarıyla dış girdi [teknoloji, ara-mal, hammadde, enerji, vb.] sayesinde yol alıyordu ve üretilen mallar iç pazarda satıldığı için [ithal ikâmesi söz konusu olduğu için] sürekli bir döviz açığı ortaya çıkıyordu. Bu, dış borçlanmaya dayalı bir büyüme modeliydi. Süreç ilerledikçe dış borçlar çığ gibi büyüdü. Dış borçlar artınca ve belirli eşik aşıncaya emperyalist Batı’nın bu ülkeleri rehin alması kolaylaştı. Ve zamanla ekonomilerin yönetimi emperyalist ülkelerin hesabına çalışan kurumların [IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü, vb.] denetimi altına girdi. Dolayısıyla özerk bir ekonomi oluşturma hedefinden uzaklaşıldı. Dayatılan *Yapısal Uyum Programlarıyla* söz konusu ülkeler yeniden kompradorlaştırıldılar...

MÖ: O zaman neoliberalizm denilen emperyalizmden başkası değil. 1980 sonrası dönemin emperyalizmine neoliberalizm deniyor. Yani ideolojik bir manipölasyon söz konusu?

FB: Aslında neoliberalizm, emperyalizmin veya neo-emperyalizm dememek için uydurulmuş bir kavram. Ama egemen cephenin asıl favori kavramı küreselleşme [globalization]. 1979-1980 bir kırılma noktasıydı. O tarihten sonra ABD başta olmak üzere emperyalist cephe kapsamlı bir saldırıya geçti ve ikili bir stratejiyi dayattılar: Üçüncü Dünya Rejimlerini yeniden kompradorlaştırmak ve Sovyet Sistemini çökertmek. Yani düşman saydıkları iki odağı etkisizleştirmek. Gerçi Sovyet Sistemini çökertme emperyalist cephenin ezeli hedefiydi ama 1980 sonrasında saldırı yoğunlaştırıldı. Elbette Sovyet Sistemi emperyalist bir savaşla, bir dış saldırıyla çökertilmedi, kendi iç çelişkileri sonucu çöktü ki, bu çöküşte emperyalist saldırıyı ve komploları görmezlikten gelmek doğru olmaz.

MÖ: İkinci Dünya Savaşı sonrasında emperyalist strateji değişti, aynı zamanda emperyalist kampta da büyük bir değişiklik ortaya çıktı. Size göre emperyalist stratejide iki dönem ayrımı yapmak mümkün mü? 1945'den 1970'lerin ortasına kadarki dönem ve 1980 sonrası olmak üzere.

FB: İstersen önce emperyalist kamptaki değişimle başlayalım? Aslında bu konuda Samir Amin'in tezlerini hatırlatmak yeterli olabilir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Samir Amin'in de ifade ettiği gibi "emperyalizmler" söz konusuydu. Yani emperyalizm çoğul olarak ifade ediliyordu. İşte İngiliz, ABD, Fransız, Alman, Japon, İtalyan, vb. emperyalizmleri... ve bunlar arasında kıyasıya bir rekabet sürüp gidiyordu. O kadar ki, söz konusu rekabet birinci ve ikinci emperyalistler arası savaşlarda olduğu gibi son derece yıkıcı savaşlara neden olabiliyordu. İkinci emperyalist savaşta Almanya'nın, Japonya'nın ve İtalya'nın, çökertilmesi, İngiltere ve Fransa'nın da büyük kan kaybına uğramaları sonucu, ABD yegane hegemonik emperyalist güç olarak sahnedeki yerini aldı. Ve diğer emperyalist ülkeler onun

şemsiyesi altına girmeyi kabullendiler. Ortak düşmanları olan sosyalist blok ve yükselen Üçüncü Dünya karşısında ABD'nin vasâli olmayı tercih ettiler. Sonuç itibariyle ABD, AB ve Japonya'dan oluşan ve *Triad* [üçlü] denilen bir emperyalizm biçimi ortaya çıktı. Tabii belirleyici olan her zaman ABD olmak kaydıyla... İşte Samir Amin'in *kollektif emperyalizm* dediği bu.

Sorunun birinci kısmına dönersek, elbette iki dönem ayrımı yapmak gerekli ve önemli. İkinci Dünya savaşı sonrası yaklaşık 30 yıllık dönemde emperyalist saldırı sahneden çekilmiş olmasa da, genel olarak emperyalist kampın kendini rahat hissetmediği, üstelik ödünler vermeye zorlandığı bir dönemdi. 80 sonrasında, özellikle Sovyet Sistemi'nin çöküşünü izleyen dönemdeyse, ABD iyice rahatladı ve saldırganlığı, hoyratlığı ve küstahlığı daha da arttı. Artık o tarihten sonra kendini hiç bir uluslararası hukuk ve teamüle, hiç bir kurala uyma zorunluluğunda hissetmiyor. Önceki dönemde asıl düşman “kızıl seytan” iken, 1990 sonrasında yeni düşmanlar keşfedildi. İşte “haydut devletler”, “terorizm”, “islâmî terör”, “seytan eksenî”, “kitle imha silahlarına sahip olma gerekçesi”, “demokrasi” ve “insan hakları” zaafı, vb... Aslında boşuna *emperyalizm savaşı*z, *hegemonya düşmansız yapamaz*” demiyoruz... Düşman yoksa imâl ediliyor, savaşlar, saldırılar ve tabii militer –endüstriyel kompleks de pupa-yelken yol almaya devam ediyor...

MÖ: Genel olarak bakıldığında 1945 sonrasını sürekli bir emperyalist savaşlar ve saldırılar dönemi olarak nitelenebilir mi?

FB: Bunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Nitekim, 1945'den 1990'lara kadarki dönemde, ABD ve Avrupalı müttefikleri [kollektif emperyalizmin Avrupa ayağı densin], Üç Kıtada [Asya, Afrika, Latin Amerika] 50 den fazla ülkede, açık ve gizli savaşlar çıkardılar, askerî darbeler peydahladılar, saldırılar düzenlediler, komplolar, provokasyonlar tezgahladılar, siyasi cinayetler işlediler, karizmatik üçüncü dünya liderlerini katlettiler veya etkisizleştirdiler... Bu her yıla birden fazla savaş veya emperyalist saldırının düşmesi demektir...

Ve bütün bu savaşlar ve saldırılar sonucu 10 milyondan fazla insan hayatını kaybetti... 1960-1990 yılları arasında Afrika'da 79 hükümet darbesi peydahlandı. Bu darbeler büyük insâni yıkımlara neden oldu. 1960-2005 aralığında Fransa eski kolonilerine yönelik 26 askerî operasyon gerçekleştirdi. Fransa'nın Afrika'da 6 askerî üssü bulunuyor. Aslında ABD ve müttefiklerinin yaptığından Alman Faşistlerinin Yahudilere yaptığından özde bir farkı yoktu ama kimse bu “modern/uygar haydutlara” insanlık suçu işlediniz demedi...

MÖ: XXI. yüzyıl başındaki emperyalist savaşların ve saldırıların önceki dönemdekinden farkı ne?

FB: Aslında değişen fazla bir şey yok, sadece kullanılan araçlar ve emperyalist saldırıları ve savaşları meşrulaştıran söylem ve usul değişti. Zira amaç her zaman aynı: söz konusu ülkelerin beşeri ve doğal kaynaklarını sömürmek, yağmalamak, talan etmek... Kolonyalizmin klasik-doğrudan- versiyonu tasfiye edildi ama bu gün sömürü, yağma ve talan kapitalizmin beşyüz yıllık tarihinde görülmemiş boyutlara ulaşmış durumda. Aslında bir ülkenin emperyalist sömürüye ve baskıya maruz kalması için onun kolonyalist-emperyalist bir dış gücün doğrudan sömürgesi [kolonisi] olması gerekmiyor. Mesela son döneminde Osmanlı İmparatorluğu, Çin, Mısır, İran, Latin Amerika ülkelerinin çoğunluğu doğrudan sömürge statüsünde değillerdi ama kaynakları doğrudan sömürgelerde [kolonilerde] olduğu gibi emperyalistler tarafından kullanılıyordu... Bunlar ekonomik, mali ve diplomatik sömürgelerdi. Bu statüye daha sonra yarı-sömürge dendi [semi-colonie].

MÖ: Bu söylediğinizden her halde siyasi bağımsızlık önemsiz anlamını çıkaramayız?

FB: Siyasi bağımsızlık önemli elbette ama bir başına da yeterli değil. Şimdilerde sömürgeciliğin [kolonyalizmin] doğrudan versiyonundan kurtulmuş, siyasi planda bağımsız devletler her şeye rağmen önceki döneme göre daha iyi durumlar diyebiliriz. Ama daha iyi, iyi demek değildir. Orada göreceli bir durumdan söz et-

miş oluyorsunuz... Siyasal bağımsızlık, ekonomik, kültürel/ideolojik bağımsızlıkla birlikte bir anlam taşıyabilir... Ancak o durumda o ülkede yaşayanlar kendi kaderlerini gerçekten belirler duruma gelebilirler... Aksi halde kapitalist sisteme [şimdilerde neoliberal küreselleşme denilene] uyum sağlama tercihi yapmak, kompradorlaşma tercihi yapmak demektir ve bu sonu olmayan bir yoldur... Ancak André Gunder Frank'ın *lumpen kalkınma* dediğini üretebilir, daha fazlasını değil.

Tekrar soruya dönersek, ABD yaklaşık 1970'lerin ortasından itibaren teknolojik plandaki üstünlüğünü kaybetmeye başladı ve giderek bir çok sektörde rekabet üstünlüğünü kaybetti. Şimdilerde yegane üstünlük sağladığı sektör silah sanayii [militer-endüstriyel kompleks]. Bu alandaki devasa gücünü kullanarak hegemonik konumunu korumak istiyor. Şu an itibariyle dünyanın dört bir bucağını örümcek ağı gibi sarmış 1000 den fazla amerikan askerî üssü var ve 150 kadar ülkede de Amerikan askeri konuşlanmış durumda... ABD bu konuda hiç bir fırsatı kaçırmıyor. Mesela Haiti'de 2010'da büyük bir deprem oldu ve ABD yardım bahanesiyle ülkeyi askeri olarak işgal etti...

Fakat bu uzun vadede sürdürebilir bir şey değil. Dolayısıyla ABD ve bir bütün olarak kollektif emperyalizm mevcut statükoyu sürdürmek için, rakipleri etkisizleştirmek istiyor. Rakipler de şimdilerde “yükselen ülkeler” veya “yükselen güçler” denilenler, işte Çin, Rusya Federasyonu, Hindistan, Brezilya, vb... Bu ülkelerin yükselmeye devam etmesi demek, zamanla emperyalist cephenin pabucunun dama atılması demek. Emperyalist cephenin varlığı ve bekâsı, enerji kaynaklarını, enerji ulaşım yollarını ve stratejik doğal kaynakları [madenler] ve biyolojik çeşitliliği kontrol edebilmesine ve bunları münhasıran kendi kullanır durumda olmasına bağlı. Yani rakiplerin engellenmesiyle mümkün. Bu kaynakların da nerelerde olduğu mâlûm... Başka türlü söylersek, emperyalist statükonun varlığı, söz konusu kaynaklara başkalarının ortak olmasını önlemeye bağlı. Son yirmi yılda çıkarılan emperyalist savaşların asıl nedeni işte bu. “Ön-

leyici savaş” söylemi bu amaçla üretildi. Elbette söylem ve görünür gerekçeler başka. Mesela ABD ve müttefikleri Afganistan’a savaş açtılar, biz bu savaşı Afganistan’ın doğal zenginliklerine el koymak, Rusyayı ve Çin’i kuşatmak için başlattık demeyeceklerdi elbette. Terörle mücadele için savaş açtık dediler. Oysa, terör dedikleri de kendi eserleriydi... Tabii orada bir taşla iki kuş vurma planı vardı: 1. Afganistanın doğal kaynaklarına el koymak; 2. Rusya’yı, Çin’i ve Hindistanı kuşatmak... Irak’a saldırdılar güzelim ülkeyi mahvettiler, orada bir uygarlığı yok ettiler, gerekçe Irak’ın kitle imha silahlarına sahip olduğuydu... Gerçekten Irak kitle imha silahına sahip olsaydı saldırabilirler miydi? Diktatör, anti-demokratik, halkını katledecek diye Libya’ya saldırdılar, sonuç mâlûm... Benzer şeyleri Sudan ve Somali’de yaptılar. Şimdi gündemde Suriye ve İran var. Fakat Suriye ve İran’ı çökertmek pek kolay değil.

MÖ: Neden?

FB: Rusya gücünü topladı ve küresel bir aktör olarak dünya sahnesinde yerini alıyor. Çin, Suriye’ye, İran’a yönelik saldırının nihai hedefinin kendisi olduğunu biliyor. BRICS beşlisi [Brezilya, Rusya, Hindistan Çin, Güney Afrika] ABD ve müttefikleri karşısında sadece ekonomik planda değil, dünya siyasetinde de biz de varız diyorlar ve Libya benzeri bir NATO saldırısına karşı çıkıyorlar... Dolayısıyla dünya artık ne 20 yıl öncesinin ne de 3-5 yıl öncesinin dünyası değil. Eğer BRICS cephesi daha geniş bir cephe olan “Bağlantısızlar”, Suriye’nin ve İran’ın çökertilmesine göz yumarlarsa, bu oyunu daha baştan kaybetmek anlamına gelecektir. Dolayısıyla, egemen medyanın yaratmaya çalıştığı ve strateji uzmanlarının gönlünde yatığı gibi, bir dizi tavizler karşılığı geri adım atması pek mümkün görünmüyor. Kaldı ki, Suriye’nin bölgede sağlam müttefikleri var. Libya gibi izole olmuş durumda değil. Arkasında İran, Lübnan Hizbullahı, Filistin ve Irak var. Rusya en etkili destekçisi... Halk çoğunluğu da başına geleceklerin farkında, dolayısıyla emperyalistlere “buraya buyurun” demiyor... Böyle bir tablo karşısında emperyalist “kutsal ittifak” cephesinin bir açık savaş göze alması pek kolay de-

ğil... Başka türlü söylersek Afganistan’da, Irak’da, uygulanan “şok stratejisini” tekrarlamaya cesaret edemiyorlar. Onun yerine “kaos stratejisini” tercih ediyorlar. Şu anda yaptıkları gibi ülkeyi içerden çökertme çabalarını artıracaklardır ve artırıyorlar... Velhasıl artık yeni startejinin adı kaos...Aslında Suriye bir çeşit doğal gaz savaş alanı da. Zira hem Suriye’nin Doğu Akdeniz karasuları dahilinde hem de sahil şeridinde çok zengin doğal gaz rezervleri keşfedilmiş durumda. İkincisi, Suriye doğal gaz’ın geçiş yolu üzerinde ve Rusya için doğal gaz stratejik öneme sahip...Rusya’nın Suriye’ye desteği, Suriye’lilerin kara gözü, kara kaşı için değil... İki tarafın da pozisyonlarından geri adım atması şimdilik mümkün değil. Bu savaşın bu günden yarına son bulmayacağı demeye geliyor...Yazık ki, bedeli Suriye halkı ödüyor...

MÖ: Bütün bu savaşlar, çatışmalar bir dünya savaşının habercisi sayılabilir mi?

FB: Dikkat edilirse dünyanın bu günkü durumu ve güçler dengesinin aldığı biçim I. Emperyalistler arası savaş öncesini çağrıştırıyor. O zaman İngiliz hegemonyası aşınmakta, Alman emperyalizmi yükselmekteydi. Dünyanın beşeri ve doğal kaynaklarına ortak olma iradesini yüksek sesle dillendirmektiydi ve sonunda en büyük dünya savaşlarının birincisi patladı. Şimdilerde benzer bir şekilde ve yukarda da söylediğim gibi, ABD hegemonyası aşınmakta, Çin ve diğerleri yükselmekte. Bu bir dünya savaşının koşullarının oluştuğu demeye geliyor. [Bu vesileyle Çin, Hindistan ve Brezilya gibi “yükselen ülkelerle “ XIX. yüzyıl sonu- XX. yüzyılın ilk yarısının Almanya va Japonyasını aynı kefeye koymak, bunları emperyalist emelleri olan ülkeler saymak doğru olmaz]... Eğer savaşın maddi geri planı olgunlaşmışsa, artık savaşın patlaması küçük bir bahaneyle bağlıdır. Eğer bardak doluysa taşırma için bir- iki damla yeterli olur. Birinci dünya savaşında neyin bahane edildiği hâlâ hatırlarda olmalı. İşte, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun veliahtı Prens Franz Ferdinand, Bosna’da bir Sırp milliyetçisi olan Gavriilo Princip tarafından peydahlanan bir suikast sonucu öldürüldü ve

bir tarafta İngiltere, Fransa, Rusya , diğer tarafta Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında savaş patladı. Daha sonra da ABD ve Japonya'nın savaşa dahil olmasıyla savaş bir dünya savaşına dönüştü... Hem emperyalizm olacak, hem de bu dünyada barış olacak, böyle bir şeyin mümkün olduğuna ancak iflah olmaz budalalar inanabilir...

MO: O zaman savaş mukadder mi demek gerekiyor?

FB: Asla değil ama bir şartla: Zorunlu olarak emperyalizm üretmek durumunda olan kapitalizmi tarihten silmek için mücadele edilirse, yani savaşın asıl nedeni olan temel unsur defedilirse, kapitalizm aşılır, insanlık komünist perspektif doğrultusunda yeni bir rotaya sokulabilirse, savaş da mukadder olmaktan çıkar. Onun için şimdilerde dillendirilen barış söyleminin bir kıymet-i harbiyesi yok. Eğer gerçekten bu dünya'da barışı tesis etmek gibi bir kaygı varsa, o zaman yapılacak şey de bellidir: Sorunun kaynağına inmek, sorunu kaynağında yakalamak. Savaş ortamını yaratan durumu bertaraf etmek... Eğer savaşı yaratan emperyalizm, emperyalizmi yaratan da kapitalizmse, ki, öyledir, o zaman neyin yapılması gerektiği ortaya çıkıyor... Ve bu da gayet mümkün olan bir şeydir. Dolayısıyla her kim ki, kapitalizmi sorun etmiyorsa, kapitalizmi aşmak gibi bir derdi yoksa, oradaki barış söylemi ancak ahmakları aldatmaya yarar. Obama gibi birine “barış ödülü” verildiği bir dünyada hâlâ barıştan söz etmek biraz rahatsız edici değil mi?

MÖ: Son olarak, Türkiye'nin, daha doğrusu AKP hükümetinin Suriye politikasındaki yüzseksen derecelik dönüşü nasıl açıklamak gerekir?

FB: Bir kere Türkiye'nin bir NATO üyesi ve ABD uydusu olduğunu hiç akıldan çıkarmamak gerekir. Dolayısıyla daha önce başka bir vesileyle de söylediğim gibi, Türkiye'nin dış politikasının genel hattı, her zaman ABD'nin ve NATO'cu emperyalist kampın [kollektif emperyalizmin] konjektürel ihtiyaçlarına göre belirleniyor. Ve NATO'cu cephe ve tabii Siyonist İsrail, ve bölgedeki Amerikan

uşağı rejimler [Suudi Arabistan, Katar ve diğer körfez monarşileri] Suriye'yi çökertme kararı alınca, Türkiye'nin Suriye ile yaşadığı balayı da son buldu. Dün dost olan bu gün düşman oldu. Birinci neden bu. İkincisi, Türkiye İran'ın güçlenmesinden, bölgedeki nüfûzunun artmasından kaygılı. İran'ın başını çektiği Şii eksene karşı Sünni bir eksen oluşturmak istiyor. Zaten böyle gerici bir eksen, ABD'nin de harâretle arzu ettiği bir şey... Emperyalizmin sloganı mâlûm: *Bölüyorum, parçalıyorum, o halde varım...* Etnik, dinî, mezhepsel ne kadar ayrışma varsa bunları kaşımak, sürekli kaşımak, emperyalizmin vazgeçilmez *ilkesidir...* Belki bu iki faktöre enerji sorunu da eklenebilir. Zira Doğu Akdenizdeki petrol ve doğal gaz paylaşımında Türkiye denklemin dışında kalmak istemiyor. Suriyenin çökerilmesi planında bu kadar hevesli ve aceleci oluşunun bir nedeni de bu diyebiliriz...

SÜRDÜRÜLEMEZLİK

MÖ: Son dönemde “sürdürülemezlik”den” daha çok söz ediyorsunuz, bazen de “sürdürülebilirlik” kavramını kullanıyorsunuz ama baştan itibaren “sürdürülebilir kalkınma” kavramına karşı çıktınız. Neden bir sürdürülemezlik durumu ortaya çıktı?

FB: Aslında sürdürülemezliğin, sürdürülebilirliğin başlıca üç nedeninden söz edilebilir. Birincisi, kapitalizme mündemiç [içkin] sürekli ve sınırsız büyüme dinamiği veya eğilimiyle, doğal kaynakların sınırlılığı arasındaki çelişkiden kaynaklanıyor. Kapitalizm durmasını bilmiyor... Kapitalistin, dolayısıyla kapitalizmin varlığı, sürekli büyümeye, genişlemeye, yayılmaya, yani üretimin sürekli artmasına bağlıdır. Tabii üretilenin de tüketilmesine bağlıdır, dolayısıyla tüketicinin de sürekli artması gerekiyor. Fakat üretmek bir doğal kaynak kullanmak, doğal kaynak stoğunu azaltmak demek ve doğal kaynaklar sınırsız değil. Dolayısıyla üreterek doğal kaynak stoğunu eksiltiyorsunuz ve tabii hem üretirken, hem de tüketirken bir de kirletiyorsunuz. Her bir kapitalist işletmenin varlığı ve bekâsı daha çok üretmeye, daha çok satmaya, daha çok kâr etmeyi ve toplam artı-değer kütlesinden daha büyük pay almaya endekslidir... Zira kapitalist “vahşi” bir rekabet ortamında faaliyet gösteriyor. Varlığı büyümeye bağlı. Büyümezse yok olur. Bu yüzden kapitalist hep ileriye bakar, önüne bakmaz. Ayakta kalmasının koşulu ileriye doğru koşmaktır. Ben buna “*kapitalistin ileriye doğru kaçma paradoksu*” diyorum. Bir kapitalist “artık burada durayım, bana bu kadarı yeter” diyemez. Öyle bir iradeye sahip değildir. Kaldı ki, onun bireysel iradesinin bir kıymet-i harbiyesi de yoktur. Her zaman rakipler tarafından oyun dışına atılma riskiyle karşı karşıyadır. Her kapitalist işletme daha çok üretmek zorunda olunca, ister istemez doğal kaynaklar üzerindeki baskı artıyor. Belirli bir eşik aşıldıkça da doğanın kendini

yenilemesi problemlili hâle geliyor... Rekabetçi olmanın yolu da 3 şeyden geçiyor: 1. Emek sömürsünü derinleştirmek; 2. doğal çevre tahribatını büyötmek [bunu doğa sömürsünü büyötmek şeklinde de ifade etmek mümkündür]; 3. Daha ileri teknolojilere ve daha büyük sermayeye sahip olmak. Bunun özeti şudur: kapitalizm ancak insana ve doğaya zarar vererek yol alabilir! Başka türlü ifade edersek, kapitalist yolda her ileri aşama, daha çok insânî hasar ve daha büyük çevre tahribatı demektir. Ve kapitalizmin mantığı ve temel eğilimleri veri iken başka türlü olması mümkün değildir.

İşte söz konusu “çılgın rekabet” ve onun dayattığı daha çok kâr etme ve sermayeyi büyötmeye zorunluluğu, kapitalistin yaptığının sonuçlarını düşünmesine, ‘sorumlu davranmasına’ izin vermiyor. Kapitalizmin kitabında etik kaygılara ve değerlere yer yoktur. Yani o tarakta bezi yoktur. Amaç en yüksek kâr oranına ulaşmak, toplam artı-değer kütesinden en büyük payı kapmak olunca, artık doğal çevrenin bozulması bir sorun olarak görölmüyor ve dikkate alınmıyor. Doğanın korunması gereğı, bırakın kapitalistin bir kaygısı, önceliğı olması, mevzubahis bile değil... Velhasıl, doğal kaynakların aşınması, doğal çevrenin bozulması bir maliyet unsuru sayılıp, hesaba dahil edilmiyor. İşte burjuva iktisatçılarının “dışsal ekonomiler” dedikleri bu...

İkincisi, zenginliğı ve kaynakların aşırı eşitsiz bölüşölmesi, kullanılması, tüketilmesiyle ilgili. Nüfusun % 20’den azının kaynakların [zenginliğı] %80’den fazlasını kullandığı bir ölkede ve dünyada, sürdürölemezlik neden şaşırtıcı olsun? Daha da ötede dünya nüfusunun %1’i, dünya kaynaklarının %50’sini kontrol ederken, yoksulluk, açlık, sefalet nasıl ortadan kalkabilir? Böyle bir dünyada ekolojik dengeler korunabilir mi? Doğanın kendini yenilemesi, insanca bir yaşam, huzur ve barış mümkün müdür?

Üçüncü bir neden de üretimle ihtiyaçlar arasındaki bağı kopmuş olması, *değişim değerinin kullanım değerinin* önüne geçmesidir. Genelleşmiş meta üretimi demek olan kapitalist üretim tarzında,

asıl veya birincil amaç insan ihtiyaçlarını karşılamak değil, kâr etmektir. Bu temel bir çelişkidir ve şimdilerde tam bir sürdürülemezlik durumunun ortaya çıkmasının başlıca nedenlerinden biridir. Orada geçerli slogan: *“Şu ihtiyaçları karşılamak için şundan şu kadar üretmeliyiz” değil, “daha çok kâr etmek için daha çok üretmeliyiz, daha çok satmalıyız”* şeklindedir... Bu vesileyle ihtiyaç kavramının dejenere edilmiş olduğunu da hatırlamak gerekir. İhtiyaç kavramı dejenere edilince, ihtiyaçlar hiyerarşisi bozuluyor. Ekseri, gerekli olmayan, dahası zararlı şeyler üretiliyor. Bazıları [çoğunluk] temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanırken, azınlığın lüks tüketimi, gereksiz tüketimi büyüyor... Tabii gereksiz hatta zararlı şeylerin üretimi de artıyor... Giderek üretim, varlıklı sınıfların, parası olanların, oligarşinin ve çevresinin “ihtiyaç duyduğu” şeylerin üretimine kayıyor. Orta sınıflar da oligarşinin tüketim modelini taklit etmeye yönelince, hem doğa tahribatı büyüyor hem de geniş kitlelerin ihtiyacı olan, yaşam için vazgeçilmez olan şeylerin üretimi savsaklanıyor. Üretim talep edebilir, satın alabilir, yani parası olan varlıklı kesimlere yöneliyor.

MÖ: Dünyadaki açlık yeteri kadar gıda maddesi üretilemediğinden mi kaynaklanıyor?

FB: Saçma ama yeterinden çok üretildiği halde insanlar açlıktan ölüyor veya yeterli beslenemiyor. Şa anda 1 milyardan fazla insan açlıkla cebelleşiyor veya yeterli beslenemiyor. Ekolojik dengeler bu tempoyla bozulmaya devam ettikçe, durumun daha da kötüleşeceğini tahmin etmek için kâhin olmaya gerek yok. Mesela gelecek yılın bu yıldan daha kötü olacağını rahatlıkla söyleyebiliriz... Oysa Şair’in dediği gibi “ambarlar tıka-basa dolu” Ambarlar dolu ama birileri tarafından kilit altına alınmış durumda... Kapitalizm insanları mülksüzleştiriyor, yaşam için gerekli araçlardan mahrum ediyor. Onları satın alabilir, talep edebilir olmaktan çıkarıyor. Yoksa yaşam için gerekli olan besin maddeleri ihtiyaçtan fazla. Dünyamızın 12 milyar insanı doyurabilecek potansiyele sahip olduğu bile söyleniyor... Paran varsa ekmek alabilirsin ama sistem onu garantilemiyor. Ekmek ala-

bilmek için paraya sahip olmak, paraya sahip olmak için de emeğini satmak [doğrusu iş gücünü satmak] yani bir iş bulup, çalışmak gerekiyor ve iş bulmanın hiç bir garantisi yok. Üstelik her ileri aşamada daha da zorlaşıyor. Bir iş bulmak bu gün dünden daha zor, yarın daha da zor olacak... Öyle olunca, bir tarafta insanları doyuracak besin maddeleri fazlası var iken, diğer tarafta satın alacak parası olmadığı için insanlar açlıktan ölüyor... İşte kapitalizm böyle bir şey ve üstelik bu lânet olası sistem bir de “alternatifsiz” ve “insanlığın normal hâli” sayılıyor... Gözden kaçan bir şey de şu: Aslında “alternatif yok” demek insanlığın bir geleceği yok demektir... Oysa insanın olduğu her yerde ve her zaman alternatifler mutlaka mevcuttur...

MÖ: Sürdürülebilir kalkınma kavramının gündeme gelişi nasıl oldu. Bunun imkânsızlığını ısrarla dile getiriyorsunuz. Sürdürülebilir kalkınmayla aslında murad edilen ne ve itirazınızın sebebi ne?

FB: Eğer bir kavramın, bir kelimenin önüne bir niteleme sıfatı ekleniyorsa, biraz durup düşünmeniz gerekir. Zira, oradaki amaç o şeyi, o fenomeni veya süreci *olduğundan farklı göstermektir*. Başka türlü söylersek, ideolojik manipölasyon yaparak yanılsama, yanlış algı ve “yanlış bilinç” yaratmaktır. Zira yan yana getirilmeleri uygun olmayan kelimeler, kavramlar vardır. İşte bu yüzden, *sürdürülebilir ve kalkınma* kelimelerini yan yana getirmek, kalkınmanın önüne sürdürülebilir’i yapıştırmak uygun değildir. Biliyorsun yan yana getirilmesi uygun olmayan iki kelimeyi yan yana getirmeye *oxymore* deniyor. Şundan dolayı ki, kapitalizm geçerliyken “kalkınma” mümkün değildir. Yanılsama, *sermayenin büyümesinin kalkınma sayılmasından kaynaklanıyor*. Oysa, kalkınma ayrı şeydir, sermayenin büyümesi ayrı şeydir... Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma demek ve bu ikisini yan yana getirmek aslında ‘*bu iş yürümüyor*’ un itirafıdır. Gerçekten kalkınma diye bir şey olsaydı önüne bir sıfat eklemeye gerek kalır mıydı?

Fakat kalkınma kavramının önüne bir niteleme sıfatı yapıştırmak ne ilk ne de son... Sürdürülebilir’den önce kalkınmanın önüne başka

ekler yapılmıştı, mesela işte “endojen kalkınma”, “gerçek kalkınma”, “katılımcı kalkınma”, “ekolojik kalkınma”, vb... Bu sorunu *Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü* adlı kitapta kısaca da olsa tartışışmayı denedim. Sürdürülebilir kalkınma aslında *eski şarabı yeni şişede sunma operasyonuydu*, ideolojik manipölasyondan başka bir şey değildi.

1970’li yılların başında ünlü Roma Kulübü’nün raporu yayınlandı. Rapor esas itibariyle çevre kirlenmesine ve kaynakların tükenmesine dikkat çekiyordu ve *sıfır büyüme* öneriyordu. Oysa kapitalizm koşullarında sıfır büyüme mümkün değildir. Bilindiği veya bilinmesi gerektiği gibi kapitalizm, sermayenin genişletilmiş ölçekte yeniden üretilmesine endeksli olarak işleyen bir sistemdir. Yani varlığı her seferinde sermayenin daha büyük ölçekte yeniden üretilmesini gerektirir. 1972 de ilk Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı [United Nations Conference on the Human Environment] Stockholm’de toplandı ve Birleşmiş Milletler Çevre programı [United Nations Environment Program – UNEP] adında bir örgüt oluşturuldu. 1987 de de “Ortak Geleceğimiz” başlığı taşıyan ünlü Brundtland Raporu yayınlandı. İşte sürdürülebilir kalkınma kavramı o raporla gündeme girdi. 1992’deki “Rio Yeryüzü Zirvesi”yle de artık küresel elitin, küresel oligarşinin, politikacıların, medyanın ve akademinin resmi söylemi haline geldi. O tarihten sonra artık herkesin dilindeydi. O kadar ki, nerdeyse her kelimenin önüne *sürdürülebilir* kelimesini getirmek bir moda ve refleks haline aldı... İşte, *sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir enerji, sürdürülebilir su...vs.*

MÖ: Aradan 40 yıl geçtikten sonra bugün manzara nasıl?

FB: Aslında bu zaman zarfında iki şey oldu. Birincisi, umulanın ve beklenin aksine, çevre tahribatı azalmak bir yana daha derinleşti. Ekolojik dengelerin bozulması hızlandı; ikincisi, çevre duyarlılığı arttı. Hemen tüm devletlerde bir çevre mevzuatı oluştu. Uluslararası düzeyde bir çok anlaşma gerçekleşti. Ya çevre bakanlıkları ku-

rudu, ya da devlet içinde aynı amaçla birimler oluşturuldu. Tabii bakanlıkların, bürokratik birimlerin varlığı işlerin iyiye gitmesinin garantisi değil ve iyiye gitmiyor... Aslında genel duruma bakıldığında, bu kurumların varlığı bir tür sorunu “komisyona havale etmek” gibi bir şey... Oysa durumun ne kadar vahim olduğunu görmek için etrafa bakmak yeterli... Nehirlere, göllere, denizlere, bazı bölgelerdeki havaya, içme sularına, yer altı sularına, yediğimiz, içtiğimiz şeylere, soluduğumuz havaya, yangınlara, kazalara, sellere, hortumlara, kasırgalara, vb. bakmak yeterli... Nitekim, nehirlere, göllere, denizlere, okyanuslara, toprağa, suya karışan atıklar, havaya karışan gazlar giderek bir kâbusa dönüşüyor... Toprak ve su kirleniyor, yeraltı suları azalıyor, nehirler kuruyor, çöller genişliyor, atmosfer ısınmaya devam ediyor [atmosferin ısınmasından kaynaklanan “iklim değişikliği”, ekolojik nedenlere dayalı mülteci sayısını artırıyor. Nitekim daha şimdiden Afrika kıtasında ekolojik mültecilerin sayısı politik mültecilerden daha fazla] biyolojik çeşitlilik ve canlı türleri hızlı bir tempoyla yok oluyor, tüm toplumlar giderek şiddet toplumu haline geliyor, nükleer kazalar ve nükleer savaş riski büyüyor... Üretim ve tüketim artarken yaşam kalitesi kötüleşiyor, bizzat modern tıbbın kendisi hastalıkların nedeni haline geliyor... Şimdi bütün bunlar gerçek birer vakıa iken, *işler iyiye gidiyor, iyiye gidecek* demenin bir anlamı var mı? Bu sürdürülemezliğin resmi değil mi?

MÖ: Sürdürülebilir kalkınma tamı tamına neyi içeriyordu, onunla murad edilen neydi?

FB: Özetle üç şey içeriyordu: 1. *Merkezle Çevre* veya gelişmiş ve az-gelişmiş denilen ülkeler arasındaki gelir uçurumu ortadan kaldırılmalı. Yani mevcut nesiller arasındaki eşitsizlik ortadan kaldırılmalı; 2. Bu günkü nesillerle gelecek nesiller arasında bir sorumluluk ilişkisi kurulmalı, gelecek nesillerin yaşamını riske sokacak şeylerden sakınılmalı, gelecek nesillerin yaşamı güvence altına alınsın ve 3. Doğal çevre korunsun, ekolojik dengelerdeki bozulmanın önüne geçilsin... Telaffuz edilmeyen dördüncü bir şey de, bütün bunlar kapitalizm dahilinde gerçekleşsin... İşte zurnanın zırt dediği yer de burası... Bū-

tün bu kötülükler, olumsuzluklar, riskler, saçmalıklar, kapitalizmin ürünüyken, ondan neşet ediyorken, onun işleyişinin sonucuyken, kapitalizmi sorun etmeden bunların gerçekleşmesini beklemek, bir şeyi olmadığı yerde aramak, topu taca atmak değil midir? Eğer bir sorunu çözmek gibi gerçekten samimi bir niyet taşıyorsanız, yapılacak iş gayet açıktır: Sorunu kaynağından yakalayacaksınız, yani radikal olacaksınız... Aksi halde şeyler ve sürüçler eskisi gibi yol almaya, aynı istikâmette seyretmeye devam eder...

MÖ: Nüfus artıyor, insanların refah talebi artıyor, öte taraftan doğanın dengeleri bozuluyor, ekolojik riskler derinleşiyor. Bu çelişik durumun aşılması nasıl mümkün olabilir?

FB: Ebtette senin de söylediğin gibi, kaynaklar üzerindeki baskının nedeni sadece üretim artışı değil, eski hızında olmasa da dünya nüfusu artmaya devam ediyor. Son 20 yılda dünya nüfusu %26 oranında arttı! Doyalıyla üretim artışı nüfus artışıyla atbaşı gidiyor. Artan nüfus, artan üretim ve tüketim demek ve bu ikisi doğal kaynaklar üzerindeki baskının artması demek. Aynı zamanda kirlenme, doğal kaynak stoğunun kıtlaşması/tükenmesi demek... Dünya nüfusu 1800 yılında sadece 1 milyardı. 1927’de 2 milyara, 1999 da 6 milyara ulaştı ve 2012 de 7 milyar sınırını aştı. 2050 yılına dair biraz abartılı tahminler 13 milyar rakamını telaffuz ediyor!

Üretim de 1820-2000 aralığında, yani 180 yılda 37 kat artış gösterdi. Bu devasa bir artış! Dünya’da yıllık enerji üretimi [kömüre eşit ton olarak] 1950’de 2496 milyon tondan, 1990’da 10.875 milyon tona yükseldi. Her gün bir önceki güne göre enerji sarfiyatında hızlı bir artış söz konusu. Tabii bu atmosfere karışan karbon gazlarının da aynı oranda artması demek... 1950 yılında karbon gazı emisyonu 1700 milyon tondan 2010’da yaklaşık 10.000 tona yükselmiş durumda...

Her şey apaçık ortada ve “görünen köy kılavuz istemez” denmiştir. Bu sonu olmayan bir yola girildiği demeye geliyor. O zaman bu yoldan çıkmaktan başka çare yok. Aksi halde aracın duvara

toslaması kaçınılmaz. Eğer öyleyse “neden yürümediği” konusunda bilinç açıklığına ihtiyaç var, o konuda netleşme gerekiyor. Bir kere ve eğer bütün bunlar kapitalist sistemin eseriye, o zaman çözümün de kapitalizm dışında mümkün olabileceği tespiti yapmak gerekir. Geçerli israfçı-yıkıcı-yok edici, saçma üretim-şımarık tüketim sarmalından çıkmak gerekir. Doğaya, insana, topluma yeni bir bakış gerekir. İhtiyaç kavramına yeni bir anlam ve içerik yüklemek gerekir. Lüzumsuz ve zararlı üretime vakit kaybetmeden son vermek gerekir. Maddi zenginliğin herşey demek olmadığı, tek başına bir kıymet-i harbiyesi olmadığı bilincinin yerleşmesi gerekir. Teknolojinin her sorunu çözeği saçma saplantısından yakayı kurtarmak gerekir... Ama hepsinden önemlisi, durup, oturup *ne yapıyoruz, ne oluyor, nereye gidiyoruz* sorusunu sormak ve zahmet edip biraz düşünmek gerekir... Daha önce de yazdığım gibi, insanlar sürekli koşmaca halindeler... Bir şeylere, bir yerlere yetişme telaşı içindeler. Sürekli koşan insanın düşünmeye vakti olmaz... Batı yaşam tarzının diğerleri tarafından taklit edilmesinin hem imkânsız, hem saçma ve hem de arzulanır bir şey olmaması gerektiğinin bilincine varmak gerekir. Dünyanın geri kalanı da emperyalist ülkeler gibi, onlar kadar enerji kullanır, kaynak tüketirse ne olur? Böyle bir şey, üzerinde yaşadığımız gibi dört gezegen gerektirir?.. Bunun mümkün olduğuna teknoloji sapıkları ve burjuva iktisatçıları ve dünyayı hızla yok eden oligarşi ve akıl hocaları dışında inanan var mı? Varsa neden inanıyor? İnadıkları ne anlama geliyor? *Yeryüzümün lânetlileri cephesi* de dünyanın zengin efendileri kadar enerji tüketirse, bu enerji tüketiminin 4 kat artması demek olur! Böyle bir durumda nasıl bir dünyada yaşıyor olacağımızı [hâlâ yaşanabilirse tabii] tasavvur edebilir miyiz? Bu günkü düzeyde bile bunca sorun yaşanırken, böyle bir şeyi hayâl etmek ürpertici değil mi? Daha şimdiden Çin, Hindistan, Brezilya, Türkiye... gibi ülkelerin enerji tüketimi devasa boyutlara ulaşmakta. Emperyalist ülkeler kendi üretim birimlerini dünyanın geri kalanına kaydırduğında, kirlenmenin mihveri de artık *Güney*’e kaymakta...

Durum böyle ama hayli zamandır “gelişmekte olan ülkeler”, “gelişme yolundaki ülkeler” söylemi dillendiriliyor. Birileri de zahmet edip, “*bu nasıl bir yol ve nereye çıkıyor*” diye soruyor mu? Neden bu tür sorular akıllarına gelmiyor? Bu durum “sosyal bilim” denilip, yere göğe konmayanın ne menem bir şey olduğu hakkında da fikir vermiyor mu? Fakat, Batı, genel olarak *yeryüzünün efendileri* cephesi, mevcut “refah ve konfor” düzeyinden, israfçı-yok edici yaşam tarzından kendiliğinden vazgeçmeye asla razı olmayacaktır. Kyoto Protokolü’yle ilgi olarak oğul Bush “*Amerikan yaşam tarzı pazarlık konusu yapılamaz*” dememiş miydi? Böyle bir şeyi akıllarının köşesinden geçirmeleri dahi mümkün değildir. Eğer öyleyse bu işin kime düştüğü açık değil mi? Aslında doğrusu ne biliyor musun? Doğrusu “gelişmekte ve/veya kalkınma yolundaki ülkeler” değil, *kompradorlaşma yolundaki ülkeler... ya da lümpen kalkınma çıkmazına hapsolmuş ülkeler...* Gerçek durum tam da böyle...

MÖ: O zaman durum vahim ve sürdürülebilir değil. Netice itibariyle insanlık şöyle çelişik bir durumla karşı karşıya: Üretimin artması gerekiyor çünkü nüfus artıyor; öte yandan Batıdaki yaşam tarzının [American way of life] diğerleri tarafından taklit edilmesi hem üretimin ve hem de tüketimin artmasına neden oluyor... Bu çelişik durum veri iken, bir çıkış yolu ne olabilir? Mesala bilebildiğim kadarıyla sizin yakından takip ettiğiniz ama Fransızca bilmediğim için yeteri kadar bilgi sahibi olmadığım Fransa’daki büyüme karşıtı akımın [décroissance - de-growht) tezleri bu yönde bir çözüm istidadı taşıyabilir mi?

FB: Aslında üretimin artmaktan önce kompozisyonunun değişmesi gerekiyor. Zira çok miktarda gereksiz şey üretiliyor. İkincisi, herkesin ve her şeyin üretiminin artmaması gerekiyor. Bazı şeylerin üretiminin durdurulması, bazı şeylerin üretiminin azaltılması bazı şeylerin üretiminin de artması gerekiyor. Üretimin daha çok temel ihtiyaçlara ağırlık veren bir rotaya girmesi ve bunu yaparken de çevre tahribatına neden olmaması gerekiyor. Mesela atmosferin ısınmasında otomobil üretimi ve kullanımının payı %25. Durum

böyleyken, yeni yeni araba modellerini piyasaya sürerseniz, otomobil kullanımını her yola baş vurarak özendirirseniz, hangi sorunu çözebilirsiniz?

Büyüme karşıtları [ki bu güne kadar *décroissance*'a Türkçe bir karşılık bulabilmiş değilim, bir bulan olduğunu da sanmıyorum] geçerli modelin veya paradigmanın artık kesinlikle iflas ettiğini söylerken haklılar. Açık olan bir şey varsa, artık müvcut durum sürdürülebilir değil. Kaldı ki, onlar herkes büyümesin de demiyorlar zaten. Emperyalist Batı küçülsün , açlık ve yoksullukla cebelleşen, ülkeler belirli bir eşiğe kadar büyüsün diyorlar. İlginç ve uyarıcı bir başka tespitleri de, eğer bilinçli olarak üretim azaltılmaz, *décroissance* gerçekleşmezse, bunun çok uzak olmayan bir zamanda zaten olayların zoruyla gündeme geleceğini, kendini dayatacağını söylüyorlar. Bence bu mantıklı ve gerekli bir uyarı. Bu, “*ya sen bu aymazlıktan ve ataletten kurtulup gereğini yaparsın ya da birileri zorla şiddet kullanarak dayatır*” demek... Söz konusu akım gerçi ‘sınırsız büyüme’ saçmalığını teşhir etmede başarılı ama bu işin nasıl gerçekleşeceği konusunda bir netlik yok. Mesela büyük sermaye gruplarının, devasa oligopolllerin acilen kamulaştırılmasından yani sosyalleştirilmesinden söz ettiklerini pek duymadım. İnsanlığın kaderini elinde tutan oligopoller, finans baronları, vb. hizaya getirilmeden, üretim ve yaşam araçlarının yaygın bir sosyalleştirilmesi [devletleştirilmesi değil] gerçekleşmeden, ulusal ve dünya ölçeğinde demokratik-katılımcı bir planlama olmadan velhasıl devletlerin niteliği değişmeden, insanlık ve “başka bir uygarlığın” yoluna girilmeden, komünist toplum perspektifini esas alan sosyalist bir “geçiş” sürecine geçilmeden mevcut tıkanıklığı aşmak mümkün olmaz...

Geçerli müflis paradigmadan çıkmak ve başka bir şey yapmak hem gerekli hem de âciliyet kesbetmiş bulunuyor... Bunun için bir kere zihinsel-entellektüel bir devrim gerekiyor. Genel kabul gören geçerli “doğruların” demistifiye edilmesi, teşhir edilmesi, “saçma inançlardan” ve algılardan yakayı kurtarmak, velhasıl bilincin özgürleşmesi gerekiyor. Eleştirel bilincin ve kararlılığın güçlenmesi

gerekiyor. En başta doğaya yaklaşımın ve bakış tarzının değişmesi şart... Kapitalizm çağında insanlar doğayı istedikleri gibi yağmalayaabilecekleri sınırsız bir kaynak olarak görür oldular... Oysa bu dünyada her şey sınırlıdır-sonludur. İkincisi, kendilerinin de o doğanın bir parçası olduklarının bilincine varmaları gerekiyor. İnsan-merkezli [etnosantrist] yaklaşımı terketmeleri gerekiyor. *Zira doğa yok edilmek için değil, onda ve onunla birlikte yaşamak içindir* anlayışını içselleştirme zorunluluğu var. Aksi halde insanlığın yaşamın temelini-kaynağını tahrip ederek varlığını koruyabilmesi mümkün değildir.

Uzun lâfin kisası, vakitlice kapitalizmden çıkmak, insanlığın ortak geleceğinin ve iyiğinin “ortak mallardan” geçtiğini kabul etmek ve gereğini yapmak gerekiyor. Öyle bir uygarlık olmalı ki, orada bireysel zenginlik yüceltilmemeli, tam tersine lânetlenmeli... Kolektif zenginliği esas alan bir rotaya girilmeli yani... İnsanlığın tamamına ait olması ve ortak kullanıma sunulması gereken şeylerin özel şahıslar, sermaye grupları, mafyatik unsurlar tarafından sahiplenilip, özel mülk edinilip, yağmalanması, hangi haklı gerekçeye, hangi akla, mantığa, ahlâka dayanılarak savunulabilir? Dolayısıyla, eşitliği, kardeşliği [fraterniteyi], dayanışmayı, doğayla uyumu esas alan bir rotaya girmek mümkün ve gereklidir.

MÖ: Son Rio Zirvesinde [2012] yeni bir söylem pazarlandı. Siz o konuda bir yazı da yazdınız. Artık bu yeni icadın adı “yeşil ekonomi...” Yeşil ekonomi diye bir şey mümkün mü?

FB: Yeşil ekonomi de aynı sürdürülebilir kalkınma gibi ideolojik bir manipölasyon ve bir oyalama aracı olmanın ötesinde bir anlam taşımıyor. Amaç, krizden bir türlü çıkamayan, değerlenme sıkıntısı çeken sermayeye nefes aldirmek. Yeni sömürü, yağma ve talan imkânları sağlamak, değerlenme alanları açmak. Tabii 20 yıl önceki, Birinci Rio Zirvesinden sonra, her kelime ve kavramın önüne “sürdürülebilir” sıfatının eklendiği gibi, artık bundan sonra “yeşil” sıfatı eklenecek. Yani her şey yeşile boyanacak. Bu arada birileri malı gö-

türürken başkaları “yeşil yaprak altında üşümeye” devam edecek... İşte teknoloji yeşil olacak, enerji yeşil olacak, turizm yeşil olacak, otomobil yeşil olacak, kent yeşil olacak, ev yeşil olacak... akla gelen ne varsa yeşil olacak.. Herkes yeni moda olan yeşili kullanacak. Her halde modaya uymamak yakışık almazdı... Mâlûm moda, mantığı ve doğası gereği geçicidir, geçici olmak zorundadır. Artık bundan sonra neyin moda olacağını merak edebiliriz... Aslında yeşil olarak pazarlananın “koyu gri” olduğunun anlaşılması için de fazla zaman gerekmeyecek. Hem her şey esikisi gibi yol almaya devam edip, hem de başka türlü olması mümkün mü? “Lafla peynir gemisi yürümez” denmemiş midir?

MÖ: “Reel sosyalizmler” de denilen Sovyet Bloku ülkelerinin ekolojik performansı kapitalist dünyadan daha iyiydi denebilir mi?

FB: Malesef denemez. Aslında planlı ekonomiler de olsalar, söz konusu rejimlerde geçerli olan ekonomik model, özü itibariyle Batı’dakinden pek farklı değildi. Zaten planlama da bürokratik bir planlamaydı... Orada da büyüme yüceltiliyordu. Hatta kapitalist Batı’dakinden daha çok yüceltiliyordu. Asla bir çevre duyarlılığı söz konusu değildi. Zaten söz konusu rejimler “Batıyı yakalama ve geçme” perspektifine kilitlenmişlerdi ki, bu son derecede yanlış bir tercihti. Amacın Batı’yı yakalamak değil *başka bir şey, farklı bir şey yapmak* olması gerekiyordu...

MÖ: Bütün buraya kadar söyledikleriniz, komünist toplum perspektifine gönderme yapıyor?

FB: Nereye ve neden gidebileceğiniz, nerede olduğunuzdan, ne durumda olduğunuzdan bağımsız değildir. Şimdilerde bulunduğumuz, durduğumuz yer, artık durulabilir olmaktan çıkmış bulunuyor. Elbette hâlâ aksini iddia edenler var ve onlara inananlar da maalesef az değil ama bu durum hızla değişebilir. Zihinsel-entellektüel bir devrim gerçekleşebilir. Taşların yerine oturması için fazla zaman gerekmez. Zira durduğumuz yerde artık durmak giderek zorlaşıyor, yaşam çekilmez hale gelmekte, riskler büyümekte. Eğer

bulunduğun yerde daha fazla kalmak imkânsız hâle gelmişse, bu mutlaka bir yere, bir yerlere gitme zorunluluğunun kendini dayattığı demeye gelir.

Kâra dayalı sistem insanlığın ve uygarlığın geleceğini tehlikeye atmışken, bir düşünce akımı ve eylem olarak komünizm, yegane mümkün gelecek perspektifi olabilir... Zira, alternatifi, ölüm, yıkım, yok oluş demeye geliyor... İkincisi, komünist toplum perspektifi, komünist toplum ideali, *iyi bir fikir* olduğu için de gerekli ve arzulanır bir şeydir... Koşulların da bize komünist geleceği, komünist toplum perspektifini işaret ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz... Zira, komünizm acil bir ihtiyaç haline gelmiş durumda. İşte yaşananlar ortada ve neyin olduğu, nelerin olabileceğinin de habercisi... Eğer komünist toplum perspektifi, bölüşmeyi, paylaşmayı, eşitliği, kardeşliği, özgürlüğü, demokrasiyi, dayanışmayı, barışı ve doğayla uyumu içeriyorsa, insanın insanca yaşamasına engel olan durumun aşılmasını hedefliyorsa, velhasıl *sınıfsız-sömürsüz toplum* demekse, ortalama bir insan komünist perspektife neden karşı olsun? Onu neden arzulamasın? İnsanlara komünist gelecek projesini, komünist perspektifi bıkıp usanmadan anlatmak gerekiyor. XX. yüzyıldaki deneylerin komünizmle özdeşleştirilmesi, [ki bu bilinçli bir anti-propogandanın sonucuydu...] kafa karışıklığına, yanlış anlamalara neden oldu.. Bir kere insanlara komünizmin ne olmadığını anlatmak gerekir. Dünyanın zenginliğine el koyan, üstelik dünyayı yaşanmaz hale getirenlerin söylemini içselleştirmiş çoğunluğun ideolojik kölelikten kurtulması, özgürleşmesi imkânsız değil. İnsanlar yüzyıllardır özel serveti ve özel mülkiyeti kutsayanların ağzına bakıyor. Artık kendilerine bakma zamanı geldi. Egemenler cephesi “reel sosyalizm” deneylerinin başarısızlığını, kapitalizmin üstünlüğü ve başarısı olarak sunmayı şimdilik başarıyor ama bunu daha ne kadar sürdürebilirler? Birinin eksigi, zaafı neden başkasının fazlası, başarısı sayılsın? Tarih köle ayaklanmalarının, köylü isyanlarının, işçi ayaklanmalarının tarihi değil mi? Sosyal eşitlik ve özgürlük mücadelelerinin tarihi değil mi? Haysiyet mücadelesinin tarihi değil mi? Eğer öyleyse,

ilk sınıfsız toplum oluşturma teşebbüslerinin ve deneylerinin [Paris Komünü, Sovyet devrimi, vb.] başarısızlığı, insanlığı bu yolda mücadeleden vazgeçirebilir mi? Asla öyle bir şey söz konusu olamaz. Zira böyle bir şey, bizzat insan doğasının ve varoluşunun inkârıdır...

MÖ: O zaman insanlığın geleceğine dair umudunuzu hâlâ koruyorsunuz?

FB: Elbette. Zira, insanlıktan umudu kesmek kendinden umudu kesmektir...

POLİTİK İSLAM

MÖ: Batı’da daha çok ‘İslam fundamentalizmi’ denilen politik islam neyi ifade ediyor? Bu hareket 19 yüzyıl ve 20. yüzyılın başındaki islâmî akımların bir devamı mı? Yoksa yeni ve farklı bir şey mi?

FB: Dinin [İslamın] politik amaçlar için araçlaştırılması kolonyalizmin klasik-doğrudan versiyonunun tasfiye sürecine girdiği döneme raslıyor. Zira, emperyalist-kolonyalist Batı, Müslüman dünyasında seküler-laik rejimlerin ortaya çıkmasını kendisi için büyük bir risk olarak görüyordu. Milliyetçi-ilerici-sosyalist... rejimlerin önünün kesilmesi için, arti-gerici bir islam versiyonu olan Vahabilik sahneye sürüldü. Aslında söz konusu operasyon, tam bir ABD-Suudi ortak yapımıydı. Mısır’ın karizmatik lideri Cemal Abdul Nasır’ın başlattığı hareketi etkisizleştirmek, Mısır’ın Arap dünyası ve tüm İslam âlemi için bir çekim merkezi haline gelmesini engellemek için milyarlarca dolar harcandı. Suudi Vahabiliği ilerici hareketlerin ve akımların panzehiri işlevi gördü. Suudiler tarafından İslam Birliği Örgütü bu amaç için peydahlandı. Mesela bu Birliğin ilk deklarasyonlarından birinde: *milliyetçiliğin Arapların en büyük düşmanı* olduğu söyleniyordu... Yine de bu tür çabalar Nasır’ın karizmasını fazla etkileyemedi. Fakat ‘Arap-İsrail “6 gün savaşı”nda” Mısır’ın yenilgisinin ardından, gerici Suudi etkisi arttı. Fakat politik bir aktör olarak politik İslamın görünürlüğü daha çok 1970’lerin sonunda [1979] İran devrimiyle ortaya çıktı ama Suudilerin ve İranın politik islam anlayışları arasında önemli bir fark vardı. Suudi kökenli politik islam aşırı derecede pro-amerikan, pro-emperyalist, pro-siyonist iken, İran [Şii] kökenli politik islam amerikan karşıtıydı, anti-emperyalistti...

Tabii teorik/entellektüel kökleri epey gerilere gidiyor. Dolayısıyla işte Cemalettin Afgani, Muhammed Abduh, Raşit Rida ve onların izinden giden Mısırlı Hasan El Benna ve ondan etkilenen Hindistan-

lı El Ala el Mawdudi ilk örgütlü politik islam örnekleri sayılabilir. Hasan El Benna “Müslüman Kardeşler” örgütünü 1928’de kurdu. Mawdudi de 1941’de Cemaat-i İslamî’yi kurdu. Fakat her ikisi de sözde kolonyalizmle mücadele amacıyla kurulmuşlardı ama her ikisi de sekülerizmi reddediyorlardı. Müslüman Kardeşler Mısırda anti-kolonyalist ve anayasal bir devlet kurmak için mücadele eden milliyetçilere karşı çıkmıştı. Batıyı külliyen reddeden ve köklere, kaynağa dönmeyi [selefilik] esas alan bir yaklaşım söz konusuydu. *“Bizim seküler, anayasal bir rejime ihtiyacımız yok, Batı’dan alacağımız bir şey yok, bizim anayasamız Kur’andır”* yaklaşımı geçerliydi. Zaten Müslüman Kardeşler kurulur kurulmaz İngiliz emperyalizmi tarafından manipüle edilen bir örgüte dönüştü...

Müslüman Kardeşler daha başta İngiliz Süveyş Kanalı Şirketi tarafından yapılan bir bağışla faaliyete geçti. Fakat asıl etkisini artırması, 1950’li yılların ikinci yarısından başlayarak, ABD’nin desteği ve Suudilerin sağladığı büyük fonlar sayesinde mümkün oldu. Amaç bölgede yükselişe geçen seküler, milliyetçi, ilerici, sosyalist, komünist hareketlerin önünü kesmekti. Aslında bu günkü haliyle politik islamın bölge halklarında filizlenen uyanışı ve anti emperyalist kalkışmayı engellemek üzere ilk defa İngiliz oryantalistleri tarafından peydahlandığını hatırlamak gerekir. Mesela Mawdudi, İslamda devletin dinden ayrılmayacağı, dolayısıyla Müslümanların seküler, laik bir rejim altında yaşamalarının mümkün olmadığı tezini ileri sürmüştü. Oysa, Müslümanlar ancak Müslüman bir devlette yaşayabilirler tezinin hiç bir inandırıcı gerekçesi olamaz... Ve bu yaklaşım Hindistan’dan Pakistan diye bir devletin doğuşuyla sonuçlandı. İngilizler amaçlarına ulaştılar. Hindistanı parçalamayı, ikiye bölmeyi başardılar...

MÖ: İslamın laiklikle, sekülerizmle bağdaşmaz olduğu tezinin saçma olduğunu söylüyorsunuz?

FB: Eğer Hristiyanlık laiklikle pekâlâ uyuşabiliyorsa, aynı şey Müslümanlık için de neden mümkün olmasın? Aslında yukarda

söylediğim gibi, bu tezin mucidi Batılı kolonyalistlerdi, İngiliz oryantalistleriydi. Laikliğin keşfi insanlık ve uygarlık tarihinde önemli bir ileri adımdır. Amaç, Müslüman dünyanın emperyalist statüko dahilinde kalmasını sağlamaktır. Ve Müslümanların ancak bir İslam devletinde yaşayabilecekleri ve laiklikle İslamın bağdaşmazlığı tezi, başta Batılı bilim “erbabı” tarafından peydahlandı ve sonra da Müslüman alimler tarafından benimsendi, içselleştirildi ve pratik politikaya tercüme edildi. Ve sonuç tam bir iflastır... Tarihe baktığımız zaman, din-devlet veya politika-din ilişkisinin hem çeşitlilik arzettiğini, hem de evrildiğini görürsünüz. Mesela Hicret Sonrasında, Hz. Muhammed zamanında Medine’de din ile devlet birbirinden ayrışmamıştı. Ya da politika dinden ayrı değildi. Ama Emevilerden Abbasilere, Abbasilere Osmanlılara doğru gidildikçe, din-devlet ilişkisinin mahiyeti ve modalitesi de değişti ve değişmek zorundaydı... X. Yüzyılda biri çıkıp Hristiyan toplumlar için laiklik önerseydi her halde linç edilmezse deli sayılıp timarhaneye kapatılırdı ama 18-19 yüzyıllarda laiklik nerdeyse herkesin dilindeydi. Bu yüzden bazı dinler laiklikle uyuşur bazıları uyuşmaz demek saçmadır... Laiklik eğer demokrasinin *vazgeçilmeziyse* ki öyledir, o zaman soru şu olmalıdır: Kimin laikliğin gerçekleşmesinde çıkarı var, kimin engellenmesinde çıkarı var...

MÖ: O zaman 1970’li yılların sonunda politik islamın gündemin merkezine yerleşmesinin başlıca nedenleri neydi? Neden o tarihten sonra önem kazandı?

FB: 1910’lu yıllardan başlayarak, Arap Ortadoğusunda ve bir bütün olarak İslam dünyasında anti-kolonyalist mücadele yükselmekteydi ve bu hareketler İkinci Dünya Savaşı sonrasında, özellikle 1950’lili yıllarda etkin bir politik aktör haline geldiler. Her alanda önemli ilerlemeler kaydedildi... Bölgedeki emperyalist statüko sarsıldı. Zengin petrol rezervlerine sahip ve aynı zamanda vazgeçilmez bir jeostratejik öneme de sahip olan bu bölgenin, emperyalizmin “*korunmuş alanı*” olmaktan çıkma riski büyüdü. Bu durum karşısında ve yükselen dalgayı kırmak üzere, ABD ve müttefikleri İs-

lamcıları bütün imkânları seferber ederek desteklediler. Müslüman muhalefeti bir dalga kıran olarak ilerici-seküler hareketin karşısına diktiler. Ve bölgedeki ilerici rejimleri etkisizleştirmek için bir dizi savaş, darbe ve komplolara giriştiler. Suudilerin devasa petro-dolarlarıyla yaygın bir ‘hayır işleri ağı’ kuruldu. Modernleşmeci ve Kalkınmacı paradigmanın iflâsı ve ardından gelen neoliberal politikaların sonucu olan işsizlik, yoksulluk, eğretilik, marjinalleşme, sefalet, Müslüman Kardeşlerin bu alana müdahale edip hayır işlerine girişmelerini kolaylaştırdı. İşte gıda yardım paketleri, sağlık, eğitim gibi alanlardaki faaliyetler, bir kitle tabanı oluşturmalarını sağladı. ABD destekli “*Dünya İslam Birliği*” [Muslim World League] 1962’de kuruldu. Amaç seküler-ilerici- demokratik, sosyalist yükselişin önünün kesmekti. Aynı şekilde benzer amaçlarla Türkiye’nin de üyesi olduğu *İslam Konferansı Örgütü* [İKÖ] de 1969’da kuruldu... Bu örgütler aracılığıyla bölgede Vahabi gericiliği güç kazandı. Onu İslam finans sisteminin kuruluşu izledi ve bu sayede sözünü ettiğimiz bu iki örgüt etkin hale getirildi. Güya “faizsiz bankacılık” diye bir finans sistemi oluşturdular. Ve bu bankalar aracılığıyla Müslüman Kardeşler’in Mısır, Pakistan, Kuveyt ve Türkiye’deki faaliyetleri finanse edildi... Oysa faizsiz bankacılık diye bir şey mümkün değildir. Besbelli ki, orada tam bir oxymore var. Yani yan yana getirilmeleri uygun olmayan iki kelimeyi bir araya getirmek anlamında... İslam Bankacılığının sahneye çıktığı dönem Batı’da neoliberalizmin sahneyi çıktığı döneme rastlamıştı...

Gerçi Ortadoğu’da monarşiler, krallıklar yıkıldı ama onların yerine otoriter, anti-demokratik rejimler kuruldu ve zamanla da bu rejimler tuhaf otokrasilere dönüştüler. Samir Amin’in yazdığı gibi, bu rejimlerin başlarda halkın gözünde bir meşruluğu olsa da, hiç bir zaman halk sürece dahil edilmemişti ve bu önemli bir zaaf oluştuyordu. Gerçek anlamda “sivil toplumun” ortaya çıkması ve sürece müdahil olması mümkün olmadı... Söz konusu rejimlerin iflâsının ve yenilginin önemli nedenlerinden biri buydu. İkinci ve bence daha önemli bir neden de, bu ülkelerde ve Türkiye’de hiç bir za-

man toplumsal bilince nüfûz etmiş bir “aydınlanma” ve “modernite devrimi” yaşanmadı... Başka türlü ifade edersek, geleneksel kültür ve o kültürün bileşenleriyle Batı’da olduğu gibi, radikal ve cephe- den bir hesaplaşma yaşanmadı. Bu, söz konusu hareketlerin önemli bir zaafını oluşturunuyordu. Özetlersek, milliyetçi-ilerici-seküler-mo- dernleşmeci-kalkıncı paradigmanın başarısızlığı, Politik İslamı, kitlelerin gözünde bir çekim merkezi haline getirdi... Ve bu süreçte ABD ve Suudi Arabistan önemli bir rol oynadı... 1979’da Sovyetle- rin Afganistan’a girişiyle bu yöndeki çabalar daha da yoğunlaştı...

MÖ: Politik İslam’ın yükselmesinde Filistin sorununun bir rolü yok muydu?

FB: Bu önemli bir soru. Elbette ikisi arasında bir ilişki var. İsrail, dinî-etnik temelli kolonyalist bir devlet. Emperyalizmin bölgedeki uzantısı. Başka türlü söylersek. Ordadoğu’daki ABD ve Avrupa... Milliyetçi-sol-seküler hareketin yenildiği ve emperyalist-siyonist cepheye teslim olduğu bir ortamda, bölgedeki rejimlerin pro-siyon- ist, pro-emperyalist rejimlere dönüştüğü koşullarda, Arap halkı, haklı olarak kendini aşağılanmış hissetti ve islamcıların Siyonizm karşıtı söylemine umut bağladı. Aslında Suudilerin parasıyla “poli- tik faaliyet” gösteren islamcıların da pro-siyonist oldukları gözden kaçmıştı. Şimdilerde Müslüman Kardeşler Mısırdaki “iktidarda”... Si- yonist rejime karşı duruşta Mubarek döneminden ne kadar farklılar? *Camp-David* anlaşmasını reddetdiklerine dair bir demeçleri oldu mu? Eğer orada Siyonist devlet kurulmamış olsaydı, acaba politik islam diye bir şey ortaya çıkar mıydı? Bunu söylemek zor ama bir çok şeyin farklı olacağı kesin. Kimbilir belki o zaman politik islam marjinal bir hareket olmanın ötesinde bir varlık göstermeyebilirdi... Zira, bölgede Siyonist devletin varlığı, siyonist-kolonyalist işgalin devam etmesi, Arap halklarının kendi ayakları üzerinde durmasını engelledi. Bölgede çatışmalı durumun sürmesi, Amerikan uşağı otokratik rejimler için uygun bir zemin yarattı ve o rejimlerin uzun ömürlü olmasını sağladı. Dikkat edilirse, İran ve Suriye hariç, ner- deyse bölgedeki tüm rejimler siyonist rejimin müttefiki. Tuhaf bir

şekilde bu durum Siyonist rejimin işini kolaylaştırıyor... Bu durum aynı zamanda gerici dinci akımlara da uygun bir zemin yaratıyor. Dolayısıyla, bağımsız ve gerçek bir Filistin devletinin kurulması, bölgedeki İslamcı akımları ve hareketleri de zayıflatacaktır...

MÖ: Politik İslamın özgün bir ekonomik-sosyal programı var mı? Başka türlü sormak gerekirse, kapitalizmin ortaya çıkardığı sorunlara bir çözüm önerme yeteneği var mı?

FB: Politik İslamın o tarakta bezi yok. Kapitalizmi, onun neoliberal versiyonunu asla sorun etmiyor. Kapitalizmi insanlığın normal hali sayıyor. Emperyalizm diye bir derdi de yok. Zaten kapitalizmi sorun etmeyen emperyalizm diye bir derdi olması mümkün değildir. Neoliberalizmle tam bir uyum içinde, özelleştirmeci, devletin ekonomik ve sosyal alanda sorumluluk almasına karşı, velhasıl tamı tamına neoliberal reçetenin şampiyonu... Mesela işsizliği ve yoksulluğu sistemin bir kusuru saymıyor... Gelir dağılımındaki aşırı dengesizliği *şeylerin normal hali* olarak görüyor. Bu konudaki yaklaşım kabaca şöyle: *Allah istediğini ödüllendirir, istediğini cezalandırır*. Bu tür safsatalar Kur'an ve hadislerden yapılan alıntılarla da destekleniyor... Velhasıl tam bir ikiyüzlülük geçerli... Samir Amin, politik İslam için *neoliberal teokrasi* diyor ki, bu adlandırma bana son derecede uygun görünüyor. Velhasıl islamî soslu bir teokrasi ki, böyle bir hareketin Müslüman Arap Ortadoğusu halklarına ve diğer Müslüman halklara teklif edeceği birşey olamaz. Çözümü değil, çözümsüzlüğü temsil ediyor. Dolayısıyla demistifiye edilmesi, teşhir edilmesi, mahkûm edilmesi gerekiyor...

MÖ: ABD ve müttefikleri "ılımlı islam"ı tercih ediyor görünüyor. Sana göre; ılımlısıyla radikali arasında ne fark var? Sonuçta ikisinin de arkasında ABD ve Avrupalı müttefikleri yok muydu? Ya da bu ikisi arasında ayırım yapmak ne kadar anlamlı?

FB: Başlarda İslamcı hareketleri destekleyip manipüle eden İngiltereydi, Soğuk Savaş döneminde nöbeti ABD devraldı. Aslında bu ikisi arasında kayda değer bir fark yok. Bunlardan hangisinin

nerede, ne zaman, nasıl sahaya sürüleceği daha çok emperyalizmin konjonktürel ihtiyaçlarına göre belirleniyor. Mesela Taliban'ı yaratıp destekleyen ABD ve Suudilerdi. ABD Talibanı “özgürlük savaşçısı” olarak görüyordu... Çünkü Taliban Sovyetler Birliğine ve Afganistan'daki seküler rejime karşı savaşıyordu. Amaç hasıl olunca onu “terör örgütü” ilan etti ve Afganistan'a savaş açmanın gerekçesi yaptı... Her iki versiyon da islamda bir yenilenme, bir reform ve yeni bir yorum önermiyor. İslamın temel metinlerinin çağın ihtiyaçlarıyla uyumlandırma çabası söz konusu değil. Oysa, ictihâd yolunun açık olduğu dönemde İslam toplumları büyük ilerlemeler kaydetmişti. Moğol istilasınının neden olduğu yıkımın ardından ictihâd kapısı kapanınca, İslam da kendi içine kapandı. Dolayısıyla 8 yüzyıllık bir rötâr söz konusu diyebiliriz... Bu yüzden tüm islâmî akımlar reel dünyanın, çağın, çok gerisinde kaldı. Oysa, değişen dünyayı, toplumu ve yaşamı, değişmeyen, donmuş, geride kalmış, köhnemiş yöntem ve araçlarla anlamak, bilince çıkarmak, dönüştürmek mümkün değildir. Kırk yaşındaki adama sekiz yaşındaki çocuğun ceketini giyidirebilir misin? Tarihte geriye dönüş mümkün değildir, üstelik arzulanır bir şey olması da gerekmiyor!

Aslında söylem farklılığına rağmen, politik islamın iki versiyonu da aynı şey. Müslüman toplumlarını içine hapsoldükleri geriliğe ve komprador statüye mahkûm etmek... Radikal versiyon toplumu terörize ediyor, destabilize ediyor, istikrarsızlaştırıyor, devleti işlemez hale getiriyor, insanları bezdiriyor ve komprador “ılımlılar” nöbeti devralıyor ve her şey kaldığı yerden devam ediyor. Bir bakıma ikisi arasında tuhaf bir işbölümü ve tamamlayıcılık söz konusu. “Radikaller” “ılımlıların” önünü açıyor. Ve tabii böyle bir operasyon emperyalist kampa neoliberal politikaları dayatma imkânı veriyor ve bu ülkelerin komprador sosyal formasyonlar olarak kalmalarını sağlıyor... Dolayısıyla “ılımlısı”, “radikal” olduğu söylenenden daha tehlikeli... Başta da söylediğim gibi, ister “ılımlı”, ister “radikal” olsun, sonuçta söz konusu olan *ilkel cemaatçilikten* başka bir şey değil. Asıl amaç da dini [İslamı] komprador kapitalizmle uyumlan-

dırmaktan ibaret. Tabii İran'daki durum nüanse etmeyi gerektiriyor. Zira orada anti-emperyalist bir damar hâlâ etkili. İran emperyalizm karşıtı bir *Güney eksenini* için mücadele ediyor ki, bu olumlu bir şey... Mısır'da, Tunus'da, Türkiye'de, vb. yapılan ve yapılmak istenen bu... Kompradorlaşmanın hizmetinde bir İslam, emperyalizm için büyük bir nîmet.

MÖ: Bir halk devrimiyle otokratik rejimi yıkmış, diktatörleri başından atmış Tunus ve Mısır halkları politik islamla [Müslüman Kardeşler] yola devam etmeye razı olur mu? Aksi halde devrimi politik islamcı gericiler için mi yaptılar...?

FB: Devrim kaldığı yerden yoluna devam edecektir. İnsanlar diktatörlere neden başkaldırdı? Başkaları gelsin aynı şeyi başka bir ad ve görüntüyle sürdürsün diye mi? İnsanları ayaklanmaya iten nedenler ortadan kalkmadığı sürece, *yeni efendilere* asla evet demeyeceklerdir. Fakat bizde ve belki dışarda da devrimlerle ilgili saçma bir anlayış geçerli... Sanılıyor ki, şu devrim denilen sabah başlayıp akşam biten bir şey... Eğer öyle olsaydı, işler çok kolay olurdu. Devrim bir süreç, bir hamlede gerçekleşen bir şey değil. Yenilgiler/zafetler, inişler /çıkışlar, yükelişler/düşüşler, moral bozuklukları/yedinen yeşeren umutlar... üzerinde yol alıyor... Tarihteki devrimler de bu işin öyle olduğunu gösteriyor. Diktatörleri devirmeyi başaran emekçi halk kitleleri, aynı şeyi başka adlar ve söylemlerle sürdürmek isteyen pro-emperyalist, komprador, neoliberalizme teslim olmuş gerici dincileri de devirmesini bilir eblette...

MÖ: Eğer söylediğiniz gibi, politik islamın varlık nedeni ve misyonu Müslüman toplumları emperyalizmin sultanı altında tutmaksa, onların kendi ayakları üzerinde durmasını engellemekse, kompradorlaşmanın hizmetindeyse, bu hareketin geleceği hakkında bir öngöründe bulunulabilir mi?

FB: Eğer bir rejim, meydan okumalara cevap veremiyorsa, sorunları çözmek şurada dursun daha da büyütüyorsa, insanların belirli bir eşikten sonra öyle bir statüye, öyle bir kepezeliğe ve aşığılan-

maya daha fazla katlanmaları mümkün değildir. Her birinin durumu farklı olsa da “Arap Baharı” denilen dalga aslında kitlelerin bu duruma itiraz ettiklerini açığa vurmaları demek. Elbette hiç birinin durumu diğerine benzemese de hepsinde ortak olan, mevcut *status quo*’ya itirazın yükselmesidir.

MÖ: Söz konusu isyanların ve kalkışmaların ABD tarafından peydahlanıp, manipüle edildiklerine dair iddialar var!

FB: Tunus’daki isyanı ABD, Fransa, İngiltere peydahladı demenin bir inandırıcılığı olabilir mi? Açık olan şuydu ki, emperyalist kamp orada hazırlıksız yakalandı. Beklenmedik bir sürprizle karşılaştılar ve bir şaşkınlık döneminin ardından harekete geçtiler. Artık otuz-kırk yıldır iktidarda olan otokrasilerin günü dolmuştu. Halk o rejimlerde yaşamak istemiyordu. Rejimlerin de “kullanım süresi” dolmuştu... Zaten devrimler de böyle zamanlarda ortaya çıkıyor... Geçiş yönetmek ve gerçek bir kopuşu engellemek üzere harekete geçtiler ama söz konusu isyanları bir emperyalist oyunu saymak sadece saçma değil, otokrasiye direnen halk kitlelerine de haksızlıktır, saygısızlıktır... Mısırdaki 2007’den beri işçi eylemleri büyümekteydi ve insanlar Tahrir meydanına ABD’nin emri ve komutası altında Bayan Clinton’un hatırı için çıkmadılar. Kitlelerin otokrasiye karşı ayaklanması ayrı şey, emperyalistlerin onu asıl amaca yabancılaştırmak için bir dizi manipölasyona, oyuna ve hileye baş vurması ayrı şey... Şimdilerde ABD, Mısır’da, Tunus’da otokrasilerin yerine “İlmli İslamı” ikâme etmeye çalışıyor ama “İlmli İslam” kitleleri daha ne kadar oyalayabilir ki? Tabii Libya’da ve Suriye’de durum her ikisinden de farklıydı. Orada daha baştan bir “rejim değıştirme” planı devreye sokuldu. Otokrasilerin düşmesinden sonra onların yerine kurulacak emperyalist destekli rejimler birer kaos rejimi olabilirler, eğer onlara “rejim” denirse tabii... Netice itibarıyla bundan sonra artık hiç bir şey eskisi gibi olamaz... Bölge yeni bir döneme girmiş bulunuyor. Dolayısıyla, on yıllar sürecektir yeni bir bağımsızlık, özgürlük, eşitlik, adalet ve demokrasi, sosyalizm mücadelesinin başladığını söyleyebiliriz...

MÖ: Türkiye’de Necmettin Erbakan’ın ilk defa 1969 Milli Nizam Partisiyle politika sahnesine çıkan İslamcı hareket, 1970’li yıllarda koalisyon ortağı olarak hükümetlere dahil oldu. 1980 askerî darbesinden sonra Özal’ın ANAP’ının dört eğiliminden biriydi. Daha sonra 1996’da tekrar bir koalisyonla iktidar olduktan sonra, onun “ılımlı” versiyonu olan AKP, 10 yıldır tek başına iktidar... Türkiye’de politik islamın durumuna dair neler söylemek istersin?

FB: Türkiye’de politik islamın ortaya çıkışı ve evrimi diğer Müslüman ülkelerden farklı bir rota izledi. Türkiye’de merkezi otorite her zaman dini yakın takibe aldı. Dinin görelî özerklik alanını hep daralttı. Dolayısıyla, din bir devlet dini olarak varoldu. Sadece Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla dini denetim altına alıp manipüle etmedi. Tarikatları, dini cemaatleri de yakın takibe aldı. Zaten cemaatler farklı bir şey önerecek, farklı bir şey yapabilecek kabiliyetten yoksundular. Dinde bir yenilenme akıllarının ucundan bile geçmedi. Her zaman devleti ve yapılanları kutsamakla meşguldüler. İtirazları “yapılanlara değil, yapanlaraydı” Hiç bir toplumsal soruna dair özgün görüş ve öneri ortaya koymadılar, zira öyle şeyler yapmaktan acizdirler. Dolayısıyla devletin destekçisi olarak kaldılar. İçlerinden Müslüman dünya’da isim yapmış, ilgi görmüş tek bir şahsiyet bile çıkmadı. Devleti kutsayan, devlete eklemlenmiş bu cemaatlerin çapı ortada. Nurculuk ve ondan türeyen diğerlerini yakından incelersen, devleti ve emperyalist statükoyu kutsamak dışında bir şey yaptıklarını göremezsin. Aslında bizde de politik islam başka yerlerde olduğu gibi, yükselen demokratik-ilerici-sosyalist hareketin önünü kesmek üzere sahneye sürüldü. Arkasında devlet, ABD, Suudi Vahabiliği ve parası vardı. Bilindiği gibi, Suudi Arabistan’ın çağ dışı, gerici, karanlıkçı rejimi, yaklaşık 60 yıldır “resmi şeriat sponsorluğu” yapıyor. İslam ülkelerine ve Batı Avrupa, ABD, vb. akan milyar dolarlarla eğitim kurumları, gazeteler, televizyonlar, yayın evleri “düşünce kuruluşları”, vb. ya oluşturuluyor ya da mevcut olanlar destekleniyor... Nasır’ın ölümünden sonra [1970] Suudiler, Mısır’a her yıl 2,5 milyar dolar para akıttılar ve meyveleri ortada... Suudile-

rin sadece Avrupa’da cami yapımı için 45 milyar dolar harcadığını kaç kişi biliyor? Suudi Arabistan Avrupa’da 1500 camii ve “İslam Merkezi”, çeşitli adlar altında 2000 adet kurum oluşturdu... Bizdeki politik islam da diğerleri gibi tam bir gericiliktir ama devletin yakın takibi altında bir gericilik. AKP o gericiliğin neoliberal versiyonudur sadece...

MÖ: AKP demokrasiyle laikliğin uygun bir sentezi sayılıyor ve diğer Müslüman ülkeler için de bir model olarak sunulmak isteniyor!

FB: Demokrasi ancak laik bir rejimde mümkündür. Eğer dini kamusal alanın, politika alanının dışına çıkarmazsan, orada demokrasiden söz etmek abestir. Demokrasi ancak din, kimliğin bir unsuru değilse mümkün olabilir. Kamunun [politikanın] dine müdahale ettiği, karıştığı yerde laiklik bir retorik haline gelir ve demokrasinin de içi boşalır. Bir de Batı’daki Hristiyan demokrat partilerle bizdeki dinci partiler arasında bir benzerlik olduğu izlenimi yaratılmak isteniyor. Batı-Hristiyan toplumları çoktan laikliği temel bir ilke olarak benimsemiş durumda. Orada Hristiyan demokrat partiler mümkündür ama bizde öyle bir durum söz konusu değil. Batı’da bizdeki Diyanet İşleri Başkanlığı benzeri kuruma sahip, zorunlu din dersi olan bir devlet var mı? Laik bir ülkede Diyanet İşleri Başkanlığı [doğrusu din işleri bakanlığı] diye bir şey olmaz. O kaynaklar neden sağlığa, eğitime, sosyal hizmetlere, alt-yapıya, kültüre, bilime, sanata, vb. harcanmıyor. Bu durum neden sorun edilmiyor. Aslında Türkiye’deki rejim diğerleri için bir model olamaz ama Türkiye’nin başka bir modele ihtiyacı olduğu kesin.

MÖ: Son olarak, Türkiye’de dinin bu günkü durumunu nasıl görüyorsun ve Latin Amerika’daki gibi bir *İslâmî özgürlük teolojisinin* mümkün olduğunu düşünüyor musun?

FB: Şimdilerde din alanı tam bir sanayiye dönüşmüş durumda. Artık gerçek anlamda inançla bir ilgisi var mı, tartışmalı... Din, sömürünün, kamu kaynaklarını yağmalamanın, insanları köleleştirmenin-alıklaştırmının bir aracına dönüştü. Tam bir şov malzemesi haline

geldi. Çok yakında cami varken yolda namaz kılıyorlar. Bunun şov yapmak dışında bir nedeni olabilir mi? İftar sofraları tam bir şov haline dönüştü. İsrâf, şatafat, şımarık tüketim artık dine boyanarak yol alıyor... Adam bütün gün yalan söylüyor, sabahtan akşama insanları dolandırmak, aldatmak için her yolu deniyor, bakıyorsun oruçlu... O zaman oruç belirli bir ‘yaşam biçiminin’ aracı haline gelmiş demektir. Bir modele uyum sağlamanın aracı yani... Avrupa’da “helâl gıda” diye bir şey peydahladılar ve birileri milyonlarca doları götürüyor... İyi de insanlar daha önce haram gıdalarla mı besleniyordu? Son yirmi yılda her kelimenin önüne “sürdürülebilir” niteleme sıfatının konduğu gibi, politik islam cephesinde de her kelimenin önüne “islam’ın” ekleneceği anlaşıyor... Mesela İslâmî bisiklet önerenler var... Kapitalizm her şeyi çürütüyor, dejenere ediyor, içini bolatıyor ve kendi suretinde yeniden yaratıyor. Eğer bu her şeyin içinde din de varsa ki, vardır, o zaman kapitalizmin dini de kendine benzettiğini söylemekte bir sakınca yoktur... Onun için neden söz ettiğini bilmek önemlidir...

Sorunun ikinci kısmına gelince, referansı kutsallığa dayansa da, din de son tahlilde bir ideolojidir. Bir ideolojinin referansı kutsal da, seküler de olabilir. Bu da demektir ki, yoruma tâbidir. İbn-i Haldun: *“Halk hükümdarının dîni üzredir”* demişti. Velhasıl halkın dini hükümdarın dinidir, egemenin dinidir, efendinin dinidir... Bu gerçeği görmezlikten gelmek olur mu?.. Dinin gerici, karanlıkçı, anti-demokratik, özgürlük, eşitlik ve adalet karşıtı bir yorumu mümkün olduğu gibi, tam tersi de, özgürlükcü, eşitlikçi, adaleti esas alan bir yorumu da pekâlâ mümkündür. Eğer ikinci yol geçerli olursa, din bir özgürlük teolojisine dönüşür. Eğer yaptığın dinî yorum, ezilenleri, sömürülenleri, aşağılananları, mazlumları gözetiyorsa, islami bir özgürlük teolojisinin de yolu açılmış demektir. Bunu Hristiyan-Katolik din adamları başardığına göre, Müslümanların da başarması neden mümkün olmasın? Soru şu: Allah kimin yanında? Ezenlerin-sömürenlerin, zalimlerin tarafında mı, yoksa ezilenlerin- sömürülenlerin, mazlumların yanında mı? Eğer ikincilerin yanındaysa, öyle olduğu düşünülüyorsa, al sana İslâmî özgürlük teolojisi.

Sen, Sudanlı Şeyh Mahmut Muhammed Taha'nın, *İslamın İkinci Mesajı* adlı eserinin Türkçe çevirisini okudun. Ben de Fransızca çevirisini okudum. Ve üzerinde uzun sohbetlerimiz oldu. Mahmut Taha bir "İslamî Özgürlük Teolojisi" öneriyor. Ama acaba Türkiye'de politik islamcı taife içinde onun adını bilen, bir eserini okuyan kaç kişi var. Neden Müslüman "entellektüeller" Mahmut Muhammed Taha'ya sahip çıkmadılar, çıkmıyorlar? Onun Müslüman Kardeşler tarafından idam edilmesini sorun etmiyorlar? Etmezler çünkü o İslamın gerici, anti-özgürlükçü, anti-eşitlikçi, anti-demokratik egemen yorumunu reddediyordu da ondan... Velhasıl bir orta yol mümkün değildir. Ya İslamın mevcut statükocu-gerici yorumunu benimsersen ya da ondan farklı bir yorum geliştirirsin. Ya çürümüş-kokuşmuş, her türlü insânî değere yabancılaşmış şu sefil düzenden yana olursun, ya da ona karşı olursun... Bu ikisi arasında bir orta yol mümkün değildir... Çürümüş ve çürüten kapitalizmi meşrulaştırmaya çalışan bir İslamcı akımın ve hareketin bir kıymet-i harbiyesi olabilir mi?

MÖ: Kısaca, kapitalist ve resmi ideoloji abdestiyle kılınan namaz muteber değildir diyorsunuz... Bu güzel söyleşi için teşekkürler.

DEMOKRASİ

MÖ: Demokrasi ve demokratikleşme herkesin ağzında, o kadar ki, demokrat olduğunu söylemeyen yok gibi, Türkiye'nin demokratikleşme yolunda hızlı adımlarla ilerlediği söyleniyor. Üstelik demokrasi uluslararası diplomasinin, daha doğrusu hegemonik güçlerin de söylemine dönüşmüş görünüyor. Demokrasi aşkına ülkelere saldırılıyor, savaş açılıyor, rejimler değiştiriliyor ve buna “insânî müdahale” deniyor. İstersen kavramın ortaya çıkışı ve sürüveninden başlayabilir miyiz?

FB: Demokrasi, Grekçe *demos* ve *kratia* kelimelerinden türetilmiş bir kelime. *Demos* halk, *kratia* da yönetim [iktidar] demek ve demokrasi halkın iktidarı, bizzat halk tarafından bir yönetim biçimi anlamına geliyor. Aslında aristokrasinin karşıt anlamlısı. Mâlûm aristokrasi Grekçe aristos'dan türeme, en iyinin, mükemmel olanın iktidarı demeye geliyor, bu *en iyi* de bir aile, bir sınıf veya bir elit, bir ‘aydınlar eliti’ de olabiliyordu. Demokrasi kavramı bundan yirmibeş yüzyıl kadar önce Atina’da ortaya çıkıyor ve esas itibarıyla de Perikles dönemindeki rejimi tanımlamak üzere kullanılıyordu. Bir dizi önemli ilkeye dayanıyordu ama sadece yurttaş sayılanları, o zamanlar yaklaşık nüfusun %5 kadarını, kapsayan bir yönetim biçimiydi. Köleler [ki, o zamanki Atina nüfusunun yaklaşık %80’inini oluşturduğu tahmin ediliyor] demokrasiye dahil değildi, aynı şekilde kadınlar ve *meteikos* denilen ‘yabancılar’ da dışlanmıştı.

Atina demokrasisi dışlayıcı olsa da bence bu gün bile dikkate alınması gereken önemli ilkeler içeriyordu. Mesela politikanın profesyonel bir uğraş alanı olmasına karşı çıkılıyordu. Her Atinalı yurttaşın yönetme ve yönetilme kabiliyetine sahip olduğu ilkesi geçerliydi. Dolayısıyla kamusal hizmetler için kura ile ve rotasyon esasına göre görevlendirme yapılıyordu. Seçim bir oligarşi yarat-

ma istidadı taşıdığı için temsili sisteme, dolayısıyla seçimlere itibar edilmiyor, istisnai durumlar için seçim yapılıyordu ama seçilenler her an görevden alınmak kaydıyla... Bu arada politikanın bir bilim konusu olmasına, bir meslek olmasına karşı çıkılıyordu. Bu günkü gibi bir profesyonel politikacılar “sınıfının” ortaya çıkmasına izin verilmiyordu. Atina demokrasisi bir *doğrudan demokrasi* modeliydi. Dışlayıcılık bahane edilerek bu son derecede önemli ilkeleri gözardı etmek doğru olmaz. Aslında bugün *demokrasi* sayılan rejimler de en az Atina demokrasisi kadar dışlayıcı ama bu durum bir dizi söylemler ve mekanizmalar devreye sokularak ‘görünmez’ kılınıyor...

MÖ: Atina’nın ve Grek site devletlerinin çöküşünden sonra kavram kullanımdan düşüyor. Peki tekrar sahneye çıkışı ne zamana raslıyor?

FB: Avrupa aydınlanmasıyla, 18. yüzyılda tekrar dillendirilmeye başlıyor ve Batı Avrupa’daki politik devrimler ve sanayi devrimleriyle, yani kapitalizmin giderek hâkim üretim biçimi haline geldiği dönemde gündelik konuşma diline giriyor. “Eski Rejimler” yıkılınca tabii eski yönetici sınıflar da sahneden çekildi. Bu, artık eskilerin yönetmeyeceği demeye geliyordu. İşte o zaman yönetim nasıl olacak, kim yönetecek sorusu gündeme geldi. Kadınlar yönetemez çünkü ‘duygusaldırlar’, “kolay ekilenenebilirler”, işçiler-köylüler yönetemez zira cahildirler, bu iş için ehil değildirler, köleler zaten mevzubahis bile edilmiyordu... O zaman geriye akıllı, paralı, tahsilli olanlar kalıyordu... Eğer sadece onlar yönetme ‘yeteneğine’ sahipseler, o zaman bu işin modalitesi nasıl olacaktı? İşte seçim ve temsil yoluyla... Aslında “Modern demokrasi”, “Batı demokrasisi”, “Temsilî demokrasi” denilen gerçek demokrasinin önünü kesmek üzere peydahlanmış bir şeydi. O kadar dışlayıcılıktan sonra bu kimim demokrasisi olabilirdi? Toplumun %95’ini dışlayan bir rejim demokrasi adını hak eder mi? Genel oy ve seçme ve seçilme hakkının emekçi halk kitlelerine doğru genişlemesi, ancak söz konusu sınıfların zorlu mücadeleleri sonucu mümkün olabildi ama halkın sürece dahil olmasıyla söz konusu rejimler anti-demokratik karek-

terlerinden fazla bir şey kaybetmediler... Demokrasiyle ilgileri bir biçim ve retorik olarak kaldı...

MÖ: Başta “Amerikan demokrasisi” olmak üzere, “Batı demokrasisi” denilen dünyanın geri kalanına [Asya, Afrika, Ortadoğu, Latin Amerika] ulaşılması gereken bir hedef ve model olarak sunuluyor. “Batı demokrasisi” gerçekten ne anlama geliyor?

FB: Dünya’ya örnek gösterilen, yere-göğe konmayan Amerikan demokrasininin demokrasiyle ilgisi bir görüntüden ibarettir. Koca bir yalandır... Reel bir karşılığı yoktur ve hiç bir zaman da olmadı. Gerçek durum böyle ama oradaki rejimin demokrasinin timsâli sayılması tam bir ironidir... Amerikan Anayasası bir demokrasi şahası sayılıyor da, nedense o anayasayı kimlerin yaptığı pek merak edilmiyor? Amerikan anayasası 55 kişilik bir heyet tarafından yapıldı. Bunların bir kısmı avukattı, 14’ü arazi spekülâtörüydü, 24’ü bankerdi [borç para veriyorlardı], 11’i tacirdi ve 15’inin çok sayıda kölesi vardı... Oysa bir anayasanın kimler tarafından yapıldığı son derecede önemlidir...Amerikan “demokrasisi” denilen, kölelik üzerine ve yerlilerin jenosidi ve kolonizasyonu üzerine inşa edilmişti... Aralarında tek bir proleter, sıradan bir emekçinin olmadığı böyle bir heyetin yaptığı anayasa kimi temsil edebilirdi? Herhalde mülk sahiplerini temsi edebilir ve onları mülksüzleştirilmiş halk kitlelerinden korurdu... Başka türlü olması mümkün müdür?

Tabii durum böyle olunca da, Abraham Lincoln’ün: “*Demokrasi, halkın, halk için halk tarafından hükümetidir*” şeklinde ifade edilen ünlü formülünün bir karşılığı olamazdı... Sorun her zaman egemenin söyleminin egemenlik altındakiler tarafından benimsenmesi, içselleştirilmesi, ‘yutulması’, kabullenilmesinden kaynaklanıyor. Amerika Birleşik Devletleri’ni kuranlar o dönemim varlıklı sınıflarıydı, şimdilerde de direksiyonda olanlar mülti-milyonerler ve mülti-milyarderler ve çevresi, yani dar bir oligarşi.. O bir seçim demokrasisinden ibaret. Orada Samir Amin’in “ikili tek parti” rejimi dediği durum geçerli. Aynı kesimlerin hesabına çalışan iki partinin

sözde “rekabetine” dayanıyor. Sadece partilerin adı ve biraz da üslupları farklı o kadar... Yani, al gülüm/ver gülüm durumu... İnsanlar dört yılda bir seçim sandığına gidiyorlar ve aslında “aynı” partiyi seçiyorlar yani seçiyormuş gibi yapıyorlar... Dolayısıyla “seçmenler” bir sirk oyununun figüranları, daha fazlası değil... Verdikleri oyun bir karşılığı yok. Mesela Cumhuriyetçi George Bush gitti yerine Barack Obama geldi de ne değişti? Bir şeyler değişebilir mi? Obama’nın seçilmesinin elbette Afrika kökenli Siyahlar için moral ve sembolik bir değeri var, ama hepsi o kadar... Aslında Amerikan demokrasisi asıl iktidar odaklarını gizlemeye yarıyor. Senatoya, Temsilciler Meclisine kimler seçiliyor ve seçilmek için kaç milyon dolar harcamak gerekiyor? Amerikalı bir işçiye, işsize, yoksula, sıradan bir insana, mesela bir evsize... Senato’da veya Temsilciler Meclisinde rastlamak mümkün müdür? Seçimler bir reklam festivali şeklinde yapılıyor. O zaman insanların kimi seçeceğine kendileri dışındakiler karar veriyor demektir. Seçenle seçilen arasında bir temsiliyet ilişkisi yok demektir... Bir refleks durumu geçerli sanki, zira her iki veya dört yılda bir önlerine sandık konuyor, insanlar gidip o sandığa oy atıyor ve şekil şartı tamamlanıyor... Oyun oynanıyor... Aslında verilen oyun toplumun ortak iyiliğini gerçekleştirmek üzere verildiği varsayılıyor ama, insanların iradesi yanlış yerde tecelli ediyor, daha doğrusu tecelli etmiyor. Oy, kendi gibi olmayana, daha doğrusu nesnel olarak kendinden olmayana verilmiş oluyor... Velhasıl yanlış adrese gidiyor...

Elbette Batı Avrupa’da siyasi kültür ABD’den farklı ama şimdilerde orası da giderek ABD’ye benzemeye başladı. İnsanlar temsili demokrasiden umudu kesmekte. Mesela ABD’de seçimlere katılma oranı %41,59. Bu da demektir ki, ABD’de Başkan seçilmek için %20 kadar oy almak yetiyor. O zaman başkan %80’inin seçmediği biri oluyor. İşte Amerikan demokrasisi böyle bir şey...

MÖ: Bu söylediklerinizden temsili-biçimsel demokrasinin bir değeri, bir kıymet-i harbiyesi olmadığı sonucunu mu çıkarmak gerekir?

FB: Asla değil. Biçimsel demokrasi önemli ama yeterli değil. “Biçimsel demokrasi” denilen bütünün öteki yarısıdır. Biçimsel demokrasi, işte genel oy hakkı, serbest seçimler, çok parti sistemi önemsiz şeyler değil. Zira bunlar, ifade ve örgütlenme özgürlüğünü, basın özgürlüğünü, vb. var sayar. Eğer teorik olarak bütün bunların gerçekleştiğini varsayarsak, bu toplumun politik özerkliğinin gerçekleştiği anlamına gelir. Lâkin, bireyler ekonomik olarak özerk değilse, o zaman biçimsel demokrasinin de bir kıymet-i harbiyesi kalmaz. Dolayısıyla demokrasi asgari bir sosyal eşitliği ve geniş bir ortak yaşam alanını, yaygın bir kamusal hizmetler alanını varsayar. Hepsinden önemlisi de politikleşmiş bir toplumu varsayar. Bunlardan biri eksikse, aralarında “uygun” bir eklemlenme gerçekleşmezse, oradaki demokrasi de son tahlilde içi boş midye kabuğundan öte bir şey olmaz... Şimdilerde az-çok her yerde olduğu gibi. Abartılı bir örnek verelim: Varsalayım ki, bir ülkenin tüm zenginliği nüfusun %10’unun elinde toplanmış ve orada biçimsel demokrasinin tüm unsurları da şeklen mevcut. Böyle bir ülkede hangi demokrasiden söz edeceksin? Aslında söylediklerimi doğrulayan bir örnek “reel sosyalizm” denilen rejimlerde yaşandı. Burjuva demokrasisi lânetlenip, tu-kaka edilince söz konusu rejimler içten içe çürüdüler, bir tür oksijensiz kaldılar ve sonuçta da çöktüler... Aslında burjuva demokrasisi demenin problemlili olduğunu söyleyebiliriz zira böyle bir kabulden hareket etmek demek, burjuvazinin [kapitalistlerin, bir bütün olarak mülk sahibi sınıfların] kendiliğinden demokrasi ürettiği gibi bir anlam çıkar. Oysa burjuvazinin varlığı, gerçek demokrasinin engellenmesine bağlıdır... Aksi halde sınırlı özgürlükler için bile emekçi sınıfların, ezilen ve sömürülen kitlelerin onca bedel ödemesine gerek kalmazdı... Demokrasi kitlelerin aktif katılımını varsayar ve demokrasinin kapsamı ve derinliği, katılımın kapsamı ve derinliğinin sonucudur.

Şimdilerde kitleler sürecin dışına daha çok atılıyor. Sermaye öylesine merkezileşiyor, dar bir elitin elinde toplanıyor ki, bu durum giderek politikanın eskisinden de daha çok sermayenin hizmetine

koşulmasına neden oluyor. Dolayısıyla, neoliberal küreselleşme döneminde her ileri aşama, demokratikleşme yönünde geri adım demeye geliyor. Toplumların ve insanların kaderi bütünüyle finans baronlarının ve plütokratik bir elitin insafına terkediliyor... O kadar ki, artık “burjuva demokrasisi” de denilen biçimsel demokrasinin ipliği de pazara çıkıyor. Bütün “tartışma” gelecek seçimleri hangi partinin kazanacağıyla ilgili, iyi de o parti iktidara geldiğinde yeni ve farklı ne yapacağı, neyi nasıl değiştireceği, neden esasa ait hiç bir şeye dokunamayacağı sorun ediliyor mu?

MÖ: Bu söylediğinizle ilgili olarak bir soru akla geliyor. Sizin de bir çok yazı ve kitabınızda vurguladığınız gibi, Batı’da ya da Emperyalist Ülkelerde sosyal demokrasi veya “refah devleti” de denilen bir dönem yaşandı. O dönemde az da olsa temsili veya biçimsel demokrasi denilenin ötesine geçildiğini söylemek mümkün müdür?

FB: Evet, söylemek mümkün. O dönemde işçi sınıfının dayatması sonucu ki, uygun bir konjonktür söz konusuydu [Sovyet sisteminin varlığı ve anti-kolonyalist mücadelenin yükselmesi], sosyal-ekonomik haklar alınında elde edilen kazanımlar, bireylerin ekonomik özerklik katsayısını kısmen büyütmüştü. Dolayısıyla demokrasi gerçek demokrasiye biraz daha yaklaştı. Tabii yeryüzünün egemenlerinin böyle bir şeyi kabullenmesi, sîneye çekmesi mümkün değildi. Nitekim 1970’li yılların ortalarından başlayarak, özellikle 1979-1980 yılından itibaren karşı saldırıya geçtiler, neoliberal küreselleşmeyle bir geriye gidiş başladı ve aşınma hızlanarak devam etti...

MÖ: Siz geriye gidişin hızlandığını söylüyorsunuz ama şimdilerde, yani neoliberal küreselleşme çağında piyasa ekonomisiyle liberal demokrasi arasında bir özdeşlik olduğu iddia ediliyor. Oysa siz [ve sizinle aynı duruşa sahip başka teorisyenler] bu ikisinin anti-ekonomik [karşıt anlamlı] olduğunu söylüyorsunuz. Eğer öyleyse, kapitalizm geçerliken demokrasi neden mümkün değildir?

FB: Gerçekten geçerli egemen söylemde kapitalizm, liberalizm

ve demokrasi arasında bir özdeşlik olduğu varsayılıyor. Hatta daha da ileri gidilerek, neredeyse bunlar sinonim [eş anlamlı] sayılıyor... Aslında başka bir vesileyle yazdığım gibi, bu kafa karışıklığının aşılması büyük önem taşıyor. Bir kere liberalizm iki şey demek veya liberalizmin iki yüzü var. Birinci yüzünde ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, inanç özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü var ki, bunların sınırlı varlığının zorlu mücadeleler sonucu mümkün olduğunu yukarıda söyledim. İkinci yüzü ekonomik veçheyi kapsıyor. İşte *mülkiyet hakkının kutsallığı, bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler*’in erdemlerine inanç ve *piyasanın görünmez eli* uydurması türü bir dizi köklü “bâtıl” inanca dayanıyor. Tabii bu söz konusu inançların herkes tarafından paylaşılmaması diye de bir şey yok. Gözden kaçan önemli husus şu ki, ekonomik liberalizm kapitalist sermaye birikimini hızlandırma/derinleştirme dinamiğine ve eğilimine sahip olduğu için, mülk sahibi, para sahibi sınıfın gücünü ve iktidarını büyütüyor. Dolayısıyla politik liberalizmin temelini aşındırıyor, içini boşaltıyor. Netice itibarıyla *insanlar kanunlar karşısında eşittir* demenin bir anlamı kalmıyor. Yani yurttaşlar arasındaki eşitlik söyleminin bir kıymet-i harbiyesi kalmıyor... Dolayısıyla sürecin her ileri aşamasında yurttaş haklarının gerçekleşmesiyle, sermayenin büyüyerek belirli ellerde toplanması, merkezileşmesi arasındaki çelişki derinleşiyor... Özetlersek, neoliberalizmin her ileri aşaması kaçınılmaz olarak politik liberalizmle ekonomik liberalizm arasındaki çelişkiyi büyütüyor.

Kapitalizmle demokrasi arasındaki ilişkiye dönersek, bu ikisi de çelişkili. Bu konuda Alexis de Tocqueville’in kaygısını hatırlamak ilginç olabilir. Tocqueville: “*Feodaliteyi çökertip ve Kralı yendikten sonra, demokrasi burjuvalar ve zenginler karşısında gerileyecek*”- demişti. Mesela sözünü ettiğimiz bu çelişki veya uyumsuzluğun aşırı örnekleri faşizm, nazizm, frankizm ve daha bir dizi baskı rejiminde, Üçüncü Dünya faşizmleri denilende açıkça ortaya çıktı. Bütün bu rejimler kapitalizmin imdadına yetişip onu kurtarmak için gündeme gelmedi mi? Bu amaçla sınırlı demokrasiden de vazgeçilmedi mi?

Artık neoliberal küreselleşmeyle birlikte demokratik kurumların içi bütünüyle boşalıyor ve tam birer *biçim* haline dönüşüyorlar ama bu arada demokrasiden, işte liberal demokrasiden, demokratikleşmeden bu kadar çok söz edilmesi tam bir çelişki.

Herhangi bir ülkede hükümet sermayeye bazı sınırlamar getirmeye kalktığında sermaye pılsını pırtısını toplayıp başka ülkeye kaçıyor... O zaman emekçi kitleler demoralize oluyor. Mesela sermayeden alınan vergi artırılmak istendiğinde sermaye kaçıyor. Sermayeyi sınırlama girişimlerini engellemek için bir dizi anayasal düzenleme yapılıyor. Kurumsal yapı ve işleyiş sağlama alınıyor. Yani neoliberal politikalar anayasal ve yasal güvence altına alınıyor, bu amaçla “özerk kurumlar” oluşturuluyor. Mesela merkez bankalarının özerkleştirilmesinin nedeni tam da budur... Demokrasiden söz edebilmek için, yurttaşların, sivil toplumun demokratik olarak ekonomiyi ve devleti denetler, kontrol edebilir durumda olması gerekir. Oysa neoliberalizm demek tam tersi istikâmette yol almak demektir...

MÖ: Şimdilerde bizde STK denilen NGO’ların demokrasinin vazgeçilmezi olduğu söyleniyor?

FB: Tam tersi doğrudur. Demokrasinin gerçekleşmesi bu tür kurumların deşifre ve demistifiye edilmesini gerektiriyor. Bu örgütler [istisnalar dışında] devletler ve büyük şirketler tarafından peydahlanıyor, finanse ediliyor ve araçlaştırılıp-kullanılıyor. Bunlar rejimin gerçek yüzünü gizleme misyonuna koşulmuş, anti-demokratik uygulamalara demokratiklik görüntüsü kazandırmaya çalışan, mevcut süreci meşrulaştırmak üzere sahaya sürülmüş örgütler. Emperyalizmin işini kolaylaştıran örgütler... Bunlar, iktidarın ve hegemonyanın hizmetinde tam bir truva atı... Zira, “sivil toplum”dan herkes aynı şeyi anlamıyor ve anlamaması gerekir. Egemen sınıfların sivil toplum söyleminin ipliğinin pazara çıkarılması büyük önem taşıyor... Neoliberalizm çağında en çok korkulan ve şeytanlaştırılanlar, gerçek muhalefeti temsil eden örgütlerdir. Sivil toplum söyleminin peydahlanıp piyasaya sürülmesi boşuna değil. Egemenler cephesi

bu söylemle toplumu depolitize etmeyi amaçlıyorlar ve depolitizasyon demokrasinin gerilemesiyle aynı anlama geliyor...

MÖ: Demokrasi kavramının başta ABD olmak üzere emperyalizm tarafından araçlaştırıldığı, emperyalist saldırının ve ‘rejim değiştirmenin’ gerekçesi yapıldığı görülüyor. Bu son döneme mahsus bir şey mi, yoksa bunun evveliyâtı var mıydı?

FB: Son 20-30 yıldır ABD uluslararası hukuku ve teamülleri hiçe sayıyor, ve demokrasi ve insan haklarını bahane ederek bağımsız devletlere saldırıyor, çökertiyor, parçalıyor. Buna kibarca regime change [rejim değiştirme] diyorlar. Şimdilerde demokrasi, emperyalist saldırıların ve savaşların gerekçesi yapılıyor. İşte “insânî müdahale” dedikleri böyle bir şey. Önce ötekiindeki duruma bir ad bulunuyor. Mesela o “şer eksenî”, “haydut devlet”, “diktatörlük”, “terörist veya terörü destekleyen”, “kitle imha silahlarına sahip olan”, “halkını katleden”, vb.” olarak sunuluyor... Rejimler şeytanlaştırılıyor ama en azından şeytanlaştıranın şeytalaştırdıklarından daha şeytan olduğu gözden kaçırılmak şartıyla... Bu işin de kolayını şöyle bulmuşlar: Piyasa ekonomisi [kapitalizm] eşittir demokrasi olduğuna göre ve kendilerindeki öyle olduğuna göre, demek ki, öyle olmayanlar demokrasi değildir ve onların da kendilerine benzetilmesi gerekir, bu amaçla da müdahale edilmesi gerekir... Yaklaşım kabaca böyle... Elbette karşıdaki demokratik bir rejim olmayabilir ve ekseri de değil ama bu neden sizdekinin demokratik olduğu anlamına gelsin? Demokrasi ve insan haklarının emperyalist ABD tarafından ilk araçlaştırılması, 1970’li yıllarda Sovyetler Birliği ve Sovyet Bloku ülkeleri için gündeme getirildi. Elbette Sovyetler Birliğindeki rejim demokratik değildi ama bu neden ABD’dekinin demokratik olduğu anlamına gelsindi?

Fakat sorunun ikiyüzlülüğü angaje eden bir yanı daha vardı. ABD, Sovyetler Birliğindeki demokrasi zaafını sorun ettiği ve oradaki rejimi “kuşatma-çökertme” planını devreye soktuğu dönemde, dünyanın başka yerlerinde [işte Şili’de, Arjantin’de, Türkiye’de,

vb.] kanlı askerî darbeleri, askerî diktatörlükleri peydahlamakla meşguldü. İnsanlar ABD'nin en büyük düşman olarak gördüğü şeyin demokrasi olduğunun farkında değiller... Oysa, hegemonyanın ve emperyalizmin varlığı ve bekâsı demokrasinin engellenmesine bağlıdır. Gerçekten demokrasinin geçerli olduğu bir ülkede, rejim değiştirme diye bir şeye tevessül edilebilir mi? Ve böyle bir şey mümkün olur mu? Fakat ABD, Sovyet sistemi çöktükten sonra da Rusya'nın demokrasi zaafını sorun etmeye devam ediyor. Hani piyasa ekonomisi = liberal demokrasiydi? Dün olduğu gibi bu gün de Rusya'yı hizaya getirilmesi gereken bir rakip, alt edilmesi gereken bir düşman olarak görüyor. Mesela bu gün Rusya'daki politik muhalefet, büyük ölçüde Amerikan bütçesinden finanse edilen “National Endowment for Democracy” adlı örgüt ve CIA'ya bağlı başka unsurlar tarafından beslenip-destekleniyor. Amaç Rusya'yı etkisizleştirmek, bir rakip olmaktan çıkarmak ve Amerikan kuklası bir rejime dönüştürmek... Lâkin çekirge her zaman sıçrayamaz denmiştir... Dikkat edersen, çökertme işine memur edilmiş örgütün adında “demokrasiyi destekleme, güçlendirme” ifadesi yer alıyor... İnsanları kandırmanın bir sürü yolu var eğer insanlar kandırılmaya razı iseler...

MÖ: Bu vesileyle şu soru akla geliyor: ABD bütün bu hukuk dışı, ahlâk dışı, dahası insanlık suçu sayılabilecek şeyleri Amerikan yurttaşlarının verdikleri vergilerle finanse ediyor. Amerikan yurttaşları bu duruma neden itiraz etmiyor?

FB: Aslında bu soru önemli. Birincisi, eğer ABD iddia edildiği gibi gerçekten demokratik bir ülke olsaydı, böyle rezil şeylere asla tevessül ve teşebbüs edemezdi; İkincisi, Amerikalılar gerçekten yurttaş bilinci taşıyor olsalardı ve oradaki rejim Abraham Lincoln'un formülüne uygun bir rejim olsaydı, hiç bir ABD hükümeti, hukuka, ahlâka ve adalete mugayir maceralara girişemez, insanlık suçu işleyemezdi... Oysa ABD'nin 60 yıllık tarihi, insanlık suçu sayılması gereken sayısız eylemlerin tarihidir

MÖ: Baştaki soruya ve Türkiye’deki “hızla demokratikleşiyoruz” retoriğine dönersek, bu konuda neler söylemek istersin?

FB: Bu söylemin gerçekte olup-bitenlerle hiç bir ilgisi yok. Bu egemenin söylemi ve bu söylem bir kısım AKP sever liberalin ve ne demekse “eski solcunun” bir kuruntusu. AKP ile demokrasi, demokratikleşme arasında doğru yönde bir ilişki olduğunu varsaymak, iflah olmaz budalaların kuruntusundan başka bir şey değildir. Aslında öyle olmadığını, olamayacağını görmek için “derin bilgin” veya şimdilerin moda tabiriyle “konunun uzmanı” olmaya da gerek yok. Her gün yaşananlara, olup-bitenleri bak anlarsın. AKP’nin demokrasi söyleminin başlıca üç nedenden dolayı demokrasi ve demokratikleşmeyle bir ilgisi yok ve olamaz.

Birincisi, AKP yeni kadroları, yeni perspektifi, farklı programı olan bir parti değil. Eğer öyle olsaydı ABD’nin ve AB’nin etkili ve sürekli desteğine mazhar olmazdı. Zira onlar kimi destekleyeceklerini çok iyi bilirler ve o konuda “hata yapmazlar...” Geride kalan 60 yılda kimleri nasıl desteklediklerini merak eden var mı? AKP, eskimiş, yalan üretme ve kitleleri kandırma yeteneği dumura uğramış eski düzen partilerinden [Erbakan’ın “Milli Görüşçü” kadroları, ANAP, Doğru Yol, MHP, bir kısım CHP’liden melezlenmiş bir düzen partisi. Aslında AKP demek *eski şarabı yeni şişede sunmak* gibi bir şeydi, daha fazlası değil. Dolayısıyla böyle bir siyasi partiden öncekilerden farklı bir şey beklemek abesle iştigal etmek olur...

İkincisi, rejim kendini terörle mücadele retoriğiyle var edebiliyor. Tabii neyin terör olduğuna da kendileri karar veriyorlar. Bu alandaki en büyük dayanak ve gerekçe de PKK. Terör ve PKK bahanesi, rejimin giderek daha çok bir devlet terör rejimi olmasını mümkün hale getiriyor. Ve tuhaf bir şekilde rejim daha çok bir devlet terör rejimi haline geldikçe, içerden ve dışardan [ABD ve AB] Türkiye’nin demokratikleşme yolunda emin adımlarla ilerlediği şarkıları yükseliyor... Tabii, Kürt sorunu PKK ve teröre indirgenince işleri “kolaylaşıyor” Asgari demokratik standart terör bahanesiyle

tu-kaka ediliyor, en sıradan hak talepleri şiddetle eziliyor. 2006'da Terörle Mücadele Kanununda öyle bir değişiklik yaptılar ki, ondan sonra istenirse her şey terör tanımına sokulabilirdi, nitekim sokuldu ve sokuluyor... Bir de “örgüt” fobisi yarattılar ve artık örgüt terörle özdeş sayılıyor. Örgütlü olmakla lânetli olmak bir ve aynı şey sayılır hale geldi. Sistematiik bir şeytanlaştırma söz konusu. Devlet terör rejiminin devamı, Kürt sorununun çözülmemesine bağı ve asla çözmek gibi bir niyetleri de yok. Rejim için mevcut durumu sürdürmek bir başarı sayılıyor.

Üçüncüsü, hepsinden önemlisi, AKP fanatik bir neoliberalizm şampiyonu. Yani piyasa ekonomisi tutkunu. Oysa, piyasa ekonomisinin, neoliberalizmin her ileri aşaması, her derinleşmesi demek, politik liberalizmin etkisizleştirilmesi demektir. Bunu görmek için işçi örgütlerinin durumuna ve örgütlenme girişimlerinin nasıl engellendiğine bakmak yeter... Sendika kurmak isteyen işçilerin, hak mücadelesi yürüten sendikalı işçilerin başına gelenler ortada değil mi? Daha genel olarak söylersek, *“ekonomik liberalizm demokrasinin düşmanıdır”* denmiştir... O zaman biz de *“neoliberalizm demokrasinin daha büyük düşmanıdır”* diyebiliriz. Zira neoliberal politikalar uygulandıkça, yukarıda sözünü ettiğimiz politik liberalizm unsurları aşınmak durumundadır ve aşınıyor... Kapitalizm, örgütsüz toplum, değilse içi boş örgütler ister, oysa demokrasinin *olmazsa olmazı yaygın ve canlı örgütlülüktür...*

MÖ: Soldan bazıları AKP'nin ilk defa Türkiye'de “burjuva demokratik devrimini” gerçekleştirdiğini, bazıları da Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasıyla demokratikleşmenin tamamlanacağını, solun da güçleneceğini söylüyorlar ve siz bunların bir safсата olduğunu söylüyorsunuz, neden?

FB: Bu çağda burjuva demokratik devriminden söz etmek, dünyaya ve sorunlara en az yüzyıl kadar geriden bakmak demektir. Tabii isteyen istediğı kuruntuyla avunabilir. AB'ye tam üyelikle Türkiye'nin demokrasi standardının yükseleceğı beklentisine gelince,

bu konuda şu söylenebilir: Sizin AB dediğiniz emperyalist bir blok değil mi? Nereye girdiklerini sanıyorlar? Emperyalizmin demokrasiyle bir ilgisi olabilir mi? Kollektif emperyalizmin  bileşeninden biri olan AB'nin çıkarı Türkiye'de ve başka yerlerde demokrasi-nin gelişmesini mi, yoksa engellenmesini mi gerektirir? Bu "rafine solcular" neden söz ettiklerini biliyorlar mı? Aslında bu anlayışla, ABD ve müttefiklerinin Afganista'a, Irak'a, Libya'ya, şimdilerde Suriye'ye, vb. demokrasi götürme söylemi arasında benzerlik var. Sanıyorlar ki, demokrasi verilebilir, ihraç ve ithal edilebilir bir şey. Bu bizzat demokrasi kavramıyla çelişen bir şey. Israrla ve defaaten söylediğim gibi, demokrasi alınır-verilir bir şey değildir. Coca-cola'mı alıp-veriyorsunuz... Demokrasi mücadele ile, bedel ödenerek kazanılabilir, yaşanabilir ve korunabilir. Ve demokrasi ona ihtiyacı olan ezilen, sömürülen, aşağılanan sınıfların ihtiyacı olan bir şeydir. Onun için demokrasi söylemini ona düşman olan, varlığını demokrasi yokluğuna borçlu olan hakim sınıfların elinden alıp, asıl bulunması gereken zemine çekmek gerekiyor.

MEDYA

MÖ: Son dönemde medya, yalan ve manipölasyon kelimeleriyle birlikte telaffuz edilir oldu. Özellikle Ortadoğu'daki son on yılın savaşlarında medya iyiden iyiye teşhir olmuş görünüyor. Suriye kriziyle de iyice çığıırından çıkmış gibi. O kadar ki, medya için "kitle imha silahı" yakıştırmasını yapanlar bile var... Medyaya yönelik eleştiri neleri kapsıyor?

FB: Bir gurup eleştiri esas itibariyle yalan haber, asılsız haber, manipölasyon, yok sayma, saptırma, vb, yani deontoloji [medya etiğı] alanıyla ilgili eleştirileri kapsıyor. İkinci grup eleştiriler medya alanındaki merkezileşme/tekelleşme, medyanın az sayıda sermaye grubunun elinde toplanmasını ve reklam verenlerin medya üzerinde yarattığı baskıyı, yani sermaye-medya ilişkisini sorun ediyor. Sermayenin medyayı biçimlendirme ve yönlendirmede artan etkisi... Üçüncü bir grup eleştiri de medya-siyaset ilişkisinin aldığı biçime dair diyebiliriz. Tabii bütün bunlar yan yana gelince, medya cephesinde durumun gerçekten vahim olduğu sonucu çıkıyor...

MÖ: O zaman istersen medya etiğıyle, deontolojiyle başlayalım?

FB: Mâlum, haber alma hakkı, ifade ve eleştiri hakkı en temel insan hakkı sayılıyor veya sayılması gerekir. Kamunun [toplumun-halkın] bu hakkı da gazeteciye önemli sorumluluklar yükler. Zira, gazetecinin asıl sorumlu olduğu *taraf* kamudur-halktır. Bu yüzden gazete [şimdilerde medya] *sessiz çoğunluğun sesi, örgütsüz geniş toplumun vicdanıdır* denmiştir. İşte gazeteci-televizyoncu-radyocu, vs. bu kesimin ihtiyacı olanı verdiği zaman, adına lâıyk olur. Bu kesimi, yani halkı değilde devleti, sermayeyi, yani *karşı tarafı* gözetir konumundaysa, ya da devlet ve mülk sahibi sınıflarla arasına mesafe koymakta yetersiz kalıyorsa, bu onun misyonuna ve varlık nedenine ihanet ettiği anlamını gelir. Fakat şimdilerde med-

ya etiğini etkisizleştiren önemli bir durum söz konusu: artık haber de tüm diğerleri gibi bir metaya dönüşmüş durumda... Bu hayatı bir deontoloji sorunu ortaya çıkarıyor. Başka türlü ifade edersek, haberin üretimi, yayılması, vb. her hangi bir maldan farksız hale geliyor. Bu durumda gazetecilik mantığı yara almış oluyor. Gazeteci haberi yaparken, yorumlarken, gerçeğe bağlı olmak zorundadır, zira insanların şeylerin, olup-bitenlerin gerçeğini bilmeye/ öğrenmeye hem ihtiyaçları hem de hakları var. Oysa kapitalizmin dayattığı hız, o konuda özenli olmayı engelliyor. Gazetecinin kendisiyle tutarlı olabilmesi için, sansüre, siyasi iktidarın sansürüne karşı direnmesi gerekir. Aynı şekilde sermaye kesiminden gelen baskıya karşı da direnmesi gerekir. Kaldı ki, ekseri sanıldığı gibi asıl sansür de devletin, siyasi otoritenin sansürü değildir. Asıl önemli ve zararlı olan sansür *otosansürdür*. Sansürün bizzat gazeteci tarafından içselleştirilmiş olanıdır... Siyasetçilerin ve siyasi otoritenin sansürü sorun edilir de, ekseri otosansür görmezlikten gelinir ve bu hem önemli bir sorun ve hem de büyük bir çelişkidir...

Gazetecinin etik tutarlılığı koruyabilmesi için, sağlam haber kaynağına dayanması gerekir. Eğer kaynağından emin değilse, haberi rezervli yayınlaması ve gerektiğinde düzeltilmesi gerekir. Tabii insanların özel hayatına saygılı olması ve en önemlisi de gazetecilikle reklamcılığı bir birine karıştırmaması gerekir. Netice itibarıyla gazete, dergi, radyo ve televizyon, vs. örgütsüz halk çoğunluğu için gereklidir. Eğer medya örgütsüz halk çoğunluğunu değil de, devleti ve sermayeyi gözetir haldeyse, bu onun misyonuna ve varlık nedenine yabancılaştığı anlamına gelir... Zira, devletin ve sermayenin haberleşmek için özel imkânları mevcuttur. İstedikleri gibi haberleşme imkân ve araçlarına sahiptirler...

MÖ: O zaman manzara hiç de parlak değil?

FB: Maalesef durum hiç de iç açıcı değil. Özellikle neoliberal küreselleşmeyle birlikte, devlet-sermaye ilişkisi değişti. Zaten devlet de bir şirket gibi, şirket mantığıyla işler hâle geliyor. Dev-

letin “görelî özerlikliğı” de ortadan kalkıyor. Devlet tuhaf bir polis devleti haline geliyor ve sermayeyle devlet arasındaki ayrım iyice silikleşiyor. Devlet tam bir polis devleti, bir tür “faşist” nitelik kazanırken, demokrasiden ve demokratikleşmeden bu kadar çok söz ediliyor oluşu tuhaf bir ironi sayılabilir... Siyaset kurumu, işte parlamentolar sermayenin her istediğini yapan tuhaf bir sekreteryaya dönüştü. Sermaye istiyor yasa çıkıyor... Her şey otomatige bağlanmış durumda. Özellikle AKP iktidarında parlamentonun sermaye sınıfının daha geniş anlamda mülk sahibi sınıfların her ihtiyacına nasıl süratle cevap verdiğini hayretle görüyoruz. Sanki, Meclis, yerli-yabancı sermayenin, yerli-yabancı güç ve iktidar odaklarının, mülk sahipleri cephesinin kanun fabrikasına dönüşmüş... Gerçek anlamda bir parlamentoya ilgisi zaten sınırlıyken, şimdilerde bütünüyle içi boşalmış durumda...

Medya-sermaye ilişkisi cephesindeyse durum daha da sorunlu. Zira, medyanın etkinlik alanı, münhasıran sermayenin etkinlik alanı haline gelmekte. Bir sermaye gurubu düşün, 30 şirketinden biri de medya alınında faaliyet gösteriyor. Eskiden durum böyle değildi. Gazetecilik mütevazı bir faaliyet alanıydı. Gazete patronları daha çok siyasi otoriteyle, devletle didişirler, “paslaşırldı”, bu ikisi arasındaki ilişki az-çok sıkıntılı bir ilişkiydi. Elbette eskiden durum hârikaydı demek istemiyorum. Şimdilerde pek telaffuz edilmiyor ama bir zamanlar medya için “dördüncü kuvvet” denirdi.. Bununla yasama, yürütme, yargı üçlüsünü medyanın tamamladığı imâ edilirdi... Bu, medyanın devlet icraatlarındaki aşırılıkları eleştirerek siyaset üzerinde bir denetim işlevi gördüğü, dolayısıyla denetleyici bir rolü olduğu demeye geliyordu. Aslında gerçek gazeteciliğin de yapması gereken budur. Tabii medyanın bu işi eskiden ne kadar yaptığı-yapabildiği ayrı bir tartışma konusudur, fakat şimdilerde durum çok farklı. Artık “dördüncü kuvvet” dördüncü kuvvet olmaktan çıkmış durumda. İlişkinin yönü tersine döndü. Medya devletin, siyaset kurumunun, devlet bürokrasisinin aşırılıklarını, yanlış ve kötü icraatlarını eleştirmesi, teşhir etmesi gerekirken, siyaset ve sermaye

medyayı doğrudan biçimlendiriyor, yönlendiriyor, manipüle ediyor. Bu, bizzat medyanın varlık nedeniyle ilgili bir durum var demektir. Başka türlü söylersek, medyanın zaten sorunlu olan “görelî özerkliği” daha da silikleşiyor...

MÖ: Yeterli bilgiye sahip değiliz ama medya’nın pek de kârlı bir alan olmadığı doğru mu? Bir de ilginç bir durum var. Bakıyorsunuz, bir sermaye grubu kârlı ama “çok kârlı” olmadığını düşündüğü bir şirketi, bir fabrikayı kapatıyor da, zarar eden bir gazeteyi, televizyonu yaşatmak için ne gerekiyorsa yapıyor... Bu durumla ilgili neler söylemek istersin?

FB: Elbette aralarında bu işi sadece bir hobi olarak yapanlar, bir prestij unsuru olarak görenler olabilir ama bunlar istisnadır. Zarar ettiği halde bir medya şirketini yaşatma tercihinin başlıca nedeni, medyayı bir koz, bir şantaj aracı olarak kullanma isteği olduğu, biraz ilgili herkesin mâlûmudur... Tabii medyanın ideolojik işlevini de yabana atmamak gerekir... Zira medya dünya görüşümüzü biçimlendiren bir araç. Bu arada bir propoganda aracı ama bundan medyanın *mutlak etkisini* kastetmiyorum. Zira, dünyada medyatik söyleme kuşkuyla yaklaşan, senin benim gibi hayli insan var ve sayıları hızla artmakta. Ama medyanın belirli tür bir algı yarattığı da kesin... Mesela insanların kafasındaki şeylerin çoğunun medya kaynaklı olduğunu görürsün. Ben sıkça gazetede okuduğunu, televizyonda duyduğunu kendi fikriymiş gibi sunan çok insana rastlıyorum. Netice itibarıyla egemen ideolojinin üretilip-yayılmasında medyanın başat bir rolü olduğu inkâr edilemez... Mesela gündem oluşturmada müthiş etkili olduğu kesin. Tabii medya bunu yaparken “tarafsızlık” izlenimi yaratmayı da ihmal etmiyor ama en tehlikeli olanı da öyle bir izlenim yaratmayı başaranlarıdır. Zira, onun tarafsız olduğuna inananlar verdikleri haberlere ve yaptıkları yorumlara kuşku ve ihtiyatlı yaklaşma yeteneklerini kaybediyorlar... Sen asıl adı “tarafsız” çıkanından kork!

Medya politik bilincin oluşmasında da etkili ama bu alandaki etkisi mutlak değil. Aksi halde durum vahim olurdu... Köşe yazıları,

haberler, yorumlar ve tartışma programları egemen sistemin arzula-
dığı bir algı ve “bakış” oluşturmak üzere yapılıyor ve/veya mevcut
algıyı kökleştiriyor... Tabii asıl niyeti gizlemek için güya “farklı”
görüşlere de yer veriliyormuş, ‘denge gözetiliyormuş’ gibi yapılır.
Geçerli paradigmayı reddeden biri, tartışma programlarına ya davet
edilmez ya da davet edilirse, oturum öyle yönetilir ki, muhalif görüş
sahibinin meramını anlatması engellenir... Zaten bin yalan içinde bir
doğrunun ne gibi bir kıymet-i harbiyesi olabilir ki... Medya insan-
ların ilgi alanları üzerinde de etkili. Zamanla insanlar belirli şeyleri
sorun etmemeye başlıyorlar, ilerisini-gerisini dert etmez duruma ge-
liyorlar. Barack Obama’ya dünya barış ödülü verildi. Normal olarak
insanların bu kararı, hayırdır, ne oluyor, bu da nerden çıktı... gibi bir
tepkiyle karşılaması gerekmez miydi? Bu adam dünyanın en büyük
savaş aygıtına sahip, emperyalist bir ülkenin başkanı değil mi? Eğer
öyleyse bu dünyada barış ödülü verilecek son şahsiyetin Obama ol-
ması gerekmez miydi? Bu emperyalist ülkenin kaç ülkede askeri
üssü, kaç ülkede kaç askeri var sorusunu sormaları gerekmez miydi?
O üsler oralarda neden kuruldu? Askerler onca ülkeye piknik yap-
maya mı gidiyor? Bu soruların sorulmamasında, sorulamamasında
medya tarafından yaratılan algının payı inkâr edilebilir mi?

Medyanın insanlarda algıyı ve ilgi alanını nasıl belirlediğine,
havsalanın nasıl oluştuğuna dair bir örnek şu olabilir: Mesela orta-
lama insanlara, sokaktan geçenlere ABD başkanının adını sorsan,
en az %90’ı Obama diyecektir ama Çin’in devlet başkanının adını
sorsan belki %99’u bilmeyecektir. Ben binde birinin bile Çin devlet
başkanının adını bilebileceğini sanmıyorum. Oysa Çin, gelmiş geç-
miş en muhteşem uygarlığın devamı olan, 1.3 milyara yakın insa-
nın yaşadığı, dünyanın üçüncü ekonomik gücü olan bir ülke... Aynı
soruyu başka türlü sorsan ve desen ki, bana üç Amerikan kentinin
adını söyle, bilenlerin oranı hayli yüksek olur ama Çin’e gelince
belki Pekin diyen bir-iki kişi çıkar... Bu durum tam da medyanın
algı ve ilgi oluşturma yeteneğiyle ilgili... Medya insanların yüzü-
nü Batı’ya, sırtını da Doğu’ya ve Güney’e döndürüyor. Yani onları

kendi gerçekliğine yabancılaştırıyor. Türkiye’de yaşayan ortalama bir insan Avrupa ve Amerika hakkında çok şey “bilir” de, burnunun dibindeki, sınır komşusu olduğu İran, Irak, Suriye hakkında neredeyse hiç bir şey bilmez... Neden? Bunun iki nedeni var: Birincisi, Avrupa-merkezli ideolojik yabancılaşma söz konusu ve ikincisi de, bize dış haberler Emperyalist Batı’nın haber ajanslarından, gazete ve televizyonlarından ulaşır ve bizim medya oradan aldığını sorgusuz-sualsiz kullanır. O zaman da işte böyle bir manzara ortaya çıkıyor...

Bir de haberlerin sunuluş tarzı çok önemli. Mesela bir gazetenin veya televizyon kanalının muhabiri Kuzey Kore’ye gitse ve rejimin son aldığı kararla ilgili bir haber yapsa, az çok şöyle der: *“Komünist rejim nükleer alandaki çalışmalara aralıksız devam edileceğini açıkladı...”* Aynı gazeteci bu sefer ABD’ye gitse ve bir hükümet kararıyla ilgili bir haber geçse: *“Obama’nın kapitalist rejimi İsraille ilişkilerin eskiden olduğu gibi devam edeceğini açıkladı”* demez. Çünkü birincide bilinçli olarak komünizmi kötüleme niyeti, ikincide isim vermeden kapitalizmi aklama niyeti söz konusudur ve gazetecinin bunu bilinçli veya bilinçsiz yapmasının bir önemi yoktur... Zira, gazeteci hem kötü haberciliğin faili hem de kurbanı olabilir. Yazık ki, gazetecilerin çoğu kendi anlattıklarına inanıyor... Bunu başka bir çok alanda da görmek mümkündür. Mesela kapitalist ekonomi denmez de sadece ekonomi denir. Kapitalist ekonomi denirse bunun kötü çağrışımlar yapma riski ortaya çıkabilir, tabii öyle bir şeye de mahâl vermemek gerekir... Emperyalist ABD, Emperyalist AB denmez... Adıyla çağrılmayarak o şey yok sayılır, yani gerçek gizlenir ki, bu yaygın bir yalan söyleme yöntemidir... Yanılıyor muyum bilmiyorum ama sanki insanlar aldatılmaya teşne gibi... Eğer doğru hatırlıyorsam, Mark Twain: *“insanları aldatmak, onları aldatıldıklarına inandırmaktan daha kolaydır”* diyordu ki, bunu gündelik hayatımız da doğruluyor... Tabii böyle bir dünyada gerçek entellektüelin, gerçek bilim insanının misyonunun önemi de ortaya çıkıyor...

MÖ: Hollywood sinemasının da algı oluşturmada işlevi yok mu?

FB: Elbette var zaten sinemayı da medyanın periferik bir unsuru saymak gerekir. Üstelik Hollywood sineması sadece belirli bir algı ve Amerikan hayranlığı yaratmakla da kalmıyor. ABD hegemonyasının, yani emperyalizmin de önemli bir aracı. “*American way of life*” sinema sayesinde bir model haline getirildi. Bu arada söylemeyi unuttum, medya tüketim alışkanlıklarımız üzerinde de etkili. Reklamların boş bıraktığı alanı dolduruyor...

MÖ: Algının, egemen ideolojinin ve “dünya görüşünün” oluşmasında medyanın önetime işaret ettin ama okulun ve eğitim sisteminin de önemli rolü var!

FB: Elbette haklısın o konuda bir tartışma yok. Gerçekten egemen ideolojinin üretilip-yayıldığı kurumların başında okul ve eğitim sistemi geliyor. Tabii toplumun en eğitimli kesimlerinin egemenlik isteminin en uyumlu unsurları-yandaşları oluşu da ayrıca hatırlanmaya değer...

MÖ: Kötü haber, özensiz haber yalan haber arasında bir ayrım yapılabilir mi?

FB: Elbette bunlar arasında bir ayrım yapılabilir ama yalan haberin çok tehlikeli sonuçları olabiliyor. Mesela Suriye’nin Dera ve Hama kentlerinde “Terörist-Özgür Suriye ordusu” yandaşları 300-500 kişinin katıldığı rejim aleytarı bir miting yaptığında, egemen medya onu rakam ve büyüklük sıfatı kullanmadan veriyor. Oysa aynı medya 1 milyon kişi Emperyalist saldırıya karşı devasa bir miting gerçekleştirdiğinde hiç söz etmiyor, yok sayıyor... Neden öyle yapıyorlar? Çünkü egemen medya, oradaki rejimi çökertmek isteyen tarafın bir aracı... Algıda bir gedik açılın istemiyor... Tabii yalan haberin çok daha vahim sonuçları olabiliyor. Mesela büyük Amerikan ve Avrupa gazete ve televizyonları, Irak’da, Saddam Hüseyin’in elinde ‘kitle imha silahları’ olduğu haberini geçtiklerinde, sadece bir habere imza atmış olmuyorlar, aynı zamanda 1 milyon Iraklı’nın hunharca katledilişine de iştirak etmiş oluyorlar... Yani medyanın eli kanlanmış

oluyor... Bu kepezeliğe, bu utanç verici duruma sadece medya etiği, deontoloji zaafı denilip bu işten sıyrılmak mümkün müdür? Bu konuda çok örnek var ama insanların pek haberi olmuyor. Bir zamanlar Nikaragua’da depremde çekilmiş fotoğraflar rejimin Miskitos yerlilerini katlettiğinin delili olarak sunulmuştu. Eğer deprem fotoğrafını çeken gazeteci, telif hakkı gerekçesiyle, ilgili yayın organını mahkemeye verip, tazminat talep etmeseydi, yalan hiç bir zaman ortaya çıkmayacaktı... Fakat iş o kadarla kalmamıştı, gazetenin bu haberi üzerine, Birleşmiş Milletler Örgütü harekete geçmiş, ilerici-halkçı Sandinist rejimini suçlayan bir karar tasarısını gündeme getirmişti. ABD burnunun dibinde, ilerici-halkçı bir rejimin kötü örnek olmasından çekinir de, medya “üzerine düşeni” yapmaz mıydı? Birleşmiş Milletler de böyle bir fırsatı değerlendirmez miydi?

Buna benzer bir durum, Londra’daki “Suriye İnsan Hakları Gözlem Evi”- medya- BM üçgeninde ortaya çıktı. İngiliz İstihbarat Örgütlerinin gözetimi ve denetimi altında külüstür bir kebağçı dükkanı “Suriye İnsan Hakları Gözlem Evi” ilan edildi. Bu sözde kurumun işi, Suriye’deki çatışmalarda ölen-yaralanan-ülke dışına çıkanlarla ilgili yalan rakam üretmektir. Ve orada üretilen rakamlar küresel ana-akım medya [büyük gazeteler, televizyonlar, radyolar ve internet] aracılığıyla servis edildi. Daha da kötüsü BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği de o kebağçı dükkanında üretilen yalan rakamları kullanmaktan çekinmedi... Öyle rahatsız edici bir durumla karşı-karşıyayız ki, yalan artık bir istisna olmaktan çıkmış, kural haline gelmiş... Haysiyet sahibi bir insanın bu kepezeliğe isyan etmemesi mümkün mü? El Cezire Televizyonu’nun stüdyolarında çekilen filmler-klipler Suriye’de Esad rejiminin masum insanları nasıl katlettiğinin delili olarak dünyaya servis edildi. Yani yalan haberin zirve yaptığı bir durum söz konusu. Bazen ölçüyü iyice kaçırdıkları da oluyor. Yıllar önce Çeçenistan’da düşürülmüş bir Rus savaş uçağını bile Suriyeli muhalifler düşürmüş gibi göstermeye kalktılar...

MÖ: Söyledikleriniz iki şeyi akla getiriyor: Birincisi, eğer ege-men medyanın durumu bu kadar vahim ise ki, öyle görünüyor, sos-

yal medya da denilen internet bu durumda bir alternatif olabilir mi? İkincisi, Batı, “halk”, “demokrasi”, “terör”, terörist” kavramları konusunda tam bir çifte standart ve ikiyüzlülük sergilemiyor mu?

FB: Sosyal medya= internet= alternatif medya şeklinde bir özdeşlik algısı yerleşmiş görünüyor. Aslında internet önemli ama abartmamak kaydıyla. Sosyal medya denilenin gerçekten “klasik” ana- akım medya” karşısında bazı avantajları var. Egemen medya gibi zamanla yarışmak zorunda değil. İsteddiği konuyu seçip gerekli zamanı harcayabilir. Bilindiği gibi, bir şey ne kadar az zamanda yapılırsa, o şeyin kalitesi de o kadar düşük olur. Şimdilerde medyanın en önemli zaaflarından biri bu alandaki özensizlik. Aynı şey haber [enformasyon] için de geçerli. Sosyal medyanın ikinci önemli avantajı, kimseye bağımlı olmaması, hiç bir odağa hesap vermek durumunda olmaması. Birilerine, bir yerlere bağımlı olmamak gibi bir avantaja sahip.

Lâkin, bu tür avantajların varlığı, bu iş tamam anlamına gelmiyor. Bir kere sosyal medyanın kaynak sorunu var, finansman sorunu var. Dünyanın öteki ucundan ve vaktinde haber almak için devasa finansal kaynak, araç, insan, vb. gerekiyor. Eğer sen haberin kaynağına kendi imkânlarıyla ulaşamıyorsan, eninde sonunda ana-akım büyük medyanın haberlerini kullanacaksın demektir... Elbette ona farklı bir açıdan bakabilirsin, gerçekten öylemi sorusunu sorabilirsin, haberi didiklersin ve bunlar önemlidir ama yeterli değildir. Zira büyük medyanın haberi daha kaynağında flitreden geçirme ihtimali çok yüksektir. Ne kadar özenli ve ihtiyatlı davransan da, kayanağa ulaşamamanın dezavantajı sorun yaratmaya devam edecektir. Tabii internet medyası mutlaka “daha iyi” olacak diye bir kural olamaz. Bir sürü blog var ki, bazı gazetelerden bile çok daha kötü... Kaldı ki, internet medyasını karşı taraf da kullanıyor. “Sizin” alanınızda da karşınıza çıkıyor. Ya eleştirel olursunuz, şeylerin gerçeğine nüfuz etme kaygınız vardır, teşhir edersiniz, ya da o tarakda beziniz yoktur ki, o zaman da ana-akım büyük medya’nın internetteki uzantısı olursunuz o kadar.

İnternet medyasının önemi abartılıyor. Mesajın hızlı ulaşması, haberin hızlı yayılması önemlidir ama hangi mesajın, haberin ulaştığı daha da önemlidir. Söyleyecek sözünüz yoksa, iddianız yoksa, orada hızın ne önemi olabilir ki? Daha da önemlisi internet insanları reel dünyadan, sorunlardan uzaklaştırıyor. İnsanları pasifleştiriyor, internetle birlikte artık uzun bir makele okuyan pek kalmadı. İnternet insanları sanal bir dünyaya hapsediyor. İnternet bir çok kullanıcı için bir oyuncak... O kadar ki, insanların oyuncakla oynamaktan mahallede olup-bitenden haberleri bile olmuyor... Yani internet insanları dünyadan koparıyor. Umulanın aksine anlamayı ve eylemi zaafa uğrattıyor. Tabii bu arada bir şeyler yapılıyor yanılısam da yaratmak... Mesela bir imza kampanyasına internetten katılmak çok kolay, bir tuşa basmak yetiyor... İyi de sonra ne oluyor... Tuşa basınca ne değişiyor, ne gerçekleşiyor? Sonuçta bu sanal dünyada bir oyun değil mi? Böyle atılan bir imzanın gerçekten bir karşılığı olur mu? Yoksa vicdan rahatlatmak, kendini kandırmaktan ibaret bir şey mi?

Sorunun ikinci kısmına gelirsek, doğrusu ben kavramların içinin niyete göre doldurulmasından, manipüle edilmesinden çok rahatsızım. Terör ve terörist herkes için aynı anlama gelmiyor veya herkesin teröristi kendine demek lâzım. Mesela Taliban - ki, bidayette bir Amerikan fabrikasyonuydu-, Sovyetler Birliğine karşı savaşırken “özgürlük savaşçısı” olarak adlandırılıyor, yere-göğe sığdırılmıyordu... Nasılsa namlu kendine döndüğünde, bırakın “özgürlük savaşçısı” olmayı, insanlık ve uygarlık için en büyük tehlike ve katli vâcip ilân edildi. AKP hükümetinin iki lâfından biri terör, terörle mücadele ama Suriyedeki insanlık düşmanı paralı askerleri, gerçek teröristleri, kanlı katilleri desteklemek için elinden geleni yapıyor. Aslında işin esası TC Suriye’ye adı konmamış bir savaş açmış durumda. Bir de bu kepezelik karşısında Türkiye’deki medyanın sefil hallerine bak! Ne kadar da utanç verici bir durumlar. Ne kadar rahatsız edici bir ikiyüzlülük sergiliyorlar... Eğer terörden şikayet ediyorsan neden o gözü dönmüş cinayet müfrezelerini yoksullardan aldığın vergilerle destekliyorsun, cinayetlerin ve vahşetin tarafı

oluyorsun? ABD ve AB ve bir bütün olarak NATO’cu cephe de her gün Suriye’de katliam yapan fanatik-dinci katiller lehine demeçler verip daha çok desteklenmeleri için çağrı yapmıyor mu? Teröristler Muammer Kaddafi, Beşar Esad rejimlerine karşı olunca terörist olmaktan çıkıyorlar mı? Böyle bir durumda medya gerçek medya olsa ne yapardı? Bu ikiyüzlülüğü ve çifte standardı teşhir ederdi. Peki egemen medyanın yaptığı ne? Yangına körükle gitmek... Velhasıl tam bir zihin kirlenme ve bilinç zehirlenme aracı... Eğer sorun terörizmle ilgiliyse neden İsrail’in Filistin halkına uyguladığı kesintisiz terör hiç bir zaman sorun edilmiyor?

Demokrasi konusundaki çifte standart ve ikiyüzlülük de evlere şenlik... Geçtiğimiz Şubat ayında [2012] Suriye devleti çok partili sisteme geçisi de sağlayan bir anayasa değişikliği yaptı ve referanduma sundu. Referanduma katılımın %57,4 ve katılanların %89,4’ünün evet oyu verdiği ilan edildi. Batılı devletler bunun bir “maskaralık” olduğunu söylediler... Zira orada asla demokratik bir açılımın gerçekleşmesini istemiyorlar... Esad’a “” Suriye katili [Syrian killer] diyenlerin Bahrein’le ilgili tavrını hatırlayan var mı... Bahrein’de Şii çoğunluk diktatöre karşı ayaklandığında, barışçıl göstericiler ABD destekli Suudi askerleri tarafından ezildi... Suriye’de teröristler “özgürlük savaşçısı” sayılıyor da, neden Bahrein’de masum göstericiler silahla ezilince kimsenin sesi çıkmıyor? Suriye’ye “demokrasi götürmeye” kararlı Batılı efendiler, neden dünyanın en bağınaz, en çağ dışı, en gerici rejimi olan Suudi Arabistan’daki rejimi hiçbir zaman sorun etmiyorlar?

Benzer manipölasyon “halk” kavramı için de geçerli. Egemen medya ağız birliği etmişcesine “Esad halkı katlediyor” diye feryadı basıyor. Doğrusu, “Esad, çoğunluğu ABD, AB, Türkiye, Suudi Arabistan ve Katar destekli teröristlerle savaşıyor” olması gerekmez miydi? Orada “halk denilen” kim? Eğer Suriye halkının çoğunluğu ya rejimi destekliyor, ya da bu çatışmayı uzaktan izliyorsa ki, öyle olduğu anlaşıyor. O zaman Esad halkı katlediyor demenin bir anlamı olur mu?

MÖ: Tunus'daki "yasemin devriminde", Mısır'daki Tahrir devriminde internetin önemli rol oynadığı söylendi...

FB: Bu saçma bir iddia, tam bir 'şehir efsanesi' Tahrir meydanına çıkmayı göze alan, biraz ölümü göze almış sayılır. İnsan facebook'dan, twitter'dan gelen mesajla hayatını riske eder, o meydana çıkar mı? İnsanlar oraya ancak tanıdığı, güvendiği insanlarla birlikte çıkar. Bir internet çağrısıyla Taksim'de toplanıp pikniğe gitmekle, Tahrir meydanına çıkmak aynı şey mi? Birinci mesele bu. İkincisi de, dananın kuyruğunun hiç de öyle olmadığıyla ilgili. Fransız gazeteci Viktor Dedaj, zahmet edip araştırmış, Mısırda twitter'e bağlı 20 bin hesap, facebook'a bağlı da 1 milyon hesap olduğunu tespit etmiş. Peki Mısır'ın nüfusu ne kadar? 80 milyon... Kaldı ki her facebook ve/veya twitter kullanıcısı rejim muhalifi olmak zorunda değil... Fakat daha önemli bir şey var: WikiLeaks'in kurucusu Julian Assange bir söyleşide, bu meseleye açıklık getiriyor. Assange, Mısır devriminin sloganının gizlice, el altından dağıtılan bir futbol klübü broşüründe yazılı olduğunu, broşürün ilk ve son sayfalarında da sızmaya ve manipülasyona müsait olduğu için facebook ve twitter'a güvenilmemesi, itibar edilmemesi gerektiğine dair uyarı notunun bulunduğunu söylüyor. Eğer internette, facebook'da twitter'da o kadar büyük kerâmetler olsaydı, dünyanın her yerindeki halk düşmanı rejimler hâlâ yerinde kalır mıydı? Bu dünyada her şey çelişkiyle malûldür. Her kolaylığın da mutlaka bir bedeli ve karşılığı vardır. Onun için sosyal medyanın önemini abartmak sadece kurulu düzenin değirmenine su taşımak olur...

MÖ: Sol gazete, sol medya, sol basın ve sol örgütler tarafından çıkarılan gazeteler, televizyonlar neden yeterli ve başarılı olmuyor?

FB: Eğer gazete, medya, basın bunların gerçeğiye zaten soldadır. Antonio Gramsci: "*Sadece gerçek devrimcidir*" demiştir. Eğer bir gazete, bir televizyon, bir yayın organı gerçeğin safında, yalanın, manipülasyonun karşısındaysa, o gerçek anlamda bir gazetedir, televizyondur, medyadır. Fakat sınıflı bir toplumda, dahası kapitalist

bir dünyada adına lâayık bir medya çok zor ama imkânsız değildir. Eğer insanların gerçeğe ihtiyacı varsa ve geçerli durumda da medya daha çok bir yalan ve manipölasyon aracına dönuşmüşse, onun dışında, onun karşısında bir medya oluşturmak neden mümkün olmasın. Aslında bu geçerli olandan rahatsız olanların iradesini aşan bir şey değildir. Soldaki medya, ana-akım egemen medya karşısındaki rahatsızlığın bir sonucu olarak ortaya çıkıyor ama bunların geniş kitlelere ulaşması pek mümkün olmuyor. Bu gazetenin, gazetecinin niteliğinden dolayı öyle oluyor. Zira, gazetenin şimdilerde medya denilenin kendine özgü bir mantığı var. Bence gazete her zaman “birincil iş” olarak yapılması gereken bir şey. Bir siyasi parti siyaset yapmak üzere sahneye çıkıyor. Ona ilaveten bir de gazete, televizyon işine girdiğinde başarılı olamaz. Zira gazetecilik ikinci, üçüncü iş olmaya müsait değildir. Fakat daha önemli bir neden daha var, dünyaya soldan da baksan, bu her halükârda “kısmi bir bakış” oluyor. Oysa gazete kısmî bakışa uygun değildir. O yüzden de geniş kitleleri cezbetmiyor. Fransa’da doktora öğrencisi olduğum yıllarda, ikisi de Fransız Komünist Partisi [FKP] üyesi olan Jaqueline ve Robert adında iki arkadaşım vardı. Bir gün bir cafeden çıkışta Robert bir kiosk’a uğradı, baktım *Le Monde* gazetesi almış. Oysa Jan Jaurès tarafından kurulan prestijli *Humanite* gazetesi Fransız Komünist Partisi tarafından çıkarılıyor. Neden *Humanite* değil de *Le Monde* dediğimde, “*bu, gazeteye daha çok benziyor*” cevabını vermişti... Robert’in bu sözü hiç aklımdan çıkmadı ve gazetenin ne olmadığı konusunda düşünmemi sağladı. Doğru hatırlıyorsam o zaman FKP üçüncü büyük partiydi, önemli bir meclis grubu vardı, yüzbinlerce üyesi vardı ve o tarihte humanite sadece 40 bin kadar satılıyordu...

MÖ: Sizin bir medya projeniz vardı, o proje neydi ve neden gerçekleşmedi?

FB: Aslında ben bir gazetenin [medyanın] ne olmaması gerektiğinden hareketle o alana müdahale edilmesi gerektiğini düşünmüştüm. Bir günlük gazete, bir kaç dergi, bir radyo ve televizyondan oluşan bir medya grubu oluşturmayı düşünmüştüm. 1996-1997

yıllarıydı. Galiba aynı dönemde Ragıp Duran dostumuzun ve başkalarının da o yönde çalışmaları vardı. Doğru hatırlıyorsam Ragıp kendi projesine *Mülksüzler medyası* adını koymuştu. İstanbul Özgür Üniversite’de birlikte bir panele katılmıştık. Değerli dostumuz Hrant Dink’de panelistlerden biriydi... O zaman Agos gazetesi ya yeni yayına başlamış, ya da başlamak üzereydi...

Ben reklamı dışlayan, finansal planda tam bağımsız, her türlü güç ve iktidar odağından uzak ve hepsine mesafeli bir model düşünmüştüm. Asgari bir milyon ortaklı bir ‘kooperatif’ olacaktı, her ortak 200 lirayla kooperatife katılacaktı. Gazete çıktıktan sonra da gazetenin sürekli alıcısı, abonesi olacaktı. Gazete, satıştan sağladığı gelirle, hiç reklama ihtiyaç duymadan yoluna devam edecekti. Gazete, televizyon, dergiler ve radyo özerk yapılar olarak kurgulansa da, hepsi aynı haber havuzundan beslenecekti... Dünyanın her yerinde muhabirler olacak, ekseri kendi haber kaynağına dayalı bir yayın politikası izlenecekti... Velhasıl dünyaya ve kendi toplumumuza kendi gözümüzle bakabilecektik... Emperyalistlerin hesabına çalışan haber ajanslarına, yerli-yabancı egemen medya’ya bağımlı olmaktan kurtulacaktık... Medya alanında bir gedik açacaktık... Bu projeyi her gittiğim yerde anlatıyordum. Konuyu açtığım herkes bunun iyi ve gerekli bir proje olduğunu söylüyordu ama daha ileri gitmeye pek niyetli ve hevesli olmadıklarının farkına varmam uzun sürmedi... Genel yaklaşım az-çok şöyleydi sanki: “olsa iyi olur ama ben o işte yokum...” Zaten 1990’ların sonuna doğru sol muhalefet, genel olarak muhalefet gerilemişti. Oysa böyle projelerin ancak muhalefetin yükseldiği dönemlerde gerçekleşme potansiyeli vardır...

TÜRKİYE

MÖ: Son yıllarda Türkiye'nin "yükselen ülkeler" [emerging countries] arasında yer aldığı, " bölgesel güç", olduğu, "lider ülke" olduğu, Türkiye'nin "mucize yarattığı", "İslam Ortadoğusu ülkeleri için bir model olduğu" türü bir dizi söylem gündemde. Sizin aynı fikirde olmadığınız biliniyor. İtirazınız neye dayanıyor. Bu durumda sık kullandığınız "söylemle gerçek", "retorikle realite" arasındaki uyumsuzluğa gelirsek?..

FB: Söylenen şey kadar, kimin söylediği de önemlidir. Ya da Pierre Teilhard de Chardin'in dediği gibi: *Belirleyici olan, her zaman nereye bakıldığı değil, nereden bakıldığıdır*" Mesela Türkiye ekonomisi, genel olarak da Türkiye'nin performansı söz konusu olduğunda, bir burjuva iktisatçısının, bir burjuva politikacısının, bir IMF uzmanının, her yıl Davos'da toplanıp sermaye egemenliğinin durumuna ve geleceğine dair fikir cımnastığı yapanların, bir finans spekülâtörünün, vb. "değerlendirmesiyle", duruma ezilen-sömürülen sınıflar tarafından bakanların "değerlendirmesinin" aynı olması mümkün değildir. Velhasıl herkes için aynı anlama gelen bir kelime, bir kavram, bir sosyal süreç mümkün değildir. Türkiye'nin "yükselen yıldız" olduğunu söyleyenler bunu neye dayandırıyorlar? İşte geride kalan yaklaşık son on yılda Türkiye'nin oldukça istikrarlı ve yüksek bir büyüme oranını yakalamış olması, ihracattaki önemli artış, kişi başına düşen gelirdeki artış... Bir başına bu tür kriterlerin biri, ikisi ve tamamı, bir ülkeyi "yükselen ülke" [emerging country] saymak için yeterli değildir.

MÖ: Üretim oldukça istikrarlı bir biçimde arttı, ihracat ve kişi başına düşen gelirde de artış var. Bunlarla "işlerin yolunda gittiği", Türkiye'yi "yükselen ülkeler" grubuna dahil olduğu şeklinde bir algı yaratılmak isteniyor. Bunun bir karşılığı var mı?

FB: Eğer “yükselmeden” [emerging] bir ülkenin dünya ekonomiler hiyerarşisinde bir üst basamağa sıçraması kastediliyorsa, bir başına bunlar bu amaç için yeterli değildir. Mesela petrol, doğal gaz, madenler bakımından zengin bir ülke ki, böyleleri hayli çok, her yıl bu kaynakları toprağın altından daha çok çıkarıp, daha çok ihraç ederse, yukardaki üç koşul gerçekleşir. Hem üretim, hem ihracat hem de kişi başına gelir artar... Hemen şu kişi başına düşen gelirle ilgili bir hatırlatma yapalım. Söz konusu olan bir aritmetik ortalama-dır. Bunun gerçekten bir refah göstergesi sayılabilmesi için, gelirin az-çok eşit dağıtılması-bölüşülmesi gerekir. Milli gelirin %88’i, nüfusun %18’inin cebine gidiyorsa, geniş toplum kesimleri zenginlik artışından pay alamıyorsa, dışlanıyorsa [ki, dünyada geçerli durum az-çok böyledir], o zaman ekonomik büyüme de herkes için aynı şeyi ifade etmiyor demektir... Olsa olsa birilerinin, belirli kesimlerin maddi refah artışından söz edilebilir? Bu yüzden ben buna biraz da ironiyle, *kişi başına düşmeyen milli gelir* diyorum... Çünkü düşmüyor... Kaldı ki, kapitalizmin işleyişine müdahale edilmezse, ekonomik büyümeyle birlikte mutlak ve/veya göreceli yoksulluk da büyümeye devam eder... Bu gün dünyanın en büyük ekonomisine sahip ABD de 50 milyondan fazla ‘yeterli beslenemeyen insan var, bunların 17 milyonu çocuk... Bir doğal kaynağı her yıl daha fazla çıkarıp, ihraç eden bir ülke nereye, ne kadar yükselebilir? Dünya ekonomileri hiyerarşisindeki konumu ne ölçüde değişebilir? Bu tipik bir “ihracat ekonomisidir” ki, böyle bir ülkede ekonominin yönü dışa dönüktür. Başka türlü söylersek, *dış belirleyiciliklere tâbidir*... Ekonominin sektörleri arasında uygun bir *eklemlenme* [articulation] yok demektir. Oysa, *uygun* bir eklemlenme [articulation] olmadan bir ekonomide işlerin yolunda gitmesi mümkün değildir.

MÖ: Türkiye sananiyeşmiş bir ülke değil mi? Türkiye’nin ihracatının yaklaşık % 90’ı sanayi ürünlerinden oluştuğuna göre?..

FB: Her dönemin dinamik teknolojileri ve sanayileri vardır. Belirli bir dönemde en ileri teknolojilere, hiç değilse görece daha ileri teknolojilere dayalı sanayilere sahip olan ülke veya ülkeler, ulusla-

rarası işbölümünde avantajlı bir konuma sahip olurlar. Dış ticaretten daha büyük avantaj sağlarlar. Her zaman verdiğim örneği hatırlarsak, siz pamuk üretilip ihraç ederken, pamuk ipliği üretilip ihraç eden size göre avantajlı durumdadır. Siz iplik üretmeye başladığınızda başkaları kumaş üretiyorsa, bir adım öndedirler zira, görece daha yüksek katma değerli bir mal üretmektedirler. Siz kumaş ürettiğinizde diğerleri konfeksiyon aşamasına geçmişse hâlâ görece dezavantajlı durumdasınızdır. Siz konfeksiyon aşamasındayken başkaları elektronik-dijital teknoloji kullanıyorsa, ara daha da açılmış demektir. Dış ticaretten avantaj sağlayıp zenginleşen ülke her zaman daha ileri teknolojiyi üreten, kullananan ülkedir. Şu an itibariyle Türkiye'nin herhangi bir sektörde dinamik/ileri teknolojide başarısı söz konusu değil. Bir de tabii bir sanayi malını nasıl üretilip-ihraç ettiğiniz önemlidir.

Mesela, Türkiye'nin en büyük ihracat kalemlerinden birincisi değilse en önemlilerinden biri otomotiv. Türkiye önemli bir otomobil ihratçısı ama otomobil motoru ve elektronik aksamı üretemiyor. Yani otomobil üretmek için vazgeçilmez iki önemli şeyi üretemiyor... Bu durum, artık dinamik sanayiler arasında sayılmayan bir sektörde bile geri durumda olmak demektir... Yanlış hatırlamıyorsa geçen yılın [2011] otomotiv ihracatı 20. 4 milyar dolardı. Peki otomobil üretmek için gerekli teknolojik donanımına sahip olmayan Türkiye, nasıl oluyor da bu kadar çok otomobil “üretip” ihraç ediyor? Bu işte bir yanlış yok mu? Bu kadar çok otomobil üretilip ihraç eden Türkiye'nin kendine ait bir markası var mı? Bu durum doğrudan çokuluslu otomotiv şirketlerinin üretimi daha ucuz üretebildikleri, daha uygun pazarlama imkânı sunan ülkelere kaydırma tercihiyle ilgilidir... O zaman da ABD, Avrupa, Japon, Güney Kore, vb. otomobil devleri sizin ülkenizi bir *üretim üssü* olarak kullanıyor demektir... Bu durumda ihracat geliri veya daha uygun ifade edersek, *ihracattan kalan değer*, resmi rakamın çok altındadır. Reel durumla görünen sonuç arasında bir uyumsuzluk söz konusudur... Eğer siz 100 dolarlık ihracat yapmak için 85 dolarlık ithalat yapıyor-

sanız, o zaman ihracattan sağlanan kazancın ve “ihracat başarısının” nüanse edilmesi gerekmez mi? Türkiye kendisi teknoloji üreten bir ülke haline gelmedikçe, “yükselen ülke” olması mümkün değildir. Türkiye teknoloji ithal ederek, yüksek oranda dış girdiye dayalı bir rotada ilerlemeye devam ettikçe, dış borç/ dış açık sarmalından yakayı kurtaramaz ve tökezler. Netekim kurtaramıyor. Sıcak para girişi artınca ekonomi büyüyor, azalınca küçülüyor... 2008 krizinin ardından 2009’da sıcak para ülkeden kaçtığında, Türkiye ekonomisi %11,5 küçüldü. Sıcak para geri geidi, 2011 de %10’unun üstünde bir büyüme gerçekleşti... Her geçen gün ekonomik yapı ve işleyiş *dış belirleyiciliğe daha da bağımlı hale geliyor...*

MÖ: Türkiye’nin ileri teknolojiye hakim olma, domine etme yönünde bir çabası yok mu?

FB: Türkiye bırakın “yükselen ülke” olma yönünde çaba harcamayı, yeniden *kompradorlaşma* rotasına girmiş bir ülke. Geleceğini “piyasa ekonomisine”, “ekonomik liberalizme”, “serbest ticarete” endekslemiş bir ülke, kalkıncılıktan istifa etmiş, artık o tarakta bezi olmayan bir ülkedir. Neoliberal küreselleşmeyle “uyumlanma” tercihi yapmış bir ülke nasıl yükselsin, kendi ayakları üstünde durabilir hale gelsin. Biraz ekonomi tarihi okuyanlar bilirler ki, nerede bir başarı öyküsü varsa, mutlaka önemli dozda bir korumacılığa dayanmıştır. Ülkenin kaderi asla “piyasa ekonomisinin kendiliğinden işleyişine” bırakılmamıştır. Bilinçli bir büyüme ve sanayileşme stratejisi izlemiştir ve bunun başkaca bir yolu da mümkün değildir. Bu da demektir ki, kalkınma ancak *politik bir tercihler bütünü’nün, tutarlı, bilinçli bir stratejinin* eseri olabilir. Başka türlü ifade edersek, kalkınma politik bir stratejiyi varsayar... Belirli bir konjonktürde Türkiye oldukça yüksek bir büyüme oranı yakaladı diye bundan bir “yükselen ülke” tevatürü üretmek, olaylara uzaktan bakmaktır. Dolayısıyla, neyin nasıl, ne pahasına büyüdüğü, söz konusu büyümenin kimin için ne anlama geldiğini de dikkate almak gerekir. *Yeni Paradigmayı Oluşturmak* ve başka yazılarımda bu soruna açıklık getirmeyi denedim. Ekonomik büyüme otomatik olarak kalkınma

üretmez, öyle bir özdeşlik yoktur. Nitekim öyle durumlar olabilir ki, ihracat artışı yoksullaştırıcı bile olabilir. Sahip olduğu ormanları sormusuzca kesip, ihraç eden bir devlet aslında bir süre yüksek ihracat geliri elde eder ama bunu ülkenin çölleşmesi pahasına gerçekleştireyorsa, orada hangi başarıdan, kimin başarısından söz edilebilir? Çokuluslu şirketler üretim birimlerini neden Çevreye, ‘az gelişmiş ülkelere’ kaydırıyorlar? Sadece ucuz işgücünü kullanmak için değil, o ülkelerin doğal sermayesini, doğal zenginliğini karşılıksız kullanmak, sömürmek için de... Hızlı büyüme doğal çevre tahribatıyla yol alıyorsa, ortada bir yanlış var demektir...

MÖ: *Yeniden kompradorlaşma diyorsunuz. Bunu biraz açmak mümkün mü? Ama önce bu kavram neyi ifade ediyor, bir de Türkiye’de yeniden kompradorlaşma tercihini ne zaman yaptı?*

FB: Komprador, Portekizce bir kavram. Kapitalizm çağında, dışarının, kolonyalist-emperyalist Batı’nın ihtiyaçlarına cevap veren, içeriyle yani ait olduğu ülkeyle ilgili pek bir kaygı taşımayan, dışardan belirlenen-biçimlendirilen bir ticaret burjuvazisi için kullanılan bir kavram. Sömürge ve yarı-sömürge ülkelerden emperyalist metropollere ihracat yapan, içerde zenginleşen azınlığın “lüks” tüketim ihtiyacı için de ithalat yapan bir sınıfı ifade ediyor... Tabiatıyla böyle bir sınıfın ülkenin sanayileşmesi, kalkınması, ilerlemesi, bağımsızlaşması, ulusal bütünlüğünü gerçekleştirmesi, velhasıl kendi ayakları üstünde durması gibi kaygıları olmaz. Türkiye ilk *emergence* [yükselme] girişimini 1930 yıllarda başlattı ama sonunu getiremedi. Neden getiremediğini *Paradigmanın İflası* adlı kitapta tahlil etmeyi denedim. Türkiye, İkinci emperyalistler arası savaş sonrasında her ne kadar Batı blokunda, emperyalist blokta saf tutsa da, ben yine de ve her şeye rağmen 1950-1980 aralığını “ulusal kalkınmacılığın” geçerli olduğu bir dönem olarak nitelendiriyorum. Bu süreçte 1980 bir kırılma noktasıydı ve 12 Eylül devlet terör rejimiyle TC, *yeniden kompradorlaşma* tercihi yaptı. Dolayısıyla AKP hükümeti yeni bir şey yapıyor, öyle bir niyet taşıyor değil. Türkiye 12 Eylül’le açılan yolda ilerlemeye devam ediyor... Bu yol, IMF’nin, Dünya Banka-

sı'nın, vb. gösterdiği yoldur ki, bir yere çıkması mümkün değildir... Türkiye'deki rejim bir komprador rejimdir ve bu tür rejimlerin yükselme [emergence] üretmesi, gerçek anlamda kalkınma üretmesi asla mümkün değildir. Piyasa ekonomisine bel bağlayarak bir şeyler başarmanın mümkün olduğu kuruntusuna ve yanılsamasına kapılanlar, iflah olmaz budalalardır. Genel bir çerçevede komprador rejim demek, içerdeki gidişatın, dışardan *uyarılması*, *biçimlendirilmesi* demektir. Dış *belirleyiciliklerin* esas olması demektir. Oysa, tam tersinin gerçekleştirilmesi, “dışarının”, “içerinin” ihtiyaçları doğrultusunda belirlenmesi, biçimlendirilmesi gerekir... Neyin nasıl yapılması gerektiğine “biz” bu ülkede yaşayanlar karar vermediğimiz zaman, esas olanın “dışarıyla” *uyumlanmak* olduğu durumda, işler mutlaka sarpa sarar... Bir ülke her şeyi özelleştirerek, piyasa ekonomisi efsanesinin büyümesine kapılarak, kapılarını sonuna kadar dış sömürü ve yağmaya açarak, dışardan dayatılana her şeye boyun eğerek ne kadar ileriye gidebilir, *yükselebilir*?

MÖ: Piyasa ekonomisinin her sorunu çözeceğine dair yaygın bir inanç var. Öyle olmadığı olaylar tarafından da yalanlandığı halde, bu inancın hâlâ etkili olması çelişik değil mi?

FB: Bu dünya'da işler, kendi kendini düzenleyen ve ekonomik rasyonaliteyi sağladığı varsayılan *hayali* bir piyasada gerçekleşmiyor. Bu gün o yüceltilen piyasa belki semt pazarlarında kısmen mevcuttur ama onun dışında insanlığın kaderini *genelleşmiş tekel-ler*, *devasa oligopoller* *belirliyor*... Eğer işleri piyasaya bırakırsanız, mesela et ve saman ithal eder duruma gelebilirsiniz. Şimdilerde Türkiye'de durum bu... Türkiye gibi bir ülkenin et ve saman ithal etmesinin kerametini biri bana anlatsın. Bu sadece ahmaklık, saçmalık değil aynı zamanda utanılması gereken bir durumdur... Tabii hâlâ unutacak birileri kalmışsa... Birileri sizden daha ucuza üretiyor diye, buğday ithal ederseniz, sadece başınızı belaya sokmakla kalmazsınız, gıda güvenliğinden de olursunuz... Neden ithal ve ihraç eden kapitalistlerin, mülk sahibi sömürücü ve yağmacıların çıkarı, toplumun çıkarıyla özdeş sayılsın?

MÖ: Kompradorlaşma dediğiniz sadece ekonomik veçheyi an-gaje eden bir şey mi? Bunun politikayı, özellikle de ülkenin dış po-litikasını da belirlemesi söz konusu mu?

FB: Ekonomik planda kompradorlaşmış bir rejim, politik plan-da da haydi haydi komprador bir rejimdir. Zira, kapitalist toplumda ekonomik olanın belirleyiciliği esastır ve belirleyiciliğin yönü de *ekonomiden politikaya doğrudur*. Elbette bu politikanın belirleyici-liği yok demek değildir. Fakat Türkiye'nin daha özel bir durumu var. Türkiye, emperyalist bir saldırı paktı olan NATO'nun bir üyesi ve bir ABD uydusu. Böyle bir durum söz konusuyken, Türkiye'nin dış politika alanındaki manevra alanı, NATO'cu cephenin ihtiyaçla-rı tarafından belirleniyor. Türkiye böyle bir pakt'a dahil olarak daha baştan manevra alanını sınırlamayı kabullenmiş oluyor. Elbette Tür-kiye gibi bir ülkenin emperyalist bir saldırı paktında kalmaya devam ettikçe, başta komşularıyla ilişkisi olmak üzere, bir bütün olarak dış politikasını kendi "özgür iradesiyle" belirleme şansı yoktur...

MÖ: Bununla Türkiye'nin Suriye politikasındaki 180 derecelik "dönüşü mü" imâ ediyorsunuz?

FB: Sadece o değil, geride kalan 60 yılda bu konuda sayısız örnek var ama en yakın örnek elbette Suriye'yle yaşananlar. Suri-ye-Türkiye ilişkisi tam bir balayı dönemindeyken, NATO'cu emper-yalist kamp Suriye'yi çökertme kararı verince, âni bir dönüş ortaya çıktı ve iki ülke arasındaki ilişki müthiş bir düşmanlığa dönüştü... Saldırı paktı üyesi Türkiye böyle bir durumda, *ben bu işte yokum* di-yebilir mi? Diyemez, ya da o pakt'tan çıkmayı göze alması gerekir... Yaklaşık son 60 yılda bölge ülkeleri emperyalist kampla her karşı karşıya geldiğinde, Türkiye hep emperyalistlerin safında yer aldı. Öyle olunca da komşularıyla "dostane" ilişkiler sürdürmesi müm-kün olamazdı ve olamadı... Özetle Türkiye'de uygulanan ekonomik politikalar gibi, dış politika da emperyalizmin damgasını taşıyor... Sonra da bütün bunları "Türkiye'nin ulusal çıkarlarının", "milli menfaatlerinin" bir gereği olarak yaptıklarını söylüyorlar ve bu ya-

İnana inanan insan sayısı da maalesef hayli çok... Mesela Malatya Kürecik’e yerleştirilen radar üssü Türkiye’nin hangi ulusal çıkarının bir gereğidir? Bağımsız bir ülke durup dururken başını belaya sokma riski çok yüksek böyle bir maceraya girer miydi? Böyle bir şeyin bir mantığı olur mu?

MÖ: AKP hükümetinin sözcüleri bu işi “insanî kaygılarla”, “Suriye’ye demokrasi” götürmek için yaptıklarını söylüyorlar!

FB: Suriye’de olup-bitenlerin her şeyle ilgisi olabilir de “insanî kaygılarla” asla... Kendilerini kandırabilirler, belki birilerini de kandırabilirler ama bu gerçeği değiştirmez. ABD’nin ve NATO’cu müttefiklerinin hâlisane insanî kaygıları olabilir mi? Böyle bir şey eşyanın tabiatına aykırı değil midir? Emperyalist çıkarlarla insanî değerler ve insanî duyarlılık bir arada olabilir mi? ABD’nin jeostratejik ve jeopolitik çıkarlarının bir gereği olarak Suriye çökertilmek isteniyor. Nihai amaç da asıl “tehlikeli” rakipler olarak görülen Çin’i, Rusya Federasyonu’nu, Hindistan’ı etkisizleştirmek... Oraya giden yol da Suriye ve İran’dan geçiyor. Asıl mesele gerçekten “yükselen ülkeler” olan reel ve potansiyel rakipleri etkisizleştirmekle ilgili... Bu yüzden son bir-buçuk yıldır Suriye’de yaşananların demokrasiyle, özgürlükle, insan haklarıyla, diktatörlüğün yerine demokratik bir rejim kurmakla, vb. bir ilgisi yok. *Regime change* [Rejim değiştirmekle] ilgili... Orada yapılmak istenen Afganistan’da, Irak’da, Libya’da, Sudan’da, Somali’de yapılanın devamı. Velhasıl bir *genel tekrar* söz konusu. Tekrar etmek pahasına bir daha söyleyelim: Emperyalist bir gücün ve güçlerin çıkarı, bu tarafta demokrasinin, özgürlüklerin, kendi ayakları üstünde durabilen rejimlerin ortaya çıkmasını engellemeyi gerektirir. Zira gerçekten demokratik, kendi ayakları üstünde durabilen bir rejimi istendiği gibi itip-kakmak, kaynaklarını yağmalamak kolay olmaz... Bu yüzden o cephenin demokrasi söylemi onların ağızına yakışmıyor. Son 60 yılda dünyanın neresinde demokratik, seküler, kalkınmacı bir rejim ortaya çıkmaya kalksa, anında ABD ve müttefikleri tarafından boğulmuştur. İnsanlar son 60 yılın tarihini maalesef merak etmiyor. Oysa, geride kalan

yaklaşık 60 yıl, ilerici- demokratik-sosyalist girişimleri ezmenin kanlı 60 yılıdır. Burada bu kara sayfayı açmak için yerimiz yok... Demokrasinin gerçekleşmesi, emperyalizmin korkulu rüyasıdır, zira varlığını demokrasi ve özgürlük yokluğuna borçludur. Rahatsız edici ironiyse, bu haydutlar çetesinin bir de demokrasinin timsâli sayılması ve bu yalana inanan ahmakların bulunmasıdır...

Türkiye'nin Suriye'ye demokrasi götürme söyleminden daha gülünç ve saçma bir şey olabilir mi? Türkiye'deki rejim, 12 Eylül'ün devamı olan bir rejimi değil mi? Böyle bir rejim mi demokrasi ihraç edecek? Kaldı ki, demokrasi öyle ihraç edilir, alınır-verilir şey de değildir. Daha saçma ve komik olan bir şey daha var: AKP hükümeti Suriye'ye demokrasiyi, Suudiler ve Katar'la birlikte götürmek istiyor... Şu Suudi rejimi, dünyanın gelmiş-geçmiş en gerici, en fanatik, en karanlıkçı rejimi değil mi? Söz konusu olan yazılı bir anayasası bile olmayan tuhaf bir devlet değil mi? Suudilerin Bahrein'e ABD ile birlikte nasıl demokrasi götördükleri ne kadar biliniyor? Bu ülkeyle demokrasi kelimesini yan yana getirmekten daha büyük ayıp olabilir mi? NATO'cu emperyalist cepheyle birlikte bu üçü bir olup demokrasi götördüklerini söyleyecekler ve biz de buna inanacağız öyle mi?

MÖ: AKP'nin rejimi demokratikleştirdiğine dair içerde ve dışarda [ABD, AB'de] yaygın bir söylem var. Bu söylemin bir karşılığı var mı? AKP'nin 12 Eylül'le hesaplaştığı söyleniyor. Ergenekon, Balyoz... davaları bu bağlamda nereye oturuyor?

FB: Bu soruyla ilgili iki şey söyleyebiliriz: Birincisi, bizzat AKP'nin kendisi bir 12 Eylül ürünüdür. 12 Eylül devlet terör rejiminin oluşturduğu zemin üzerinde var oldu ve o zemin üzerinde yol alıyor. 12 Eylül devlet terör rejiminin kurumsallaştırdığı anti-demokratik yapıdan besleniyor. Genel seçimde %36 oy alıp meclisteki sandalyelerin %64'üne dturacaksın sonra da demokrasi şampiyonu kesileceksin... Dikkat edersen, 12 Eylül kurumlarına ve yasalarına dokunmadılar, dokunmuyorlar. Bazen dokunuyormuş

gibi yapıyorlar. Tabii 32 yıldır dokunulmamış olması ama bazen dokunuluyormuş gibi yapılması ayrıca tartışılması gereken bir şey... Bu arada sorunun özünü angaje etmeyen bazı yasal değişiklikler ve söylemlerle alaturka liberalleri ve “eski solcuları” aldatmayı da başarıyorlar... En azından seçim kanunu, siyasi partiler kanunu, %10 seçim barajı, düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önünde sayısız engeller varken, hangi demokratikleşmeden söz edilebilir? AKP’nin seçim başarısında 12 Eylül’ün yarattığı depolitizasyonun payı büyüktür... Bir kere kendisi anti-demokratik olan, varlığını demokrasi yokluğuna borçlu olan bir siyasi partinin demokratikleşme diye bir derdi olabilir mi? Bindığı dalı niye kessin? Zaten bizdeki siyasi partiler toplumun en anti-demokratik kurumlarıdır. Siyasi partiden çok şirkete benzerler ve tek kişinin [liderin] örgütüdürler... ABD ve AB cephesinin tavrına gelince, onların her şeyle ilgileri olabilir de Türkiye’nin demokratikleşmesiyle asla... Tam tersine muhtemel bir demokratikleşme onların korkulu rüyasıdır. Siz ABD, AB olsanız Türkiye gibi bir ülkenin demokratikleşmesini ister misiniz? Eğer Türkiye’deki rejim büyük sermayenin yüzde yüz hizmetindeyse, onlara göre Türkiye demokratikleşme yolunda dev adımlarla ilerleyen bir ülkedir ve Arap Ortadoğusu ülkeleri için de bir modeldir... Onların yegane derdi Türkiye’nin dış sömürüye “uygun bir kıvamda olmasıdır...” ABD ve AB’nin efendileri Suudi Arabistandaki, Körfez monarşilerindeki rejimleri de “demokratikleştirmek” istiyorlar mı? Bahrein’e bak anlarsın...

Sorunun ikinci kısımana gelirsek, 12 Eylülle demokratik-sol-anti-emperyalist muhalefin ezilmesi, etkisizleştirilmesi kompradorlaşma programını dayatmak için gerekliydi ama o kadarı tam “başarı” için yeterli olmazdı. Devlet aygıtı içindeki, ulusalcı-sol ve anti-emperyalist kadroların da tasfiyesini gerektiriyordu. 12 Eylül ve sonrasında bu temizlik büyük ölçüde yapılsa da, bürokrasinin militer kanadında bu temizliğin eksik kaldığı düşünülüyordu. Ve gerçekten de öyleydi. Ordu içinde hâlâ bağımsız hareket etme potansiyeli olan unsurların varlığı, içerde *birileri* dışarda da ABD tarafından potansiyel

bir risk olarak görülüyordu. İşte bütün bu davalar serisi o unsurları da temizlemek için yapılıyor ama bu *büyük bir demokratikleşme hamlesi, darbecilerle hesaplaşma...* olarak sunuluyor. Aslında orada söz konusu olan devlet aygıtı içindeki bir hesaplaşma. Yoksa bu davaların demokratikleşmeyle filan bir ilgisi yok. Zaten ortada demokratikleşme diye bir kaygı, öyle bir niyet de yok... Tabii bu davaların bir başka önemli işlevi daha var: Toplumsal ilgiyi o yöne çekerek, insanların asıl soruna veya sorunlara odaklanmasını önlemek, ilgiyi saptırmak. Kaldı ki, demokrasi ezilen, sömürülen, aşağılanan, sorfradan uzak tutulanlar için gereklidir, demokrasiye asıl ihtiyacı olanlar da onlardır. Egemenler cephesinin varlığı, çıkarı ve bekâsiysa, demokrasi yokluğunu gerektirir. Onun için AKP gibi bir partiden demokrasi beklemek, abesle iştigal etmek değilse bir şeyi olmadığı yerde aramaktır. Netice itibariyle neden söz ettiğini bilmek önemlidir...

MÖ: Tekrar başa dönersek, ekonomik büyümenin sermayenin büyümesi olduğunu, dolayısıyla kapitalizm geçerli olduğu sürece de *kalkınma* üretmesinin mümkün olmadığını söylüyorsunuz. Büyümeye, işte GSYH artışına eleştirel bakmanızın gerekçesi ne?

FB: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın kısaltması olan GSYH, “bir ülkede bir yılda üretilen mal ve hizmetlerin parasal ifadesi” demek. Bundaki artışa da büyüme deniyor. Mesela bir ülkedeki büyüme %8 ise, bu o yıl içinde GSYH'nin o oranda büyüdüğü anlamına gelir. Eğer bu %8 nüfusa eşit bölüştürülseydi, insanların maddi refahının o oranda “iyileşmesi” gerekirdi... Bu, parayla alınıp-satılabilen her şeyi muteber sayan bir anlayışı yansıtıyor. *Neler üretiliyor, nasıl üretiliyor, ne pahasına üretiliyor, nasıl bölüşülüyor, üretilen mal ve hizmetler kimin için ne anlama geliyor...* bu tür soruları savaşıyor yani... Eğer görüntünün gerisindeki gerçeği yakalarsanız, aslında büyümenin sermayenin büyümesi, artı-değerin büyümesi, kârın büyümesi olduğu görülür ve onu yaratan da şimdiki ve geçmiş nesillerin emeğidir. Yani “ölü ve canlı emek”... Emekçiler üretiyor, üretilen zenginliğe de sermaye sahipleri, bir bütün olarak mülk sahibi sınıflar ve çevresi el koyuyor. Aslında büyüyen, zenginleşen, “kalkınan”

bir kesim var ama bu geniş halk kitlelerinin [doğal çevrenin de tabii] aleyhine olarak, ve onların sırtından gerçekleşiyor... İşte büyüme ve/veya kalkınma dedikleri bu... Velhasıl bir gerçekliği ve kıymet-i harbiyesi yok. Ya da herkes için aynı şeyi ifade etmesi mümkün değil...

Mesela bir ülkede silah ve savunma harcamaları 5 kat artsa, bu GSYH'yi o oranda büyütür ama bunu matah bir şey saymak saçmadır. Eğer okullar yürüme mesafesinde olsaydı ve tüm öğrenciler okula yürüyerek gidip-gelseydi, bu durumda GSYH de bir artış olmazdı. Şimdilerde nerdeyse tüm öğrenciler servis araçlarını kullanıyor. Bu amaç için milyarlarca lira harcanıyor ve bu GSYH'yi büyütüyor, üstelik bir de zenginleşme-kalkınma unsuru sayılıyor... Bir çocuğun bunaltıcı ve tehlikeli bir yolculuktan sonra okula ve evine ulaşması neden “matah” bir şey sayılsın? Bu durumda çocukları okula servis araçlarıyla giden bir ülke, yürüyerek gidenen daha “gelişmiş” sayılacaktır çünkü GSYH'sı o oranda büyük olacaktır. Aslında hangisinin durumu daha iyidir?

Bir de artışın ne pahasına gerçekleştiği sorunu var. Büyüme ekseri aşırı insan emeği sömürüsü ve doğa tahribatı pahasına gerçekleşiyor ama büyüme saplantısı o kadar etkili ki, bunları sorun eden pek yok. Bu konuda Hintli agronom Devinder Sharma, çarpıcı bir örnek veriyor: *“GSYH el değiştiren para miktarının bir göstergesidir. Temiz bir nehir örneğini alalım. Temiz bir nehir GSYH artışına bir katkı yapmaz. Buna karşılık kirlenmiş bir nehir ona üç aşamada katkı yapar: Önce atıklar nehre atıldığında ki, para el değiştirmiştir. İkinci olarak insanlar nehrin kirlenmiş suyunu içip hastalanıp, tedavileri yapıldığında para el değiştirir, Ve nihayet eğer herhangi bir teknoloji nehrin suyunu temizlerse yine GSYH de bir artış ortaya çıkacaktır”* Mesela bir kent yakınında kurulan organize sanayi bölgesi, “organize” bir şekilde yakından geçen nehri kirlettiğinde, ortaya çıkan zararlar sorun edilmiyor...

Eğer ne üretildiği, neden üretildiği, nasıl ve ne pahasına üretildiği sorun edilmezse, bir taraftan zenginleşiyoruz/kalkınıyoruz/

ilerliyoruz şarkıları yükselirken diğer yanda her şey tersine gider ve maalesef gidiyor, global olarak yaşam kalitesi kötüleşiyor. Eğer vakitlice bu yoldan çıkılmazsa, bu süreç hızlanarak devam edecektir. Mesela AVM denilen yerlerin çoğalmasa bir başarı öyküsü sayılıyor... Onca küçük esnafı ve küçük üreticiyi işinden etmesinin bir önemi yok mu? Yok çünkü önemli olan sermayenin büyümesidir...

MÖ: Bir de rakamların, istatistiklerin manipüle edilmesi durumu yok mu?

FB: Elbette var ve oldukça da yaygın. Mesela işsizlik rakamları asla gerçek durumu yansıtmıyor. İşsiz sayısı ile ilgili gerçeğe yakın bir rakama ulaşabilmek için, etkin bir sosyal güvenlik sistemi olması gerekir. İşsiz kalan herkesi işsiz kaldığında destekleyen kurum veya kurumlar varsa, insanlar işsiz kaldıklarında o kuruma müracaat ederler ve işsiz sayısı az-çok belli olur. Tabii yaptığımız “işsiz” tanımının kapsamı da önemlidir. Türkiye’de mesela haftada bir gün çalışan işsiz sayılmıyor... Bu tür hesap oyunları sonucu Türkiye’de geçtiğimiz yıl işsizlik oranı %10,8 di... Şahsen ben bu oranın %20’ler düzeyinde olabileceğini sanıyorum. Eğer durum öyleyse, resmi rakamın bir kıymet-i harbiyesi olur mu? Bir de iş bulmakla bir işte çalışmakla sorun çözülmüş olmuyor ki, biliyorsun *çalışan yoksul* [working poor] diye bir kavram var. Çalışıyor, hem de çok ve çok kötü koşullarda çalışıyor ama geçinmiyor... Kaldı ki, kapitalizm geçerliken işsizlik istisna değil, kuraldır. Ve her ileri aşamada işsiz sayısı artmak durumundadır... Öyle olduğu ortada değil mi? Kapitalizm ancak işsizliği, yoksulluğu, sefaleti ve doğa tahribatını derinleştirerek yol alabilir, başka türlü yapamaz...

MÖ: Son olarak, Türkiye’nin 90 yıllık bir “Kürt sorunu” var ve bir türlü çözülemiyor? Neden?

FB: Çözmek istemiyorlar. Çözumsuzlük durumu işlerine geliyor. Böylece toplumdan gelen talepleri geri çevirmek, bastırmak kolaylaşıyor. Hak taleplerini, demokratik talepleri ertelemek mümkün hale geliyor. Anti-demokratik yapıyı sürdürmek için iyi bir bahane

ele geçirmiş durumdalar. Gerçek durum bu ama tam bir ikiyüzlülük-
le sanki çözmek istiyorlarmış gibi bir izlenim yaratmayı da başarı-
yorlar... Hem Kürt sorununu bir terör sorunu olarak göreceksin, hem
de çözmeye çalıştığını söyleceksin. Bir sorunu çözmeye gerçekten
niyetliysen, önce onu adıyla çağıracaksın. Adıyla çağırmazsan yalan
söylemiş olursun. Eğer mesele terörle, PKK ile ilgiliyse, o zaman
ortada 30 yıllık bir sorun var demektir ama senin soruda telaffuz
ettiğin rakam 90 yıl... Aslında *terörle mücadele retoriği*, devlet terör
rejimini sürdürmeye, baskıcı-anti-demokratik yapıyı dayatmaya/ka-
bullendirmeye yarıyor. Birileri bu savaştan büyük çıkarlar sağlıyor.
Tabii çözümsüzlük hâli dışarının, emperyalizimin de işine geliyor.
Böylece, şiddet ve kaos ortamının sürekliliği sağlanıyor. Bu, tam
da emperyalizmin istediği şeydir... Kürdistan'ın TC sınırları içinde
kalan Kuzey bölgesi 90 yıldır Türkiye'nin bir iç kolonisidir. Önce
bunu söyleyeceksin. Şeyleri adıyla çağırmaya cesaret edeceksin. Ne-
den PKK diye bir örgüt var ve o kadar yıldır varlığını sürdürüyor?
İsterlerse bu sorun şu veya bu şekilde, mutlaka çözülür ama bu güne
kadarki mantık, yaklaşım, yöntem ve araçlarla değil...

İKİNCİ BÖLÜM

KAPİTALİZM

KAPİTALİZM NEDEN SÜRDÜRÜLEBİLİR DEĞİLDİR?

*“Umudun iki güzel kızı vardır. İsimleri öfke ve cesarettir:
Öfke şeylerin oldukları gibi kalmasını, cesaret öyle
kalmamasını ister...”**

Saint Augustine

Kapitalizm hakkında biraz bilgi sahibi olanın, onun neden absürt bir sistem olduğunu farketmesi zor değildir. Türkçe’ye de geçmiş Fransızca *absurde*, saçma olarak çevriliyor ama anlamı yeterince karşıladığını söylemek mümkün değildir. Kapitalizm absürt bir sistemdir demekle, kapitalizm saçma bir sistemdir demek aynı şey değil. Zira saçma, absürdün yanında mâsum kalıyor. İlerleyen sayfalarda kapitalizmin mantığına, dinamiklerine ve temel eğilimlerine dair söyleceklerimiz, ne demek istediğimize açıklık getirecektir. Gerçi kapitalizm absürt bir sistem ama her halde onun *insanlığın normal hâli* sayılması daha da absürttür. Şimdilerde kapitalizm genel bir sürdürülemezlik durumu ortaya çıkarmış bulunuyor. Sistemin bundan böyle insânî, toplumsal ve ekolojik kötülükleri büyütmeden, insanlığın ve uygarlığın geleceğini tehlikeye atmadan yol alması artık mümkün görünmüyor. Gerçek durum böyle olsa da, egemen söylem başka şeyler söylemeye, başka dili konuşmaya devam ediyor. Bu yazı iki soru çerçevesinde bir tartışma yürütmeyi amaçlıyor: 1. Neden bir sürdürülemezlik tablosu ortaya çıktı; 2. Bu durumdan nasıl çıkılabilir. Elbette böyle bir niyet taşıyor olmamız, bu iki soruya yetkin ve nihai cevap veriliyor demek değildir. Burada yapmak istediğimiz, sadece şeylerin, süreçlerin, olguların, velhasıl olup-bitenlerin *kimin için ne anlama geldiğine açıklık getirmek ve şu lânet olası sistemden muhtemel çıkışın imkânlarını tartışma gündemine getirmektir*. Zira, rahatsız edici bir anlamama durumu ve/veya anlaşılmayı engelleme çabası söz konusu.

I. Sürdürülemezliğin gerisindeki eğilimler, dimamikler ve sarmalar.

1. Ekonomik kertenin belirleyiciliği

Her toplumsal formasyon ekonomik, politik, kültürel-ideolojik, etik/estetik ve sembolik kertelerin [sphères] veya belirleyiciliklerin bir bütünü olarak var oluyor ve bu kerteler veya belirleyicilikler arasındaki ilişki *diyalektik bir belirleyicilik ilişkisidir*. Kapitalizm öncesi dönemin sosyal formasyonlarında politika belirleyiciydi. Kapitalizmle birlikte belirleyicilik hiyerarşisi ekonomik kerte lehine değişti. Ekonomi sadece *belirleyici* duruma gelmekle de kalmadı, diğerlerini kendine tâbî hale getirdi ve onları kolonize etti. Başka türlü söylersek, kapitalizmle birlikte ekonomik kerte [sphère] *asıl belirleyici* durumuna geldi. Bu bakımdan kapitalizm kendini önceleyen tüm sosyal formasyonlardan bir *kopuş* demeye geliyordu. Grek filozofu Aristoteles, ideal toplumun ekonominin [oikos] en alt seviyede, politikanın da [polis] en üst seviyede yer aldığı bir hiyerarşiye dayanması gerektiğini ileri sürmüştü. Politikanın servetin ve gelirin bölüştürülmesinden ve sosyal yaşamın düzenlenmesinden sorumlu olması gerektiğini ileri sürmüştü. Aristoteles sadece ekonominin politikaya tâbî olması gereğine işaret etmekle de kalmamıştı, politikanın da bir dizi değerlere, fikirlere ve ideallere dayanması gerektiğini ileri sürmüştü. Ona göre, politika *iyi yaşamın* [eudamonia] veya ‘ortak iyiliğin’ hizmetinde olmalıydı. Elbette Aristoteles’in içinde yaşadığı toplum onun arzuladığı ve tasvir ettiği *ideal topluma* pek benzemiyordu. Kölecî bir üretim tarzı geçerliydi ve orada ‘yurttaş’ statüsüne sahip olmak, köle sahibi olmak demekti. Gerçi geçmişi yüceltmek gereksizdir ama Aristoteles’in önerdiği “iyi yaşam” [eudamonia] kavramı bu gün de büyük önem ve değer taşıyor.

Toplumsal yapıyı oluşturan kerteler [sphères] arasındaki hiyerarşinin bu şekilde alt-üst olmasının, şimdilerde yaşanan sayısız sorunlara, insânî, toplumsal ve ekolojik kötüleşmeye kaynaklık ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Başlarda küçük aile işletmeleri söz

konusuyken, şimdilerde dev oligopoller, transnasyonaller de denilen çokuluslu şirketler politika dahil, her şeyi belirler durumda. Ekonominin hizmetinde ve onun tarafından kolonize edilmiş bir politika söz konusuysa, artık politikanın bir varlık nedeni de kalmamış demektir... Artık ekonomik olan dışında hiçbir şeyin bir varlık nedeni de yok. Etik değerlerin, ideallerin esamesi bile okunmuyor. Her şey ekonominin, ekonomik çıkarların hizmetinde. Elbette ekonominin de kimin hizmetinde olduğu bir sır değil... Çoktandır burjuva toplumunun sloganı: “Daha çok üret, daha çok tüket, daha fazlasına sahip ol”a indirgenmiş durumda. Her kim ki, bu sefil sürece karşı çıkar, daha iyi bir dünya için mücadele etmeye kalkarsa, hayalperestlikle ve beceriksizlikle suçlanmaktan kurtulamaz.

2. Kapitalist toplumun temel çelişkisi: Değişim değerinin kullanım değerinin önüne geçmesi.

Aklın, mantığın ve sağduyunun bir gereği olarak, her bir malın belirli bir insan ihtiyacını veya insanın her hangi bir ihtiyacını karşılamak amacıyla üretilmesi gerekir. Veya üretimle tüketim arasında dolaylı bir tâbiyet ilişkisi olması gerekirdi. Oysa kapitalizmde böyle bir *dolaylı* ilişki söz konusu değildir. Eğer bir mal veya hizmet, bir insan ihtiyacını tatmin etmeye yarıyorsa, bir kullanım değerinden söz edilir. Eğer bir mal veya hizmet ticaret konusu, alım-satım konusu oluyorsa, bir değişim değerinden söz edilecektir. Gerçi her malın kaçınılmaz olarak bir *kullanım* ve bir de *değişim değeri* vardır ama kapitalizmde belirleyici olan değişim değeridir. Bunun anlamı kapitalist üretim tarzının *kullanım değeri* üzerinde değil, *değişim değeri* üzerinde yükseldiğidir. Zira kâr, değişim değerinden neşet eder. Artı değer üretmenin, artı-değere el koymanın yolu, *değeri değişim değerine indirgemekten* geçer. Her seferinde daha çok artı-değere el koymak, artı-değer kütlelerini [kârı] büyütme, kâr maksimizasyonunu gerçekleştirmek, daha çok *değişim değeri* üretmeyi zorunlu kılıyor. Fakat her seferinde daha çok, daha büyük ölçekte üretme, her bir tekil kapitalistin tercihi olmaktan çok, rekabetin *çelik yasasının* bir sonucudur. Kapitalistin bir mal üre-

tip-satmaktaki asıl ve birincil amacı, her hangi bir insan ihtiyacını tatmin etmek değil, kâr etmektir. Kâr etmek için de bir *değişim değeri* üretmektir. Dolayısıyla kapitalizm geçerliyen üretim amacı, ihtiyaçların karşılanması gereğine yabancılaşıyor. İşte şimdilerde insan ihtiyaçlarını karşılamakla doğrudan ilgili olmayan onca şeyin ortalığı kaplaması bu *sapmanın* veya *çelişkinin* bir sonucudur. Meta ekonomisinde aslolan değişim değerinin ön plana çıkması, ayrıcalıklı bir pozisyona sahip olmasıdır.

Eğer bir mal veya hizmet, metaya dönüşmüyorsa, meta niteliği kazanmıyorsa, bir değeri de yoktur, zira kâr elde etmeye, dolayısıyla sermaye birikimine hizmet etmez... Oysa, kapitalist üretimin biricik ve nihai amacı sermayeyi büyütmek, her seferinde daha çok büyütme-ktir. Başka türlü söylersek, kapitalist üretim sürecinde kullanım değeri, eğer değişim değerinin *ihtiyacına cevap veriyorsa* varlık kazanır. Kullanım değerinin değil, değişim değerinin öncelikli veya muteber sayıldığı bir sosyal sistemde, işlerin sarpa sarması, insan aklını zorlayan bir dizi saçmalığın ve sosyal kötülüğün ortaya çıkması şaşırtıcı değildir...

3. Doymak bilmez sınırsız üretim dinamiği

Kapitalist üretim üssel [eksponansiyel] büyüme dinamiğine sahiptir. Bu dimamik tarihte görülmemiş bir üretim ve tüketim tablosu ortaya çıkarmış bulunuyor. Sermaye tuhaf bir tsunami gibi her şeyi akıl almaz bir hızla kapsıyor, meta kategorisine indiriyor, dönüştürüyor ve *kendi sûretinde bir dünya yaratıyor*. Sadece tüm insan faaliyetlerini değil, doğayı da metalaştırıyor. Canlı olan ne varsa ölü metalara, sermayeye dönüştürüyor. Her şeyi alınır-satılır nesneler haline getiriyor, her şeyi kendine tâbi kılıyor. Fakat sadece metalaştırmak, paralılaştırmak, ne var ne yoksa ticaret nesnesi durumuna getirmekle de kalmıyor, tüm fikirleri ve sosyal ilişkileri, bir bütün olarak gezegeni sermayenin ihtiyacıyla *uyumlandırıyor*, biçimlendiriyor ve dejenere ediyor... Bu kör dimamik etkisizleştirilmeden, sistemin ortaya çıkardığı kısır döngüden çıkmak mümkün değildir.

Ekseri gözden kaçan bir şey de, insan davranışlarının “daha çoğa”, “daha büyüğe” kurgulanmış olması, artık *sahip olma* isteğinin *insan olma* isteğinin önüne geçmesidir. Giderek, ‘daha çoğa’, ‘daha büyüğe’ odaklanmak, *normal insan davranışı* haline geliyor. Her kapitalist işletme ‘vahşi rekabet’ ortamında varolabilmek için toplam artı-değerden daha çok pay kapmak zorundadır. Bunun da yolu sermayesini büyütmeekten geçiyor. Sermayeyi büyütmenin de iki yolu var: işçiyi ve doğayı daha çok sömürmek ve daha ileri üretim tekniklerine sahip olmak. Böyle bir zorunluluk, her üretim çevrimi sonunda el konulan artı değer [kârın] en büyük bölümünü yeniden yatırıma aktarmak, sermayeye dönüştürmek demektir. Dikkat edilirse, her bir tekil kapitalist veya kapitalist işletme *varlığını büyümeye borçlu...* Bu da kapitalistin bir ‘dış dayatmanın’, kendi iradesi dışında bir *zorunluluğun esiri olması* demektir. Hiç bir etik değer, mantığın, sağduyunun söz konusu olmadığı durumda gerçekleşen ekonomik büyümenin [doğrusu sermayenin büyümesi] toplumun ihtiyaçlarına yabancılaşması neden şaşırtıcı olsun? Böyle sefil bir sürecin insana ve yaşamın temeli ve kaynağı olan doğaya zarar vermeden yol alması mümkün olabilir mi? Şimdilerde devasa bir üretim düzeyine rağmen her yedi insandan birinin [yaklaşık 1 milyar insan] açlık belasıyla cebelleşmesi doğrudan sistemin bu irasyonelliğinin, akıl-dışılığının, etik değerlere ve insânî kaygılara yabancılaşmanın sonucudur.

Üretilen her şeyin daha çok üretilme *zorunluluğu* [zira, kapitalizm koşullarında başka türlü yapmak mümkün değildir], kapitalist krizleri sistemin vazgeçilmez bir işleyiş unsuru durumuna getiriyor. Bu yüzden kapitalizm koşullarında ortaya çıkan krizler *arizî* veya *istisnai* bir şey değildir. İşçinin daha çok sömürülmesi durumu kural iken, üretilenin satılması, yani *realizasyonu* sorunlu hale geliyor. Sürecin her ileri aşamasında üretilen mal ve hizmet miktarı, üretici sınıfların satın alma gücünü aşıyor. Kapitalist sınıfın kendi eseri olan bu çelişkiyi aşmak üzere üretimin lüks mal ve hizmetlere ve silahlanmaya yönlendirilmesi, pazarlamanın ve reklamların devreye

sokulması da yeterli olmuyor ve sistem krize giriyor. Tabii her krizin faturası da yine emekçi sınıflara ödetilmek kaydıyla...

4. Eşitsiz güç dengesi ve kutuplaştırıcı dinamik

Ücretli emek sömürüsüne dayalı kapitalist üretim süreci, tarihte görülmemiş iki şeyi başarmış görünüyor: devasa mal ve hizmet üretimi ve akıllara durgunluk veren sosyal eşitsizlik, açlık, yoksulluk ve sefalet. Tabii doğal çevre tahribatı... Artı-değerin [kârın] ve sermayenin büyüebilmesi için, ücretlerin küçülmesi gerekiyor. Zira ücretler ne kadar düşükse, kâr o kadar büyüktür. Bu, sistemin eşitsizlik, dolayısıyla kutuplaşma yaratma dinamiğine sahip olması demektir. Başka türlü ifade edersek, eşitsizlik ve kutuplaştırıcı dinamik, kapitalizme içkindir, onda mündemiçtir. Bir şey daha, bir ülke kapitalist üretim sürecinde ne kadar ileriye, gelir eşitsizliği de o kadar büyüktür. Nitekim ABD’de nüfusun en zengin %1’i zenginliğin %30’una el koyuyor. Türkiye’de nüfusun %10’u ülke zenginliğinin % 34.1’ine sahip. Demek ki, 1950’lerin başından beri “Küçük Amerika” olmak için didinip duran Türkiye’nin, ABD’yi [muasır medeniyet denilenin timsâli] yakalaması için hayli zaman gerekecek... Velhasıl bir tarafta zenginliğin birikebilmesi için, öteki tarafta yoksulluğun ve sefaletin birikmesi kaçınılmaz ama hepsi bu kadar da değil. Zenginlik biriken tarafta bir de güç ve iktidar birikiyor. Parayla ünün birbirini karşılıklı olarak sürekli büyütmesi gibi, zenginlikle iktidar arasında da benzer bir ilişki var. Servete ve zenginliğe sahip olanlar, *asıl iktidarın* da sahibi oluyorlar... Bunun anlamı kapitalist bir ülkede iktidarın mülk sahibi küçük bir azınlığın elinde olmasıdır. Gerçek durum böyledir ama insanlar seçimlerde oy kullandıklarında bir şeyleri değiştireceklerini sanıyorlar... Yapılan son araştırmalar, az sayıdaki oligopolün [transnasyonaller denilen çok uluslu şirketin] küresel ekonomiyi ve finansı, medyayı, politikanın ve politikacıların ‘hareket alanını’ belirlediğini ortaya koyuyor. Nitekim, en büyük 737 oligopol [transnasyonal şirket], dünyadaki tüm şirketlerin %80’ini denetler durumda. Bunların 147’si de dünyadaki tüm çokuluslu şirketlerin ekonomik ve finansal değerinin %40’ını

denetliyor. [1] 950 mltimilyonerin [milyoner ve milyarder] geliri dünya nüfusunun %40'ının gelirinden daha büyük. Başka türlü ifade etmek gerekirse, 950 kişi 2.8 milyar insandan daha fazla gelire sahip... [2] Böyle bir tablo geçerliyken, dünya nüfusunun sadece %4.6'sına sahip ABD'nin bir başına dünya silah harcamalarının %43'n gerçekleştirmesi[3] de anlaşılır bir şeydir...

Kapitalizm geçerliyken, işçiyle kapitalist, işçi sınıfıyla sermaye sınıfı, bir bütün olarak mülk sahibi sınıfla mülksüzleştirilmiş, proleterleşmiş kitle, bir bölgeyle diğeri, bir ülkeyle başkası, çevreyle-Merkez, [Gneyle-Kuzey], vb. arasındaki gelir eşitsizliğı de sürekli büyümek ve derinleşmek durumundadır. Böyle bir tablonun gerisinde de sömürü, eşit olmayan ticaret ve zengin ülkeler [merkez] lehine işleyen uluslararası iş bölümü bulunuyor. Bu bakımdan çevreyle Merkez, gelişmiş kapitalist ülkelerle şimdilerde *Güney* denilen evre ülkeler arasındaki zenginlik farkı, söz konusu kutuplaştırıcı dinamigin doğıal sonucudur ve kapitalizm geçerli olmaya devam ettikçe, aradaki farkın aılması kaanılmazdır. Bu yüzden Samir Amin'in ısrarla vurguladığı gibi, Kuzey- Güney [evre-Merkez] elişkisi ve atışması kapitalizmin tarihini belirleyen temel bir dinamiktir.[4]

5. Hkmetler neye yarar?

Eğeri söz konusu olan kapitalist sistemse, hükümetlerin “birinci vazifesi” sermayenin hareketine uygun koşullar yaratmaktır ve slogan da az-çok şöyledir: *Sermaye için iyi olan herkes için iyidir...* Başka türlü söylersek, devletlerin ve hükümetlerin varlık nedeni ve işlevi, sermayenin büyümesinin koşullarını yaratmaktır: Düşük cret, uygun alt-yapı, ucuz hammadde ve enerji, ‘yetişkin iş-gücü, düşük vergi, yüksek teşvikler, vb. Bunların gerçekleşmesi, “yatırım ikliminin” kıvamında olması demektir ve emperyalist kredi derecelendirme kuruluşları bu “başarıyı” karşılıksız bırakmaz, yatırım iklimi yaratmayı başaran hükümetin kredi notunu yükseltir... Elbette devlet sadece sermayenin sömürüsüne uygun “yatırım iklimi” yaratmakla yetinmez. Bir de mülk sahibi sınıfları *zararlı sınıflardan*

korur... Ve koruma işi sadece asker, polis, savcı-yargıç dördlüsüyle sağlanmaz bir de rızanın [gönüllü kabullenme veya gönüllü kölelik] imâl edilmesi gerekir. Bunun da yolu insanların bilincinin kolonize edilmesinden [sömürgeleştirilmesinden] geçer. Bilincin kolonizasyonu ve rızanın imâli için medya endüstri kompleksi devreye sokuluyor ve “kamuoyu” denilen biçimlendiriliyor... Kamuoyu oluşturma sürecinde medya tarafından ustalıkla araçlaştırılıp-kullanılan “konunun uzmanlarının” rolünü de unutmamak gerekir. Eğer medyanın [televizyon, radyo, gazete, dergi, vb.] tamamına yakını büyük sermayenin elindeyse –ki, öyle– imal edilen kamuoyu nasıl bir şeydir ve kimin kamuoyudur? Mesela Fransa’da gazete ve dergilerin %70’i, silah üreticisi bir sermaye grubunun elinde olduğu biliniyor mu? [5]

Elbette imâl edilen sadece rıza değildir, ‘kimliğin’, ‘beğenin’in’ ‘zevklerin’ ve ‘tatların’, ‘tavırların’, ‘üslûbun’ da imâl edilmesi söz konusu. Aslında ekonominin insanların ihtiyacı olan, onlar tarafından arzulanan şeyleri üretmesi gerekmez mi? Kapitalizm bu ilişkinin yönünü ters-yüz etti. Üretim insan ihtiyaçlarını karşılamanın değil, kârı maksimize etmenin hizmetine koşuldu. Böyle bir *sapmanın* ortaya çıktığı koşullarda, gereksiz ve kalitesiz bir yığın şeyin üretilmesi olağan hale geliyor. Moda denilen kepezelik akıl almaz bir ‘kullan at’ külütürü yaratıyor ve sadece insanı insanlıktan çıkarmakla kalmıyor, doğa tahribatını da derinleştiriyor. Tahribat ve saçmalık sadece ‘beğenin’in’, ‘zevklerin’ imalatıyla da sınırlı değil, insan kimliği de değişime uğruyor ve kapitalizm *kendi suretinde* tuhaf bir insan, bir kadın, bir erkek yaratıyor. *Tüketiyorum öyleyse varım* da somutlanan bir insan ki, artık neyi neden tükettiğini bilmiyor... Bu amaçla tam bir aldatma ve alıklaştırma demek olan pazarlama ve reklam endüstrisi devreye sokuluyor. Bilinç altıyla oynanıyor, irrasyonel arzular azdırılıyor. Dünya ölçeğinde askeri harcamalardan daha çok *marketing* [pazarlama] harcaması yapıldığı biliniyor mu? Sadece bu kadarı bile kapitalizmin absürd bir sistem olduğunu göstermiyor mu?[6] Birleşmiş Milletler Kalkınma Progra-

mı [UNDP] 1998 yılında, reklamlara dünya GSYH'sinin %3'ünün harcadığını bildiriyordu. Şimdilerde bu oranın ikiye katlandığını söylemek her halde abartma sayılmaz ve bu rakamsal olarak 1.800 milyar dolara denk geliyor... Bir şey daha, sanatçılar reklamlarda büyük bir hevesle rol aldıklarında, neyin ve kimin hizmetinde olduklarını biliyorlar mı? Hem reklamlarda rol almak, insanı ve toplumu kirleten, doğa tahribatını derinleştiren sefil bir sürecin 'aktörü, aktristi' olmak, hem de hâlâ sanatçı olduğunu sanmak ne demektir? Bu sefil durumun sanat ve sanatçı tanımıyla bir ilgisi olduğu düşünüyor mu?

Şimdilerde devlet aygıtları artık tipik bir kapitalist işletme gibi işliyor. Büyük sermaye gruplarının ihtiyaçları doğrultusunda yeniden biçimlendiriliyor. Büyük şirketlerin CEOları politikanın ve devlet aygıtının yükseklerinde rol alıyor veya yüksek sorumluluk düzeyindeki bürokratlar sermayeye transfer ediliyor. Velhasıl *yatay geçişler* sıradan ve olağan bir şey haline gelmiş durumda... Büyük sermayenin imparatorluğundan başka bir şey olmayan AB'nin asıl iktidar organı olan Avrupa Komisyonu'nun üyeleri, çokuluslu şirketlerden gelip, çok uluslu şirketlere gidiyorlar... Ve tüm kritik kararlar Avrupa Komisyonu tarafından alınıyor, rotayı Komisyon belirliyor ama insanlar Avrupa Parlamentosu seçimlerinde oy kullandıklarında bir şeyleri etkiledikleri, etkileyebilecekleri yanılsaması içindeler...[7] Türkiye'de son 20-30 yılda olup-bitenlere kaba bir bakış bile, ne demek istediğimizi anlatmaya yeter... Devletlerin yegane varlık nede-ninin sermayenin tek yanlı çıkarını gerçekleştirmekle sınırlı olduğu koşullarda, devletle ilgili bildik tevatürün hâlâ bir anlamı var mıdır?

6. Kapitalizm ve ekoloji antinomik iki kavramdır...

Şimdilerde her kelimenin veya kavramın önüne "*sürdürülebilir*" niteleme sıfatını eklemek moda. En çok da kalkınma kavramının önüne getiriliyor. Eğer bir sürdürülemezlik durumu olmasaydı, kalkınma kavramının ve başkalarının önüne *sürdürülebilir* sıfatı eklemeye gerek olur muydu? Eğer kapitalist üretim süreci insana

ve doğaya zarar vermeden yol alamıyorsa, belirli bir sınıra ulaşıldığında genel bir *sürdürülemezlik* halinin ortaya çıkması neden şaşırtıcı olsun? Burjuva uygarlığı insanlara doğada yaşadıklarını, varlıklarını sürdürebilmeleri için doğaya muhtaç olduklarını unutturdu. Doğa sınırsız sömürülebilir, yağmalanabilir bir nesne olarak görüldü. Bilim ve teknoloji fetişizmi böyle sefil bir anlayışın oluşmasını kolaylaştırdı. Doğanın, toprağın, suyun, vb. bir meta kategorisine indirgenip, özel mülkiyet ve/veya ‘sahiplenme konusu’ yapıldığı ve sınırsız üretimin geçerli olduğu bir dünyada, sürdürülemezlik durumunun ortaya çıkması neden şaşırtıcı oldu? Kapitalizm koşullarında ekolojik dengenin bozulmasının başlıca iki nedeninden söz edilebilir: Birincisi, her kapitalist özne daha çok üretmek zorunda, her ne üretiliyorsa her seferinde daha fazlasını üretmek zorunda. Kapitalist ürettiğine değil üreteceğine [bir sonraki üretim çevrimine] bakar, gözü her zaman bir sonra üreteceğindedir... Tabii bunu istiyerek yapmaz. Başka türlü yapması mümkün değildir de ondan... Zira, durmak diye bir şey mümkün değil... Bunun anlamı her seferinde doğadan daha çok kaynak çekmek ve her seferinde doğaya daha çok ‘zararlı’ atık bırakmak demektir. Velhasıl, doğanın kendini yenileme kapasitesini aşan bir ‘kullanım’ düzeyi demektir. Nitekim şimdilerde doğadan bir yılda çekilen/atılan kaynak miktarını yenilemek için bir buçuk yıl gerektiği söyleniyor. İkincisi, kapitalistin üretim sürecinde doğaya verdiği zarar dikkate alınmıyor. Bir kapitalist herhangi bir yere bir işletme kurduğunda, toprağa, suya, havaya verdiği zararları hesaba dahil etmiyor. Bu tür zararlar doğaya çıkıyor ve burjuva iktisatçıları buna, *dışsal ekonomiler* diyorlar... Toprağa, suya, havaya, bir bütün olarak doğaya verilen zararlar üretim için gerekli ama *zorunlu* sayılıyor. Kapitalistin ‘maliyet hesaplarına’ dahil edilmiyor...

Söylediklerimize açıklık getirmek için iklimle ilgili durumu ele alabiliriz. Doğanın sermaye tarafından sınırsız kullanılabilir ve sömürülebilir bir nesne olarak görülüp içerilmesi [subsumption], iklim üzerinde son derecede tehlikeli sonuçlar doğuruyor. Lâkin, kapita-

list mantık ve dinamik dahilinde küresel ısınmanın üstesinden gelmek ve tehlikeyi bertaraf etmek mümkün değildir. Eğer öylese –ki, öyle- iki şeyden biri: Ya iklimi kurtarabilirsiniz, ya da kapitalizmi... Bu konuda küresel egemen elit [*veryüzünün efendileri*], tercihini kapitalizmi kurtarmaktan yana yapmış görünüyor. Nitekim, küresel kapitalist elitin en etkili yayın organlarından biri ve vazgeçilmez dili olan *The Economist*' de şöyle deniyor: “*Küresel eylem iklim değişikliğini durdurmaz. Küresel ısınmayı kolaylıkla kabul edilebilir, tolere edilebilir düzeylerde tutma sınırı aşılmış durumda. Küresel ısınmayı durdurmaya çalışmamalıyız, dünyanın daha öteye bakmaya ihtiyacı var. Deniz seviyeleri muhtemelen bir, belki iki metre yükselecek. Bunu kabullenmek ve duvarlar inşa etmek, on milyonlarca insanı yüksek yerlere taşımak, tropikal hastalıkları tedavi edecek uygun sağlık bakımı sağlamak, vb. gerekiyor. Bu Güney halkları için talihsiz bir durum: çok büyük zarar göreceklere ama “uyum sağlayacak” imkânlardan yoksunlar. Ziyarı yok, iklim değişikliği iş dünyasına yeni imkânlar sunuyor. İnşaat şirketleri duvarlar inşa edebilir, sigorta şirketleri de işlerinin açıldığını göreceklere. Karbon emisyonu hakkı ticareti de bir başka kâr kaynağı. Ve şüphesiz, yeşil teknoloji ve yeşil enerji alanlarında altın fırsatlar doğacaktır”*[8] Avrupa Birliği iklim sorumlusu Connie Hedegaard de *The Economist*'den geri kalmıyor, aynı telden çalışıyor: ‘Ahlâki [moral] sorumluluğun’ ve ‘insanlığın geleceğinin’ öncelikli bir sorun olmadığını söylüyor. Cancun İklim Zirvesi vesilesiyle yaptığı konuşmada şöyle diyor: “*Netice itibarıyla kim enerji etkinliği sağlar ve o alanda buluşlar yaparsa para kazanacaktır. Bunu yapamayanlarsa, Çinli rakipler tarafından aldedileceklerdir.*”[9] İngiliz İklim Değişikliği Bakanı, Greg Barker, “*Cancun’u dikkate almak, iş dünyasına küresel yeşil ekonomiye milyarlarca yatırım için güven sinyali verecektir..*”[10] diyerek aynı koroya katılıyor...

Yukarıdaki alıntılar, küresel kapitalist olgarşinin *sürdürülebilir kalkınma*’dan neyi murad ettiği anlaşılmıyor mu? Kapitalist mantık önce kâr etmek için suyu kirletmeyi, temiz kalanı satarak daha çok

kâr etmeyi, daha sonra suyu temizlemek üzere bir işletme kurmayı ve kârı daha da artırmayı varsayar. Elbette bunu suyun bir özel mülkiyet/özel sahiplenme konusu ve kâr aracı haline geldiği durumda yapabilir... Suyun özel mülkiyet konusu yapıp, kâr aracına dönüştürülmesi bir *insanlık ayıbı* değil midir?

7. “Piyasaya” dair retorik ve realite...

Burjuva iktisat teorisi, kapitalizmin sözcüleri, politikacılar, Nobel Ödülü sahibi olanlar da dahil, iktisatçı taifesi, sürekli olarak piyasayı yüceltiyorlar ve onu her derdin mutlak devası olarak sunmak için yoğun çaba harcıyorlar. Her şeye kâdir bir piyasa, her tuttuğunu altına çeviren kendinden menkûl bir *görünmez el* efsanesi sürüp gidiyor. Elbette piyasa her sorunu mutlaka çözme yetneğine sahip, sihri kendinden menkûl bir şeyse, onun işleyişine müdahale etmek, işleyişini bozmak arzulanır bir şey sayılamaz... Kalkınma kavramının önüne *sürdürülebilir* niteleme sıfatını eklemeyi düşünenler neden piyasa kavramının önüne de kapitalist ismini koymayı akıl etmiyorlar? Zira kapitalist piyasa veya kapitalist pazar [The market] dendiğinde her şey artık farklı görünecektir. Bu alanda yanılsama yaratan bir şey var: Piyasa [pazar] kapitalizmden önce de vardı. Dolayısıyla, piyasa kapitalizmin bir keşfi veya onunla birlikte tarih sahnesine çıkmış bir şey değil. Elbette kapitalizm öncesinde de malların ve hizmetlerin alınıp-satıldığı, ticaret konusu olduğu bir *pazar yeri* vardı ama o zamanlar üretilen mal ve hizmetlerin birincil, öncelikli ve asıl amacı kâr etmek değil, doğrudan insan ihtiyaçlarını karşılamaktı. Kâr amacıyla, kârı maksimize etmek amacıyla mal ve hizmet üretmek söz konusu değildi. O zamanlar bu günkü gibi bir çok devletten daha güçlü ve devletler tarafından denetlenemeyen dev şirketler yoktu. Sadece yerel düzeyde değil, uluslararası planda da ticaret geçerliydi, dolayısıyla ‘uluslararası’ bir piyasa [pazar] vardı ama kapitalizm çağındakiden çok farklı olmak kaydıyla...

Gerçi kapitalizm pazarı ‘keşfetmedi’, ama onu kendi ihtiyaçları doğrultusunda biçimlendirdi ve araçlaştırdı. Onu piyasanın güçlü

oyuncularının hizmetine sundu. Ne zaman piyasadan [pazardan] söz edilse, mutlaka “serbest piyasa” [free market] imâsı söz konusudur. Oysa, bu günün dünyasının *kapitalist piyasasının* serbest pazarla uzaktan yakından bir ilgisi yok... Geride kalan sayfalarda da kısaca değindiğimiz gibi, şimdilerde bir kaç yüz devasa oligopol ‘neoliberal devletin’ de yardımıyla dünyadaki her şeyi yönetip-yönlendiriyor... Artık malların ve hizmetlerin fiyatı şu bildiğiniz pazarda [piyasada] değil, çokulusluların [Transnasyonallerin] yönetim bürolarında belirleniyor. Elbette iktisat profesörü aynı fikirde değildir. Aynı fikirde değildir, aksi halde varlık nedeni ortadan kalkar... Öyle bir sözüm ona ‘serbest piyasa’ ki, finansal türevler 600 000 milyar dolara ulaşmış durumda ve bu dünyadaki mal ve hizmetlerin değerinin 40 katı... Ya da 10 yıllık dünya mal ve hizmet üretiminin değerine eşit... Durum böyle olsa da, *yer yüzünün efendileri* ve ideolojik uşakları cephesinde onca kriz, onca sarsıntıya rağmen, ‘serbest piyasa’ aşkı ve inancı hâlâ sarsılmış değil. Kaldı ki, sarsılmasını beklemenin de âlemi yok. Uzağa gitmeye gerek yok, geçtiğimiz aylarda Güney Almanya’da, Linda Lake’de toplanan 17 Nobel ödülü sahibi iktisatçı, kapitalist krizde ‘sistemin bir sorumluluk payı olmadığı’ tek istisna ile ilan ettiler. Tek istisna, Türkiye’deki ekonomik büyümeyi öve öve bitiremeyen Joseph Stiglist’ti...

II. Karşıt eğilimleri ve dinamikleri oluşturmuk: Üretimin yönünü, üretim ve tüketim modelini değiştirmek...

Eğer geçerli dinamikler, eğilimler ve süreçler artık genel bir *sürdürülemezlik* durumu ortaya çıkarmışsa, bu durumdan çıkmak için karşıtlarını yaratmaktan başka çare yoktur. Esasen, neden yürümediği sorusu, nasıl yürüyebilir sorusunu da içerir. Şimdilerde absürd bir tüketim modeli geçerli ve daha çok tüketmek mârifet sayılıyor. Daha çok tüketmeyi marifet sayanlar, tüketmenin aynı zamanda yok etmek ve kirletmek olduğunu nedense pek sorun etmiyorlar. Daha çok kirletmenin kendilerini de kapsadığından habersizler. Aslında bir başına bu kepezelik bile burjuva uygarlığının insanı ne hâle getirdiğini gösteriyor... Buna *kirletenin kirlenmesi* de diyebilirsiniz...

Böyle sefil bir durumun varlığı bir vakıa olsa da, kapitalizm söz konusuysen asıl sorun tüketimden çok üretimden kaynaklanıyor. Dolayısıyla kapitalizmi ve kapitalist üretimi sorun etmeden, tüketicinin günah keçisi sayılması, asıl sorunu kavramamak, sorunun kökenine inmekten kaçınmaktır. Zira sorun kent çöplüklerine atılandan, yâni çılgın tüketimden kaynaklanmıyor. Asıl kirletenler inşaat ve yıkım alanlarında faaliyet gösteren dev firmalar, madencilik, petrol ve metal sektörlerinin devleri... Durum böyle ama insanların gözü sadece kent çöplüklerini görüyor... Lâkin bir şey daha var, küçük bir azınlığın aşırı ve absürd tüketimine devasa bir çoğunluğun tüketim yetersizliği [açlık, yoksulluk, sefalet,vb] eşlik ediyor. Ve kapitalizm geçerliken başka türlü olması mümkün değildir.

1. Kullanım değerini ihya etmek.

Üretimin kâr maksimizasyonu amacıyla yapılmasına son vermek, yaşanabilir, sürdürülebilir bir toplumsal düzen için *olmazsa olmaz* koşuldur. Dolayısıyla, kullanım değerini değişim değerinin bir *türevi* olmaktan çıkarmadan perspektifi değiştirmek mümkün değildir. Bunun için de, öncelikle daha önce sözünü ettiğimiz kerteler arasındaki hiyerarşiyi değiştirmek, Aristoteles'in önerdiği modele ekolojik boyutu ve duyarlılığı da dahil etmek gerekir. Başka türlü söylersek, ekonomik kertenin politik kerteyle tâbi hale getirilmesi ama politikanın da kendi başına bir amaç, kendi başına buyruk bir şey olmak yerine, *etik değerlerin* hizmetine sunulması, "*iyi yaşamın*" gerekleriyle uyumlu hale getirilmesi gerekir. Politikanın ekonomik kerte tarafından kolonize edilmişlik durumuna son vermek ve onun *iyi bir toplumsal yaşamın* aracı haline getirilmesi gerekir. Ekonominin politikanın hizmetine sunulması veya politikaya tâbi olması demek, sermayenin hangi alanlara yatırılacağı, nelerin üretileceği, gelirin nasıl bölüşüleceği, ticaretin ve paranın nasıl yönetileceği, hangi toplumsal önceliklerin söz konusu olacağı, sadece bu günkü kuşakların değil, gelecek kuşakların yaşamını da güvence altına almanın vazgeçilmez koşuludur. Velhasıl temel sorunların politikanın etkinlik ve belirleyicilik alanına dahil edilmesi gerekir.

Bunun için de politikanın sermayenin hizmetinde bir profesyoneller grubunun at oynattığı bir alan değil, tüm yurttaşlarının etkinlik ve faaliyet alanı olması gerekir. Ancak böylesi bir ortamda politik ve ekonomik alana ilişkin kararlar, “iyi bir yaşamın”, “arzulanır bir toplumsal düzenin” hizmetine sokulabilir ve ancak bu durumda *araç-amaç tersliği* aşılabılır. Eşitlik ve özgürlük, dayanışma, karşılıklı sevgi ve saygı, sorumluluk bilinci, diğergâmlık, erdem, vb. insanı insan yapan *değerler* bir varlığa kavuşabilir... Zira, burjuva uygarlığı, insanı üreten ve tüketen bir robota dönüştürmüş bulunuyor...

Kapitalizme özgü politik ve ekonomik kerteler arasındaki tersliği ilk aşma demenesi, Rusya’da 1917 Ekim Devrimi ve 1949 Çin devrimiyle gündeme geldi. Söz konusu devrimler ekonomik kerteyi politik kerteye tâbi duruma getirdiler, tersliği aştılar. Fakat politika bürokratik bir kast tarafından gasbedilip, emekçi halk çoğunluğunun politik alandan dışlanması, demokrasinin savsaklanması, bürokratik yozlaşma yüzünden ekonomik etkinliğin sağlanamaması [bürokratik planlama] ve ekolojik duyarlılık zaafı, etik değerlerin ihmal edilmesi, vb. söz konusu devrimlerin sosyalist/komünist toplum perspektifine yabancılaşıp, hedeften şaştığı koşullarda çöküş kaçınılmazdı...

Değişim değeri karşısında kullanım değerine öncelik vermek gerekli ve zorunludur. Bunun için ve her şeyden önce insan emeğinin [çalışmanın] bir meta, alınıp-satılan bir nesne olmaktan çıkarılması gerekir. Zira, insan emeği [çalışma yeteneği] insandan ayırlamaz ve emeğin alınıp-satılması demek, aslında ve reel olarak insanın alınıp-satılması demektir. Boşuna kapitalist sisteme *ücretli kölelik rejimi* denmemiştir... Eğer insan emeği bir meta, bir *değişim değeri* olmaya devam ederse, emeğin emansipasyonu gerçekleşmezse, diğer alanlardaki değişimlerin ve ‘iyileşmelerin’ bir kıymet-i harbiyesi olması mümkün değildir. Emeğin emansipasyonunun [gerçek anlamda özgürleşmesinin] yolu da, insanın üretim araçlarına yabancılaşmışlık durumunun aşılmasını ve sömürünün bertaraf edilmesini gerektirir. Bunun da yolu üretim araçlarının kamuya mâl edilme-

sinden veya aynı anlama gelmek üzere *sosyalizasyonundan*, toplum tarafından [socium] reel olarak sahiplenilmesinden geçer... Sosyalizasyon sadece millileştirmek değildir... Bir insanın emeği bir başkası için kâr aracı, bir sömürü nesnesi olmaya devam ettikçe, insanın kendi kaderinin efendisi olması mümkün olabilir mi?

2. Ekonomik büyüme kalkınma değildir.

Çoktandır bir büyüme fetişizmi ve çılgınlığı geçerli olmaya devam ediyor. Her türlü sorunun çözümünün ekonomik büyümeden geçtiğine dair de bir efsane üretilmiş durumda. İnsanlar büyüme meseliyle yatıp- büyüme meseliyle kalkıyorlar ve büyüme eşittir kalkınma özdeşliği fikri ya kafalara yerleşmiş, ya da ne pahasına olursa olsun, yerleştirilmeye çalışılıyor. Belki sadece büyüme veya ekonomik büyüme değil de *kapitalist ekonomik büyüme* denseydi, yalan üretmek ve üretilen yalanı yaymak bu kadar kolay olmayabilirdi. O zaman ekonomik büyümenin aslında sermayenin büyümesi, sermayenin daha büyük ölçekte *yeniden üretilmesi* demek olduğu imâ edilmiş olabilirdi. Eğer bir toplumda ihtiyaçlar ‘uygun bir tarzda’ karşılanamıyorsa, elbette orada büyüme sadece gerekli değil, aynı zamanda arzulanır bir şeydir de... Bir toplumda yeterli hububat üretileniyorsa, besin maddeleri ihtiyacı yeterli düzeyde karşılanamıyorsa, bunların üretimini artırmak mutlaka gereklidir. Eğer ulaşım araçları [tren, otobüs, otomobil, bisiklet, gemi, vb.] yetersizse bunların üretimini artırmak gereklidir. Yeteri kadar ilaç üretileniyorsa elbette ilaç üretiminin artırılması gerekir... Velhasıl mevcut üretim düzeyi ihtiyaçları karşılamada yetersizse, üretimin artırılması, [*büyüme*] tartışmasız bir gerekliliktir. Lâkin bir toplumda, şimdilerde olduğu gibi, *ihtiyaç* kavramı dejenere edilmişse, üretimin birincil amacı ihtiyaçları karşılamak değil, kârı maksimize etmekse, oradaki üretim artışının ‘iyi bir yaşamın’ gereğiyle uyuşması mümkün müdür? Otomobil üretmek gerekli ve yararlıdır ama dört milyonluk bir kentin sokaklarını, kaldırımlarını, yollarını, caddelerini iki milyon arabayla doldurmak sadece gereksiz değil aynı zamanda absürt ve zararlıdır. Oysa böyle bir saçmalık bir refah ve başarı unsuru, bir

kalkınmışlık göstergesi olarak sunulabiliyor... İşte şimdilerde insanlığın yüz yüze geldiği sayısız sorunların, kötülüklerin, akılsızlıkların, absürtlüklerin geresinde böyle bir anlayış var...

Eğer öyleyse, neoliberal kapitalist küreselleşme girdabına sokulmuş günümüz dünyasında durum nasıldır? Yaklaşık bir milyar insan [her yedi keşiden biri] üretim yetersizliğinden mi, yeterli yiyecek üretilmemesinden mi, yeterli ilaç üretilabilir durumda olmamasından mı, yeterli temiz su eksikliğinden dolayı mı açlık belasıyla cebelleşiyor, sefalet ortamında ‘yaşıyor’? Dünyadaki su kaynakları insanların susuzluğunu gidermeye yetmediği için mi, insanlar susuzluktan ölüyor, temiz su yetersizliğinden hastalanıyor? Neden suların kirletilmesi sorun edilmiyor? Suları kim ve neden kirletiyor? Suyun kirlenmesi insan iradadesini, insanın dahlini aşan nedenlere mi dayanıyor? İnsanları aç ve susuz bırakanlarla, açlık ve susuzlukla ‘mücadele ettiğini’ söyleyenler aynı güç ve iktidar odakları [*veryüzünün efendileri*] değil mi? Eğer öylese bu insanlarla alay etmek değil midir? Eğer bu gün dünyada üretilen gelir eşit dağıtılmış olsaydı, kişi başına günde 42 dolar düşecekti. Bir insan 42 dolar gelikle tüm ihtayaçlarını yeterli düzeyde karşılayamaz mı? Veya bu gün dünyada kaç kişi 42 dolar günlük gelire sahip? Dünyadaki her beş kişiden biri günde 1,25 dolar gelikle yaşama mücadelesi veriyor [...],[11] 3 milyardan fazla insan [dünya nüfusunun yarısı..!] günde 2,5 dolardan azla yaşıyor. İnsanlığın en az % 80’i de, günde 10 doların altında gelire sahip. Hepsı bu kadar da değil, dünya nüfusunun %80’inin yaşadığı bölgelerde gelir dağılımı dengesizliği giderek varlıklı sınıflar lehine daha da bozuluyor. Dünya nüfusunun en yoksul %40’ı toplam gelirin %5’ni alırken, en zengin %20 dörtte üçüne [%75] el koyuyor... UNICEF, her gün 22 000 çocuğun yoksulluk yüzünden öldüğünü bildiriyor. Üçüncü Dünya’da [şimdilerde *Güney* denilen] okul çağındaki 72 milyon çocuk okula gidemiyor. Büyüme rekorlarının kırılmaya devam ettiği bu günün dünyasında, yaklaşık 1 milyar insan okumayı/yazmayı bilmiyor, imzasını atamaz durumda... Modern tıp hârikalar yaratmaya devam

ede dursun, sıradan hastalıklar öldürmeye devam ediyor. 40 milyon insan HIV/AIDS virüsünden muzdarip ve bunların her yıl yaklaşık 3 milyonu ölüyor. Her yıl 350-500 milyon sıtma vakası ortaya çıkıyor. *Güney*'de 1,1 milyar insan sağlığa uygun [temiz] suya ulaşmıyor, 2.6 milyar insan da temel sağlık bakımından mahrum.[12] Dünya ölçeğinde çalışanların %28'i veya 850 milyon 'yoksul işçi' sayılıyor, gayri insânî koşullarda çalışıyor ve aldığı ücretle geçinmekte zorlanıyor. Kadın ve çocuk emeği sömürüsü tam bir skandal halini almış durumda. *Güneyde* "kayıt dışı" çalışanlar toplam istihdamın %52 ilâ %78'i kadar... [13]

Rakamlar ortada, lâkin rakamlar hiç bir zaman gerçeğin tamamını ifade etmezler. Hangi rakam, hangi istatistik bir annenin açlıktan ölmekte olan çocuğunun durumundan duyduğu acıyı anlatabilir? Aylarca işsiz kalmış ve açlığa ve çaresizliğe mahkûm edilmiş bir babanın dramını ifade edebilir? Dünyanın ve insanlığın içinde bulunduğu sefil durum, tam da Nazım Hikmet'in şiirinde tasfir ettiği gibi: *bollukla ölüyor, kutlukla yaşıyor...*[14] Oysa gezegenimiz, tüm insanların ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilir potansiyel imkânlar ve olanaklar sunuyor. Her dünyalının yeterli besin maddesine, temiz içme suyuna, sağlık hizmetine, rahat yaşanabilir bir eve, vb. sahip olmaması için hiç bir neden yok... Öyleyse sorun nereden kaynaklanıyor? Tersliğin ve saçmalığın gerisindeki nedenler neler? Üstelik aşırı yoksulluğu ve sefaleti ortadan kaldırmak için daha çok ekonomik büyümeye de gerek yok. Kaldı ki, bu sorunları çözmek sanıldığından çok daha kolay. Açlığı, susuzluğu, yoksulluğu, okulsuzluğu, ortadan kaldırmak için gerekli kaynak, potansiyel imkânlar karşısında leblebi-çekirdek parası kadar bir şey... Bunun için de sadece iki şey yapmayı akıl etmek, cüret ve cesaret etmek yeterli: 1. Lüzumsuz ve zararlı üretimi durdurmak; 2. Tam bir saçmalık olan ve skandal kelimesiyle ifade edilebilir tüketime son vermek... [15]

2008 yılında dünyada toplam silahlanma/savaş harcamaları 1473 milyar dolardı.[16] Bunun 711 milyar dolarlık kısmı sadece ABD tarafından gerçekleştirildi. Oysa Birleşmiş Milletler Örgütü, dünya-

daki açlığın üstesinde gelmek için yılda 80 milyar dolarlık bir harcamanın yeterli olacağını ileri sürüyor.[17] Bir ‘uzaylı’ dünyaya teşrif etse ve olup-bitenlere şöyle kabaca bir göz atsa, acaba ne derdi? Her halde saçmalığın farkına varmakta geçikmezdi... Retorikle realite arasındaki uyumsuzluk karşısında şaşkınlığını gizlemezdi. Tabii insanların dünyayı nasıl bu hâle getirmeyi “başardıklarını” da...

3. İnsanların kaderi piyasaya bırakılabilir değildir.

Az sayıda oligopolün [dev sermaye grubunun] küresel ölçekte üretimi denetleyip yönlendirdiği, tüketim modelini biçimlendirdiği bir dünyada, ‘piyasa ekonomisi’ şarkıları söylemek, kendinden menkûl bir ‘serbest piyasa’ imâsında bulunmak, insanlarla alay etmekten başka bir şey değildir. Rahatsız edici olsa da, şimdilik alay etmeyi, *köpeksiz köyde değneksiz gezmeyi* ‘başarıyorlar’, ideolojik kölelik geçerli olmayı sürdürüyor... Bir kaç yüz sermaye grubu ve onlar tarafından denetlenen bir kaç yüz bin firmanın at oynattığı, insan yaşamını ilgilendiren her şeye baştan sona ve en ince ayrıntısına kadar yön verdiği, biçimlendirip-dikte ettirdiği, her malın her aşamadaki fiyatınının çokuluslu şirket bürokrasileri tarafından dikey olarak belirlendiği koşullarda, *piyasa ekonomisi bunun neresindedir* denmesi gerekmez miydi? Aslında piyasa ekonomisi söylemi veya onun idealize edilmiş, hayâlî versiyonu olan *serbest piyasa* sadece burjuva iktisatçılarının ve burjuva politikacılarının zihinlerinde, bir de iktisada giriş kitaplarında mevcuttur. Rekabet meselesine gelince, Marc Vandepitte’in zarif bir şekilde ifade ettiği gibi, “*Kapitalist piyasanın serbest piyasayla hiç bir ilgisi yok. Söz konusu olan oligopolcü ve düzenlenmiş bir piyasadır. Bu da demektir ki, her sektörde bir avuç çokuluslu şirket –hizmetlerindeki devletin de yardımıyla- bütünü denetliyor, kuralları dayatıyor: kendileri için zararlı olduğunu düşündüklerinde aralarındaki rekabeti ortadan kaldırıyorlar, gerekli olduğunu düşündüklerinde de empoze ediyorlar. Bizzat kapitalist şirketlerin kendisi planlı ekonomilerdir ve etkinlik alanları ekseri sınırları aşıyor*”.[18]

Malların ve hizmetlerin fiyatları yakınızdaki semt pazarında değil, oligopollerin yönetim bürolarında, CEO'ların emir ve komutasında belirleniyor ve iktisat profesörü size başka masal anlatıyor, üstelik anlattığı masala inanmanızı istiyor... Sürdürülebilir bir yaşam için planlama vazgeçilmezdir. Her alanda ve her aşamada planlama vazgeçilmezdir. Sovyet ve Çin deneyleri bu alanda iyi bir başlangıç yaptılar ama sonunu getiremediler. Planlama bürokratik bir palnamaya dönüştü, refah artışı [kalkınma] sadece maddi, ölçülebilir, velhasıl niceliğe [quantity] indirgendi ve planlama amaca ve varlık nedenine yabancılaştı. Bu başarısızlık, plan düşüncesini itibarsızlaştırırsa da, planlama fikrinden vazgeçmenin gerekçesi yapılamaz. Zira demokratik, katılımcı bir planlama sadece yerel, ulusal düzeyde değil dünya ölçeğinde de *olmazsa olmazdır*; vazgeçilemez bir zorunluluktur. Piyasanın kolaylıkla karşılanabilir, beslenme ve sağlık gibi temel ihtiyaçları bile karşılamakta başarısız olduğu ortada değil mi? Üretimin birincil amacının insan ihtiyaçlarını karşılamak değil, kârı maksimize etmek, sermayeyi büyütme, bu amaçla da *değişim değeri üretmek* olduğu koşullarda, en temel ihtiyaçların karşılanamaması da dahil, insânî ve toplumsal sorunları uygun ve yetkin bir tarzda çözmek mümkün değildir. Başka bir ifade ile, bu dünyanın sorunları, kendinden menkûl bir *görünmez ele* emanet edilebilir değildir... O halde üç şey: Birincisi, planlama gereklidir ve demokratik bir planlama olmadan kapitalizmin neden olduğu olumsuzlukları/kötülükleri aşmak, yaşanabilir bir toplumsal düzen kurmak mümkün değildir; İkincisi, demokratik bir planlama emeğin emansipasyonunu varsayar; Ve üçüncüsü de, temel üretim araçları kamuya, *asıl sahibine* iade edilmeden [gasbedilen gaspçıların elinden alınmadan densin], yapılacak bir planlamanın bir kıymet-i harbiyesi olması mümkün değildir...

4. Daha az ve gerekli olanı üretip, daha az tüketerek, gereksiz olanı tüketmeyerek daha yüksek bir yaşam standardı, keyifle yaşanabilir bir dünya mümkündür...

Büyüme, yüksek oranlı GSYH artışı sağlama saçma perspektifi ni bir yana bırakmak, gerçekten insan refahını doğrudan ilgilendiren

şeyleri üretmek ve bunu yaparken doğanın dengelerini gözetmek hem mümkün hem de gereklidir. Eğer doğayı tahrip eden, üstelik insan refahı için, “iyi bir yaşam için“ gerekli olmayan üretim alanlarından çıkılır, saçmalığa son verilirse, değişim değerini değil, *kullanım değerini* esas alan bir rotaya girilirse, niceliği [kantitatif] değil, niteliği [kalitatif] esas alan bir tercih yapılırsa, daha düşük maddi mal üretimi düzeyiyle daha yüksek bir yaşam standardını sağlamak mümkündür. Böylece daha az emek, daha az enerji, daha az doğal kaynak kullanarak, doğaya verilen zararı olabildiğince küçültmek mümkündür. Elimizde söylediğimi doğrulayan örnekler de mevcut. Küba’nın GSYH’si [kişi başına düşen milli geliri] OECD ülkelerinde 10 kat daha düşük olduğu halde ve Küba dünya sıralamasında, GSYH bakımından 75’inci olduğu halde, İnsânî kalkınma endeksi Belçika’dan daha yüksek. Çocuk ölümleri, yaşam uzunluğu, eğitim, vb. gibi alanlarda Küba OECD ülkeleri ortalaması düzeyinde.[19] Bu da, görece daha düşük ekonomik kaynak kullanarak daha yüksek yaşam standardı yakalamanın mümkün olduğunu gösteriyor. Demek ki, yoksulluk da dahil, insanlığın yüzleşmek durumunda olduğu sorunları çözmek için, yüksek oranlı bir ekonomik büyüme gerekmiyor. Eğer, tam bir absürtlük timsâli olan, geçerli *üretmek için üretmek, tüketmek için tüketmek* sarmalından çıkılabilirse, hem “daha iyi bir yaşam”, hem de doğal çevreyi korumak, mümkün hale gelecektir. Yüksek insânî kalkınma endeksine sahip bir ülke, doğal olarak doğal çevreye daha az zarar veren ülkedir.

Doğayı ve insanı mahveden, geçerli enerji yutucu büyüme çılgınlığına son vermek, *başka bir büyüme* veya de-growht [décroissance] pekâlâ mümkün ve gereklidir. İnsanın kendisiyle ve doğal çevresiyle uyumlu bir şekilde yaşamasının koşulu, daha çok üretmek, daha çok tüketmek, daha çok kirletmek ve daha çok yok etmek değildir... Maddi olanın değil, manevi olanın yeğlenmesi, insana daha çok yakışan bir şeydir. Artık bu alanda duyarlılığın büyümekte olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Ekvator ‘kültürel varlıklar’ bakanı Fernando Espinosa, Nisan 2010’da, Cochabamba’da gerçekleştirilen, Ana Toprak Hakları ve İklim Değişikliği Konferansında: “*Artık daha fazla büyüyüp, daha*

az biriktirmemeliyiz. Doğayla karşılıklı hareket ve uyum içinde yeni bir ekonomik işleyiş oluşturmamız. İklim değişikliğinin yapısal nedenleri de tüm diğer dünya sorunları gibi aynı nedenlerden kaynaklanıyor, dolayısıyla çözümü de aynı mâhiyette olmak durumundadır. Derin, yapısal ve devrimci çözümler gerekiyor”[20] diyordu.

Elbette buraya kadar söylediklerimizden yanlış sonuçlar çıkarmak doğru olmaz. Mevcut ekonomik büyüme modelinden çıkmanın gereğine vurgu yaparken, artık hiç büyüme olmasın demek istemiyoruz. Kaldı ki, âcil çözüm bekleyen onca sorun varken büyüme artık hiç de gerekli değil demek büyük bir çelişki olurdu... Bir çok alanda hızlı büyüme gerekiyor ama kaptalist mantığın dışına çıkmak kaydıyla...

5. Komünist toplum perspektifinin vazgeçilmezliği...

Eğer geleceğin toplumunda daha çok özgürlük, daha çok sosyal/ekonomik/politik eşitlik, daha derin kardeşlik ve dayanışma, dışımızdaki canlı dünyaya daha çok saygı ve özen, yüksek düzeyde bir bölüşme/paylaşma kültürü, vb. geçerli olacaksa, insan ilişkileri kardeşlik [fraternité] temeli üzerine oturacaksa, bunun adı kavramın jenerik anlamında komünizmden başkası değildir. Eğer öyleyse, insanlığın ufunda yıkıcı/yok edici absürt kaptalist barbarlık düzeniyle, komünist toplum perspektifi dışında bir üçüncü seçenek görünmüyor... O halde iki şey: Birincisi, kapitalizm artık gününü doldurmuş bulunuyor, dolayısıyla kapitalizmden çıkmak, artık bir tercih sorunu olmaktan çıkıp, bir zorunluluk haline gelmiş bulunuyor; İkincisi, İnsanlığı komününist topluma götürecek olan ‘uzun yolun’ adı da sosyalizmdir... Bunları söylemek bir illüzyon, kavramın olumsuz [pejoratif] anlamında ütöpik olmak demek değildir. Zira ütopya, bu gün olmayan ama gelecekte olabilen anlamındadır... Bu yazıyı Eduerdo Galeano’nun ütopyaya dair söylediğiyle bitirebiliriz: “*Ben iki adım ilerliyorum o iki adım uzaklaşıyor. Ben on adım ilerliyorum o on adım uzaklaşıyor. Hep ilerleyebilirim ve onu asla yakalayamam. Ütopya neye yarar? Tam da şuna: Yol almaya”...[21]*

REFERANSLAR

- * http://wikiquote.org/wiki/Augustine_of_Hippo.
- [1] Bkz: Stefania Vitali, James B. Glattfelder, Stefano Battiston, *The Network of Global Corporate Control*, <http://arxiv.org/abs/1107.5728>.
- [2] The Economist, “*The world’s richest people*” March 17, 2007, p. 110 and UNDP, Human Development Report 2010, New York 2010.
- [3] SIPRI, <http://milexdata.sipri.org/result.php4>; ve <http://www.sipri.org/media/pressreleases/2010/100602yearbooklaunch>.
- [4] Bkz: Samir Amin, Kapitalizmden Uygarlığı. Sosyalist Perspektifi Yeniden İnşa Etmek, Özgür Üniversite kitaplığı, Ankara, 2010.
- [5] The Economist, July 8, 2006, p. 32.
- [6] M. Dawson, The Consumer Trap: Big Business Marketin in American Life, İllinois 2003.
- [7] Bkz: Fikret Başkaya, Yeni paradigmayı Oluşturmak-*kapitalizmden çıkmanın gerekliliği ve âciliyeti üzerine bir deneme*- Özgür Üniversite Kitaplığı, 2011, ss. 47-62.
- [8] “*Facing the consequences*” The Economist, November 27, 2010, pp. 79-82.
- [9] Financial Times, December 1, 2010, p. 4.
- [10] Financial Times, December 13, 2010.
- [11] Amounts in \$ PPP. World Bank, Measuring Global Poverty [2009], http://siteresources.worldbank.org/INTRES/Resources/469232-1127252519956/measuring_global.html.
- [12] Rakamlar için bkz: Poverty Facts and Stats, <http://www.globallissues.org/article/26/poverty-facts-and-stats>.

- [13] WTO- ILO, Globalization and informal jobs in developing countries, Geneva 2009, p.27.
- [14] Bkz: *Taranta Babu'ya 7. Mektup*.
- [15] Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın 1998 yılına dair verdiği ramaklar söylemek istediğimize açıklık getirebilir: Japonyada eğelence endüstrisine 35 milyar dolar,
- [16] Military Spending Worldwide, <http://www.visualeconomics.com/military-spending-worldwide/>
- [17] Elbette dünyadaki yoksulluk sorunu sadece bir miktar para transferiyle çözülebilir mâhiyette bir şey değildir. Radikal yapısal değişiklikleri var sayar. Eşitsiz ilişkiler bütününün aşılması gerektirir... Böyle bir örnek vermekteki amacımız, istenirse sorunun çözümünün ne kalar mümkün ve kolay olduğunu virgüleme amaçlıdır sadece...
- [18] Marc Vandepitte, “*Remarks on Redirecting production for life's necessities, prioritizing use value over exchange value*” “http://www.forumdesalternatives.org/EN/readarticle.php?article_id=9564
- [19] Bkz: Fikret Başkaya, Yeni paradigmayı oluşturmak... age, ss. 65-128.
- [20] Espinosa.M., *Climate Crisis: A Symptom of Development Model of the World Capitalist System*, Speech to the Panel on Structural Causes of Climate Change, World Peoples' Conference on Climate Change and Rignhts of Mother Earth, Cochabamba, April, 20, 2010.
- [21] Maurice Lemoine, “*A quoi sert l'Utopie?*”, [Recension d'Eduardo Galeano], Le Monde Diplomatique, janvier, 2011.

BALIKLAR VE İNSANLAR

Eskiden, “*Ol mâhiler ki derya içredirler, deryayı’ bilmezler*” denirdi... “ Balıklar denizde yaşar da denizi bilmezler” Maalesef ‘insanlar da ‘kapitalist bir dünyada yaşıyorlar ama kapitalizmi bilmiyorlar...” Oysa şu kapitalizm denilen musîbet, şu Allahın belası sistem, insan yaşamının her veçhesini, her anını, belirliyor, biçimlendiriyor, biçimsizleştiriyor, çarpıtıyor, dejenere ediyor, her gözeneğine nüfûz ediyor, akıl almaz bir tisunami gibi her şeyi kapsıyor, sayısız insânî, toplumsal, ekolojik kötülöklere kaynaklık ediyor. Velhasıl tam bir sürdürülemezlik, *sürdürülebilemezlik* durumu ortaya çıkarmış bulunuyor...

Ve fakat, *egemen söylem*, tam da kapitalizmin *sürdürülebilemezlik durumu* ortaya çıkardığı bir zamanda ve tuhaf bir şekilde, *sürdürülebilir kalkınma* söylemini peydahlamış bulunuyor. Bilindiği veya bilinmesi gerektiği gibi, bu tam bir ideolojik manipölasyondur. Zihinsel bir dalaveredir. Bu bir *oxymore*dur ki, *oxymore*, yanyana getirilmesi caiz olmayan, uygun olmayan, antinomik, karşıt anlamlı iki kelimeyi veya kavramı yan yana getirmeye deniyor: *Faizsiz bankacılık* gibi, *parlak karanlık* gibi... Hem banka olacak hem de faizsiz olacak! Böyle bir şey mümkün müdür? Oysa, bu dünyada ve kapitalizm geçerliiyken *kalkınma* diye bir şey mümkün değildir. Ve esasen kapitalizm koşullarında *kalkınma denilen sermayenin büyümesidir, sermayenin genişletilmiş ölçekte yeniden üretilmesidir*. Sermayenin büyümesi eşittir kalkınma şeklinde bir özdeşlik varsaymak abestir. Kalkınma diye bir şey mi var da, *sürdürülebilirliğinden* söz edilsin?

Eğer balıklar ‘denizde yaşadıklarını bilselerdi’ durum değişirmiydi? Zira, balıklar ölüyor, hızla yok oluyor... Bu soruyu tartışmayı sonraya bırakarak, geçerken şu kadarını söyleyebiliriz: Eğer insanlar ‘kapitalist bir toplumda yaşadıklarını bilselerdi, velhasıl ka-

pitalizmi bilselerdi, anlasalardı, onu anlayacak yüksekliğe çıkabil-selerdi, *balıkların ölümünü engelleyebilirlerdi...* Başka türlü ifade edersek, insan soyu böyle bir saçmalığa izin vermezdi... Balıkların ölümü, kapitalist mantığa göre işleyen yıkıcı bir sistemden, bir üretim, tüketim ve yaşam tarzından kaynaklandığına göre...

Şimdilerde kapitalist sistemin [ki, kapitalizm emperyalizmdir] tartışmasız bir *sürdürülemezlik* tablosu ortaya çıkardığı bir vakıa ise eğer, bu, neden böyle bir durumun ortaya çıktığına açıklık getirmeyi, anlaşılır kılmayı, bilince çıkarmayı gerektirir... Bunun da yolu kapitalizmi anlamaktan geçebilir... Fakat daha önce kısaca da olsa, *kapitalizmin anlaşılmama sorunu* üzerinde durmamız gerekiyor. Ya da *anlaşılmama* ne ile ilgilidir? Hangi nedenler kapitalizmin anlaşılmasını engelliyor, değilse zorlaştırıyor? Bu soruya açıklık getirmek için de, başka bir soruyla devam edebiliriz: Kapitalizmi kendinden önceki üretim tarzlarından, sosyal formasyonlardan, medeniyetlerden ayırd eden hangi özellikler/ farklılıklar söz konusudur?

İlk hatırd tutulması gereken şudur: Kapitalizmin eni-sonu 500 yüzyıllık geçmişi var. Oysa insan soyunun geçmişinin bir kaç milyon yıl kadar, akıl sahibi insan anlamına gelen *homo sapiens*'in de 50 bin yıl kadar geriye giden tarihi olduğu söyleniyor.

Dikkat edilirse, 500 yüzyıllık kapitalizm çağı, insanlık tarihinde sadece küçük bir parantez. Buna rağmen bu kadarcık zamanda insanlığın ve uygarlığın geleceğini tehlikeye atmış bulunuyor. O halde vakilice *kapitalizmden çıkmak, parantezi kapatmak* gerekiyor.

Kapitalizmin *anlaşılmama* sorunu söz konusu olduğunda iki tür nedenden söz edebiliriz: 1. Anlamamanın/anlaşılmanın engellenmesinin bilinçle veya ideolojiyle ilgili nedenleri; 2. Kapitalizmin yapısından, işleyişinden, temel dinamik ve eğilimlerinden, velhasıl kapitalizmin bizzat kendisinden kaynaklanan nedenler.

Bilinçle ilgili unsurların başında da, kapitalizmi neredeyse bir *dünya cenneti* olarak sunan şu *iktisat bilimi* denilen ideolojik saf-satalar geliyor. Üniversitelerde sadece bilim değil, sosyal bilim dal-

larının en *serti* [doğa bilimlerine en yakın olan anlamında] olarak okutulan iktisat, [economics diyorlar], aslında bilimler dünyasıyla değil, ideolojiler dünyasıyla ilgilidir. Kapitalist sınıfın ihtiyacına cevap verdiği için, kapitalizmi meşrulaştırdığı için, bilim sayılıyor ve yere göğe de konmuyor. Oysa, iktisat bilimi denilen ideolojik safsataların iki şeyle ilgisi yoktur: Birincisi, bilimle bir ilgisi yoktur; ve ikincisi de bu dünyanın gerçekliğiyle bir ilgisi yoktur.

Marx'ın devasa eseri *Kapital*'in alt-başlığı: bir ideoloji olarak *Ekonomi Politik*'in *Eleştirisidir*. Sadece *Ekonomi Politik*'in *Eleştirisi* değil. Eğer Samir Amin'in de isabetli bir şekilde söylediği gibi, "ekonomi politik ideolojisinin eleştirisi" olarak değil de, sadece "ekonomi politik eleştirisi" olarak alınırsa, o zaman onu bazı kötülüklerden, bazı olumsuzluklardan arındırarak işe yarar hale getirmek mümkündür anlamı çıkar. Ama ideoloji söz konusuysa eğer, tartışmanın zemini de bambaşka olacak demektir. Şimdilerde zaten *ekonomi politik* de denmiyor. Sadece *economics* [iktisat] deniyor... Öyleyse sadece ideolojiden arınmış değil, politikadan da arınmış *sağ bilim* hoş geldi safa geldi...

Netice itibariyle, bilimsellik retoriği altında kapitalist sınıfın [burjuvazinin] sınıfsal/tarihsel çıkarına uygun olarak üretilmiş ideolojik tezler sayesinde, tam bir *ücretli kölelik sistemi* olan kapitalizmi meşrulaştırmak mümkün hale gelebiliyor. Onun için bu alanda yürütülecek radikal ideolojik mücadele, karşı hegemonya oluşturmak için vazgeçilmezdir. Nitekim, geçerli iktisat ideolojisi, kapitalizmi *rasyonel yegane sistem* olarak sunmayı şimdilik başarabiliyor.

Kapitalizmin kendisinden kaynaklanan neden, *kapitalizmde sömürünün gizlenmişliği, saklanmışlığı, görünmezliğidir*. Bilindiği gibi, kapitalizmi önceleyen üretim tarzlarında sömürü saydamdır. Kölecilik durumu söz konusu olduğunda, efendinin zenginliğinin köle emeğine dayandığı açıktır. Kapitalizm öncesi dönemin haraca dayalı sosyal formasyonlarında ve onun feodal denilen versiyonunda yönetici/bürokratik elitin ve soylular sınıfının zenginliğinin de

üretici köylüden [reaya, serf] alınan haraca ve/veya zorunlu çalışmaya dayandığı açıktır. Oysa, kapitalizmde saydamlığı ortadan kaldıran, sömürüyü gizleyen bir şey var: Orada işçi kapitalist patrona **emeğini değil, iş gücünü, çalışma kapasitesini, çalışma/üretim yeteneğini** satıyor ama emeğini sattığını sanıyor... Şöyle: diyelim ki, bir işçi bir kapitalist için günde 8 saat çalışıyor ve diyelim ki, çalışma gününün ilk 4 saatinde aldığı ücrette eşit bir değer üretiyor. Geri kalan 4 saatte ürettiği değere kapitalist **artı-değer** olarak el koyuyor. İşçi 8 saatlik iş gününün sonunda eve dönerken, 8 saatin karşılığını aldığını sanıyor. Eğer, işçi de feodal dönemdeki serf gibi, haftanın üç günü kendine, üç günü de kapitaliste çalışsaydı durum açıkça görünürdü ama kapitalist üretimde işçi hep aynı yerde, aynı makinaları kullanmak zorunda olduğu için, sömürünün görünür-lülüğü ortadan kalkıyor. Oysa, aslında verdiğimiz örnekte işçi her bir dakikanın 30 saniyesini kapitalist için çalışmış oluyor... İşte bu durum kapitalizmin anlaşılması bakımından bir zorluk ortaya çıkarıyor. Marx, artı-değer teorisini ortaya atarak, kapitalist sömürüyü teşhir ederek, kapitalizmin büyüsunü çözerek, devasa bir teorik buluş yapıyor ve kapitalizmin sömürülen ve ezilen sınıflarına kapitalizmi aşmayı, komünist perspektifi işaret ediyordu...

Kapitalizmin yapısından ve işleyişinde kaynaklanan ikinci bir neden de, kapitalizm koşullarında sınıf atlamanın, sınıf değiştirmenin mümkün olmasıdır. Kapitalizm öncesinin üretim tarzlarında veya prekapitalist sosyal formasyonlarda, sınıf değiştirme yolu kapalıydı. Mesela Osmanlı sisteminde: *reaya oğlu reaya olur* denirdi. Oysa kapitalizm geçerliken *madenci oğlu madenci olur* denmiyor, *köylü oğlu köylü kalır* denmiyor... Kapitalizm koşullarında bir madencinin oğlunun egemen sınıf katına veya oligarşiye terfi etmesinin yolu kapalı değildir. Bir madencinin çocuğunun milyonerler, milyarderler katına çıkması potansiyel olarak mümkündür. Fakat orada gözden kaçan bir şey var: Gerçi bir madenci çocuğu ülkenin en büyük kapitalistleri arasına dahil olabilir ama böyle bir şeyin gerçekleşme olasılığı, eni-sonu lotodan büyük ikramiye kazanma olasılığı

kadardır... Durum böyledir ama *sıfırdan başlayıp mültimilyarder olanların* başarı öyküleri dillerden düşmez... Ve bu boşuna yapılmaz... Bir kişinin milyarder olması için kaç yüz bin, veya kaç milyon kişinin mülksüzleşmesi, proleterleşmesi, üretmek ve yaşamak için gerekli araçlardan mahrum olması 'gerektiği' sorun edilmez...

Bu tür meşrulaştırmalar, sonuç itibariyle '*kapitalizmin insanlığın normal hâli*' olduğu bilincini canlı tutuyor ve söz konusu bilinci yeniden üretiyor. Burjuva ideolojisinin derin çekirdeğini *iktisat bilimi* oluştursa da, *kapitalizmin insanlığın normal hali* sayılmasında, öyle sunulmasında ve meşrulaştırılmasında diğer sosyal bilim disiplinlerinin rolünü de hafife almamak gerekir.

Kapitalizm koşullarında işlerin sarpa sarması, kapitalizmin bir dizi özelliğinden, özgünlüğünden, orijinalliğinden kaynaklanıyor:

1. Kapitalizmde ekonomi toplumun diğer kertelerinden, veçhelerinden, bileşenlerinden, yapıcı unsurlarından bağımsızlaşmış durumdadır. Oysa, bir toplumsal yapının sağlıklı işleyebilmesi için toplumsal yapıyı veya bütünlüğü oluşturan ekonomik, sosyal, politik, etik, estetik... kerteler veya belirleyicilikler arasında *uygun bir denge ve tatamlayıcılık* olması gerekir. Kapitalizmde ekonomik kertenin sadece diğerleri aleyhine *belirleyiciliği* artmakla kalmıyor, aynı zamanda diğerlerini *kolonize ediyor* ve tabii kendine bağımlı hale getiriyor... Karl Polanyi bu duruma dikkat çekiyor, itiraz ediyordu. Polanyi'ye göre ekonominin topluma değil de toplumun ekonomiye tâbi olduğu durum, *bir sapmaydı ve toplumun normal hâli değildir...* Şimdilerde sürdürülemezliğin belirginleşmesinin gerisindeki nedenlerden biri işte bu sapmadır... Dolayısıyla bu *tersliğin* aşılması gerekiyor.
2. Kapitalizmin bir başka özgünlüğü veya orijinalliği, üretici sınıf olan işçi sınıfının toplumdaki durumuyla ilgilidir. Kapitalist toplumun üretici sınıfı olan işçi sınıfı, yaşam için gerekli araçlardan [üretmek ve geçinmek için gerekli şeyler] yoksun-

laştırılmış, mülksüzleştirilmiş durumdadır. Zaten kapitalizm demek, *mülksüzleştirerek sermaye biriktirmek* demektir. Kapitalizm varolabilmek için mülksüzleştirilmiş bir sınıfa ihtiyaç duyuyor/ dayanıyor ve her ileri aşamada da mülksüzleştirilmiş kitleyi [proletarya] büyütüyor. Bu niteliğinden ötürü kapitalizm *yıkıcı/tahrip edici* [destructive] bir sistemdir. Her ileri aşamada işsizliği, yoksulluğu, sefaleti, insânî yabancılaşmayı ve doğal çevre tahribatını derinleştirmek durumunda ve başka türlü yapması mümkün değil... Durum böyleyken, insanlara *sabrederlerse ilerde işlerin düzeleceği, yoluna gireceği* söyleniyor...

3. Kapitalizmin bir başka özgülüğü de üretimin yapılış amacı ile ilgilidir.. Bir meta uygarlığı olan kapitalizmde, üretimle ihtiyaçların tatmini [karşılanması] arasındaki bağ kopmuş durumdadır. Kapitalist, pazarda satmak, kâr etmek için üretim yapar. Asıl amaç *kullanım değeri* değil, *değişim değeri* üretmektir. Her üretim çevrimi sonucunda elde edilen kârın [artı-değerin] en büyük bölümünün de sermayeye dönüştürülmek üzere, yeniden yatırıma yönlendirilme *zorunluluğu* [yıkıcı rekabetten ötürü] vardır. Ve sonuç itibareyle şöyle bir durum ortaya çıkarıyor: *Her seferinde daha çok üretim, daha çok kâr, daha büyük sermaye...* Bu da araçlarla amaçların ters/yüz olması, *öküzün arabanın arkasına koşulmasıdır. Marx, Kapitalde, kapitalistin amacını şöyle özetliyordu: Amacı, yalnız kullanım-değeri değil, onunla birlikte meta üretmektir; yalnız kullanım değeri değil, değer üretmektir; yalnız değer değil, aynı zamanda artı değer üretmektir*” Böyle bir sistemin toplumun asgari ihtiyaçlarına bile cevap vermesi mümkün müdür?
4. Dördüncü bir özellik de, kapitalizmle birlikte *iktibas yolunun* artık kapanmış olduğudur. Bilindiği gibi, kapitalizm öncesi dönemin üretim tarzlarında veya sosyal formasyonlarında, bir uygarlığın ilerlemesi, diğerlerinin de ilerlemesinin, ileri

doğru hamle yapmasının koşuluydu. Bir uygarlık, üretimi ve yaşamı kolaylaştıran bir şey keşfettiğinde, başka toplumlar iktibas yoluyla aynı teknik buluşu kullanarak bir üst düzeye çıkabiliyorlardı. Kapitalizm kendi dışındaki sosyal formasyonları biçimlendirme, biçimsizleştirme, çarpıtma, kendi ihtiyaçlarıyla *uyumlandırma* eğilimine ve dinamiğine sahip olduğu için, söz konusu yol kapanmış bulunuyor...

5. Beşinci önemli özellik de, kapitalizmin *kutuplaştırıcı* bir temel eğilime sahip olmasıdır. Bir sömürü metabolizması olarak işlemesi, sermaye birikiminin her aşamada mülksüzleştirerek yol almasının bir sonucu olarak, bir kutupta zenginlik yaratması karşı kutupta yoksulluk yaratmasına bağlıdır. Bu da *muasır medeniyet seviyesini yakalama perspektifinin*, kapitalizm koşullarında bir kıymet-i harbiyesinin olmaması, *yakalamamın imkânsızlığı* demektir...
6. Kapitalizm her aşamada ileri teknoloji üretmeye mecburdur ve kapitalist mantığın gereği olarak üretilen teknoloji, insanlar kolay üretsinsinler, kolay yaşasınlar diye üretilmiyor. Sömürüyü derinleştirmek, kâr oranını ve kâr kütlesini, yani sermayeyi büyütmek amacıyla üretiliyor. Aksi halde bunca teknik ilerlemeye rağmen, işlerin sarpa sarmasını anlamak zorlaşırdı...
7. Kapitalizmin mantığı, temel eğilimleri ve dinamikleri veri iken, sistemin insânî, toplumsal ve ekolojik kötülükleri büyütüp/ derinleştirmeden yol alması mümkün değildir.
8. Kapitalizm kendini *sınırlamayı* bilmez, durmayı bilmez / duramaz. Freni patlamış bir kamyon gibi, nereye çarpacağı belirsizdir.
9. Kapitalizmin bir tuhaflığı da etik kaygılara külliye yabancılaşmış bir sistem oluşudur. *Amoral* [ahlâk dışı] deniyor ama aslında ahlâksız denmesi gerekiyor... Kapitalist bir yere gelip üretim yaptığında, bir şey ürettiğinde, doğal çevreyi tahrip

eder, canlıları yok eder, havayı ve suyu kitletir, biyolojik çeşitliliği yok eder, doğal dengeyi tahrih eder ve *başka türlü yapması mümkün değildir*. Durum böyledir ama insanlara ekseri *yıkılan* değil, *yapılan* gösterilir ve yapılan da ilerleme, modernleşme, bizde *çağdaşlaşma*, büyüme, kalkınma, vb. olarak sunulur...

10. Nihayet kapitalizm emperyalizm üretmeden, emperyalizm savaşı ve hegemonya da düşmansız yapamaz...

İşte, kısaca sözünü ettiğimiz temel eğilimlerin ve dinamiklerin bir sonucu olarak, artık genel bir *sürdürülemezlik* tablosu ortaya çıkmış bulunuyor.

Bu durumdan çıkmak, kapitalizmi aşmak, *yeni bir şey yapmak*, mümkün ve gereklidir. Gedeklidir zira, bütün bu olup-bitenler, insan iradesini aşan insan üstü güçlerin marifeti değildir... Eğer yüzyüze geldiğimiz insâni ve sosyal kötülükler, ekolojik riskler, birilerinin verdiği kararların, tercihlerin, politikaların sonucuysa ki, öyledir... o zaman başka insanların, başka tercihleri, başka politik pratikleriyle de pekâlâ *başka şey yapmanın*, *başka türlü yapmanın* da yolu açık demektir...

ZENGİNLİK, YOKSULLUK VE ÖZEL MÜLKİYETE DAİR I

Neden yoksulluk var? Neden yoksulların sayısı sürekli artıyor ve artmak zorunda? Göreli ve mutlak yoksulluğun sürekli büyümesinin sebebi nedir? Neden hep “yoksullukla mücadeleden” söz edildiği halde yoksulluk çığ gibi büyüyor. Yoksullukla mücadele söylemi neyi gizliyor? Bunun doğrusu zenginlikle mücadele olması gerekmiyor mu? Eğer öyleyse neden hiç “zenginlikle mücadele” diye bir şey akıl edilmiyor? Zenginlikle mücadele akla gelmiyor zira zengin ve zenginlik bir tabu mertebesine yükseltilmiş durumdadır... Tabu söz konusu olduğunda, ondan söz etmek yasaklanır. Kimse ağzına almak istemez, almaya cesaret etmez... “Ayıbı açığa vurmanın âlemi yok” denecektir... Bir şarkıcının iki saatte kazandığını, asgari ücretle çalışan biri nasıl olup da tam 11 yılda kazanabiliyor? Bir şirket patronunun veya yöneticisinin [CEO’su densin] bir saatte kazandığı 2783 dolar neden sorun edilmiyor? Bu “yetenekli”, “akıllı”, “becerikli”, “işbitirici” kişi, saatte 2783 dolar kazanırken, çalıştırdığı işçiler de saate 28 cent kazanıyor... Hesap ortada... Aradaki yetenek, akıl, beceri farkını bir düşünün... Ve bir tek kişinin 74 milyar dolar servete sahip olduğu bir dünyada 1 milyar insanın açlıkla cebelleşmesine şaşmak niye? Soruları çoğaltmak mümkün ama aslında durum sanıldığı kadar karmaşık değil!

Mâlûm, kelime ve/veya kavram çifti diye bir şey vardır. Bu, bir kelimenin veya kavramın, başka bir kelime veya kavrama gönderme yaparak varlık kazanmasıdır. İşte zenginlik ve yoksulluk kelimeleri bu gruba dahildir. Zenginlik olmadan yoksulluk olmaz veya yoksulluk olmadan zenginlik olmaz. Efendi ve köle, zâlim ve mazlûm, güzel ve çirkin, iyi ve kötü, sıcak ve soğuk, vb. kelime/kavram çiftine dahildir. Bu tür kelime ve/veya kavram çifti durumunda, çifti oluş-

turan kelime veya kavramdan her biri diğerini varsayar, ona gönderme yapar veya imâ eder. Elbette burada bizi ilgilendiren zenginlik ve yoksullukla ilgili olarak belirleyicilik ilişkisine açıklık getirmek önemlidir. İlişkinin yönü, zenginden yoksula doğrudur. Zenginlik olduğu için yoksulluk vardır. Öyleyse yoksulluğu gerçekten sorun eden birinin çözümü nerede bulacağı bellidir. Eğer zengin olmasaydı yoksul da olmazdı...

O halde neden zenginlik var sorusuyla başlamak gerekecektir. Yoksulluk zenginlikten kaynaklanıyorsa, zenginlik nereden kaynaklanıyor? Zenginlik de özel mülkiyetten kaynaklanıyor. Eğer özel mülkiyet diye bir şey olmasaydı, sözlüklerde zenginlik ve yoksulluk kelimeleri de olmazdı... Eğer insanlar üretmek ve yaşamak için gerekli araçlara Faiz Cebiroğlu'nun dediği gibi "ortakça" sahip olsalardı, özel mülkiyet diye bir musîbet toplum yaşamına musallat olmasaydı, zenginlik de yoksulluk da olmazdı. Tabii akla, mantığa, izâna, sağduyuya aykırı kapitalist sistem de geçerli olmazdı. Doğal yaşam tehdit altında olmazdı... Demek ki, insanlığın ve uygarlığın şimdilerde içine sürüklendiği sefil durumun gerisinde, üretmek ve yaşamak için gerekli araçlara, yaşamı var eden ve sürekliliğini sağlayan kaynaklara küçük bir azınlık tarafından el konulması keyfiyeti yatıyor. Başka türlü ifade edersek, bu günkü kepezelik bir sapmanın sonucu... Herkese ait olması gerekenin, herkesin ortak kullanımına sunulması gerekenin, küçük bir azınlık tarafından gasbedilmesi de hukuk sistemiyle korunup, sürekliliği sağlanıyor... Birilerinin herkese ait olması gereken yaşam araçlarına el koyup, sahiplenmesi, başkalarının kullanımının yasaklanması, hukuk sistemiyle meşrulaştırılsa da, ne meşrudur, ne haklıdır ve ne mantıklıdır, ne de kabûl edilebilir bir şeydir... O zaman geçerli hukuk sisteminin aslında neyi ifade ettiğini de tartışma gündemine getirmek gerekecektir. Hukukla ilgili tartışmayı şimdilik başka zamana bırakarak, asıl konumuza dönelim ama geçerken şu "hukuk" denilenin hukukçulara, "konunun uzmanlarına" bırakılmaması gereken bir şey olduğunu da hatırlatarak...

İnsanlık tarihinin büyük bölümünde özel mülkiyet diye bir şey bilinmiyordu. İnsanlar ortak üretip, ortak tüketip, ortak yaşamayı başarıyorlardı. Uygarlık belirli bir eşiği aştığında, gücü ele geçiren sınıflar, zor ve savaşla insanları köleleştirdi, kendilerine tâbî duruma getirdiler, herşeyin sahibi oldular, herşeye hükmeder duruma geldiler. Sadece birikmiş zenginlik, toprağın altı ve üstü değil, insan toplulukları da bir kralın, hükümdarın, prensin, sultanın, hanın... kulları, köleleri, tebaları durumuna geldi. Yaratılan zenginlik küçük bir azınlığın elinde toplandı. Bu güçlü olanın şiddete başvurarak topluluğa ait olması gereken yaşam araçlarına el koyması demekti. Sistem şiddete ve zora dayalı olarak kendini var ediyordu ama bir meşrulaştırmaya da ihtiyaç duyuyordu elbette... Bu amaçla ideolojik kölelik veya gönüllü kulluk devreye sokuluyordu... Geçerli durumun “Tanrı’nın arzusu olduğu, efendinin de Tanrı’nın iradesinin temsilcisi olduğu” düşüncesi yerleştiriliyordu.

Kapitalizmin tarih sahnesine çıkmasıyla, önceki dönemdeki zorun, şiddetin ve kaba kuvvetin yerini para alacaktı. Elbette bu şiddetin sahneden çekildiği anlamına gelmiyordu. Zira egemenlik, tahakküm ve zulüm düzeni mutlaka iki şeye ihtiyaç duyar: Şiddet, zor, kaba kuvvet, baskı ve zulüm ve gönüllü kulluk veya ideolojik egemenlik. Zaten kapitalizmle birlikte ortaya çıkan burjuva düzeni, Eski’nin mirasçısıydı, önceki dönemde atılmış temeller üzerinde yükselmişti... Fakat, yeni sistemin paraya dayanması, zora, kaba kuvvete dayalı sistemden farklı bir nitelik taşıyordu, zira, para parayı çekiyor... Parası olan her seferinde daha çoğuna sahip oluyor, sürecin her ileri aşamasında sosyal eşitsizlik büyüyor, zengin-yoksul uçurumu derinleşiyor. Paraya dayalı düzen reel bir karşılığı olmayan, özgürlük, demokrasi, insan hakları gibi söylemlerle meşrulaştırma yoluna gidiyor. Özü itibarıyla anti-eşitlikçi bir sistem olan kapitalizm geçerliyen, adaletten, barıştan, özgürlükten, insan haklarından, vb. söz etmek ikiyüzlülük değil midir? Herkesi herkese düşman etmeye göre kurgulanmış, emek sömürsüne dayalı kapitalist sistemde barış mümkün müdür? Eğer gerçekten barış amaçlanıyorsa, adaletin

amaçlanması, adalet amaçlanıyorsa da eşitliğin amaçlanması gerekir. Her kim ki, sosyal eşitlik için mücadele etmiyorsa, barış ve adaletten söz etmesinin bir kıymet-i harbiyesi yoktur... Kapitalizm geçerliken özgürlük, sadece mülk sahibi sınıfların, sermaye sahiplerinin, paraya hükmedenler sınıfının özgürlüğüdür...

Özel mülkiyetin yüceltilmesinin, kutsanmasının ve dayatılmasının gerisinde Batı burjuva düşüncesinde içkin [mündemiç] bir anlayış bulunuyor ve bu anlayışın kökleri Greko-Romen ve Yahudi-Hristiyan [Judeo-Chretien] ve burjuva gelenekte bulunuyor. Nitekim Eski Ahit de: “Tanrı insanı kendi suretinde yarattı... “Verimli olun, çoğalın” dedi, “Yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun” dedi. [Eski Ahit [Tevrat]. 27-28. ayetler]. Dikkat edilirse, “tüm canlılarla birlikte yaşayın, varolun” denmiyor, kendi dışındaki şeylere “egemen olun” deniyor... O halde herkese ait olanın özel mülkiyet konusu olması nasıl meşrulaştırılıp/ dayatıldı? Bu işin de bujuva ideolojisinin ve liberalizmin en önemli teorisyenlerinden biri ve kendisi de bir burjuva olan İngiliz John Locke tarafından kantarıldığı anlaşılıyor. J. Locke, “ An Essay Concerning the True Orjinal Extend and End of Civil Government”, The Second Treatise of Civil Government, [1690, chapter 5] adlı eserinde, Tanrı’nın insanlığa sunduğu kaynağın bir kısmının özel kullanıma, özel mülkiyete evrilmesinin, başkalarının kullanımdan dışlanması gerekeceğinin ‘o kişinin harcadığı emekle’ açıklıyor. Eğer, diyor John Locke, “ Toprak ve tüm aşağı yaratıklar Tanrı tarafından tüm insanlara bahşedilmişse, her insanın da kendine ait olması gerekir”.... Eğer doğanın ürünlerine bir emek harcanarak sahip olunuyorsa, emek ona bir ilave yapıyorsa, kendi emeğiyle elde edilenden başkalarının hak iddia etmeye hakkı yoktur...” diyor. Bu durumda bireysel sahiplenme [mülkiyet] dışında kalan da başkalarına ait olacaktır... Oysa birilerinin ortak olanı sahiplenip/kullanması, başkalarının her türlü mülkiyetten dışlanması demeye gelir. Eğer özel sahiplenme [mülkiyet] doğanın kaynağını ve geçmişin mirasını yok ederse, başkalarına ne

kalacaktır? Aslında İngiltere’de ve İskoçya’da ortak kullanın konusu olan toprakların özel mülke dönüştürülmesi, toprak lordu kapitalistler tarafından gasbedilmesi, Locke’dan önce başlamıştı, vahşi özelleştirme dalgası ondan sonra da devam etti... Döneme köylü isyanları ve komünist hareketler [komünist “Diggers” hareketi gibi] damgasını vurmuştu. Artık geçerli burjuva anlayış, ortak kullanım konusu olan şeyleri değersiz sayıyordu. Bir şeyin değerli olmasının koşulu, o şeyin özel mülkiyet konusu yapılmasıydı... Özetlersek, Locke, ‘ birey çalışmasıyla, harcadığı emekle kamuya, topluluğa ait olan ama bir değeri olmayanı, değerli bir hale getiriyor ve tabii ona sahip olmayı da hak ediyor...’ diyor İngilizcede işlenmeyen toprak, telef edilmiş toprak [waste land] sayılıyor ve Locke oradan hareketle de özel mülkiyeti meşrulaştırıyor. Ve baklayı ağzından çıkarıyor: “Eğer kullandığımız şeyin gerçek değerini lâıykıyla tahmin etmek istersek, farklı maliyetleri hesap edersek, emeğe ve doğaya ait olanı ayırıştırırsak, emeğin payının %99 olduğunu görürüz...” Daha sonra faizin devreye girmesi ve kapitalist sürecin olgunlaşmasıyla “paranın parayı çekmesi” süreci de hızlanıp derinleşecek, her şey çığırından çıkacaktı...

Elbette bu tür bir mantık ve düşünce sistemi geçerli olunca, özel mülkiyetin meşrulaştırılması, kutsanması, yüceltilmesinde şaşılacak bir şey olmazdı. O zaman nasıl olup da bir şarkıcının 2 saatte 80 bin TL “kazandığı” da sorun edilmezdi... Çünkü bu parayı emeğinin karşılığı olarak kazanmıştır... öyle ya... Aslında şarkıcının ‘kazandığını’ sandığı ve lüks harcamalarda kullandığı para, gerçekten bir emek harcanarak yaratılmıştır ama bunda şarkıcının dahil son derecede önemsizdir. Asıl emeği harcayan işçilerdir ve şarkıcıya ‘yete-neği’ karşılığında transfer edilen emek sömürsünün sonucu olanıdır. Mafyanın el koyduğu için de aynı şey söz konusudur ve emek sömürsü sonucu yaratılan ve kapitalist sınıf tarafından el konulan değerin mafya tarafından hileye ve şiddete başvurularak el konulan kısmıdır, yani bir transfer söz konusudur. Artık sadede gelebiliriz. Gerçekten John Locke’un iddia ettiği gibi mülkiyet nerdeyse tama-

miyle emeğe, bireyin tekil emeğine mi dayanır? Ya da böyle bir şey mümkün müdür? Eğer bu mümkün olsaydı, âdil sayılabilir miydi? Farzedelim ki, son derece yetenekli, akıllı, becerikli, “işbitirici” biri, bir uçak kazası sonucu okyanusa düştü ve şans eseri ıssız bir adaya çıkmayı başardı. Bu kazazede dışarıyla bağ kurması imkânsızken neleri ne kadar yapabilir? Yaşamını nasıl sürdürebilir, neye ne kadar sahip olabilir? Bir kere günün çoğunu balık, salyangoz, yengeç, v.b. avlayarak ya da yenebilir bitki ve varsa meyveleri toplayarak geçirecektir. Taşları veya ağaçları birbirine sürterek ateş yakabilirse, avladıklarını pişirerek yiyebilir, kendine ağaçlardan ve otlardan bir baraka, belki ağaçlardan bir küçük kayık yapabilir... Zamanla bazı bitkileri sınırlı bir şekilde yetiştirebilir... Avlayabilirse hayvan derisinden veya bitkilerden örtünecek bir şeyler yapabilir... Bir gün adadan kurtulma umuduyla sevgilisine, eşine ve çocuklarına hediye edeceği deniz kabukları biriktirir... Daha fazlasını yapması pek mümkün değildir... Aynı kişi bir sanayi işletmesinin veya finans grubunun CEO’su olsaydı nelere sahip olabilirdi... Belki istediği her şeye... Demek ki, insanın neye sahip olacağı bireysel emek ve çabasından başka faktörlere bağlı, sadece kendi çabasından, yeteneğinden, ustalığından, becerisinden neşet eden bir şey değil... Başka türlü ifade edersek, emeğin hangi koşullarda harcandığı büyük önem taşıyor.

Değerin veya zenginliğin üç kaynağı vardır: 1. Doğanın katkısı; 2. Geçmiş nesillerin mirası olan bilgi, beceri teknik yetenek, alet-edevat, kültür, v.b. ; 3. Yaşayan neslin gerçekleştirdiği işbirliği [sosyal emek]... İşte bu gün emek verimliliğinin ve yaratılan zenginliğin gerisinde esas itibarıyla bu üçü bulunuyor ve orada bireyin tekil katkısı ihmal edilebilir değilse de son derecede sınırlıdır. Bu da demektir ki, toplam ortak ürün doğanın, geçmiş ve mevcut nesillerin ortak çabasının ürünü olarak tezahür ediyor. Eğer öyleyse, herkese ait olması gerekenin özel sahişlar tarafından ele geçirilmesi, sahiplenilmesi, özel mülkiyet konusu yapılması, mantıklı, haklı ve âdil, meşru, dolayısıyla kabul edilebilir değildir... Lâkin hukuka

uygundur... Yasaldır... En zengin Amerikalı Bill Gates'in 59 milyar dolar serveti olduğu biliniyor. Yukarıda saydığımız üç unsur dikkate alınsaydı, Bill Gates'in sahip olması gereken en çok ne kadar olabilirdi dersiniz? Bu gün sahip olduğunun kaç milyonda birini hak ederdi? Elbette ortak zenginliğin özel kişiler [kapitalistler ve çevresi] tarafından bu şekilde ele geçirilmesi, özel mülk durumuna getirilmesi, lüks tüketimle yok edilmesi, sadece insânî, sosyal, politik olumsuzluklar ve kötülükler ortaya çıkarmakla kalmıyor, doğa tahribatına, ekolojik bozulmaya, velhasıl yaşamın temelini aşınmasına da neden oluyor. Bu temel dengesizlik ve eşitsizlik, bir dizi tehlikeli dengesizliğe de kaynaklık ediyor. Özel mülkiyetin geçerli olduğu üstelik kutsandığı bir dünyada, ahlâktan söz etmek bir şeyi olmadığını yerde aramaktır zira özel mülkiyetle ahlâk bağdaşır değildir. Hem insanlığın ortak çabasının ürünü olan servet [zenginlik] küçük bir mülk sahibi kapitalist sınıf ve çevresi tarafından yağmalanacak, bir de oradaki devlete "hukuk devleti" denilecek ve etikten, insan haklarından, demokrasiden, özgürlükten, söz edilecek... Bu durumun sürdürülebilirliğine kim daha ne zamana kadar inanabilir?

Kaldı ki, belirli bir eşik aşıldığında maddi zenginlik bir refah unsuru olmaktan çıkar. Sahip olma, her seferinde daha çoğuna sahip olma tutkusu tarafından rehin alınmış bir insan, aslında sahip olduğu şeyler tarafından sahip olunan duruma düşer. Bu, sahip olanın sahip olunması durumudur... Zira, artık o yola giren bireyin iradesi devre dışı kalmıştır. Bu bakımdan gerekli olanla, gereksiz ve vazgeçilebilir olan ayrımının yapılması önemlidir. Sahip olma dürtüsü de, farklı olma isteğinden bağımsız değildir. İnsanlar başkasının sahip olduğundan fazlasına sahip olmayı bir mârifet sayıyorlar. Okullarda verilen eğitim de "farklı olma", "herkes gibi olmama" bilincini yerleştirmeyi amaçlıyor...

Kapitalist sınıf üç alt-unsurdan oluşuyor: 1. Sermaye sahipleri, [paraya sahip olanlar, hisse senedi sahipleri, faiz karşılığı borç verenler]; 2. girişimci [müteşebbis] denilen işletme yönetici ve sahipleri ve; 3. üretilen malları tüketiciye ulaştıran tüccarlar. İşte bu

üçü çevresindekilerle birlikte toplumun üretici gücünü/kapasitesini, toplumsal servetin de en büyük bölümünü ellerinde tutuyorlar ve burjuva sınıfını oluşturuyorlar. Bilindiği gibi burjuva sınıfı sadece mülk sahibi sınıflardan ibaret değildir. Politikacılar, sivil ve militer bürokrasinin yükseklerindeki, üniversite üyeleri, medyada etkin kesim, sanatçılar, eğlence sektörünün kaymak tabakası, vb. burjuva sınıfını oluşturuyor. Üretim araçlarının ve yaşam araçlarının özel mülkiyetine sahip olmaları, mülksüzleştirilmiş, emeklerini satarak geçinen işçi sınıfının ve bir bütün olarak emekçi sınıfların emeğinin ürünü olana el koymalarına imkân veriyor.

Bu vesileyle mülkiyete dair kafa karışlığının da aşılması gerekir: Birincisi, mülkiyetten söz edildiğinde bir kere özel mülkiyet kastediliyor; ikincisi, insanın yaşamı için gerekli olan üretim ve tüketim araçları mülk tanımı dışındadır. Arabaya sahip olmakla o arabayı üreten fabrikaya sahip olmak aynı şey değildir. Mülkiyet başkasının emeğini sömürmeye, başkasının emeğinin ürününe el koymaya imkân veren, üretim ve yaşam araçlarına sahip olmaktır. Bir insanın ihtiyacı mütevazı düzeyde sağlayan üretim ve yaşam araçlarına sahip olmak mülkiyet değildir...

İnsanlığın ortak serveti [zenginliği] ve yaşam kaynağı olanın özel şahıslar tarafından sahiplenmesini haklı gösterecek hiç bir haklı ve mantıklı gerekçe yoktur. Öyleyse özel mülkiyetin tasfiyesini amaçlayan, ‘genel toplum yararını’ veya “insanlığın ortak iyiliğini” esas alan bir rotaya girmek için de hiç bir engel yoktur...

Zaten özel mülkiyetin gerekliliği ve vazgeçilmezliğine dair ileri sürülen bildik argümanların hiçbir inandırıcılığı yoktur. Gelecek yazıda özel mülkiyetin neden ortadan kaldırılması gerektiğine dair tartışmayı sürdürebiliriz...

ZENGİNLİK, YOKSULLUK VE ÖZEL MÜLKİYETE DAİR II

Özel Mülkiyeti Neden Lağvetmek Gerekliyor?

“Bir yoksul aç ise, bunun nedeni, zenginin zevk ve sefa içinde yaşamasıdır. Nerede bir bolluk görsem, onun yanı başında mutlaka çiğnenmiş bir hak görmüşümdür.”^{1}*

Hz. Ali

Mülkiyet gasptır, zorla, şiddet ve hileyle topluluğa [kamuya, *socium* ‘a, herkese] ait olana özel şahıslar tarafından el konulan zenginliktir. Ancak şiddete dayanılarak korunabilir ve çoğaltılabilir. Devlet savaşın ‘sosyalleşmesi’ sonucu oluşmuş bir aygıttır. Devletle birlikte hukuk sistemi de ortaya çıkmıştır. Mülkiyet, hukuk sistemi tarafından meşrulaştırılır ve korunur ama hukukun varlığı zoru ve şiddeti dışlamaz. Geçerli hukuk sistemi, verili durumdan hareket eder ve statükoyu korur. Hiçbir zaman temeldeki asıl haksızlığı sorun etmez. Geçerli eşitsiz, adaletsiz ilişkiler bütününe korumayı ve sürdürmeyi amaçlar. Aslında özel mülkiyetin kural olduğu bir toplumda hukuk adalete karşıdır. Gerçek durum böyledir ama retorik farklıdır. Doğal ve sosyal zenginliğin küçük bir azınlığın elinde toplandığı, geniş kesimlerin, açlığa, çaresizliğe, sefalate terk edildiği bir toplumda, hangi adaletten söz edilebilir? Siz kentlerin merkezinde yükselen adalet saraylarının varlığına aldanmayın. Oralarda adalet tecelli etmez, etmesi mümkün değildir. Kaldı ki, saray ve adalet kelimelerinin yan yana getirilmesi tuhaf değil mi? İnsanın, *sarayda adaletin işi ne* diyesi geliyor... Zira hukuk sisteminin *misyonu ve varlık nedeni, verili eşitsiz, dolayısıyla haksız, durumu sürdürmektedir*. Bu yüzden özel mülkiyet etikle bağdaşmaz, bu ikisi uzlaşmaz

1 * Yunus Ramadan, Evrensel Değerlerin Yüce Simgesi Hz. Ali, çev: Ahmet Bedir, Ekrem Matbaası, Seyhan- Adana, s. 265.

çelişki içeren [antagonique] kelimelerdir. Zira, etik eşitliği varsayar, mülkiyet ise eşitsizliğe dayanır, eşitsizliği derinleştirir ve sürekliliğini sağlar. Durum böyle olsa da şimdilerde “hukuk devletinden”, “hukukun üstünlüğünden” çok söz ediliyor. Geçerli hukuk sistemi kimin tarafından oluşturulmuştur, ne amaçla oluşturulmuştur, neyin koruyucusudur? sorusunu soran var mı?

Bu kepaze durum ‘şeylerin normal hâli sayılıyor. Sizin hukuk sisteminiz mülk sahibi sınıflar ve adamları tarafından geçerli haksız ve adaletsiz durumu sürdürmek, ayrıcalıklıların servetini ve iktidarını güvence altına alıp- korumak üzere oluşturulmuş değil midir? Kanunları kimlerin nasıl yaptığı mâlûm değil mi? Kanunları yapanlarla çekleri imzalayanlar aynı kişiler değil mi? 5 “iş bitirici” kapitalistin serveti 15 milyon insanın gelirinden daha fazla olduğu bir rejimde, 950 dolar milyarderinin servetinin değerinin 2,8 milyar insanın gelirinden daha büyük olduğu bir dünyada “hukuk” nasıl üstün olacak? Bu vesileyle şu “hukuk devleti” söylemini de teşhir etmek gerekir. Zira, devletin mutlaka kendine göre bir hukuku vardır veya hukuku olmayan bir devlet olamaz... Hukuk devleti söylemi bir pazarlama unsuru olarak iş görüyor... “*Öyle bir devlet ki, hukuku var, hukuka dayanıyor*” demek isteniyor... Devenin tüyü var, şekerin tadı var demenin ne âlemi var... Önemli olan “*kimin hukukuna dayandığı*”, “*kimin hukukunun üstünlüğü*” değil midir?

Toplumun sınıflara bölünüp, özel mülkiyetin sahneye çıkmasıyla çelişik bir süreç başladı. Birinin zenginleşmesi başkalarının yoksullaşması, üretmek ve yaşamak için gerekli araçlardan mahrum olmasıyla sonuçlanır oldu. İlerleyen dönemde her teknik ilerleme, emek verimliliğindeki her artış, ezilen sınıfların durumunun kötüleşmesiyle sonuçlandı. Lewis H. Morgan 1877’de yayınlanan ünlü eseri **Ancient Society**’da bu çelişkiyi şöyle ifade etmişti: “*Uygarlığın doğuşundan beri, servet artışı o kadar büyük, servet biçimleri o kadar çeşitli, uygulaması o kadar geniş ve mülk sahipleri yararına yönetimi o kadar becerikli oldu ki, bu servet, halk karşısında gemelenmesi olanaksız bir güç haline geldi. İnsan akli kendi yarattığı*

karşısında çaresiz ve şaşkın öylece duruyor”¹. Kapitalizmin sanayi devrimi aşamasından sonra bu süreç tarihte görülmemiş boyutlara ulaştı, 1980 sonrasında neoliberal küreselleşmeyle birlikte iyice çığırından çıktı... Eğer bu kör gidiş vakitlice durdurulamaz ise, aracın istikâmeti daha geç olmadan değiştirilemez ise, gezegende yaşamın tehlikeye girmesi kaçınılmaz görünüyor. Zira dünyanın zenginleri gezegende yaşamı bitirmek üzereler... Gerçek durum öyle olsa da, insanlara gösterilen resim başka. Bütün bunların ilerleme, kalkınma aşkıyla yapıldığı söyleniyor... İlerde işlerin düzeleceği söyleniyor. Öyle bir “ileri” ki bir türlü gelmiyor, gelmesi de mümkün değil... Ufukta bir çizgi gibi hep uzaklara kaçıyor... İnsanlara daha çok ekonomik büyümeyle tüm sorunların çözüleceği söyleniyor... Oysa tüm kötülüklerin gerisinde bize *vazgeçilmez* olarak sunulan büyüme yatıyor. Aslında ilaç diye sunulan hastalığın nedeni...

Başka hiç bir gerekçe dikkate alınmasa bile, sadece etik nedenler, özel mülkiyetin lağvedilmesini haklı çıkarmak için yeterlidir. Bir yanlış anlamaya yer vermemek için iki hatırlatma uygun olabilir. Birincisi, genellikle özel mülkiyetten söz edildiğinde bir insanın ve ailesinin yaşamı için gerekli mütevazı araçlar kastedilmiyor. Mülkiyetten başkalarının emeğini sömürmeye, başkalarının emeğinin ürününe el koymaya imkân veren üretim araçlarına sahip olmak anlaşılmalıdır; İkincisi, özel mülkiyetin lağvedilmesi bir hamlede gerçekleşek bir şey değil, bir süreç olarak anlaşılmalıdır.

Özel mülkiyetten kurtulmalıdır, özel mülkiyet lağvedilmelidir, özel mülkiyet insan toplumlarının yaşamından çıkarılmalıdır dedığınızde, hemen özel mülkiyet lehinde bir dizi gerekçe sıralanıyor ve deniyor ki, “özel mülkiyetin olmaması demek komünizm demektir, komünizmin ne yaptığı mâlûm, üstelik başarısız da oldu...” Bununla komünist partiler tarafından yönetilen Sovyetler Birliği ve aynı bloka dahil diğer ülkelerin deneyleri hatırlatılıyor. Oysa, söz

1 Aktaran Friedrich Engels, L'origine de la famille, de la propriété privée et de l'État.

konusu rejimler kavramın bilinen anlamında komünist değillerdi. Zaten komünist olsalardı çökmezlerdi. Bu rejimlerin yöneticileri ve hasımları bunlara komünist dediler diye gerçekten öyle olmaları mı gerekiyordu? Başlangıçta söz konusu rejimler komünist bir perspektife sahip olsalar da, hızla başlangıçtaki amaca, komünist toplum idealine yabancılaştılar ve tuhaf otokrasilere dönüştüler. Sosyalizm/komünizm perspektifinin uzağına savruldular. Bu ilk deneylerin başarısız olması, neden komünist toplum projesinin “imkânsızlığının” gerekçesi sayılsın ki? İnsanlık tarihinin büyük bölümünde insanlar özel mülkiyet diye bir şey tanımadılar. Ortak üretip, paylaştılar, ortak tükettiler. İlişkilerini belirleyen rekabet, kıskançlık, başkası aleyhine zenginleşme sapkınlığı, çatışma değil, dayanışma, yardımlaşma, işbirliği ve paylaşma kültürüydü. Bu tür “*kabile komünizmi*” yüzbinlerce yıl devam etti. Şimdilerde bile özel mülkiyeti reddeden “mikro topluluklar” pekâla varlıklarını sürdürebiliyorlar... Kaldı ki, bu güne kadar gerçek bir komünizm deneyinin yaşanmamış olması, bundan sonra da yaşanmayacağı anlamına gelmez.

Bir başka gerekçe, özel mülkiyetin “bireysel özerklik ve özgürlük” için gerekli olduğu iddiasıdır. Aslında bu iddianın hiç bir inandırıcılığı yoktur. Asıl özel mülkiyete dayalı kapitalist sistemde [mülk sahibi sınıfın mensupları hariç] bireyin ekonomik özerkliği yoktur. Zaten sistem her ileri aşamada insanları mülksüzleştiriyor, proleterleştiriyor. Bilindiği gibi kapitalist dinamik *mülksüzleştirerek sermaye biriktirmeye* dayanıyor. Bunun anlamı, her ileri aşamada insanların daha çoğunun yaşam araçlarından mahrum olması, üretim ve yaşam araçlarına yabancılaşmasıdır... Ekonomik planda özerk olmayan bir birey, politik planda kendini gerçekleştirebilir, özgür olabilir mi? Şimdilerde özelleştirmeler pupa-yelken yol alıyor... Bu kepezeliği bir de büyük bir başarı, matah bir şey olarak sunuyorlar... Her şey özelleştirilip, bir avuç kapitalistin özel mülküne dönüştürüldüğü bir toplum ne demeye gelir? Aslında sorun sanıldığı kadar karmaşık değil, siz bir şeye sahip olduğunuzda, başkalarının ona sahip olmasını engellemiş oluyorsunuz... Her şeyin özel mülki-

yet konusu olduğu, bir topluluğun tüm servetinin ve kaynaklarının küçük bir mülk sahibi sınıfın elinde toplandığı koşullarda, hangi hukuktan, hangi adetten, hangi demokrasiden söz edilebilir?

Bir başka gerekçe de, özel mülkiyetin olmadığı koşullarda insanların çalışma motivasyonu olmayacağı ve kamu mallarına özenle ve sorumlu davranmayacağı, korumayacağı gerekçesidir... Bu tür saf-satalar geçerli “özel mülkiyet kültürünün” uydurmalarıdır. Bu gün geçerli kültürün *verili* ve *değişmez* olduğu anlayışının ürünüdür. Tembellik, çalışkanlık ve üretkenliğe dair burjuva ön yargılarının ürünüdür. Bir kapitalist hesabına çalışan bunu bir motivasyonla mı, yoksa zorunluluktan mı yapıyor. Kendi iradesinin de işe karıştığı ortak mülkiyet koşullarında insanlar neden çalışmak istemesinler? İnsanın ‘normal hâli’ tembellik değil, çalışma, üretme, yaratma güdüsüdür... Aslında tembelik insanın normal hâli değildir. Sınıflı toplumda mülksüzlerin haklı kaçışının bir ifadesidir. Emeginin ürünü başkaları tarafından gasbedilen bir insanın işini heves ve motivasyonla yapması mümkün müdür? Çalışma kölelik koşullarında mı, yoksa özgürlük ortamında mı daha etkili ve yaratıcı olur?

Son bir safсата da “mülkiyet ihtiyacının insan doğasının bir gereği” olduğudur. Sizin insan doğası dediğiniz nedir ki? Ebed müddet geçerli bir insan doğası mı var? Eğer öyleyse insanlar yüzbinlerce yıl özel mülkiyet olmadan nasıl yaşadılar? Bir insanın davranışını belirleyen, ait olduğu toplumun kültürü, “dünya görüşü” ve yaşam anlayışdır. Bu gün geçerli kültür ve “dünya görüşü” de, özel mülk sahipleri kapitalistlerin ve bir bütün olarak egemen konumdaki burjuva azınlığın kültürü ve “dünya görüşüdür” Eğer kendinizi, sizi sömürenlerin, aşağılayanların, köleleştirenlerin aynasında görürseniz, elbette bu tür saçma iddiaları önemzersiniz... Her şeye rağmen bir “insan doğasından” söz edilecekse, her halde onun hâkim karakterini belirleyen egoizm, bencillik, kıskançlık, mal hırsı, mülkiyet tutkusu, başkaları aleyhine zenginleşme arzusu değil, adalet, eşitlik, özgürlük isteği ve dayanışma duygusudur... Geçmiş nesillerden bu günün insanına kalan mirastır...

Bir şeyin geçerli olması, kabul görmesi demek, onun haklılığı-nın, gerekliliğinin garantisi değildir. Bir zamanlar kölelik ‘olağan” bir şey sayılırdı. Şimdilerde bir insanlık suçu sayılıyor. Gerçi köleliğin geride kalan “klasik versiyonu” lânetleniyor ama onun bu gün geçerli olan “modern versiyonu” [ücretli kölelik] olağan bir şey sayılıyor... Bir gün gelecek “ücretli kölelik” sistemi de bir insanlık suçu sayılacak ve tarihe mâl olacak. Dolayısıyla çok uzak olmayan bir gelecekte özel mülkiyet meselesi tartışma gündemine girecektir. Elbette bunu söylemek insanlık bu musîbetten bu günden yarına, akşamdan sabaha kurtulacak demek değildir... Lâkin insanlığın geleceğini kurtarmak, özel mülkiyete dayalı kapitalist barbarlıktan kurtulmaya endekslenmiş durumdadır. Özel mülkiyet adaletle karşıdır, eşitliğe karşıdır, etiğe karşıdır, demokrasiye karşıdır, dayanışmayı dışlar, ekolojik kötülükleri derinleştirir... Bütün bunlar özel mülkiyeti lağvetmek ve bunu da vakitlice yapmak için yeterli değil mi?

Son bir şey: Şimdilerde toplumda yaşamı çekilmez kılan özel mülkiyet belasından kurtulmak, bir sürü gereksiz kurum ve zararlı harcamadan da kurtulmak anlamına gelecektir. Özel mülkiyetin olmadığı doğal ve sosyal zenginliğin “ortakça sahiplenildiği” geleceğin komünist toplumunda, orduya, polise, savcıya, yargıca, avukata, tapu memuruna, icra memuruna, devasa “adalet saraylarına”, mapu-sanelere, “özel güvenlikçiye, vb... ihtiyaç kalmayacaktır...

Şeylerin seyrini değiştirmek onları anlamakla mümkün. Lâkin şimdilerde “bilim” ve “bilimsellik” söylemi ideolojik köleliği ve gönüllü kulluğu besleyip büyütmenin hizmetinde. Bilim fetişizminin tahribatı çok büyük. Ne yapılıyorsa “bilimin, bilimselliğin” gereği olarak yapıldığı söyleniyor. Şimdilerde “bilim” kendi misyonuna ve varlık nedenine yabancılaşmış durumda. Artık külliye egemenliğinin bilimi haline gelmiş durumda. Yegane amacı ve varlık nedeni kârı büyütme [sömürüyü büyütme olarak okuyunuz] olan bir bilim olabilir mi? Teknik bilim neye, kime hizmet ediyor sanıyorsunuz? Sosyal bilim de mal satmanın ve insanları alıklaştırmak, soru soramaz hâle getirmenin hizmetinde değil mi? Eğer öyleyse bilimi yücelt-

menin ne âlemi var? Bu yazıyı Berthold Brecht'in *Mezbahaların Kutsal Johannası* adlı şiirinden aldığımız dizelerle bitirelim:

*Bir sonuca gitmeyen bilgiyi,
Bilmek mi sanıyorsunuz?
Bu dünyayı gerçekten değiştirmiyorsa!
Dünya buna muhtaç.
Korkusuz ayrılırken bu dünyadan hızla;
Bir diyeceğim var:
Dünyadan yalnız iyi bir insan olarak
Ayrılmayın, yetmez...
Ardınızda iyi bir dünya bırakmaya bakın!¹*

1 Türkçesi: *Mezbahaların Kutsal Johannası*, IV. Cilt, Mitoş-Boyut, TEM, 1999.

KAPİTALİZMİ ‘KRİZDEN’ KURTARMAK DEĞİL, KAPİTALİZMDEN KURTULMAK...

Geride kalan haftalarda sel onlarca insanı alıp-götürdü, evler, köprüler yıkıldı, işyerleri tahrip oldu, ekili alanlar ve mahsuller zarar gördü, suya zehirli kimyasallar karıştı... Doğal âfet dendi, ihmâl dendi, dere yatağına ev mi yapılır, bu ‘derenin intikamıdır’ dendi, sorumlular hesap versin dendi, ‘muhalif’ olduğu sanılan siyasetçiler hükümeti suçladı, bu arada kendi etiğine ve varlık nedenine külliye yabancılaştırmış, felaketi sansasyona çevirmeyi marifet sayan medyaya da iş çıktı... Elbette her zaman olduğu gibi ‘konunun uzmanları’ da konuştular-yazdılar ama konuşmalarda-yazılarda *kapitalizm* kelimesi geçmedi... Kimse ‘bu sosyal bir felakettir, gerisinde kapitalist sömürü, yağma ve talan var’ demedi... Eğer öyle diyecek olsalar ‘konunun uzmanı’ sayılıp, ‘değerli görüşlerini’ sizinle paylaşmaları mümkün olur muydu? Rahatsız edici bir şey de, bunun sanki bir *ilk-miş* gibi sunulmasıydı... Eğer sorunun kaynağına inilmiş, gerektiği gibi tartışılmış, vaktiyle adıyla çağrılmış olsaydı, bu felaketin öncekilerin daha büyük ölçekte tekrarı olduğu anlaşılırdı. Yedi emekçi kadın ‘tek kapılı’ servis aracında can verdi. Daha önce başka kadınlar da çalıştıkları fabrika’da, işyerlerinde diri diri yanmışlar, ekmek parası kazanırken hayatlarından olmuşlardı... Son dönemde sayıları ve kapsamı hızla artan ‘felâketlerin’ gerisinde iklim değişikliği, atmosferin ısınması denilen var. İklim değişikliğinin gerisinde de kapitalizm var. Aslında söz konusu olan ‘doğal felâket’ değil, *sosyal felâket*... Sel, su baskınları, fırtına, kasırga, kuraklık, vb. elbette doğal nedenlere dayanıyor. Her zaman vardı ve olmaya devam edecek ama kapitalizmin tarih sahnesine çıkıp herşeyi kendi mantığına bağımlı hale getirip dejenere ettiği dönemde, özellikle de son 50 – 60 yılda doğal felâketler de artık doğal felâket olmaktan çıktı... Şimdi-

lerde söz konusu olanın gerisinde kapitalizm ve onun kör mantığı yatıyor. İnsanları 15 milyonluk kentlerde toplayan da, dere yataklarına ev ve fabrika kurduran da, işçileri diri diri yakan da kapitalizm. Velhasıl kapitalizm öldürüyor...

Kapitalizm başka türlü yapamaz

Kapitalizm koşullarında üretim, insan ihtiyaçlarını karşılamak için değil kâr etmek, kârı büyütme için yapılıyor. İnsan ihtiyaçlarının tatmin edilmesi, kâr etmenin bir türevidir sadece. Her kapitalist daha çok kâr etmek ve her seferinde daha çok üretmek, elde ettiği artı-değeri [kârı] yeniden yatırmak, sermayeye dönüştürmek, sermayesini büyütme, *ileriye doğru kaçmak* zorundadır. Canlı olanı ölü şeyler, nesneler haline getirmek zorundadır... Her bir tekil kapitalistin ayakta kalabilme için vahşi rekâbet ortamında daha ucuza üretmesi gerekiyor. Artı değeri yaratan da canlı emek [işçi] olduğuna göre, işçiyi daha çok sömürmesi, doğal çevreyi daha çok yağmalaması gerekiyor. Kapitalistin gözünde insan üretim sürecine sokulan diğer araçlar [makina, bina, ham ve ara-malı, vb.] gibi bir şeydir... Onu insan olarak görmez, görmesi mümkün değildir. *Görseydi kapitalist olmazdı...* Kapitalizmin bir başka özelliği de ahlak dışı [amoral] oluşudur. Daha fazla üretmek, daha ucuza üretmek de, ancak daha fazla tüketildiğinde mümkündür ve daha fazla üretim, daha fazla tüketim de, daha fazla tahrip etmek, kirletmek, yok etmek demektir. Oysa doğanın kaynakları da her şey gibi *sonludur*. Doğadan alınan ve atık olarak doğaya dönen belirli bir sınırı geçtiğinde, doğanın kendini yenilemesi imkânsız hale geliyor. Doğanın dengesi bozuluyor ve belirli bir eşik aşıldığında doğal ve sosyal sorunlar birbirini besler- azdırır hale geliyor. Nitekim 1960 yılında insanlık doğanın biyolojik kapasitesinin yarısını kullanırken, 2003 yılında artık söz konusu kapasitenin %20 fazlasını [1.2'sini] kullanıyordu. Bunun anlamı, insanlığın gezegenin ürettiği ekolojik kaynaklardan fazlasını tükettiğidir. Doğanın kendini yenilemesine zaman bırakmamak demektir. Aslında iklim değişikliği, atmosferin ısınması,

ekosistemin kirlenmesinden-bozulmasından ve biyolojik çeşitliğin hızla yok olmasından bağımsız değil. Atmosfere atılan ve sera etkisi yaratan gazlarının %20'si ormansızlaşmadan kaynaklanıyor. İşte şimdilerde ortaya çıkan insanlık krizi, kapitalizmin bu kör mantığının ve işleyişinin sonucu. Velhasıl doğal ile sosyal [‘insânî’] kökenli sorunlar her seferinde daha büyük ölçekte tezahür ediyor. Kapitalist büyüme ki, sermayenin büyümesi denmesi gerekirken ekonomik büyüme deniyor, sorunları giderek büyütüyor ama sorunların daha çok ekonomik büyümeyle aşılabacağına dair de sefil bir anlayış hâkim. Bir ulusal ekonomi yılda ortalama %3 oranında büyürse, GSMH denilen 23 yılda ikiye katlanıyor, yılda ortalama %5 oranında büyürse 14 yılda ikiye katlanıyor... Sadece büyümeye, daha çok büyümeye endekslenmiş bir gidişat nereye çıkar ve ne anlama gelir?.. Emperyalist ülkelerin [ABD, Almanya, İngiltere, Japonya, Fransa...] hâlâ büyümeye ihtiyaçları var mı? Şimdilerde Güney denilen ‘Üçüncü Dünya Ülkeleri’ de onları taklit etmeli mi? Taklit edebilirler mi, eğer edebilirlerse nasıl bir manzara ortaya çıkar? Ormansızlaşma, çölleşme, sera gazı emisyonu, her tarafın otoyola çevrilip - astvaltlanması, her tarafı otomobillerin kaplaması, türlerin yok olması, çevrenin kirlenmesi... daha nereye kadar? Kapitalist yaptığının insânî, sosyal ve ekolojik sonuçlarıyla ilgili değildir. İlgiilenmesi mümkün değildir, aksı halde kapitalist olmazdı... Kapitalist, doğayı sınırsız yağmalanır, insanı sınırsız sömürülür birer kaynak olarak görür, görmek zorundadır... Bu vesileyle ünlü *Akreple Kurbağa* masalını hatırlamak yaralı olabilir: Akrep, Kurbağa’ya sırtında nehri geçirmesini ister. Kurbağa önce reddeder. ‘seni sırtıma alayım sonra da beni sok... yok öyle şey...’ der. Fakat, akrebin ısrarı karşısında dayanamayıp sonunda kabul eder. Akrebi sırtına bindirip nehre dalar. Tam nehrin ortasına vardıklarında akrep kurbağayı sokar. Kurbağa başını çevirip, “niye yaptın, ikimizi birden niye öldürüyorsun” dediğinde, akrep, ‘başka türlü yapamazdım, bu benim tabiatım’ der. Aslında kapitalizm de başka türlü yapamaz...

Geçtiğimiz Haziran [2009] ayında BM’nin ‘felaketler riskinin azaltılmasına’ dair raporu, çevre bozulması, atmosferin ısınması,

anarşik kentleşmenin dünyanın bazı bölgelerinde felâket riskinin nasıl artırmakta olduğuna dair fikir veriyor: 1975-2008 aralığında 8866 doğal felâket sonucu 2 milyon 284 bin insan hayatını kaybetmiş. Son 30 yılda fırtına ve su baskınlarından zarar gören insan sayısı da 740 milyondan 2.5 milyara yükselmiş. Sadece geçen yıl 300 doğal felâkette 236 bin insan hayatını kaybetmiş, 200 milyon insan da doğrudan etkilenmiş... Ölenlerin ve zarar görenlerin daha çok yoksul ülkelerin yoksulları olduğunu söylemeye herhalde gerek yoktur... İklim değişikliğinin ortaya çıkardığı ekolojik ve ekonomik sorunlar yüzünden ölenlerin sayısı hızla artıyor. Dünya’da doğal felâket denilenin sonucu daha şimdiden yılda 300 bin insan hayatını kaybediyor ve bunun yarısından fazlası açlıktan ve ‘kötü beslenmeden’, kaynaklanıyor. İklim değişikliği, atmosferin ısınması, hastalıkların yayılmasını hızlandırıyor. Halen 10 milyon yeni sıtma vakası tespit edildiği, bunların 3 milyonunun bir yılda öldüğü bildiriliyor. İklim değişikliği sonucu hava sıcaklığının artması, tarımsal üretimi, suya erişimi zorlaştırıyor ve açlığı, yoksulluğu ve sefaleti derinleştiriyor. Fırtına, kasırga ve sel doğrudan 325 milyon insanı etkiliyor ki, bu dünya nüfusunun yirmide biri demek. Bu yazı yazılırken Filipinleri vuran Ketsana tropik fırtınasında 100 den fazla insanın öldüğü, onlarcasının ‘kaybolduğu’ ve yüz binlercesinin etkilendiği bildiriliyordu... Sorunun asıl kaynağında emperyalist ülkelerin aşırı üretimi, şımarık tüketimi var ve asıl felâket kapitalizmin kendisi ama onlar suçu ‘Üçüncü Dünya’nın yoksullarına atıyor. Emperyalist dünya’da kişi başına kullanılan ortalama enerji, Üçüncü Dünya’dakinin 11 katı olduğu bilindiği halde... Doğaya karışan karbon gazlarının %24’i ABD’den %10’u da AB’den kaynaklandığı halde...

Şimdilerde yağma ve talanı ‘görünmez’ kılmak için kapitalizmi yeşile boyama modası gündemde. *Sürdürülebilir Kalkınma* söylemi ahmakları aldatmak için peydahlandı. Eski olanı yeniymiş gibi sunma işlevi görüyor. Kalkınma diye bir şey mi var da, önüne sürdürülebilir sıfatı ekleniyor? Kapitalizm kâr etmek için kirletiyor, bozuyor, yok ediyor. Sonra sıra kâr etmek için temizlemeye geliyor.

Kural kirletirken de temizlerken de, bozarken de tamir ederken de hep aynı: kâr etmek. Kapitalist patron şehrin içme suyunu kâr etmek için kirletir, aksi halde ilave harcamalar yapması gerekir ki, bu kâr oranını düşürür. Sonra da şehrin içme suyunu ‘temizleyerek’ kâr eder. Sürdürülebilir kalkınma söylemi en iyi koşullarda: “ilerde daha fazla kirletmek için şimdi biraz az kirlet” demeye gelebilir ama bu mümkün değil. Küresel plütokrasinin sloganı şöyle: *kapitalizmi kurtarmak için gezegeni ve insanlığı feda et...* Doğrusu, *insanlığı ve gezegeni kurtarmak için kapitalizmi öläür...* olabilir. ‘Bu terazi bu sikleti çekmez, üretim kısılmalı, üretimin kompozisyonu değişmeli, tüketim çılgınlığına son verilmeli’ dediğinizde, cevap: ‘tam tersine bu sorunlar üretimi artırarak aşılabilir... oluyor. Karşınıza hemen bilim ve teknoloji taifesiyle, bu dünyanın gerçekliğine külliye yabancılaşmış, bilimi kendinden menkûl, yangına körükle gitmeyi adet edinmiş ‘ekonomi bilimi’ ulemasını çıkarıyorlar.

Sakızcı, simitçi, oyuncakçı, çiçekçi...

Kapitalist krizden çıkmak için ‘dahiyane’ kampanyalar geliştiriyorlar. Önce “Kriz varsa çaresi de var” kampanyası, şimdilerde de ‘alın verin ekonomiye can verin’ kampanyası... Doğrusu şu reklâmcıların muhayyile gücüne ve yaratıcılığına hayran olmamak mümkün değil... İnsanın, ‘bu kadar yaratıcılık ancak reklâmcıda olur’ diyesi geliyor. Tabii buradan bir şey daha öğreniyoruz: meğer krizden çıkışın yolu reklâmcıdan geçiyormuş... Reklamcılar ‘ekonomi aleminin’ *duayenlerini* aktör ve aktris olarak kullanmış. Biri ekonomi profesörü ve sakız satıyor: “ Bu sakız her türlü ekonomik krizi sakinleştirir” diyor. Nobel ödül jürisine duyurulur... İkincisi, emekli bankacı, simit satıyor: “Sıcacık paranın dolaştığı canlı bir ekonomi için sıcak bir simit alın” diyor; Üçüncüsü de emekli bankacı, oyuncak satıyor: “Bu oyuncak sadece çocukları değil, ekonomiyi de sevindirir” diyor; nihayet, dördüncüsü ekonomi yorumcusu bir bayan gazeteci, çiçek satıyor: “ Gül gibi bir ekonomi için siz de çiçek alın”

diyor. Her biri satış işlemi gerçekleştikten sonra neler olabileceğini, ileriye ve geriye doğru doğru [*en amont et en aval*] nasıl kümülatif bir genişleme ortaya çıkacağını da ‘veciz’ bir şekilde anlatıyorlar... İşte ‘uzman’ böyle zamanlar için gerekli... Lâkin sadece Türkiye kapitalizmini krizden çıkarmak yetmez, bu kampanyanın küreselleştirilmesi pek faydalı olur... Ulusal egoizmin âlemi yok... Reklâmın dilinde dikkat çeken bir husus da, ‘ekonominin’ irade sahibi bir varlık olarak görülmesi... Öyle bir ekonomi ki, seviniyor, sakinleşiyor... Kapitalizmle çiçek arasında ilişki kurmak gibi bir garâbet de var tabii... Bu durum entellektüel düzey hakkında da bir fikir vermiyor mu? Kapitalizmle çiçeğin yan yana getirilmesi abes değil mi? Sadede gelirsek, sakızcıya, simitçiye, oyuncakçıya, çiçekçiye bakarak, *ekonomi bilimi* denilip üniversitelerde okutulanın sefil halleri hakkında fikir edine bilirsiniz... Kapitalizm krizde olmadığı zamanda da yoksulluk ve sefalet üreten bir makinedir. Başka türlü yapamaz... Kriz dönemlerinde durum daha da kötüleşir. Fakat bizim sakızcı, simitçi, oyuncakçı ve çiçekçi esnafı hesabı yanlış yapıyor: sanıyorlar ki, hitabettikleri kitle harcamaktan kaçıyor. Eskilerin deyişiyle *iddihar* ediyor... Kimbilir, belki yaklaşık dört kişiden birinin işsiz olduğu, milyonlarca insanın asgari ücretin altında, ekseri sigortasız ve işgüvenliğinin mevzubahis olmadığı koşullarda çalıştığı, her an işini de kaybetme korkusuyla ‘yaşadığı’, gelir dağılımının ancak skandal kelimesiyle ifade edilebilir olduğu bir ülkede yaşadıklarından habersizdirler... Bu ‘esnaf taifesi’ insanlarla alay etmiyorsa ne yapmak istiyor? Eğer tutarlı olmak istiyorlarsa, kime hitap edeceklerini de bilmeleri gerekirdi. Simit, oyuncak ve sakız müşterilerine değil de, lüks otomobil, yat, helikopter, cip, havuzlu 550 metre kare ev, mücevher, yurt dışı gezileri, v.b... satın alabilir durumda olanlara hitap etmeleri akla daha uygundur ama onlar nasıl hareket edeceklerini, neyi, ne zaman satın alacaklarını çok iyi bilirler. Reklâmcıların tavsiyelerine ihtiyaçları yoktur. O hâlde büyük sermayenin bu çığırtkanlarının yaptıkları ne anlama geliyor? Neden bu zahmete katlanıyorlar? Acaba bu reklam karşılığında aldıkları parayı hemen

harcayarak, sözünü ettikleri kümülatif genişlemeyi yaratabilirler mi dersiniz? Belli ki ortada harcanması gereken ve harcanmasında hepsinin çıkarı olan bir para var ve reklâm o amaç için kurgulanmış... Aksi halde yaptıklarının hiçbir, mantikî, etik, pratik değeri ve gerçek dünyada reel bir karşılığı yok... Şeyleri adıyla çağırmadığınız zaman yalan söylemiş olursunuz ve insanların yalandan başka şeylere ihtiyacı var. Sorun rica ile çözülür mahiyette değil, doğrudan sınıfsal çıkarları, kapitalizmin mantığını angaje ediyor. Kaldı ki krizden çıkmak da çözüm değil... Bu insanların '*krizsiz kapitalizme*' razı oldukları anlamına gelir ve kapitalizmin *krizlisiyle krizsizi* arasında kayda değer bir fark yoktur... Bunu düşünme yeteneği dumura uğramış burjuva iktisatçıları bilmez ama kapitalist sömürüye maruz işçiler, işsizler, dışlanmışlar ve *yeryüzünün lânetlileri* bilir...

Kapitalizmden çıkmak...

Ekonomik, sosyal, ekolojik, etik velhasıl *insanlık krizi* bu rotada devam ederse, vakitlice aracın yönü değiştirilmezse, insanlığın da bir geleceği olmayabilir. Kapitalizmin beş yüzyıllık tarihi insanlığı uçurumun eşiğine getirmiş durumda. İlerlemeci, modernleşmeci, kalkıncı paradigma iflas etmiş bulunuyor. Bu aşamadan sonra ölüyü, giydirenip-kuşandırıp koltuğa oturarak diriymiş gibi göstermenin bir âlemi ve kıymet-i harbiyesi yok. Dünyanın yoksullarına, *yeryüzünün lânetlilerine* gösterilen yolun sonu yok. Dünyanın geri kalanının da emperyalist ülkeler gibi 'zengin' olması mümkün değil. Kaldı ki, insanlığın yeni bir zenginlik tanımına, daha doğrusu zenginlik diye bir kelimenin sözlüklerde yer almadığı bir dünya yaratmaya ihtiyacı var. Sürekli toplumsal sorunlar yaratan, doğa tahribatını derinleştiren, yaşamı anlamsızlaştıran kapitalist barbarlığın artık 'büyük insanlığa' teklif edeceği bir şeyi yok. Öyleyse ve vakitlice aracı, aracın direksiyonundakini ve aracın istikametini değiştirmekten başka seçenek yok ve bu imkânsız değil... Velhasıl sorun kapitalizmi kurtarmakla değil, kapitalizmden kurtulmakla ilgili...

BU BİR UYGARLIK KRİZİDİR...

1. Bu günün burjuva toplumlarının gerisinde, her ikisi de az-çok eşzamanlı olarak XVIII. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış iki devrim veya ‘kopuş’ bulunuyor: İngiliz sanayi Devrimi ve Büyük Fransız Devrimi. Bunlardan birincisi kapitalist ekonominin üzerinde yükseldiği teknolojik temeli oluştururken, ikincisi de politikanın nasıl yapılacağına kurallarını vaz ediyordu. Elbette kapitalizmin tarih sahnesine çıkışı daha önceye rastlıyor. Genel bir çerçevede, yeni ve orijinal bir üretim tarzı veya uygarlık modeli olan kapitalizmin, Kristof Kolomb’un macerasıyla [1492] başladığını söylemek mümkündür. Başka türlü ifade edersek, kapitalizmin tarihi yaklaşık beş yüz yıl kadar gerilere gidiyor.

İngiliz sanayi devrimi geleneksel üretim ve yaşam koşullarını tasfiye edip kapitalizmi dünyanın geri kalanına dayatırken, Fransız devrimi de geleneksel egemenlik biçimlerini ve politika yapma yöntem ve kurumlarını tasfiye etti. Artık egemenlik miras yoluyla devam etmeyecek, geleneğe ve dine dayalı sistem geçerli olmayacaktı. İnsan haklarına ve ‘genel iradeye’ dayalı bir yönetim tarzı geçerli olacaktı. Geride kalan iki yüzyılı aşkın dönemde, insan haklarını güvence altına almak üzere yürütülen özgürlük ve eşitlik mücadelesiyle, mülk sahibi [sermaye sahibi] sınıfların burjuva egemenliğini dayatma ve sürdürme mücadelesi devam etti. Esasen kapitalizmle demokrasinin, özgürlüklerin ve insan haklarının uyuşması zaten mümkün değildir. Zira, sermayenin büyümesi, ancak geniş toplum kesimlerini mülksüzleştirerek, yoksullaştırarak, üretmek ve yaşamak için gerekli araçlardan yoksunlaştırarak, proleterleştirerek mümkündür. Dolayısıyla yaşam araçları küçük bir mülk sahibi [sermaye] sınıfının elinde toplandıkça ve aradaki uçurum da zorunlu olarak derinleşmeye devam ettikçe, Fransız Devriminin temel slo-

ganları olan “özgürlük, eşitlik ve kardeşlik [fraternité] içi boşluktan kurtulamazdı ve kurtulamadı. *Zaten eşitliğin olmadığı yerde özgürlük, mülk sahibi ve/veya güç ve iktidar sahibi sınıfların özgürlüğüdür.* Zira özgürlük, adâlet ve demokrasi, zorunlu olarak *eşitliği varsayar.* Eğer bir sistem eşitsizlik temeli üzerinde yükseliyor ve kendini ancak eşitsizlikleri daha çok derinleştirerek var edebiliyorsa, orada demokrasiden, özgürlükten, adâletten, insan haklarından söz etmek abestir...

Gerçi kapitalizmin “yaratıcı yıkıcılık” olduğu söylendi [J. Scumpeter ve başkaları] ama sistemin yıkıcılığı her dönemde yaratıcılığına baskındı. Her aşamada yaptığından daha çoğunu yıkarak yola devam edildi ama insanlara yıkılan, yok edilen değil, yapılan gösterildi. İnsanlar daha çok yapılanı görmeyi ‘yeğlediler...’ Velhasıl, burjuva egemenliğinin demokrasi, özgürlük ve insan hakları... söylemiyle meşrulaştırılması geride kalan yaklaşık iki yüzyılın rahatsız edici çelişkisiydi...

2. Kapitalizm, temel eğilimlerinin ve dinamiklerinin bir sonucu olarak, kriz üretmeye mahkûmdur. Başka türlü söylersek, kapitalizm krizsiz yol alamaz. Zira, kapitalizm koşullarında üretimle tüketim arasındaki doğrudan bağ kopmuş durumdadır. Üretim kararları anarşik bir ortamda binlerce, onbinlerce, yüzbinlerce, milyonlarca insan [müteşebbis] tarafından veriliyor. Her bir kapitalis toplam artı-değerden daha çok pay almak zorunda. Rekabet onu her seferinde daha çok üretmeye, sermayesini büyötmeye zorluyor. Belirli bir eşik aşıldığında üretilen mal stoğu satılamıyor ve sistem krize giriyor. Aşırı sermaye birikimi oluşuyor. İşte kriz, bu sermaye fazlasını yok etme işlevi görüyor. Eğer kriz yeterli tasfiyeyi yapamaz ise, savaş devreye giriyor. Dolayısıyla krizler de, savaşlar da kapitalizmde içerilmiş [mündemiç] durumdadır. Bu yüzden kapitalizmin tarihi krizlerin ve savaşların, başka türlü ifade edersek, yıkımın tarihidir... Krizler de iki şekilde tezahür ediyor: Yaklaşık 3-5-7 yıllık aralıklarla ortaya çıkan *devrevi krizler* ve 20-25-30 yıla yayılan *yapısal krizler*. XIX. yüzyılda devrevi krizler daha sık ortaya çıkıyordu. Zira

o dönemde işçi sınıfı tüketimi köylü üretimine ve aile içi üretime dayanıyordu. Bu durum sürekli bir talep yetersizliği durumu ortaya çıkarıyordu. XX. yüzyılda bir dizi yeni unsurun devreye girmesiyle- işçi sınıfının kapitalist işletmelerin mallarını daha çok tüketmesi, kamu personeli sayısının artmasıyla talebin görece istikrara kavuşması, pazarlama ve reklam endüstrisinin devreye sokulması, tüketici kredileri, vb. devrevi krizlerin hem sayısını azalttı hem de yoğunluğunu küçülttü. Elbette kriz üreten temel dinamik ve eğilimler var oldukça, bütün bunlar kapitalist krizleri ortadan kaldırmak için yeterli olmazdı...

3. II. Emperyalistler arası savaş sonrasında kapitalizm üç odak tarafından “uyumlanmaya” zorlandı. Emperyalist ülkelerde işçi sınıfının pazarlık gücü faşizmin yenilgiye uğratılmasıyla arttı. Reel ücretler yükseldi, sermayeden alınan vergiler dolayısıyla kamu hizmetleri ve sosyal amaçlı harcamalar büyüdü. Bunun anlamı sermayenin kâr oranlarının düşmesiydi. Mâlûm, ücret seviyesi yükselse kâr oranı düşüktür... İkincisi, sömürge halkları kolonyalizme baş kaldırmışlardı ve bir aktör olarak tarih sahnesinde ilk defa boy gösteriyorlardı. Üçüncüsü de ‘planlı ekonomilerin’ veya Sovyet sisteminin varlığıydı. Bu üçünün yarattığı baskı, sermayeyi ödünler vermeye zorlamıştı. Savaşın ortaya çıkardığı yıkımın sonucu olan genişleme 1960’lı yılların sonuna gelindiğinde sınırına ulaştı ve kapitalizm 1974-1975 de yeniden krize girdi ama söz konusu olan sadece bir ‘devrevî kriz’ değildi. Artık kapitalist dünya sistemi *yapısal krize* girmişti. Neoliberal saldırı sonucu söz konusu üç odak etkisizleştirildi ve sermaye önceki dönemde kaybettiği mevzileri birer birer geri almayı başardı. Reel ücretler düştü, sosyal harcamalar kısıldı, hantal, çevre kirlenmesi yaratan, kapitalist işletmelerin çoğu ‘ucuz işçi cenneti’ denilen *Çevre* ülkelere taşındı, borç faiz ödemeleri, kâr transferleri ve *eşit olmayan ticaret* sayesinde değer transferi, yani *Güneyin* yağması derinleştirildi, bizde bir zamanlar KİT denilen Kamuya ait ekonomik işletmeler özelleştirildi, daha sonra özelleştirme tam bir tsunami gibi tüm kamu ve sosyal hizmet alanla-

rını da [eğitim, sağlık, iletişim, sosyal güvenlik, belediye hizmetleri, vb.] kapsar hale geldi... Artık sermayenin bir kâr alanı ve aracına dönüştürmediği hiçbir şey kalmamıştı... Dünyanın her yerinde işçi örgütleri etkisizleştirildi, tabii kâr oranları yükseldi... Gelir dağılımı mülk sahibi [sermaye] sınıflar lehine daha da bozuldu. Yukarda sözünü ettiğimiz tüm bu nedenlerin sonucunda kârlar yükseldi ama bir bütün olarak talep de daraldı. Kapitalist rasyonelliğe uygun olarak yatırılması [değerlenmesi] mümkün olmayan devasa bir “sermaye fazlası” ortaya çıktı. Bunun anlamı sermayenin değersizleşme riskiyle karşı karşıya gelmesidir... İşte *finanslaşma ve spekülasyon* bu duruma bir çözüm olarak peydahlandı. Bu, *parayla para kazanma* çılgınlığıydı ama ‘bilimsel’ söylem başka dili konuşuyordu...

Krizin genelleştiği ve tüm ekonomileri etkisi altına aldığı 1974-75 sonrasında sermaye lehine yapılanlar, kâr oranlarını restore etmeyi başarsa da, bunu ekonominin temelini aşındırma pahasına gerçekleştirebildi. Peşi sıra gelen bir dizi finansal krizin ardından, 2007’de sistemin sürdürülebilir olmadığı ABD’deki *subprime* kriziyle gözler önüne serildi. Kapitalist devletler sermayenin imdadına yetişti, kamu kaynakları oligopollere [büyük sermaye gruplarına] transfer edildi ve edilmeye devam ediyor...

Söz Konusu Olan Sadece Finansal-Ekonomik Kriz Değil

4. Artık kapitalizmin derinleşen krizi, bildik ekonomik krizden ibaret değil, sadece sermayenin dar anlamda kendini *yeniden üretmekte zorlanmasıyla* ilgili bir durum da söz konusu değil. Kriz sadece ekonomik veçheyle sınırlı olsaydı, kapitalizmin öncekiler gibi bu son krizin de üstesinden gelebileceği söylenebilirdi. Lâkin kriz toplumsal yaşamın tüm veçhelerini kapsar hâle gelmiş durumda... Sadece finansal-ekonomik kriz değil, aynı zamanda ekolojik kriz, iklim krizi, enerji krizi, gıda maddeleri [beslenme] krizi, insan ilişkileri krizi, politik kriz, kent krizi, eğitim krizi, aile krizi, vb... Velhasıl “krizler”, insan ve toplum yaşamının tüm veçhelerini kapsar duru-

ma gelmiş bulunuyor... Netice itibariyle bir *uygarlık krizi* ki, uygarlık krizi söz konusu olduğunda, geçerli durumu tanımlamak, adlandırmak için uygun kavram veya kelime de artık *kriz* değil, *dekadans* olabilir. Bilindiği gibi latince *cadere*'den türetilmiş bir kavram olan *décadence*, **çöküş başlangıcı** anlamındadır. Ekseri Roma İmparatorluğunun uzun zamana yayılmış çöküşüne gönderme yapılıyor. Eğer hastalık bünyenin tamamını sarmışsa, o durumu anlatmak için *kriz* kelimesi artık yeterli değildir. Zira kriz, genellikle normal durumdan bir sapma, arizî, ekseri geçici ve beklenmedik bir durumu ifade eder. Geçerli denge durumundan bir sapmayı ifade eder ve krizin sonunda eski duruma dönüş imkân dahilindedir. Ortaya çıkan yeni durum *décadence* kelimesiyle ifade edildiğindeyse, artık onu eski haline [normal hale] döndürmenin mümkün olmadığı bir durumdan söz ediliyor demektir... Biyolojiden bir metafor yapmak istersek, bunama haline gönderme yapabiliriz. Bunama bir çöküş başlangıcıdır ve geri dönüşü yoktur. Süreç hafifletilebilir, belki belirli sınırlar içinde yavaşlatılabilir ama asla geri döndürülemez... Zira söz konusu olan *zamana yayılmış bir çöküştür*... Şimdilerde burjuva uygarlığının içine sürüklendiği durumdan çıkış artık mümkün değil. Zira burjuva uygarlığının kendi çelişkilerini aşma yeteneği yok, üstelik insanlığa teklif edeceği bir şey de yok... Zaten uygarlıkların kendi iç çelişkileri sonucu tarih sahnesinden silindikleri bilinen bir gerçektir [Arnold J. Toynbee].

Elbette bunu söylemek ölümün *an meselesi* olduğunu söylemek değildir. Toplum yaşamı insan yaşamından daha uzundur. Söylemek istediğimiz şu: artık geri dönüşü olmayan bir yola girilmiştir ve bir belirsizlik durumu söz konusudur. Kesin olan çöküş olmakla birlikte, sürecin nasıl seyredeceği, egemenler cephesiyle, egemenlik altındakilerin, *yeryüzünün efendileriyle yeryüzünün lânetlilerinin* bu durum karşısında alacakları tavra bağlı olacaktır. Bu süreçten zarar görenler, yaşamı savunmakta ve kurtarmakta çıkarı olanlar, durumun bilincinde olsalar, bilinçli ve örgütlü olsalar, alternatif bir toplum perspektifine sahip olsalardı, *dekadans* durumu aşılabılır, araç

ve rotası vakitlice değiştirilebilirdi. Zaten *dekadans* tam da bu durumun yokluğunu ifade ediyor. Yeryüzünün efendilerinin, burjuva aristokrasilerinin dayattığı çürümekte olan düzeni aşma iradesinin yokluğu veya yetersizliği, dekadansın varlık nedenini oluşturuyor. Ne yazık ki, *gönüllü kölelik durumu* şimdilik aşılmış değil. İnsanlar hâlâ çürüyen ve çürüten burjuva uygarlığı dahilinde durumlarının iyileşeceğini sanıyor. Hiç değilse öyle düşünenler çoğunlukta... Oysa, acele etmeyi gerektiren bir durum söz konusu... Eğer geç kalınırsa, ekolojik dengenin daha da bozulması kaçınılmaz ki, bunun anlamı canlı yaşamın temelinin hızla aşınmasıdır. Zaten kritik eşik aşıp-aşılmadığı tartışmalı ama henüz aşılmamış bile olsa, bu yolun sonunda aşılması mukadder... Bu kadarını yapan neden sonunu getirmesin?

İki Seçenekten Biri...

5. İnsanlığın ve uygarlığın ulaştığı ‘kritik eşik’ ortadayken, ufukta sadece iki seçenek görünüyor: Birincisi, bu günkü eğilimlerin ve süreçlerin devam etmesidir ki, maalesef şimdilik hakim eğilim bu yönde. Bunun sonucu, başta ekolojik yıkım ve sosyal kötülükler olmak üzere, her türden krizin derinleşmesi, müzminleşmesi olabilir. Zira sistemin kendi yarattığı sorunları çözme, krizleri aşma yeteneği yok. Üretimin yönü, tüketim alışkanlığı, yaşama tarzı, doğaya ve insana bakışın radikal olarak değişmediği koşullarda, aracın beklenmedik, tehlikeli bir rotaya girmesi kaçınılmazdır. Bu da bu gün tahayyül etmekte bile zorlanacağımız XXI. yüzyıl faşizmleri, her türden otoriter rejimler, sıkı yönetimin sıradanlaşması, emekçi sınıflara yönelik katliamların, kısımların ve şiddetin derinleşmesiyle sonuçlanabilir. Elbette daha kötüsü de ihtimal dışı değildir. Zira, kitle imha silahları çoktan insanlığı ve uygarlığı yok edecek büyüklüğe ulaşmış bulunuyor. Velhasıl, insanlık ve uygarlık kitle imha silahlarının [nükleer kazalar, nükleer savaş riski başta olmak üzere], son dönemde sayıları ve yoğunluğu artan ekolojik felâketlerin, sorun

çözme yeteneğinden yoksun rejimlerin girdabında koyu bir barbarlığa sürüklenebilir...

İkinci seçenek, sistemin krizini bir şansa ve olanağa dönüştürmekte çıkarı olan geniş emekçi kitlelerin, *yeryüzünün lânetlilerinin* sürecin yönünü değiştirmek üzere sahneye çıkmasıdır. Başka türlü söylersek, sosyal-politik-ideolojik mücadelelerin iflas etmiş geçerli paradigmanın dışında alternatif bir uygarlık projesi ortaya koymasıdır... Eğer bu başarlırsa - ki, imkân dahilindedir- kapitalist olmayan, eşitliği, özgürlüğü, kardeşliği, dayanışmayı, doğaya saygıyı, bölüşme ve paylaşma bilincini esas alan, kavramın jenerik anlamında komünist bir toplum düzenine giden yol aralanabilir. Elbette bu, bugünden yarına gerçekleşecek bir şey değildir. Ancak uzun bir geçiş döneminden söz edilebilir. Uygarlık krizi derinleştikçe, bu süreçten zarar görenlerin duruma müdahale şansı ve yeteneği de artabilir ama müdahalenin vakitlice yapılması da büyük öneme sahip olmak kaydıyla... Solun şimdilik bir alternatif toplum ve uygarlık projesi olmasa da, dünyanın her yerindeki sisteme yönelik tepkiler, itirazlar, isyanlar, ayaklanmalar, devrimler... alternatifin oluşması yönündeki arayışlara bir temel oluşturuyor diyebiliriz. Geçiş döneminin başlangıcında özgürlükler alanını genişletmek ve özgürlüğü bir retorik olmaktan çıkarmak, bu amaçla yeni yöntemler ve araçlar keşfetmek, sosyal eşitlik ilkesini bir *olmazsa olmaz* durumuna getirmek, dayanışmayı ete-kemiğe büründürmek, insan-merkezli [antropocentrist] olmayan bir bilinç oluşturmak, hiyerarşik olmayan, demokratik işleyişi esas alan yatay örgütlenme modelleri geliştirmek, demokrasiyi içselleştirmek, burjuva uygarlığının unutturduğu doğada yaşadığımızı hatırlamak ve gereğini yapmak, *uzun geçiş* için iyi bir başlangıç olabilir... Tabii inandırıcı, uygulanabilir, güven veren projelerle insanların karşısına çıkmak gerekiyor. Aksi halde solun ekseri yaptığı gibi “*biz gelirsek işler yoluna girer*” aymazlığının bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Dönüştürücü kapasitenin sürekli yenilenmesi gerekir. Bu da ancak pratik mücadele sayesinde kazanılabilir. Tabii politika yapmanın yeni araç ve yöntemlerinin de keş-

fedilmesi şartıyla... İtibar edilmemesi gereken bir şey de, geleneksel solun tüm sorunların çözümünü iktidarın ele geçirilmesi *anına erteleme aymazlığıdır*. Değiştirme ve dönüştürme, yeniyi yaratma, belirli sınırlar içinde kapitalist düzen dahilinde de pekâlâ mümkündür. *Eskinin* içinde *yeniyi* yaratmaya gerçekten bir engel var mı? Bu da, kapitalizmden çıkışın bu günden başlatılmasının mümkün ve gerekli olması demektir...

İşte Size Bir Örnek...

6. Şimdilerde insanlık, sürekli olarak derinleşen, çeşitlenen ve birbirlerini azdıran bir krizler sarmalına hapsolmuş durumda. Gıda krizi bunların özel bir öneme sahip olanı, zira insan yaşamını doğrudan angaje ediyor. Neoliberal küreselleşme çağında insan haklarından çok söz ediliyor. Beslenme, karnını doyurma hakkı insan haklarına dahil değil mi? Görünen o ki, bu bir temel hak sayılmıyor... Aksi halde her beş saniyede on yaşın altında bir çocuk açlıktan ölmezdi... Bir milyar insan da açıkça açlık sınırında yaşamazdı... Öyleyse neden insanlar açlıktan ölüyor? Yeteri kadar yiyecek maddesi üretilmediği için mi? Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü [FAO], dünya tarımının 12 milyar insanı besleyebileceğini ileri sürüyor. Ve dünyada her 7 kişiden biri açlıkla cebelleşiyor! Neden? Nedeni çok açık, emperyalist ülkeler *tarımsal dumping* uygulayarak, dünyanın geri kalanındaki [*Güneydeki*] tarımsal temeli çökertiyorlar. Bu ülkeler geçtiğimiz yıl kendi tarımlarına [üretim ve ihracat aşamasında] tam 345 milyar dolar sübvansiyon yaptılar. Bu sübvansiyonlu tarım ürünleri [besin maddeleri] Afrika'da ya da başka bir *Güney* ülkesinde nasıl bir manzara ortaya çıkarıyor? Bu Avrupa-Amerika kökenli besin maddelerinin yerli üretim maliyetlerinin üçtü biri fiyattan satılması demektir. Yerli tarım bu saldırı karşısında varlığını sürdürebilir mi? Afrika'daki açlığın birinci nedeni bu. İkincisi, sanki doğrudan kolonyalizm dönemine geri dönülmüş gibi, Afrika toprakları çokuluslu tekeller, oligopoller ve Güney Kore gibi devletler tarafın-

dan ya satın alınıyor ya da 99 yıllığına kiralanıyor ve insanlar topraklarından kovuluyor... Geçen yıl 41 milyon hektar verimli toprağın satıldığı veya kiralandığı söyleniyor... Aç ve çaresiz insanlar can havliyle *Kuzey*'e geçmeye tevessül ettiklerinde karşılarında silahlı güçleri, askerleri, polisleri buluyorlar... Topraklarından kovulan bu insanların "barınabileceği" yegane yer kentlerin gecekondu bölgeleri. Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin borçları 2009 yılı sonunda 2100 milyar dolardı ve ihracattan sağladıkları gelirin nerdeyse tamamı faiz ödemelerine gitti... Tunus'ta devrim öncesinde ekmek fiyatı üç kat artmıştı... Gıda maddeleri fiyatlarının yükselmesinin gerisinde sadece büyük hububat üreticisi ülkelerde [Rusya, Avusturalya] meydana gelen kuraklık yoktu. Bu nedenlerden biriydi sadece ve asıl neden de değildi. Asıl iki neden, gıda maddeleri üzerinde sürdürülen spekülasyon ve biyo-yakıt [agrokarburants] üretimiydi. Spekülatörler finansal kriz günlerinde gıda fiyatlarını %37 oranında yükselttiler. Geçen yıl sadece Amerikalılar 144 milyon ton mısırdan ve bir kaç yüz milyon ton buğdaydan biyo-dizel ve biyo- etanol ürettirler. 2010 yılında ABD'de hububat üretiminin %35'i biyo-yakıt üretmek için kullanıldı ki, dünya hububat üretiminin %14'üne eşit... Bu, gıda maddesini yakmaktan başka nedir? Eğer bunlar her 5 saniyede bir çocuğun açlıktan öldüğü, her 7 kişiden biri açlığa mahkûm edildiği bir dünyada yapılıyorsa, hangi insan haklarından söz ediliyordu?

Gıda maddeleri mülk sahibi sınıfların elinde bir meta, bir kâr ve spekülasyon aracı olmaya devam ettikçe, sermayenin çıkarı insanların temel ihtiyaçlarının tatmin edilmesinden ve yaşamdan daha önemli sayıldıkça, açların sayısının artmasıyla, egemen sınıfların sürdürülebilir kalkınma ve demokrasi söylemi birlikte varolmaya devam edecektir...

7. Kapitalizm, iki eğilime göre işliyor: Birincisi, mülk sahibi sınıflarla mülksüzleştirilmiş sınıflar arasındaki farkı her seferinde daha çok büyütüyor, derinleştiriyor; İkincisi, sermaye sınıfı içinde de rantıye sermayesinin, finans sermayesinin el koyduğu kaynağı büyütüyor. Bunun anlamı, sistemin 'denge durumundan' uzaklaş-

ması, başka türlü ifade edersek, krizin kaçınılmaz olmasıdır. Mülkiyet sorun edilmeden, öyle bir sorun yokmuş gibi yapılarak, üzerinden atlayarak olup-bitenleri kavramak mümkün değildir. Geçerli düşünce sisteminde mülkiyet bir tabudur, dolayısıyla ‘yasaklanmış, korunmuş’ alandaki bir şeydir. Bu da mülkiyet kavramının bulanıklaştırılmasıyla sağlanıyor. Sırtımdaki ceket, üzerinde oturduğum sandalye, cebinizdeki çakı, bir çiftçinin küçük toprağı, bir çift öküzü veya traktörü, kap-kacakla... bir çok devletin sahip olduğundan daha çok servete sahip olan bir kapitalistin sahip olduğu üretim araçları sanki aynı şeymiş gibi bir *algı* yaratılmış durumda... Oysa, yaşam için gerekli olan şeyler mülkiyet tanımına dahil edilemez. Mülkiyet *başkasının emeğinin ürününe el koymaya, sömürüye imkân veren araçlara sahip olmaktır...* Mülkiyetin kutsandığı, üstelik bir tabu mertebesine yükseltildiği bir dünyada, insan haklarından, demokrasiden, özgürlükten söz etmek insanlarla alay etmek değil midir? Sosyal eşitliğin olmadığı yerde adaletten söz etmek tam bir ikiyeüzlülük değil midir? Deniyor ki, senin özgürlüğün, benim özgürlüğümün bittiği yerde başlar! Üçyüz bin dönüm verimli toprağına sahip olanın özgürlüğü nerede başlar nerede biter, üçyüz metre kare toprağı olanın özgürlüğü nerede başlar nerede biter? Dünyanın en zengin ‘işbitirici’ kapitalisti Meksikalı Carlos Slim Helu’nun 74 milyar dolarlık serveti var. İyi de sadece 74 doları olanın özgürlüğü nerede başlayıp nerede bitiyor dersiniz? Zenginlik demek aynı zamanda güç ve iktidar demektir ve mülkiyetin sorun edilmediği yerde, bir dizi insânî ilkeyi dillendirmek ikiyeüzlülükten başka bir şey değildir, dolayısıyla bir kıymet-i harbiyesi de yoktur... Demek ki, işe, şeyleri adlarıyla çağırarak ve şeylere dair gerçeği söyleyerek başlamamız gerekiyor...

NEDEN KAPİTALİZMDE AHLÂK İSTİSNA, AHLÂKSIZLIK KURALDIR?

Şeyleri adıyla çağırmamak bir yalan söyleme yöntemidir. Kapitalizm denmiyor da ‘ekonomi’ veya ‘piyasa ekonomisi’ deniyor. Dolayısıyla söze yalanla başlanıyor. Eğer kapitalizm denirse, sömürü, yağma, talan, kolonyalizm ve emperyalizm, ekolojik yıkım gibi kelimelerin ve kavramların imâ edilme riski vardır. Dolayısıyla işin tadını kaçırmanın âlemi yok. Böylece kapitalizm denilen musîbetin *insanlığın normal hali* olarak görülmesi, öyle algılanması amaçlanıyor... Oysa kapitalizm netâmeli, tehlikeli bir sapmadır ve *insanlığın normal hali* değildir. Macar iktisatçı/antropolog, *Büyük Dönüşüm* adlı ünlü eserin yazarı Karl Polanyi, kapitalizmin *insanlığın normal hâli* olmadığını, yıkıcı/tehlikeli bir sapma olduğunu şöyle ifade ediyordu: “*Ama hiç bir toplum, insânî ve doğal özü ile iş düzenini bu şeytanî dişlilerin hasarından korumadan, çok kısa bir süre için bile böylesine ham hayallerden oluşan bir sistemin etkilerine dayanamazdı*” Dayanamadığı ortada değil mi? Karl Marks, Karl Polanyi’dan yüz yıl kadar önce, *Felsefenin Sefaleti* adlı ünlü eserinde, kapitalist sistemin manzarasını şöyle resmediyordu: “*En sonunda, insanın ayrılmaz parçası olan her şeyin alış-veriş ve pazarlık konusu olduğu zaman gelip çattı. Bu, o zamana kadar el değiştiren fakat ticaret konusu olmayan, erdem, duygu, kanaat, bilgi ve bilinç gibi şeylerin de ticaret konusu olduğu bir zamandır. Tek kelimeyle her şey ticaret konusu oldu. Bu, genel kokuşma ve evrensel ölçekli alış-veriş dönemidir. Eğer ekonomik terimlerle ifade etmek gerekirse, bu, maddi olsun manevî olsun, her şeyin gerçek değerinin saptanması için pazara getirildiği bir zamandır.*”

Hâlâ alınıp-satılmayan bir şey kaldı mı? Para, silah, uyuşturucu, kadın, çocuk, su hava, insan vücudunu oluşturan tüm organlar,

sanat eserleri, eğitim/sağlık/iletişim hizmetleri... Peki, neden böyle oldu, oluyor? Eğer bir toplumsal düzende, doğa, toprak, su ve insan emeği, meta kategorisine indirgenmişse, her şeyin metalaşması, paralı hale gelmesi, soysuzlaşması, çürümesi neden şaşırtıcı olsun? Bir yanda canlı yaşamı yok eden kör gidiş hızla yol alıyor, öte yanda bu kepezelik, ilerleme, modernleşme, çağdaşlaşma, “muasır medeniyeti yakalama”, ‘kalkınma’ sayılıp matah bir şey olarak sunuluyor...

Kapitalizm her ikisi de yıkıcı, birbirlerini karşılıklı olarak yeniden üreten, besleyen ve azdıran iki temel dinamik üzerinde yol alıyor: 1. Sınırsız büyüme/genişleme/ yayılma ve 2. Yıkıcı veya ‘çılgın’ rekabet. Her ikisi de tahripkâr bu iki temel eğilim, artık *sınırsız* diye bir şeyin de olmaması demektir. Oysa ahlâk sınır demektir, gerektiğinde potansiyel olarak yapılabilir olanı yapmamak, ondan sakınmak, kendini sınırlamak demektir. Sınırlama yoksa ‘sorumluluk’ kaygısı yoksa ahlâk da yoktur. Durum böyledir ama yıkıcı rekabet de sınırsız [üssel] büyüme, hâkim ideoloji tarafından ve onun yapıcı unsurlarından biri olan *iktisat bilimi* denilen tarafından sadece olumlanmıyor, aynı zamanda yüceltiliyor. Eğer her hâlükârda kazanmak, mutlaka kazanmak kuralı ve birinin kazanması da diğerinin kaybetmesiyle mümkünse [zira kapitalizm geçerliyen başka türlü olması mümkün değildir], birinin durumunun iyileşmesi ötekinin durumunu kötüleştirmeden mümkün değilse, birinin “kalkınması” ötekinin yoksulluk ve sefalet ortamına itilmesi pahasına gerçekleşiyorsa, azınlığı zenginleştirmenin yolu çoğunluğun mülksüzleştirilmesinden/ yoksullaştırılmasından geçiyorsa ve bu kadarı da insânî değerlerin aşınması, doğal çevre tahribatı ve canlı yaşamın yok olması- ölümü - pahasına gerçekleşiyorsa, bu *makbûl* ve *sürdürülebilir* bir durum mudur? Mâkûl bir şey midir? Velhasıl, arzulanabilir bir şey sayılacak mıdır?

Öyleyse bu tersliğin gerisinde ne var? Bu durumun gerisinde tüm sapmalara kaynaklık eden *asıl sapma* var ki, kapitalist sistemde ekonomi toplumun hizmetinde değil, tam tersine toplum ekonominin hizmetindedir. Oysa ekonominin sadece bir *araç* olması gere-

kirdi. Mâlûm, *araç bir anlam taşıyıcısı* değildir. Araç, amaca tâbî olmak, onun hizmetinde olmak durumundadır. Şimdilerde devasa güç odakları haline gelmiş dev şirketlerin [oligopoller densin] insanlığın kaderini belirler duruma gelmesi, söz konusu tersliğin bir sonucudur. O kadar ki, söz konusu şirketler, teker teker insanları, ‘bilim erbabını’, siyasi partileri, sendikaları, siyasetçileri, demokrasi oyununun figüranları siyasî partileri, “sivil toplum örgütü” denilenleri, medyayı [aslında medya şimdilerde sermayenin hizmetinde değil, bizzat kendisi...], orduyu, polisi... Velhasıl her şeyi satın alabilir, manipüle edebilir durumda... Böyle bir dünya hâlâ ahlâktan, ‘etik değerlerden’ söz etmek ne anlama gelebilir?

Böyle bir sistemde, kazanmak, her seferinde daha çok kazanmak için ‘her şeyin mubah’ sayıldığı koşullarda, etik değerlere hâlâ yer var mıdır? Eğer bireysel zenginlik yaşamın yegâne ereği sayılırsa, çok ve çabuk kazanmak yüceltilirse ve birinin [azınlığın] durumunun ‘iyileşmesi’ ötekilerin [çoğunluğun] durumunu kötüleştirmeden mümkün olmuyorsa, orada geçerli ahlâk ancak *iş bitiricilik* ahlâkı olabilir ki, doğrusu *iş bitiricilik ahlâksızlığıdır*. Mâlûm: birilerinin iş bitirmesi, *başkalarının işinin bitirilmesini* varsayar. Dolayısıyla liberal aydınların, burjuva ideologlarının yücelttikleri başarı öyküleri, *işi bitirilen çoğunluk* aleyhine ve doğanın tahribi pahasına mümkün oluyor. Çelişik bir durum söz konusu: sistem bir yanda çok kazanmayı, ne pahasına olursa olsun kazanmayı bir marifet olarak sunuyor, hırsızlığı, ahlaksızlığı, yağma ve talanı yüceltiyor, sonra da *yolsuzlukla mücadele* amacıyla kanunlar çıkarıyor, kurumlar oluşturuyor... Sözde etik kurallar vaz ediyor... Dünya Bankası bundan bir kaç yıl önce rüşvet ve yolsuzluğun portesinin 100 milyar dolara dayandığı haberini veriyordu... Elbette sorun göze görünenle, 100 milyar dolarla da sınırlı değil, yolsuzluk ve rüşvetin neden olduğu ekonomik, ekolojik, sosyal kötüleşmeleri ve insan sağlığına verilen zararları da dikkate almak gerekir. Nasıl iş bitiricilik iki tarafı varsayarsa: *işi bitiren* ve *işi bitirilen*, velhasıl *yolsuzluk* ve ahlaksızlık da iki tarafı varsayar. Rüşveti veren de alan da bir ahlâksızlık ‘du-

rumunun' taraflarıdır. Tabii yapılan yolsuzluğun ve ahlâksızlığının faturası her zaman yoksullara ve doğaya çıkmak kaydıyla...

Bir kadın komşumuz oğlunun “beceriksizliğinden, pısrıklığından, iş bilmezliğinden” yakınıyordu. Onunla birlikte memuriyete başlayan arkadaşlarının kışlık, yazlık ev ve araba sahibi oldukları halde, oğlunun hâlâ kirada oturduğundan şikâyet ediyordu. “Öyleyse oğlunuz müsrif, kazandığını ölçüsüz harcıyor olmalı” dediğimde, biraz şaşkın ve tedirgin, ‘yok yok hocam, oğlum müsrif değildir, hiç bir aşırılığı yoktur’ cevabını vermişti. Aslında kadın besbelli ki, oğlunun *iş bitiricilik* kategorisi dışında kalmasından şikâyet ediyordu... İş bitiriciliğin *kural*, ahlâklı- sorumlu-ölçülü-duyarlı davranmanın *istisna* haline geldiği yerde, skandallar [ahlâk dışı, utanç verici durumlar] da artık istisna değil kuraldır ama egemen söylem sanki öyle değilmiş gibi yapıyor... Ortaya çıkan her skandal sanki istisna imiş gibi sunuluyor. Ve etkili/yetkili şahsiyetler, *yolsuzluğun üzerine gireceklerini, gereğinin yapılacağını...* söylüyorlar ve skandallar her seferinde daha büyük boyutlarda daha sık ortaya çıkmaya devam ediyor. Aslında yüzeye çıkan skandallar aysbergin sadece göze görünen küçük bir kısmı... Zira asıl skandal bizzat çürümüş/kokuşmuş/soysuzlaşmış burjuva düzeninin kendisi... Durum böyle ama şimdilik kitleleri aldatmayı/oyalamayı başarıyorlar... Eğer kazanmak, ne pahasına olursa olsun kazanmak kural haline gelmişse, zenginlik de maddi zenginlikten [daha fazla şeye sahip olmak] ibaret sayılıyorsa, öğretmenin öğrencisini bir kazanç aracı olarak görmesi artık ‘olağan’ bir şeydir. Öğrencisine yeterli ilgiyi göstermez, öğretmesi gerekeni öğretmez, düşük not verip, “başarısız” sayar ve ona derste öğretmediğini ‘özel derste’ veya ‘özel dershanede öğretmeyi yeğler. Tıp profesörü, insan sağlığını iyileştirecek araştırmalar için laboratuara kapanmak yerine daha çok ‘kazanmak’ için ne gerekiyorsa yapar, Futbolcu ve hakem daha fazla ‘kazanmak’ için şike operasyonuna dahil olur, Avukat karşı taraf daha çok teklif edince ‘akıllı davranmayı’ yeğler, hakim kararı verirken sadece ‘vicdanının sesini’ değil, başka sesleri dinlemeyi daha ‘uygun’ bulur, üniversite

üyesi, bütün bir yıl boyunca öğretmediğini ‘yaz okulunda’ 5-6 haftada öğretir, verdiği derslerin saatini akşama, değilse geç saatlere kaydırmayı yeğler ki ‘kazancı artsın’ bakanlığın ilgili büyük/küçük memuru ihaleyi en çok “komisyon” verene “lâyık görür”, belediye başkanı imar planında değişiklik yaparak hızla “kalkınır...” İş bitirici müteahhit de işi ‘iyi bitirmenin’ bir gereği olarak, demirden, çimento’dan, mümkün olan her şeyden ve tabii en çok da işçinin emeğinden çalmayı yeğler... Ve inşa ettiği evler çöktüğünde ve insanlar öldüğünde bunun bir ‘takdir-i ilâhî’ olduğu söylenir... Böylesi ahlâk yoksunu bir ortamda yolsuzluğu tahkik etsin diye gönderilen müfettiş için iki şık söz konusudur: yolsuzluğun üstüne gidip, suçluların cezalandırılmalarını sağlamak, bu durumda bir “trafik kazasına” uğramayı, değilse “faili meçhul” bir şekilde ortadan kaybolma riskini, mafyanın gazabına uğrama ihtimalini göze alması gerekecektir, ya da *iş bitiriciler* kervanına katılıp ‘akıllı’ ‘gerçekçi’ olma yolunu seçecektir... Bir skandalı diğeri izlerken ve skandallar artık kural haline gelmişken, pis kokular her yeri sarmışken, hâlâ “çürük elmalardan” söz ediliyor olması rahatsız edici değil mi? Çuvaldaki elmaların çürükleri istisna ve ayıklanabilir durumda mıdır? Elbette her zaman ve her koşulda istisnalar vardır ama bilindiği gibi, *istisnalar kuralı doğrulamak içindir* denmiştir...

Kumar dememek için ‘şans oyunu’ deniyor... Aslında portesi on milyarlarca dolar olan bir kumar değil mi söz konusu olan? Doğrusu milli piyango değil, milli kumar olması gerekir. Toto, loto, şans topu, bahis, iddaa, kazı-kazan, at yarışları, paralı yarışma programları, vb. devasa bir kumar sektörüdür. Ahlâkî en çok ve en hızlı erozyona uğratan pis bir sektördür. Çalışmadan, bir emek harcamadan da ‘kazanılabildiği’ bilincinin yerleşmesini sağlıyor. Aslında genel bir çerçevede bu ‘oyunlar’ oyuna dahil olan emekçi halk kitleleri için bir tür ek vergi demektir... Amaç birilerini ‘ütmek’ olsa da, asıl tahribat ahlâkî erozyonla ilgilidir. Slogan şöyle: “Pekâlâ siz de kazanabilirsiniz! Neden olmasın”? Siz küçük hırsızların ayıplandığına, kötülendiğine, lânetlendiğine bakmayın, sistem büyük hırsızları

görünmez kılmak için onları cezalandırıyor. Zira büyük hırsızların daha çok çalabilmesi için küçüklerin engellenmesi gerekiyor. Siz hiç mahpusanelerde ‘büyük hırsız’ gördünüz mü? Oysa mahpusaneler her zaman küçük hırsızlarla doludur. Büyük hırsızlar ancak istisna olarak orada bulunurlar... Fakat büyük hırsızların ‘en büyük hayırsever, yoksul dostu’ olarak sunulması da burjuva uygarlığının bir ironisidir. Çaldıklarının çok küçük bir kısmını hayır işlerine harcarlar, hayırseverliğin timsali olarak cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanların elinden ödül alırlar... Elbette toplumsal ahlâkın hızla aşınmasında reklamların da çok önemli bir dahli söz konusu. Reklamlar daha çok satmanın [daha çok üretmenin de tabii], daha çok tüketmenin, daha çok yok etmenin ve kirletmenin hizmetinde. En çok kirletilen de bizzat insanların kendisi olmak kaydıyla... Reklamlar insanları alıklaştırıyor, bönleştiriyor, ahmaklaştırıyor, onları bir çeşit tüketen robotlara dönüştürüyor, düşünme, ‘bağımsız karar verme’ yeteneklerini dumura uğratiyor...

Metalaşma, paralılaştırma, çürüme sürecinin hızlandığı, derinleştiği, her şeyi kapsar hale geldiği neoliberal küreselleşme çağında, sanatın, bir bütün olarak estetik etkinliğin de bu sürecin dışında kalması mümkün değildir. Zaten gerçek anlamda estetik yaratıcılığın, metalaşma/paralılaştırma mantığıyla uyuşması mümkün değildir. Sanatçının kendi etiğine ve varlık nedenine yabancılaştırmadan, kendi misyonuna ihanet etmeden kapitalizmin dayattığı *hıza* uyum sağlaması kolay değildir. Kaldı ki ve unutmamak gerekir ki, kapitalizmle estetik etkinliğin uyuşmamasının bir nedeni de sanatın kaliteyi [niteliği] esas alması, kapitalizm için ise nicelliğin kural olmasıdır.

Kapitalizm doğası ve temel eğilimlerinin ve dinamiklerinin zorunlu bir sonucu olarak, kendine özgü bir ahlâka sahip olamazdı ama geçmiş uygarlıklardan miras kalanı aşındırabilirdi. İnsan emeğinden başlayarak her şeyi metalaştıran, ticarileştiren, alınıp-satılan nesnelere dönüştüren, insanı üreten ve tüketen bir araca bir tür ‘makineye’ indirgeyen, maddi zenginliği yaşamın biricik ereği mertebesine çıkaran, bencilliği, egoizmi ve gücü yücelten, parayı tam

bir tapınma aracına dönüştüren, *iş bitiriciliğin* kural olduğu burjuva uygarlığının bir ahlâkı olabilir mi? Böyle bir toplumsal düzen, sözünü ettiğimiz tüm diğer olumsuzluklar ve kötülülükler bir yana, *iyiyle kötü, doğruyla yanlış, gerçek yalan* ayrımını da yok ediyor. Değer ölçüsü sahneden çekiliyor, nîrengi noktası [point de repère] yok oluyor... İnsanın bunca değersizleştiği, anlam kaybının artık kural haline geldiği bir toplum düzeni *sürdürülebilir mi?* Ya da daha ne zamana kadar?

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUHTELİF

NÜKLEER SANTRALLERE DAİR GERÇEĞİ SÖYLEMEK...

Joponya’da deprem ve tusinaminin tetiklediği nükleer kaza, nükleer enerji sorununu tartışma gündemine getirse de, tartışmanın uygun bir zeminde yürütüldüğünü söylemek mümkün değil. Elbette böyle bir durumun altmışaltı yıldır Hiroşima ve Nagazaki’ye atılan atom bombasının feci sonuçlarını hâlâ yaşamaya devam eden Japonya’da ortaya çıkması da üzerinde düşünmeyi gerektiriyor. Atom bombasından muzdarip Japonya, atom santrallerine mecbur muydu? Başka seçenek yok muydu? Deprem ve tusinami felâketi ama nükleer reaktörlerdeki patlama felâket değil, bir insan hatasıydı ve asıl hata da nükleer santrallerin kurulmasıydı... Her zaman olduğu gibi yetkililer ve medya durumun vehametini gizlemek için ne gerekiyorsa yaptılar, yapıyorlar. Her zaman olduğu gibi **gerçek**, Japon halkından ve dünya kamuoyundan saklandı. Aksi halde dünya borsalarında büyük bir panik yaşanabilir, ‘ileri teknoloji saplantısı’ dolayısıyla kapitalizm tartışma gündemine gelebilir, küresel oligarşinin durumunu sarsacak ‘sevimsiz bir durum’ ortaya çıkabilirdi... Dünya Sağlık Örgütü’ de [WHO], *misyonuna* uygun davrandı, gerçeği söylemek yerine ‘**rahatlatıcı**’ açıklamalar yapmayı tercih etti: “Eldeki veriler göz önüne alındığında, Japonya’da radyoaktivite düzeyinin kamu sağlığı için önemli bir risk oluşturmadığını” söyledi. Daha geçen yıl aynı Dünya Sağlık Örgütü ‘Domuz Gribi’ nin [Influenza- H1,N1] insanlık için büyük bir felâket olduğunu ilân etmemiş miydi? Elbette ilân ederdi çünkü çokuluslu ilaç firmalarının çıkarı öyle bir açıklamayı gerektiriyordu...

Japonyadaki nükleer kazanın tam da Türkiye’de Akkuyu ve Sinop’a nükleer santral kurulması için son hazırlıkların yapıldığı günlere rastlaması da tuhaf ama yine de iyi bir tesadüf olabilirdi. Lâkin

durumun pek de öyle olmadığı anlaşıyor. Hükümet cephesi nükleer santrallerin gerekliliği ve yararı konusunda kendinden son derecede emin ve kararlı. Japonya’da, Rusya’da, ABD’de ve başka yerlerde ortaya çıkan ve sayıları yüzlerle ifade edilen ‘kazaların’ ilerleme, kalkınma, ‘muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak için’ ödenmesi gereken bedel olduğunu” söylüyorlar. Muhalefet cephesinin [CHP] de ilke olarak nükleer santrallere bir itirazı yok. Kimbilir, her halde nükleer santralleri ‘ilericiliğin’, ‘çağdaşlığın’ sembolü olarak görüyorlardır. Kılıçtaroğlu’nun itirazı usul hatası yapıldığına ilişkin. Reaktör kurma işinin ihale açılmadan Ruslara verilmesinden rahatsız... Uzmanlar cephesine gelince, *konunun uzmanlarını* üçe ayırmak mümkündür: Zihinleri ileri teknoloji fetişizmi ve *saplantısı* tarafından kolonize edilmiş, teknik bilimin her sorunun üstesinden geleceğine inancı tam olan ‘samimi bilim ve teknik severler’, bunlar samimiyetle nükleer santrallerin gerekli, yararlı ve hayırlı olduğuna inanıyorlar; İkinci gruba dahil olanlar hem ileri teknoloji hayranı olup hem de *nükleer lobilerlerden* nemâlanan profesörler, doçentler, uzmanlar; Üçüncü bir grup da [ki küçük bir azınlıktır] nükleer santrallerin kurulmasına ilke düzeyinde karşı çıkıyorlar. Üçüncü grubun sesini duyurması çok zor. Zira, nükleer santrallerin ileri teknolojinin [*high-tech* diyorlar] timsâli sayıldığı koşullarda, nükleere karşı çıkmak öncelikle *gericilikle, teknoloji ve bilim düşmanlığıyla* suçlanmayı göze almayı gerektiriyor. Dahası, nükleerin gerisinde oligarşik çıkarlar söz konusu... Üçüncü gruba dahil olanların sesini duyurması zor ama faturanın öncelikle kendilerine çıkması kesin olan yöre halkı ve bir bütün olarak halk çoğunluğu pekâlâ sesini duyurabilir ve duyurmalıdır. Zira sorun uzmanlara, oligarşik çıkarların bir parçası ve aracı durumundaki politikacılara bırakılmayacak kadar önemlidir...

O halde sorun nedir, soru nasıl sorulmalı, nasıl ele alınmalı, velhasıl nasıl bir zemin üzerinde tartışılmalıdır? Başka türlü ifade edersek, nükleere dair *gerçek* nedir? Neden kirliliği, kirleticiliği, yaşamı yok etme istidadı ve potansiyeli, yıkıcılığı, yok ediciliği, maktık-

sızlığı, gereksizliği tartışmasız bir *kesinlik* olan nükleer santraller enerji sorununu çözenin ‘vageçilmez’ aracı olarak sunulabiliyor? Geçtiğimiz yüzyılda ‘ilerleme’, ‘modernleşme’, ‘kalkınma’ adına ölenlerin sayısının, tüm yıkıcı savaşlarda, katliamlarda, jenositlerde ölenlerden daha çok olduğu biliniyor mu? Ne kadar biliniyor ve neden sorun edilmiyor? Eğer nükleer enerjiyi gerektiği gibi tartışıp/anlamak gibi samimi bir niyet taşıyorsanız, önce şu teknoloji meselesine dair bilinç açıklığına ulaşmanız, kapitalizm koşullarında üretilen ‘ileri teknoloji’ hârikalarının neden, ne amaçla, nasıl üretilip, dayatıldığını, öncelikle neyin hizmetinde olduğuna dair bilinç açıklığına ulaşmanız gerekecektir. Kapitalizm koşullarında üretilen teknoloji, insanlar daha kolay üretsiner, rahat etsiner, rahat yaşasınlar diye peydahlanmıyor. Kapitalistler daha çok kâr etsiner diye devreye sokuluyor. Eğer öyleyse ve asıl amaç kapitalistin kârını büyütmekse, başkaca hiç bir kaygı söz konusu değilse, her türlü etik kaygıya yabancılaşmış bir kör gidiş söz konusuysa, oradaki *ileri teknolojinin* geniş emekçi kitlelerin çıkarlarıyla uyuşması mümkün müdür? Yegane amacı kâr ve her seferinde daha çok kâr olan kapitalist üretimin, doğanın kendini yenilemesi gereğiyle uyumlu olması, doğal çevreye zarar vermeden yol alması mümkün müdür? *Kapitalizm* ve *ekoloji* antinomik [zıt anlamlı] iki kavram değil midir? Eğer kapitalizmin insana, topluma ve doğaya zarar vermeden yol alması mümkün değilse, onun ürettiği teknolojinin yüceltilmesi ne anlama geliyor. Böyle bir dünyada teknolojinin ‘tarafsızlığı’ söyleminin reel bir karşılığı olabilir mi?

Teknolojik ilerlemenin, her teknik buluşun ve teknolojinin her çeşidinin mutlaka insanlığın hayrına, toplum çoğunluğunun yararına olduğu düşüncesinden ve saplantısından da kurtulmak gerekiyor. Nitekim her tarihsel dönemde *belirli* bir enerji teknolojisi geçerli oluyor ama söz konusu teknolojinin toplumun tamamı için gerekli ve yararlı olduğunu söylemek mümkün değildir. Kapitalizm koşullarında geçerli enerji teknolojileri, toplum için ‘en uygun’ teknolojiler olmak yerine, egemen sınıfların çıkarıyla ‘en uyumlu’ teknolojiler

olduğunu söylemek mümkündür. Orta Çağda bile su değirmenlerini kontrol altına alan soylular, serflerin rüzgârdan yararlanmalarına ve yel değirmenleri kurmalarına şiddetle karşı çıkıyorlardı... Kullanılan enerjinin egemen olan sınıfların çıkarı açısından en avantajlı olma durumu da, ekseri *tekli enerji politikasının* geçerli olması yönünde bir eğilim ortaya çıkarıyor. Kömürün enerji kaynağı olarak kullanılmaya başlamasıyla, su ve rüzgârdan yararlanma ortadan kalktı, petrol de nerdeyse kömürü unutturmak üzere... Velhasıl fosil yakıtlar [kömür, petrol, doğal gaz] hakim enerji durumuna geldi. Nükleer enerjiye gelince, bu enerji türünün bırakın toplum çoğunluğunun ihtiyacına cevap veren bir enerji türü olmasını, *acilen insanlığın gündeminden çıkarılması gerekiyor*. Bizimki gibi, emperyalist dünya sisteminin çevresinde yer alan ülkelerde geçerli enerji politikaları, ülkenin imkân ve ihtiyaçlarından bağımsız olarak, kapitalist sömürü ve şartlandırmanın, bağımlılığının sonucu olan, dışarıdan ‘uyarılan’, dışarıyı taklit etmeye dayalı enerjilerdir. Türkiye’de zaman zaman daha çok gündeme gelmekle birlikte, yaklaşık yarım yüzyıldır nükleer [atom] santraller kurma niyeti gündemden düşmüyor... Oysa asgari mantık ve muhakeme yeteneğine sahip birini bu enerji türünün gerekliliğine ve yararlılığına inardırmak, iknâ etmek mümkün değildir...

Bir kere nükleer enerji santralleri kurmak demek, dışa bağımlılığın zirvesi demektir, her şey [en azından başlarda personel de dahil olmak üzere] dışardan gelecektir. Fakat nükleer enerjiye karşı olmak için dışa bağımlılık, pahalılık, turizme, sebze ve meyve üretimine, vb. vereceği muhtemel zararları, deprem riskini, vb. ileri sürmek sorunun en önemli yanı değildir. Eğer Akkuyu ve Sinop’a nükleer santral kurulursa, nasıl bir kabusun ortaya çıkacağını düşünmek bile ürperticidir... Bunun anlamı Karadeniz ve Doğu Akdeniz de canlı yaşamın yok edilmesi olabilir. Bunun için Three Miles Island [ABD], Çernobil [Rusya] ve Fukuşima [Japonya] türü büyük kazaların ortaya çıkması da gerekmiyor. Bizzat santralin kurulması ve çalışmaya başlamasıyla insan ve canlı sağlığı, çevre tah-

ribatı bakımındanda geri dönüşü olmayan bir yola girilmiş oluyor. Elbette kazalar da her an mümkün... Kazalar mümkün ama atom santrallerindeki kazalar, trafik kazalarına ‘Aygaz tüpü kazalarına’ pek benzemiyor... Zira sorun kaza ile bitmiyor. Asıl sorun kazadan sonra başlıyor zira, rodyoaktivitenin binlerce, onbinlerce yıl süren olumsuz etkileri söz konusu... Nitekim *plütonyum- 239 çekirdeğinin* yarı ömrünün 20 bin yıl olduğu, *karbon- 14 çekirdeğinin* yarı-öm-rünün de 5 bin yıl olduğu ileri sürülüyor... Yıllar önce *Greenpeace*, Çernobil çevresindeki 900 kilometrelik alanda 10 bin kanser vakası tahmin ediyordu... Türkiye’de özellikle Karadeniz sahil şeridi olmak üzere Çernobilden kaynaklanan kanser vakaları hakkında ne biliyoruz? Neden bilmiyoruz? Gerçek neden toplumdan saklanıyor? Bu arada nükleer enerjinin sınırlı miktardaki doğal kaynağa dayalı bir enerji türü olduğunu da unutmamak gerekir... Nitekim, nükleer enerjinin hammaddesini oluşturan *Uranyum* ve *Toryum* dünyada bir kaç ülkede ve denizlerde sınırlı miktarda bulunuyor... Ne tarafın-dan bakılırsa bakılsın, nükleer enerjinin savunulur bir yanı yoktur. Zaten nükleer enerji başlangıçta insânî kaygılarla da ortaya çıkmış değildi... Askerî amaçlar için, öldürmek ve yok etmek için gündeme gelmişti...

O halde sadede gelebiliriz... Nükleer muhipleri, nükleer santral-lere ihtiyaç olduğunu çünkü Türkiye’nin enerji ihtiyacını fosil yakıt [petrol, doğal gaz, kömür] ve hidrolik santrallerle sağlanamayacağı-nı ileri sürüyorlar. Birinci soru şu olabilir: Neden enerji ihtiyacı hız-la artıyor? Enerji ihtiyacı hızla artıyor zira kapitalist üretim *enerji yutucu* tuhaf bir makine gibi işliyor. Sistem enerji ihtiyacını sürekl-i olarak artırıyor, artırmak zorunda. Kapitalizm [sermaye] sürekli büyümek zorunda, sermayenin her seferinde *genişletilmiş ölçekte* yeniden üretilme zorunluluğu var. Fakat kapitalizm koşullarında *üretimle tüketim, üretimle ihtiyaçların karşılanması gereği arasın-daki bağ kopmuş durumdadır*. Üretimin ihtiyaçları karşılama gere-ğine yabancılaşması, tam bir israf tablosu ortaya çıkıyor. Bir sürü gereksiz, yanlış ve kimi zaman da zararlı şey üretiliyor. Dolayısıyla

kapitalizmden çıkılmadığı sürece, enerji de dahil her şeyin üretimi *üssel* bir şekilde artmak zorundadır. Oysa, doğanın kaynakları sınırlıdır. Eğer her üretim ve her tüketim doğadan bir şeyler alıp [eksiltip], doğaya bir şeyler atmaksa [kirletme], belirli bir eşik aşıldığında *sürdürülemez* bir durumunun ortaya çıkması kaçınılmazdır. Maalesef şimdilerde çoktan *sürdürülemezlik sınırı aşılmış* durumda ki, bu da artık insanlığın aklını başına alması, şu sınırsız üretim ve saçma tüketim *sarmalından* ve saplantısından çıkma zamanının geldiğini haber veriyor. Herkesin bir arabaya ihtiyacı olduğu için mi bunca araba üretiliyor? Bir arabanın üretilmesinin ve yürütülmesinin ne tür ekolojik, sosyal, insâni *maliyeti* olduğu biliniyor ve sorun ediliyor mu? 60 katlı gökdelenler inşa etmek, devasa alış-veriş merkezleri kurmak *gerekli mi*? 20 milyon nüfuslu bir kent demek, akıl almaz bir enerji israfı değil midir? Öyleyse sorun, *nasıl bir enerji politikası gerekiyor* sorusundan önce, *nasıl bir toplumda yaşamak istiyoruz* sorusunu sorup, gerektiği gibi tartışabilmekle ilgilidir... Hem içine sürüklendiğimiz anlamsız üretim/tüketim sarmalını sorun etmemek, hem de enerji sorununa çözüm arıyormuş gibi yapmak, sorunu yanlış bir zeminde ele almak, değilse savsaklamaktır. Bir büyük alış-veriş merkezi [mega-market kompleksi] bir günde kaç köyün ve kasabının bir yılda harcadığı kadar enerji harcıyor? Dişinizi elektrikli diş fırçasıyla fırçalamak, saçınızı elektrikli saç kurutma makinasıyla kurutmak, meyve sıkmak için elektrikli bir alet kullanmak neden gerekli olsun? Elektrik enerjisi kullanmadan kolaylıkla yapılabilen şeylerin bile elektrikli aletlerle yapılması ne menem bir aymazlıktır? Bu dünyada her şeyin bir bedeli, bir karşılığı vardır ve başka türlü olması da asla mümkün değildir... O halde yapılması gereken şey belli: Kapitalizmden çıkılacak ve egemen sınıfların, küresel oligarşinin ihtiyacı olan değil, toplumun gerçekten ihtiyacı olan şeylerin üretimini esas alan bir toplumsal düzen tercihi yapılacak. O zaman, *nasıl daha çok enerji üretebiliriz sorusu değil de, en az enerji kullanarak, doğaya ve insana zarar vermeden nasıl üretebiliriz sorusu* öncelikle sorulabilecektir...

Bu bağlamda bilinmesi gereken bir şey daha var: *kalkınma diye bir şey yok... Kapitalizm geçerliyken* ‘kalkınma’ olarak sunulan son tahlilde *sermayenin büyümesidir ki*, sermayenin büyümesinin orta ve uzun vadede kalkınma üretmesi asla mümkün değildir ama yıkım üretmesi kaçınılmazdır... Ne demek istediğimizi görmek için Marmara Denzine bakmak yeter... Bir doğa harikası olan bu güzelim deniz ‘kalkınma’, ‘büyüme’, ‘ilerleme’, ‘çadaşlaşma’ adına tam bir lağım çukuruna dönüştürölmedi mi? Bu gün Marmara Denzinde kaç balık türü yaşıyor? Marmara denzinde biyolojik çeşitlilikten geriya ne kaldı? Onca öğünölen Milli Gelir Artışı [GSYH], hangi petro kimya farkasının ürettikleri *bir bardak temiz suyun karşılığı olabilir?* Türkiye ‘kalkındıkça’, ‘muasır medeniyeti yakalama yolunda ilerledikçe’, kapitalistleşip, ‘muasır medeniyet’ denilenin bir parçası haline geldikçe, neye benzediği ortada değil mi? Ve ortaya çıkan bu sefil durum rahatsız edici değil mi?

Velhasıl, enerji sorununu çözenin yolu, geçerli paradigmanın dışına çıkmayı gerektiriyor. Geçerli sefil paradigmadan çıkıldığında, bu günkünden çok daha az enerji kullanarak, insana ve doğaya olabildiğince az zarar vererek, üretmek, tüketmek ve insânî bir sosyal-doğal ortamda insanca yaşamak mümkün hale gelecektir. O zaman su, rüzgar, termal, vb. yumuşak ve yenilenebilir enerji kaynaklarına öncelik veren, çevre kirlenmesine, çevre tahribatına, atmosferin ısınmasına, iklim krizine, vb. neden olan fosil yakıtları olabildiğince az kullanmak da mümkün hale gelecektir. Ve tabii nükleer enerji türü aymazlıklar da asla gündeme gelmeyecektir... Sorun, sorunlar çözümsüz değil. Eğer, bu gün olup-bitenler birilerinin verdiği kararların, uyguladıkları politikaların sonuçları ise, başka insanlar da neden başka türlü yapma iradesini ortaya koymasınlar?

O halde neoliberalizm fanatiği AKP hükümetinin Akkuyu ve Sinop’a nükleer santral kurma girişiminin boşa çıkarılması aciliyet arz ediyor. Başkaban ve bakanları ağızlarını her açtıklarında ‘demokrasiden’ bahsediyorlar... Demokrasi sevdalısı bu şahsiyetler acaba hiç zahmet edip Akkuyululara, Sinoplulara nükleer santral

hakkında ne düşündüklerini sormuşlar mıdır? Öyle bir şey akıllarından geçmiş midir? Elbette sorun sadece Mersinlileri, Sinopluları ilgilendirmiyor, hepimizi ilgilendiriyor. O halde Greenpeace'in, Yeşiller Partisi'nin, Mersin ve Sinop Nükleer Karşıtı Platformların yıllardır sürdürdüğü anti-nükleer mücadeleye katılmak vazgeçilmez bir yurttaşlık gereğidir. Son bir şey daha: Bir yere nükleer santral mi kurulması yoksa tiyatro binası mı yapılmasına bölge halkı değil de, *'konunun uzmanları', burunlarından kıl aldırmayan anlı-şanlı profesörler ve profesyonel politikacılar karar vermeye devam ettikçe, işler sarpa sarmaya devam edecektir...*

3 G SİZİ MUTLU EDER Mİ...?

Teknoloji hârikalar yaratıyor ve her teknik ilerleme insanlık fotoğrafını daha çok karartıyor. Ve insanlara *şimdilik* sabrederler, ilerlemenin ‘geçici olumsuzluklarına’ katlanırlarsa, ilerde dünya cennetinde yaşayacakları söyleniyor... Onlara gösterilen madalyonun sadece bir yüzü... İlerlemenin ve onun bir aracı olan *teknolojik harikaların* neyi *yaptığına* odaklanınca, neyi *bozduğu* gözden kaçıyor. Oysa bilimsel-entellektüel faaliyet, ancak insâni-toplumsal olayları ve süreçleri *çelişik karakterleri*, antinomik bütünlükleri itibariyle kavradığında bir kıymet-i harbiyeye sahip olabilir. Halk arasında ‘*ilerlemeye karşı çıkılamaz*’ düşüncesi geçerli. Böyle bir şey söylemek, sermayeye ve devlete karşı çıkılamaz demeye gelir. Zira, kendinden menkûl *ilerleme* denilenin gerisinde bu ikisi var. Ancak bu ikisi varsa bilimsel-teknik ilerleme mümkün... Eğer ilerlemenin gerisinde devlet ve sermaye varsa, egemen olmanın ve kâr etmenin hizmetindeki ‘modern teknolojinin’ tarafsızlığından söz etmek abestir... Asıl kafa karışıklığı yaratan şey de, bir meta uygarlığı, tam bir sömürü metabolizması ve/veya *ölü-emek uygarlığı* olan, eşyayı onu üreten insandan müteber sayan, mantığı ve özü itibariyle de *amoral* [ahlâk dışı] olan kapitalist çağın ‘modern teknolojisinin’, kapitalizm öncesi dönemin *zanaatlarıyla* bir ve aynı şey sayılmasıyla ilgili. Oysa, kapitalizm öncesi dönemin uygarlıklarında geçerli *zanaatlar* sömürünün ve kâr etmenin, meta üretiminin hizmetinde değildi, farklı kaygıların ve ihtiyaçların hizmetindeydi; o teknolojiler kullanım değeri üretmenin hizmetindeydi. Söz konusu toplumsal formasyonlarda ekonomi topluma içkindi, onda içerilmişti [mündemiçti] ve ona tabi idi...

Kapitalizmle birlikte bu ilişkinin yönü ve mahiyeti değişti. Ekonomi toplumun öteki veçhelerinden bağımsızlaştı ve onları kendi

mantığına tâbi kıldı. Şimdilerde teknolojinin dizginlerinden boşanıp, tam bir kâbusa dönüşmesinin gerisinde işte bu terslik var... Egemen elite ve bir bütün olarak *ayrıcılık sınıflara* mensup olan yeryüzünün efendileri cephesinin, teknolojik ilerlemeyi yüceltmesi anlaşılır birşey, zira modern teknoloji onların dünyanın beşeri ve doğal zenginliğini yağmalamasına imkan veriyor. Bu yüzden her yeniliği, her teknik ilerlemeyi mutlaka olumlu birşey sayıp-yücelteceklerdir. Daha rafine ve 'hümanist' olanlarıysa, bazı olumsuzluklar söz konusu olsa da, bunun kimi reformlarla, iyileştirmelerle aşılabacağını düşünüyorlar. Çünkü, kapitalizmin *ameliyat edilemezliğin* farkında değiller... Kapitalist patronlar işçilere daha 'iyi' ücret öderse, iş güvenliğine riayet edilirse, kamusal kaynaklar silaha değil, eğitime, sağlığa, sosyal güvenliğe, kültüre harcanırsa, ekolojik gereklere uyulursa, Üçüncü Dünya'dan ithal edilen tarım ürünlerine, enerji ve madenlere daha 'adil' bir fiyat biçilirse, ilerlemenin olumsuzluklarının törpüleneceğini sanıyorlar... Eğer soru sorma aşamasında hata yaparsanız, vereceğiniz cevapların bir kıymet-i harbiyesi olmaz. Doğru soru şu olabilir: Neden Afrika'nın Asya'nın Latin Amerika'nın köylüleri emperyalist dünyanın ihtiyaç duyduğu şeyleri [kahve, kakao, çay, enerji, maden, vb.] üretip ihraç ediyor da kendi ihtiyacı olan şeyleri üretmiyor? Hümanist-rafine aydınların sorması gereken asıl soru, neden birileri [azınlık] zengin ve başkaları [çoğunluk] yoksulluk ve sefalet içinde? Neden dünya toplumları şimdilerde Kuzey/ Güney diye bölünmüş durumda? Neden Güneyin zenginliğine Kuzey el koyuyor ve Kuzeyde bir *Güney*, Güneyde de bir *Kuzey* var ve neden başka türlü olması mümkün değil?

Eski dönemlerin zanaatlarıyla bu günün teknolojileri aynı şey değil. kapitalizmin ürettiği teknoloji, geleneksel zanaatların iyileştirilmiş - geliştirilmiş bir versiyonu değil. Su ile çalışan değirmenle, nükleer santral aynı şey değil. Arada sadece nicelik değil, nitelik farkı da var... Ünlü Alman filozof Martin Heidegger bu yüzden hidro-elektrik santralle, rüzgar değirmeni arasındaki nitelik farkına gönderme yapıyordu... Kapitalizm çağında, kâr etmenin hizmetin-

deki teknoloji demek, her seferinde daha çok üretmenin hizmetinde olmak demektir ki, bir başına bir varlığı söz konusu değildir, başka amaçlara eklenmiş durumdadır... Bir yere kurulan 20 adet yel değirmeniyle, bir veya birkaç nehir vadisine kurulmuş 20 barajı aynı şey saymak, sorunu anlamak istememek demektir. 20 adet barajın orada yaşayan insanlar, doğal çevre, tarihsel miras, iklim, vb. alanında ortaya çıkardığı sayısız olumsuzluklarla 20 yel değirmenin ortaya çıkardığı durumu bir ve aynı şey saymak mümkün değildir Soruyu şöyle de formüle edebiliriz: bölgeye kurulan 20 yel değirmeni, o bölgenin insanlarını göçe zorlar mı? O bölgedeki tarihi yok eder mi? Toprağın kimyasal yapısını bozar mı? Havanın nem oranını değiştirir mi? Hava sıcaklığını artırır mı?... Bu konuda sorular sormaya kalktığınızda cevap hazır: ilerlemeye karşı mısınız? İlerlemede, gelişmede ne kötülük var, elektiriği bırakıp muma, çıraya mı dönmemizi istiyorsun? Söylenen kabaca şöyle: Kötü olan teknoloji değil, onun nasıl kullanıldığıdır. Teknoloji basit bir araçtır ve mutlaka yararlıdır... Onu iyi amaçlar için de, kötü amaçlar için de kullanabilirsin, zira, teknoloji yansızdır [nötr]. Teknolojinin yansızlığı [nötre oluşu] da başlıca iki gerekçeye dayandırılıyor: Birincisi, *teknolojiyi herkes kullanıyor*; İkincisi, teknolojileri geliştirmek üzere kullanılan tüm bilimler de etik olarak yansızdır [nötr]... Velhasıl, sorun teknoloji ve teknik bilimle ilgili değildir... Bu yaklaşım halk dilinde *at sahibine göre kışner* özdeyişiyle ifade edilene gönderme yapıyor ama gözden kaçan bir husus var: Özdeyiş, atın huysuz olabileceği, yaramaz olabileceği ihtimalini dikkate almıyor.

Kapitalizmin ürettiği ‘modern teknoloji’ insanı insanlıktan çıkarmadan ve doğa tahribatını derinleştirmeden yol alamıyor. Her seferinde daha ileri teknoloji demek, daha büyük insânî, sosyal ve ekolojik kötülük demektir. Kapitalist kültür önce insanları soru sormaz hâle getiriyor, sonra da her türlü kepezeliği ilerleme, kalkınma, vb. olarak dayatmayı başarıyor. Haklı olarak, ünlü Hintli kadının yazar Arundhati Roy buna “*kalkınma adına ilân edilmiş sivil savaş*” diyordu... Harikalar yaratan ileri teknoloji neyi amaçlıyor,

neyin hizmetinde, ne tür sonuçlar ortaya çıkarıyor?.. Sorun sadece, Atom bombası, kara mayınları, nükleer, kimyasal-biyolojik silahlar, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalarla [GDO], vb. ilgili değil. Kapitalist üretim bir bütün olarak canlı olan her şeye düşmandır... Öyleyse tarafsız, yansız bilim ve teknoloji, bilimin evrenselliği türü safsatasından yakayı kurtarmak gerekiyor. Teknolojik ilerlemeyle, çözülmesi gereken sorunlar arasındaki ilişkinin tersliği gözden kaçıyor. Onca öğünülen, hârikalar yarattığı söylenen modern teknoloji sorunları çözmenin bir aracı değil, tam tersine bizzat *sorunun kendisi*... Dev adımlarla ilerleyen ‘modern teknolojiyle’ birlikte başka şeyler de ilerliyor: yoksulluk, açlık, sefalet, doğal çevre tahribatı, hızla yok olan biyolojik-kültürel çeşitlilik, anlam kaybı, sayısız insâni yabancılaşmalar... Kapitalist sömürünün hizmetindeki teknolojik ilerlemeyi ancak düşünme yeteneği dumura uğramış olanlar olumlayabilir... Zira, kapitalizmin mantığı sömürücüdür- sömürgeleştiricidir- merkezileştiricidir, metalaştırıcıdır... Toplumu ve doğayı sadece sömürülebilir bir rezerv olarak gören bir üretim tarzının ‘büyük insanlığa teklif edeceği birşey olabilir mi? Kendisi sorun olan kapitalist teknoloji sorunların çözümünü temsil edebilir mi?

Marksist sol, teknoloji eleştirisi konusunda sınıfta kaldı

Marksist sol teknolojik ilerlemeyi hiçbir zaman kapsamlı-tutarlı-bütünlüklü bir eleştiriye tâbi tutmadı. Marx, diyalektik yönteminin bir gereği olarak, teknolojinin *çelişik niteliğininin* farkındaydı. Çeşitli eserlerinde bu soruna değinmekle birlikte bütünlüklü bir teknoloji eleştirisi yapmadı. Bazı yazılarında üretici güçlerin gelişmesine yaptığı abartılı vurgu onun teknoloji eleştirisinin görmezden gelinmesine neden oldu. Komünist Manifesto’da burjuvazinin ilerletici rolüne dair söyledikleri ve eserlerindeki başka bazı ifadeler, kapitalist teknolojinin tek yanlı olumlanması olarak anlaşıldı. Özellikle Komünist Manifesto’da burjuva teknolojisine coşkulu bir övgü yapılıyor ve şöyle deniyordu: “*Burjuvazi, yüz yılı ancak bulan sınıf*

egemenliği süresinde, daha önceki kuşakların toplamından daha kitlesel ve daha muazzam üretim güçleri oluşturdu. Doğa güçlerinin dizginlenmesi, makineleşme, sanayide ve tarımda kimyanın kullanılması, buharlı gemi işleyişi, demiryolları, elektrikli telgraflar, dünyanın her bölümünde toprağın işlenebilir hale getirilmesi, ırmakların ulaşım için düzenlenmesi, yerinden koparılan bütün insan toplulukları —daha önceki hangi yüzyıl, toplumsal emeğin bağrında böylesine üretim güçlerinin yattığını sezmiştir!” Dikkat edilirse, yukardaki alıntıda burjuva teknolojisinin bir veçhesi sorun ediliyor ve sadece yapılandan söz konusu ediliyor. Madalyonun öteki yüzüne, yıkılana dair birşey söylenmiyor... Fakat Marx başka yerlerde bu eksikliği kısmen giderici tespitler yapıyor. Mesela büyük sanayide işçinin durumuyla ilgili yazdıkları, onun sorunun çelişik karakterinin farkında olduğunu açıkça gösteriyor. Yoğun makina kullanımıyla işin [çalışmanın] özerkliğini ve çekiciliğini bütünüyle kaybettiğinden, ve proleterin makinanın basit bir uzantısı haline geldiğinden, çalışmanın itici- geriletici [repoussant] hale geldiğinden söz ediyor. Marx, sadece insana verilen zararlara değil, doğaya verilen zararlara da dikkat çekmişti. Ünlü eseri **Kapital**'de şunları yazıyor: “Üstelik, kapitalist tarımdaki her gelişme, yalnız emekçiyi soyma sanatının değil, toprağı soyma sanatında da bir ilerlemedir; belli bir zaman için toprağın verimliliğinin artmasındaki her ilerleme, aynı zamanda bu sonsuz verimlilik kaynağının mahvedilmesine doğru bir ilerlemedir” “Kapitalist üretim, bu nedenle teknolojiyi değiştirir ve ancak bütün zenginliğin asıl kaynağını, yani toprağı ve emekçiyi kurutarak çeşitli süreçleri toplumsal bir bütün içinde birleştirir.” Marx başka eserlerinde de teknolojik ilerlemeye benzer eleştiriler yöneliyor ama o esas itibariyle teknolojinin kendisine değil, onun kapitalist sistem tarafından kullanılış biçimine itiraz ediyordu... Oysa bizzat kapitalizmin ürettiği teknolojinin tartışma konusu yapılması gerekirdi... Her şeye rağmen Marx'ın eserlerinde tutarlı bir teknoloji eleştirisine başlangıç teşkil edebilecek unsurlar mevcuttu. Fakat, XIX'uncu yüzyılın sonundan itibaren ‘markist sol’ bu bahsi

tümünden kapattı. II. ve III. Enternasyonallerin *kaba marksizmi*, hiçbir zaman kapitalizmin ürettiği ‘modern teknolojiyi’ tartışma konusu yapmadı. Marx sonrası sol teknoloji konusunda geçerli *pozitivist* ve *iyimser* yaklaşımı benimsemekle yetindi... *Teknoloji yansızdır, önemli olan kimin tarafından kullanıldığıdır* şeklindeki kaba yaklaşım II. ve III. Enternasyonal marksizminin de yaklaşımıydı. Oysa, insanın insan tarafından sömürülmesine son verildiğinde doğanın insanlık toplumu tarafından sömürülmesinin sona ereceğine dair kaba yaklaşım sakattı. Zira, doğa pozitivist felsefe tarafından *sınırsız kullanılabilir bir rezerv* ve ticaret [alım-satım] konusu bir meta olarak görülüyordu. Marx sonrası marksizm de bu yaklaşımı benimseyip, rotadan çıkmıştı... Marksizmin kendi varlık nedenine yabancılaşıp, eleştirel-devrimci özünden arındırılarak, sendika, parti, ve devlet bürokrasilerini meşrulaştırma aracı haline geldiği koşullarda, artık burjuva teknolojisinin eleştirisi de dahil hiçbir sorunla ilgili eleştiri ve açılım mümkün olmayacaktı... Böylesi bir ortamda kapitalizmin ürettiği teknolojinin tahribatına dikkat çekenler, ya marksist olmayan düşünürler, ya da iki enternasyonalden bağımsız hareket edebilen, “resmi marksizden” uzak durabilen marksist teorisyenler olacaktı: Martin Heidegger, Walter Benjamin [ekolojik muhalefetin ve anti- nükleer hareketin habercisi], Frankfurt Okulu’nun ünlü düşünürleri [Theodore Adorno, Horkheimer, Herbert Marcuse, Habermas...], Jacques Ellul, Ivan Illich, Charbonneaux, vb.

Kapitalizmin ürettiği - kapitalizmi üreten teknolojiye karşı çıkmadan kapitalizme karşı çıkmak mümkün değildir...

Tutarlı bir teknoloji eleştirisi, öncelikle teknolojinin yansızlığı [nötr] safasatasından kurtulmaktan geçiyor. “*Silahlar insanları öldürmez, insanlar insanları öldürür*” türü genel geçer kabullerden uzak durmayı gerektiriyor. Zira, kapitalist teknoloji *araç- amaç bütünlüğünü* ortadan kaldırmış durumda. Modern toplumların tam bir anlam kaybı, manipülasyon ve *rasyonalize edilmiş* şiddet sarmalına

kapılmış olmalarının gerisinde, sözünü ettiğimiz amaç- araç bütünlüğünün ters-yüz olması gerçeği yatıyor. Etik ve estetik kaygılara ve gereklere yabancılaşma, başlıca sorunlardan birini oluşturuyor. Yunan kökenli ünlü Fransız düşünür Cornelius Costariadis, son söyleşilerinden birinde, “kapitalist toplumun uçuruma koştuğunu, zira hiçbir şekilde kendini sınırlayamadığını” söylemişti... “Gerçekten özgür ve özerk toplum kendini sınırlamasını bilmek zorundadır, yapılmaması gereken şeyler olduğunu bilmek durumundadır, dahası yapmaya teşebbüs dahî edilmeyecek, arzu edilmememesi gereken şeyler olduğunu bilmelidir” derken, kapitalist teknik bilimin neden olduğu tehlikeye dikkat çekiyordu. Eğer teknolojik gelişmeye [progrès technique] çelişik karakteri itibariyle yaklaşılsın, sadece *yaptığı* değil, *yıktığı* da göz önüne alınırsa, ortaya çıkacak sonucun egemen burjuva düşüncesinin sunduğu gibi olmadığı, bir tür *sıfır toplamlı oyuna* benzediği görülecektir... Eğer bir kalorilik gıda maddesi üretmek için dokuz kalori enerji harcıyorsanız, ortalıkta üretilmiş ilave birşey de yok demektir ama insanlar üretilenin nasıl, ne pahasına üretilişiyle, üretilenin doğa ve topluma neye mâlolduğuyla ilgilenmeme eğilimindedirler... Ne demek istediğimize açıklık getirmek üzere bir-iki örnek şöyle olabilir. ‘Geleneksel’ teknoloji olan bin dokuma tezgahıyla bin aile onbin metre kumaş üretirken, yeni [ileri] kapitalist teknolojinin devreye girmesiyle yüz işçinin çalıştığı fabrikada yüzbin metre kumaş üretilmesi, ilk bakışta olumlu birşey, büyük bir ilerlememiş gibi görünebilir. Oysa, bu durum dokuzyüz ailenin bir gelirden yoksun olması, gelir dağılımının kapitalist patron lehine bozulması, doğal çevre tahribatının artması gibi sonuçlar da ortaya çıkarma istidâdı taşımaktadır. Dolaşısıyla resim işsiz kalanlar tarafından, doğal çevre tarafından farklı, yüksek kârlar elde etme olanağına kavuşan kapitalistler tarafından farklı görülecektir... Bir günlük gazete, olumlayarak, bir hipermarketler zincirinin yetmiş yeni şube açacağını ve bunlarda üç bin kişi istihdam edeceğini yazdığında, resmin sadece bir kısmını göstermiş olur. Resmin tamamını görmek için kaç küçük esnafın iflasa sürük-

leneceğine, büyük marketlerin neden olacağı enerji israfına ve çalışanların ne tür koşullarda çalıştığına, vb. da gönderme yapmak gerekirdi... Egemen cephe tarafından mutlaka olumlu sayılan, bol-luğun, özgürlüğün, ilerlemenin, kalkınmanın vazgeçilmezi sayılan ileri teknoloji, karşı taraftakiler tarafından kolaylıkla, kölelik, güvensizlik, dışlanma, sosyal kriz, doğa tahribatı, Üçüncü, Dünya'nın yıkımı, vb. olarak görülebilir... Tıp teknolojisindeki bazı gelişmeler ortalama insan ömrünü uzatmayı başardı ama başka bazı ilerlemeler de bir dizi 'modern hastalığın' ortaya çıkmasına neden oldu. Kan-ser, diabet, obezite, vb. ortalama yaşam beklentisini ters yöne çekme potansiyeli taşıyor... Savaşlarda ölen insan sayısındaki devasa artış 'ileri teknolojinin' eseri. Son yüzyılda trafik kazalarında ölen insan sayısı II. Dünya Savaşında ölenlerden daha fazla... Bir tür katliam halini alan bu ölümler neden tartışılıp-gereği yapılmıyor? Yapılmaz zira, orada yüksek çıkarlar var: otomotiv endüstrisinin, büyük petrol kartellerinin, oto-yol yapan büyük inşaat firmaların baronları devasa kârlar elde ettikleri için... Üretilen her araba doğacak her çocuğa karşıyken bu saçmalığı bir ilerleme ve refah unsuru saymak niye... İş kazalarında ölenler milyonlarla, yaralananlar da yüz milyonlarla ifade ediliyor ve kimse gerçek rakamı bilmiyor. Zira, *ayıbı açığa vurmak daha büyük ayıptır* denmiştir.

Şimdilerde teknoloji harikası olarak sunulan **G3** gündemde... Reklamcılar ve reklamcılarının hizmetindeki "sanatçılar" bu amaç için seferber olmuş durumda... Bunun iletişim alanında bir mucize olduğu söyleniyor. Artık herkes **G2**'sini çöpe atıp sevgili **G3**'üne kavuşabilir. Bu saçmalığın bir ilerleme sayılması abes değil mi? İnsanlara önce ihtiyaçları olmayan bir şey satılıp, *ihtiyaç* haline getiriliyor, sonra da satılan şey sürekli yenileniyor. İnsanlar yeniye sahip olmak için çırpınıp duruyor ve yeniye sahip olduğunda mutlu olacağını sanıyor. Oysa ihtiyaçları olmayan lüzûmsuz bir nesnenin peşinde koştuklarının farkında değiller. Gerçekten cep telefonu diye birşeye ihtiyacınız olduğuna inanıyor musunuz? Böyle bir araç belki bazı meslek insanları için gerekli olabilir: mesela ücra

bir köyde sağlık ocağında çalışan doktor, ebe, hemşire, orman koruma memuru, çokuluslu bir şirketin yöneticisi, ‘emniyet müdürü, Afganistan’da ‘barışı tesis etmekte olan’ Amerikalı general, açık denizde balık avlayanlar, vb. ama benim gibi evinde ve işyerinde zaten telefonu olan biri neden cep telefonu alsın? Benim cep telefonum yok, bu güne kadar hiçbir iletişim sıkıntısı çekmedim. Evde telefon olmadığı zamanlarda da bir iletişim sorunum olmadı. Yararlı olmayan ama zararlı ve lüzumsuz olan bir şeye sahip olmak niye? Sebebi çok açık: birilerinin kâr etmesi gerekiyor... Bir an önce **G3** edinmek için sabırsızlananların bilmesi gereken bir şey var: Sizin ne **G’1**’e, ne **G2**’ye ne de **G3**’e ihtiyacınız yok. Ama cebinizde taşıdığınız lüzumsuz küçük şeyin hayatınızı tehlikeye atma riski yüksek... Telefonla mutlu da olamazsınız, zira maddi şeylerle mutlu olunmaz üstelik bir de lüzûmsuzsa... Aksi halde darısı **G4**’e denecektir...

FUTBOL, GÜNEY AFRİKA VE EKRANLARA YANSIMAYANLAR...

11 Hazirandan beri dünyanın gözü Güney Afrika'ya çevrilmiş durumda. Yakın ve yavaş çekimde, biraz da '*insanüstülük*' izlenimi uyandıran futbolcu görüntüleri, hârika goller, 'yıldız' futbolcular, ünlü teknik direktörler, stadyumlardan yükselen uğultuyu bastıran Vuvuzela'nın durmak bilmeyen gürültüsü, her biri kendi takımının renginde ateşli taraftarlar, maskeli fanatikler, büyük bir televizyoncu-gazeteci ordusu, yüzlerce futbol yorumcusu, reklamlar, hiç bir ayrıntıyı kaçırmayan binlerce kamera... Velhasıl tam bir cümbüş ve bir futbolcu borsası... Bu güne kadar yapılan 18 dünya futbol kupasından sonra, 19'uncusu için Güney Afrika'nın seçilmesinin, sıranın Afrika'ya gelmiş olmasının özel bir önemi ve anlamı olduğu, bunun Afrika'nın, özellikle de Kara Afrika'nın tarihinde bir dönüm noktası, bir Afrika Zamanı [*Time of Africa*] olduğu söyleniyor... Milyarlarca dolar harcanarak gerçekleştirilen bu 'büyüleyici' futbol şöleni ortalama bir Afrikalı için, bir Güney Afrikalı için gerçekten bir şölen, bir 'ulusal gurur' vesilesi midir? Büyüleyici, şâşalı görüntüler ve sarhoş eden gürültülerin gerisinde nasıl bir *gerçeklik* gizleniyor? Bu sadece bir futbol oyunundan mı ibarettir? Yoksa futbol başka oyunları ve hesapları gizleme işlevi mi görüyor? Ya da sporla, futbolla ne kadar ilgili? Elbette benzer sorular derin açılımları, kapsamlı tahlilleri davet ediyor ama burada kısaca görünenle görünmeyen, gösterilenle gizlenen ilişkisine kısaca değinmekle yetineceğim. Söz konusu olan gerçekten ileri sürüldüğü gibi bir *Afrika zamanımıdır*? Dünya kupası için Güney Afrika'nın seçilmesinin bir kaç nedeni var: Birincisi, Güney Afrika kıta'nın en çok 'Batılılaşmış' bölgesi; ikincisi, Güney Afrika neoliberal politikaları gözü kara uygulayan ülkelerden biri; üçün-

cüsü de bir imaj yenileme operasyonu oluşuyla, dünya'ya “farklı” bir Güney Afrika imajı sunmakla ilgili...

Aslında olimpiyat oyunları, dünya futbol kupası gibi büyük organizasyonları sadece birer *spor etkinliği* saymak, resmin tamamını görmemektir. Küresel çaplı ‘sportif’ etkinliklerin gerçek anlamda sporla ilgisi görünüştedir. Asıl amaç kâr etmek ve kârı büyüttürmek. Dolayısıyla bilinen anlamda ekonomik-ticari bir faaliyettir. Velhasıl sermayeyi büyütme operasyonudur... Bu tür sportif etkinlikler [aslında bunların kelimenin jenerik anlamında sporla ilgisi sadece görünüştedir, zira doğası gereği sporun [oyun] paranın ve meta kategorilerinin işe karıştırılmaması gereken tat verici bir oyun olması gerekir] çokuluslu şirketlere sportif alt-yapı, stadyum, otel, yol, hava alanı, köprü, otoyol, metro, vb. yapma ve tabii milyarlarca kâr sağlama yolunu açıyor. Moda tabirle ‘kentsel dönüşüm’ vesile oluyor... Bu arada FIFA’ya kazandırdığı milyarlarca doları da unutmamak gerekir... Aslında FIFA bir çokuluslu şirkettir. Fakat diğer çokuluslulardan önemli bir farkı var: FIFA’nın küresel oligarşinin ve küresel plütokrasinin hizmetinde ideolojik ve politik bir misyonu da var. Bu tür etkinliklerin önemli bir işlevi de insanlara ‘gerçek sorunları’ bir süreliğine de olsa unutturmaktır... Bu yüzden futbol ‘toplumun afyonudur’ denecektir... Bir başka işlevi de, ayıbın üstünü örtme ve unutturmadır... 1978 de Dünya Futbol Şampiyonası Arjantin’de yapılmıştı. Arjantin’de 1976’dan beri General Videla liderliğindeki askerî cunta iktidardaydı. Kanlı-işkenceci devlet terör rejimi, muhalifleri, komünistleri, sosyalistleri ‘kaybetmekle’ meşguldü... Rejim muhaliflerinin savaş uçaklarından okyanusa atıldığı günlerdi... Oysa dünya kupası günlerinde Buenos Aires’ten dünya’ya yansıyanlar çok farklıydı. Dünya kupası devlet terör rejimini ‘meşrulaştırma’, ‘imaj temizleme’ işlevi görmüştü...

Güney Afrika 1994 yılına kadar ırkçılığın timsali bir *Apartheid* rejimiydi. Nelson Mandela liderliğindeki ANC’nin [Afrika Ulusal Kongresi] zaferiyle *Apretheid* son buldu ve Mandela devlet başkanı seçildi. Elbette ırka dayalı, sosyal hiyerarşinin geçerli olduğu bir

toplumda *Apartheid* rejiminin yıkılması önemliydi ama ırk ayrımcılığına maruz siyahlar için bu ‘dönüşüm’ gerçekten sorunun çözüldüğü anlamına geliyor muydu? Güney Afrika, 19.’uncu Dünya futbol kupası için yaklaşık 4,5 milyar dolar harcadı. Bu harcamanın yapıldığı ülkede nüfusun %47’si günde 1,5 euro’nun altında gelirle ‘yaşamaya’ çalışıyor. İnsanları büyüleyen futbol şöleninin faturasını ödeyecek olanlar da onlar! Kupa Afrika’da yapılıyor ama biletlerin sadece %2’si Afrikalılara satılmış... 1976 de dünya olimpiyat oyunları Kanada’nın Montréal kentinde yapılmıştı. Olimpiyatların neden olduğu borcun ödenmesi geçen yıla [2009] kadar sürdü. Yunanistan 2004 de olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yaptı... Ülkenin bu günkü durumunun gerisinde olimpiyat şovu için yapılan hovardalığın payı önemsiz değildir... Güney Afrika, futbol şampiyonası için 6 yeni stadyum inşa etti veya yeniledi. 11 Temmuzdan sonra bu devasa stadyumlar ne olacak? Kimbilir belki arada bir ‘dev konserler’ için kullanılır... Sadece kupa güvenliği için 180 milyon dolar harcama öngörüldü ve 42 bin yeni polis alındı... Küçük esnaflar ve seyyar satıcılar güvenlik gerekçesi ve görüntü güzelliği için stadyum çevresinden kovuldu. Aksi halde dünyaya sunulmak istenen ülke imajı kirlenirdi... Hükümet futbol şovu için kaynak buluyor da, eğitim ve sağlık için bulamıyor. Neoliberal politikaların bir gereği olarak, eğitim ve sağlık hizmetleri özelleştiriliyor, geniş kesimler için bu hizmetlere ulaşmak imkânsız hale geliyor. Resmi rakamlar ülkede işsizlik oranının %24 olduğunu gösteriyor ama genç Güney Afrikalılar söz konusu olduğunda işsizlik oranı %45’le % 50 arasında değişiyor... Aslında ekranlara yansımada da, ülke sosyal patlamanın eşiğine gelmiş durumda. Yoksuzluklar da insan havsalasını zorlayacak boyutlarda... Güney Afrika dünya’da gelir dağılımı dengesizliğinin en büyük olduğu iki ülkeden biri, diğeri ‘yükselen yıldız’ olarak sunulan Brezilya... Böyle bir ülkede küçük hırsızlık olaylarının bu ölçüde yaygın oluşu neden şaşırtıcı olsun... Resmi rakamlara göre yılda 20 bin cinayet işleniyor, 55 bin kadının ırzına geçiliyor ve 120 bin kapkaç ve hırsızlık vakası yaşanıyor. Erkeklerde yaşam uzunluğu 53 yıl 8 ay, kadınlarda 57 yıl 2 ay...

Hem piyasa ekonomisi şampiyonluğu yapıp hem de başka türlü olmasını umut etmek elbette mümkün değildir. Irk ayrımcılığının geçerli olduğu 1994 öncesinde rejim hak talebiyle sokağa çıkanlara gerçek mermilerle karşılık veriyordu. Şimdilerde artık plastik mermilerle karşılık veriyor... Irkçı rejimden farklı olan bir şey bu; ikincisi, eskiden zenginler hep beyazlardı, 1994'den sonra siyahlardan da süper zenginler türedi ve bu yeni yetme zenginlere *kara elmaslar* deniyor. Mâlum zenginin [kapitalistin] siyahı, beyazı olmaz...; üçüncüsü, Irk ayrımcılığı zamanında siyahlar *Banthustan* denilen 'adacıklarda' hapisti, Banthustanı terketmeleri yasaktı. Kentlerin gecekondualarında yaşayanlarsa 'sürekli oturma' hakkından mahrumdu, her an bulundukları yerlerden kovulabiliyorlardı. Bugün artık Banthustan'lar yok ve oradakiler *township* denilen devasa gecekondualarda 'özgürce' yaşayabilir... Açlığın, işsizliğin, yoksulluğun, sefaletin kol gezdiği, sağlık, eğitim, ulaşım hizmetlerinin son derecede yetersiz, elektrik ve su kesintilerinin vaka-i âdiyeden olduğu şu ünlü gecekondualar, *townshiplier*... Mandela'nın suyu özelleştirmesinin ardından Güney Afrika'da tarihinin en büyük kolera salgını yaşandı. Suyun özelleştirilmesini izleyen iki yılda 114 bin kişi koleraya yakalandı ve 260 kişi öldü... Aids de denilen HIV virüsü ülke nüfusunun %18, 1'ini kuşatmış durumda. Nerdeyse her beş Güney Afrikalı'dan biri virüsle cebelleşiyor... Stadyum inşaatında çalışan işçiler ücret artışı talebiyle greve gittiklerinde, 400'ü işten atıldı. Kimse işçilerin ne kadar ücret aldığı, hangi şartlarda çalıştığı, nasıl geçindiğiyle ilgilenmedi. İşçiler stadyum inşaatını geciktirmekle, kupaya zarar vermekle bile suçlandılar... Bu terazinin bu sikleti çekeceği mi sanılıyor?

Kültüralizmle Buraya Kadar

Öyleyse sorun nedir? Ne ile ilgilidir? Irk ayrımcılığının şeklen ortadan kalkması, reel olarak ayrımcılığın ortadan kalktığı anlamına geliyor mu? Eğer ayrımcılık sadece ırkı- rengi angaje etseydi,

sorunun çözümü de kolay olurdu. Oysa, ayrımcılık asıl *sınıfsal mahiyettedir*. 1994 öncesinde ulusal gelirin %66'sına nüfusu 5 milyon olan *Beyazlar* el koyuyordu, geri kalan %33'ü de nüfusu 45 milyon olan *Siyahlara* kalıyordu. Bu durum 1994 sonrasında hiç bir köklü değişikliğe uğramadı. Sadece zenginler arasına siyah azınlık dahil oldu. Eşitlik ilkesi neyi gerektirirdi? Ulusal gelirin ve zenginliğin %10'unun *Beyazlara*, %90'ının da *Siyahlara* ait olmasını... Topraklar, çiftlikler, evler, işletmeler, fabrikalar, bankalar... eskiden kime ait idiyse, yine onların olmaya devam ederken, neler ne kadar değişebiliyordu? *Appertheid* sonrası hükümetlerin toprak reformu diye bir kaygıları ve öncelikleri oldu mu? Anayasaya ayrımcılığı yasaklayan bir- iki madde eklemekle, bazı kanunlarda değişiklik yapmakla ayrımcılığın ortadan kalkması mümkün müdür? Neoliberal politikalar pupa-yelken yol alırken, *ekonomik apartheid* da kaçınılmaz olarak derinleşiyor. Bir özgürlük hareketi, bir ulusal kurtuluş hareketi, bir sosyal emansipasyon hareketi, sadece bazı biçimsel hakların gerçekleşmesini amaçlıyor, onun ötesine geçemiyorsa, kurtuluşu, özgürleşmeyi [emansipasyonu] bir bütün olarak görmüyorsa, kimi kültürel ve 'kimlik' haklarıyla yetiniyorsa [elbette bu söz konusu hakları küçümsemek anlamına gelmez], sorunu *kültüralizm* dahilinde algılıyorsa, onun gerçek bir özgürlük hareketi sayılması mümkün müdür? Elbette Sibel Özbudun'un yazdığı gibi, etnisite ve sınıf bağdaşmaz, çelişik kategoriler değildir.¹¹ Kültüralizm aşamasında kalmak, ulaşılması gereken hedef 100 kilometreyken, 28'inci kilometrede durmak gibi bir şeydir... Zira, kültürel/kimlik hakları diğerlerinden ayrı ele alınamaz. Bilindiği gibi, sömürme/ sömürülme, ezme/ ezilme ilişkisi, çelişkisi ve hiyerarşisi bir bütündür. Ekonomik planda özerk olmayan bir insan için diğer hakların gerçekleşmesi de zaten mümkün değildir. Kimi kültürel, etnik ve kimlik haklarını 'tanıma' egemen sınıflar için pek maliyetli bir şey değildir ama sınıfsal mahiyetteki talepler söz konusu olduğunda durum değişir... Güney

1 Bkz: Sibel Özbudun, *Sınıf ile Etnisite Gerçekten Bağdaşmaz mı?*, *Özgür Üniversite* [ozguruniversite.org] 15 Haziren 2010.

Afrika, sınıfsal temele oturmayan ANC gibi hareketlerin son tahlilde ‘başka görüntüler’ altında eskiyi yeniden üretip - sürdürmenin ötesine geçemediğinin en açık kanıtıdır. Şimdilerde küresel oligarşi ve küresel plütokrasi *kültüralizm* kozunu oynuyor ve oynayabiliyor... O halde işe bu oyunu bozarak başlamak gerekiyor... Bu arada Güney Afrika’dan öğrenilecek çok şey var...

SINAV SANAYİİ VEYA EĞİTİMİN SEFALETİ

ÖSS, KPSS, KPDS, TUS, ALES, TCS, AÖS, SBS, STS, JANU, YÇS, DGS, PMYO, TND, ÜDS, YÖS, ALS, AOS, SBS, YÖS... merkezî olarak yapılan sınavlardan bazıları. Sadece ÖSYM'nin 2009 yılı takviminde 34 sınav var. Görünen o ki, Türkiye'de en hızlı gelişen sektörlerden biri 'sınav sanayii' Fakat gözden kaçan çelişik bir durum var: sınav sanayi sektörü hızla gelişirken eğitim sistemi çöküyor. Eğitimin tüm aşamaları hızla özelleştirilip bir kâr metai haline getirilirken. eğitim hem bir 'hak' olmaktan çıkıyor hem de eğitim sistemi varlık nedenine ve misyonuna giderek daha çok yabancılaşıyor. Şimdilerde Türkiye'de 'ikili sistem' geçerli ve özel [paralı] eğitim hızla devlet eğitiminin yerini alıyor. Devlet okulları özel eğitim kurumlarına ham madde veya ara-malı sağlar duruma geliyor... Öyleyse buraya nereden ve nasıl gelindi? Bu sorunun cevabı eğitim sisteminin geçirdiği evrimde bulunabilir. Başlarda eğitim başlıca iki işlev görüyordu: devlet aygıtının ihtiyacı olan yönetici-bürokratik eliti yetiştirmek ve rejimin egemen [resmi] ideolojisini üretip, yaymak... Zamanla, kapitalist gelişmeye paralel olarak, bu iki işleve, sermayenin ihtiyacı olan 'yetişkin' işgücünü yetiştirmek de eklendi. Şimdilerde dördüncü bir işlev söz konusu: eğitimin bizzat bir kâr alanı, sermayenin değerklenme alanı, herhangi bir mal gibi alınır-satılır bir meta haline gelmesi... Şimdilik başta öğretmenler olmak üzere insanlar bu durumun vehâmetinin farkında değil. Bu süreç bu istikâmette yol almaya devam ederse, eğitim artık bir 'kamu hizmeti' olmaktan çıkacak ve ancak parası olanın satın aldığı bir meta haline gelecek. Bu eğitim-öğretim faaliyetinin kapitalist işletmelerin etkinlik alanı haline gelmesi demektir ki, daha şimdiden bu yolda önemli bir eşik aşılmış durumda. Özel dersaneler, özel okullar, özel üniversiteler, özel dersler hızla çoğalıyor ve devlet okullarını 'önemsizleştiriyor', 'değersizleştiriyor' Orta dereceli

devlet okullarıyla özel dersaneler arasında bir işbölümü oluşmuş durumda: Devlet okulu özel dersaneler için bir pazar oluşturuyor ve diploma veriyor. Özel dersaneler ve özel dersler de öğrencileri sınav hazırlıyor. Amaç sınav olunca devlet okulunun verdiği diploma değersizleşiyor ve devlet okullarının varlık nedeni ortadan kalkıyor. Bunun eğitici kesim olan öğretmenlerde de bir yabancılaşma ve ‘değersizlik’ duygusu yaratması kaçınılmaz. Artık araçla amaç ters-yüz olmuş, yer değiştirmiş demektir. Fakat bu sefil durumda öğretmenlerin dahli büyük ve yangına körükle gitmek gibi bir aymazlık içindir. Kendi varlık nedenlerini tehdit eden kepezeliğe karşı çıkmak, bir kamu hizmet alanı olması gereken eğitim kurumlarını korumak ve savunmak yerine özel dersanelere koşuyorlar... Bindikleri dalı kestiklerinden haberleri yok mu?.. Kendi etiğine sahip çıkmayan, varlık nedenine ve misyonuna yabancılaşmış bir eğitimci, bir öğretmen, bir öğretim üyesi olabilir mi? Devlet okulunda öğretmediğini ikiyüz metre mesafedeki özel dersanede öğretiyor... Kent merkezindeki binaların bir kaç katı özel dersane ve okuldan çok dersane var... Fakat devlet okulları da gizli bir özelleşme sürecine sokulmuş durumda... Hafta sonları ‘etüt’ adı altında özel dersler veriliyor. Bir öğretmen düşünün ki, kendi görev yaptığı okulda öğretmiyor da özel dersanede öğretiyor, haftanın beş gününde öğretmiyor da hafta sonu ‘etütlerinde’ öğretiyor, okulda değil de kendi evinde öğretiyor zira giderek özel dersler özel dersanelerle yarışır duruma geliyor... Özellikle büyük kentlerin orta sınıflarının oturduğu semtlerde öğretmen evleri birer “özel dersane” olma yolunda... Bu duruma kendini kaptırmış bir öğretmen artık her türlü meslekî etik kaygıdan da uzaklaşmış demektir ki, bu kendi varlık nedenini inkâr ettiği anlamına gelir... Zira, onun ‘özel çıkarı’ artık öğrencinin öğrenmesinde değil, öğrenmemesindedir, başarılı olmasında değil başarısız olmasındadır... Başarısız öğrenci sayısı ne kadar çoksa, öğretmenin kazancı da o oranda yüksek olacağı için... Durumun vehâmeti derken söylemek istediğim bu... Öğrencisinin başarısızlığından çıkar sağlayan bir eğitimci ve böyle bir eğitim sistemi ne anlama geliyor?

Devlet üniversitelerinde eğitimin paralı hale getiren sadece giderek artan harçlar değil. Yaz okulu, ikinci eğitim, eğitimin normal mesai saatleri dışına alınması, vb. gizli özelleştirme yollarından bazıları. Öğrenci başarısızsa yaz okuluna devam etmek zorunda ve yaz okuluna devam eden öğrenci sayısı ne kadar çoksa öğretim üyesinin ‘kazancı’ da o oranda yüksek olacak demektir. Zira öğrencilerin ödediği ders ücretinin %70’i ders veren hocaya kalıyor... Nasıl orta eğitimde öğretmen hafta içinde öğretmediğini hafta sonunda ‘öğretiyorsa’, üniversitelerde de öğretim üyeleri kışın öğretmediğini yazın ‘öğretiyor’ Öğretmenler pedagojik bir eğitimden geçerek öğretmen olduklarına göre çocukların yedi gün okula gitmesini nasıl açıklayıp-içlerine sindiriyorlar dersiniz?.. Orta öğretimde öğrenci çoğunluğu en azından hafta sonunu özel dersanelerde, özel derslerde ve ‘etütlerde’ geçirdiğine göre... Fakat sorun sadece öğretmenleri ve bir bütün olarak eğitim kadrolarını angaje etmiyor. Eğitimin özelleştirilmesi, sermaye sınıfı için büyük kârlar vad ediyor ve kamu okullarında verilen eğitimin kalitesini düşürüp, devlet okullarını ‘değersizleştirmek’ üzere ‘bilinçli’ bir politika izleniyor. Özel sermaye devlet tarafından oluşturulmuş alt-yapıyı kullanarak büyük kârlar sağlamayı amaçlıyor. Özel okul, özel dersane ve özel üniversite patronları yetiştirilmesi için hiçbir harcama yapmadıkları, emekçi sınıfın ödediği vergilerle yetiştirilen öğretmenleri ve öğretim üyelerini kullanıyor. Emekçi halkın ödediği vergilerle yetiştirmiş öğretmen ve öğretim üyelerini varlıklı sınıfın ve orta sınıfın çocuklarının eğitimi için seferber ediyorlar. Yegane amacı kâr etmek olan özel okullarda, özel üniversitelerde verilen eğitimin daha ‘kaliteli’ olduğuna dair de bir tevatür üretilmiş durumda. Elbette özel okul ve üniversiteler arasında görece daha iyi eğitim verenleri vardır ama istisnayı kural saymak gerekmiyor. Özel okulda ders veren öğretmenler ithal olmadığına ve özel okulun amacı da kâr etmek olduğuna göre, bu okulların daha kaliteli eğitim verdiği iddiası tartışmalıdır. Özel okulda çocuk okutmak orta sınıf insanları için bir prestij, ‘aidiyet’ ve statü sorunudur ve tüketim modelini angaje

eder. Bu kesimler için çocuklarının gerçekten daha iyi eğitim alıp, almamasından çok bu vesileyle ortalama insandan ayrı bir ‘statüye’ sahip olma duygusu önemlidir... Evine 200 metre mesafede ‘iyi’ bir devlet okulu olsa bile çocuğunu mutlaka özel okula gönderecektir... Statünün bir gereği olarak... Özel okul ve özel üniversite eni-sonu kapitalist bir işletmedir tüm kapitalist işletmelerin tâbi olduğu kurallara tâbidir ve sermayenin mantığına boyun eğmek zorundadır... Fakat eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmeti niteliği taşıyan- taşınması gereken- hizmetlerin özelleştirilip, bir kâr aracına dönüştürülmesinin başka saçmalıkları da var. İnsanlar yediği ekmekten, içtiği sudan tutun da akla gelen herşey için vergi veriyor, gelir vergisi ödüyor, bu vergiler niçin ödeniyor? Başta eğitim ve sağlık olmak üzere kamu hizmetleri için değil mi? Eğer bütün bu hizmetler özelleştiriliyorsa vergi vermek, üstelik bu kadar çok vergi vermek neye? Ödenen verginin bir karşılığı olması gerekmiyor mu?

Özel Dersaneler ve Sınavlar Neyin Hizmetinde?

Sınav bilgiyi, öğretimin ‘etkinliğini’ ölçmenin bir aracı sayılıyor. Aslında sınav, yapılan işten emin olmamanın itirafıdır. Eğer yapılan şeyden şüphe duyulmasaydı sınav diye birşeye de gerek olmazdı. Fakat bilinenin ve sanılanın aksine sınav sadece bilgi ölçmek amacıyla yapılmaz. Sınavın önemli bir işlevi de disiplin ve ehlileştirmektir. Bilindiği gibi sınav, normal eğitim anlarından farklı bir ‘ortamda’ gerçekleşir, sınav ortamı bir gerilim ve korku ortamıdır. Sınavın bir diğer işlevi de ayıklamadır. İşte bizdeki özel dersane çılgınlığının asıl işlevi de ayıklamadır. Orta öğretim aşamasında öğrencilerin yönü üniversiteye çevriliyor ama üniversitede liseyi bitiren öğrencilerin yaklaşık %20’ine yer var. Üstelik %20’nin tamamının da istediği üniversite, fakülte ve bölüme girmesi mümkün değil. Dolayısıyla üniversite’de okumak üzere lise diploması alan öğrenci iki engelle karşı karşıya: üniversiteye girememe ve istediği bölüme girememe. Bu durumda istediği bölüme giremeyenler de dikkate alınırsa, üni-

versitenin kapısından sadece %10 civarında öğrencinin geçebildiğini söylemek mümkündür. Böyle bir saçmalık olur mu? Böyle bir eğitim sistemi olur mu? Bizde var... Her yüz öğrenciden doksanının önünü kesen, öğrenci nüfusunun yaklaşık %90'nını *başarısızlaştırmayı-değersizleştirmeyi* **başaran** bir eğitim sisteminde özel dersane çılgınlığı neden şaşırtıcı olsun!.. Özel dersaneler aslında akla zarar kurumlar ama bizde bu saçmalık tartışma konusu bile yapılmıyor. Bunların eğitimin kalitesini artırdığı sanılıyor. Tam tersine eğitimi daha da değersizleştiriyorlar. Özel dersaneler üniversiteye giren öğrenci sayısını artırmadığına göre...O halde özel dersaneye karşı olmak için iki neden var: Birincisi, bu kurumlar eğitimi özelleştirerek onu bir kamu hizmeti olmaktan çıkarıyor; ikincisi, üniversiteye giden öğrenci sayısını artırmadığı gibi bir dizi olumsuzluk da ortaya çıkarıyor. Öğrenme-bilgilenme eylemi bütünüyle sınava kilitleniyor ve öğrenci test çözmek üzere ezberliyor. Bu durum pedagojik esaslar ve insan sağlığı bakımından zararlı. Öğrenciye okuma, düşünme, çevreyle bağ kurma, sosyalleşme imkânı vermiyor. Eğer özel dersaneler olamsaydı da az-çok aynı öğrenciler üniversiteye girmeyi başaracaktı... Özel dersanelerin bir başka olumsuzluğu da özel dersaneye verecek parası olmayan ailelerin çocukları aleyhine olmak üzere, zaten mevcut olan eşitsizliği daha da derinleştirmesidir... Dersaneye giden gitmeyene göre, hem dersaneye gidip hem de özel ders alacak durumda olan sadece dersaneye gidene göre avantajlı duruma geliyor... Ama sonuç itibariyle başarı test çözme başarısı ve ezbere dayanıyor... Velhasıl özel dersane ve ÖSS sisteminin yegane işlevi ayıklama ama ayıklama koskoca bir toplumu hasta etme pahasına mümkün oluyor, bu saçmalık normal bir durum olarak algılanıyor ve gerektiği gibi tartışma konusu yapılmıyor. Birilerine para kazandırdığı için... Geçerli sistemde artık diploma da değersizleşmiş durumda. Mesela öğretmen olmak üzere dört yıl eğitim gören bir öğrenci, dört yılın sonunda diploma alıyor ama aldığı diploma öğretmenlik yapması için yeterli sayılmıyor, KPSS denilen bir sınava girmesi gerekiyor. Eğer öğretmenlik için *ehil* değilse niye dip-

loma veriliyor? Kimbilir belki de ‘sınav sanayiinin’ ara-malı olsun dıyedir. Velhasıl özel dersaneler eğitim sisteminin iflasının resmi... Türkiye’de geçerli eğitim-öğretim sisteminde asıl söz konusu olan, öğretimden çok eğitimidir. Amaç öğrenciye bağınaz resmi ideolojiyi enjekte etmek, düşünme ve soru sorma yeteneğini dumura uğratmak, ehliileştirmek, velhasıl egemenlik sistemiyle *uyumlandırmaktır*. İlköğretimin dördüncü sınıfından başlayarak üniversite sonuna kadar yaklaşık onüç yıl yabancı dil dersi okutuluyor ama öğrenci 13 yılın sonunda yabancı dili bilmiyor... Acaba dünya’da bunun bir örneği var mıdır? Tam onüç yıl okuyor ve öğrenmiyor... Demek ki, öğretmemek için 13 yıllık çaba gerekiyor... Eğer 13 yılda bir tek yabancı dili öğretmiyorsa bu zaman zarfında başka derslerde gerçekten birşey öğrendiğini söylemek inandırıcı mıdır? Eğitim sisteminin düşünmeyi öğretmediği, gençlerin düşünme yeteneğine zarar verdiğini söylemek bir abartma değildir. Bizde eğitim kurumları da zaten yarı-askerî kurumlardır...

Eğitim Bir Haktır

Eğitim bir haktır, insan potansiyelinin gerçekleşmesinin ve toplumun demokratikleşmenin hizmetinde olmalıdır. Dolayısıyla eğitimin bir hak oluşuyla, tanımı, içeriği ve amaçları arasında ayrılmaz bir bağ ve belirleyicilik ilişkisi vardır, olması gerekir. Bu da öncelikle eğitimin maliyetinin devlet bütçesinden karşılanmasını varsayar. Eğitim elbette ülkenin üretici potansiyelini artırma, başka türlü ifade etmek istersek, emek verimliliğini artırma işlevi de görecektir ama bu yeterli değildir. Eğitim aynı zamanda insan potansiyelinin gerçekleştirmenin, gerçek anlamda ‘yurttaş’ yetiştirmenin de hizmetinde olmalıdır veya aynı anlama gelmek üzere bu iki amaç arasında uygun bir denge gereklidir. Eğitim alanında eşitliğin sağlanması, toplum sınıfları arasındaki eşitsizliğin giderilmesini varsayar. Aksi halde geniş toplum kesimlerinin eğitim sisteminin dışına atılması kaçınılmazdır. Bilindiği gibi ‘demokratik eğitim’ her sınıftan çocuğun eğitim

kurumlarından eşit yararlanması demektir. Toplumsal ayrımın hızla derinleştiği, herşeyin paralılaştığı, metalaştığı, özelleştirme girdabına sokulduğu, soysuzlaştığı koşullarda, demokratik eğitim mümkün değildir. Şimdilerde ‘eğitim reformundan’ söz edildiğinde, eğitimin özelleştirilmesi hedefleniyor ve kendinden menkûl bir ‘insan sermayesinden [capital humain]’ söz ediliyor. Bu anlayış, bilgiyi bireyin özel çıkarı için kullandığı bir ‘özel mal’ sayıyor ve bilgi üretiminin sosyal karakterini yok sayıyor. Bu, toplumu bireylerin toplamından ibaret sayan *bireyci* anlayışın bir tezahürüdür ve doğrudan meta yabancılaşmasıyla ilgilidir. Keynes [kendi döneminde] Gayri Sâfi Milli Hasılanın [GSMH] yüzde ellisinin [meta kategorisine dahil olmayan] ‘kollektif mallardan’ oluştuğunu söylemişti. Marx’ın sözünü ettiği “General intellect” de bu vesileyle hatırlanmalıdır. Marx bununla bilgi ve teknoloji üretiminin ‘sosyal niteliğine’ gönderme yapıyordu. Şimdilerde kamuya ait olan ne varsa özel şahıslar tarafından özel amaçlar için yağmalanıyor ve bu kepezelik bir de ‘ilerleme’, ‘kalkınma’, ‘rasyonalizmin gereği’ olarak sunuluyor... Eğitim eleştirel bilinci geliştirdiğinde, insanların yaşadıkları topluma dair sorular sorabilecek ve çözümler önerebilecek yükseklığe çıkarmayı amaçladığında gerçek bir anlam ve değer taşır. Eğitimin başlıca amacı gerçek anlamda ‘yurttaş’ yetiştirmek olmalıdır ve gerçek anlamda yurttaş eleştirel bilince sahip olandır... Oysa geçerli eğitim sistemi iki şeyin hizmetinde: Varlıklı sınıfların zenginliğini artırmak [sömürüyü derinleştirmek] ve egemenlik sisteminin [yönetici ayrıcalıklı elitin densin] yeniden üretimini sağlamak... Şimdilerde eğitim sistemi *uygulayıcı, rüketici ve sayın seyirci* üreten bir fabrikaya dönüşmüş durumda. Yarın yine ÖSS yapılacak. Bir ay kadar sonra sonuçlar açıklandığında televizyonlar ve gazeteler ‘en başarılı’ üç öğrencinin başarısının sırrı üzerine yazılar yayınlanacak canlı yayınlar yapılacak, ‘uzmanlar’ da *derin tahliller* yapacak, özel üniversiteler birincileri kapmak için yarışacak, bu vesileyle özel dersaneler şampiyon çıkarmakla öğünecek, lâkin geleceği kararan milyonlarca genç insanın ve ailelelerinin kaderi asla tartışma konusu yapılmayacak...

UZMANI VE UZMANLIĞI NASIL BİLİRSİNİZ?

Burjuva egemenlik sisteminde, gerçeğin anlaşılmasını sağlaması gereken bilgiler parçalanmış durumdadır. İnsanların bilinci bu parçalanmışlığın sonucunda oluşuyor. Yüksek düzeyde eğitimden [üniversite] geçip ‘uzmanlaşan’ kişi, realitenin küçük bir parçasına odaklanıyor. Ağacı görür de ormanı görmez... Hiçbir zaman bütünle parça arasında bağ kuramaz, sadece kendi ilgi alanına dair bilgi sahibidir. Aslında çelişik ve şaşırtıcı gelse de uzmanlık arttıkça cehalet katsıyısı da yükselir... Eğitim sistemi, eğitimden geçmiş olanların resmin bütününe görmesini, şeylerin gerçeğine nüfuz etmesini engelleyecek biçimde kurgulanmış durumdadır ve bu bir tesadüf değildir. Eğitim sistemi eğitilmiş olan diplomalıların sınıf değiştirmesini sağlar. Bu yüzden her toplumda ve her tarihsel dönemde belirli seviyenin üstünde eğitimden geçmiş olanlar daima toplum çoğunluğuna göre ayrıcalıklı bir statüye sahiptirler. Fakat şeylerin doğasında mündemiç çelişki, eğitilmiş kesim için de geçerlidir. Eğitim süreci eğitilmiş olanı bazı bilgilerle donatıp ‘uzmanlaştırırken’, aynı zamanda onu üretici işe yabancılaştırıp- ‘kötürümleştirir’ ve artık elinden başka hiç bir iş gelmez. Bu yüzden bürokraside görev alanlar manipülasyona açıktır. Üstlerin asllara her istediklerini yaptırabilmeleri, bu ‘kötürümleşmişlik’ durumuyla açıklanabilir.

XIX. yüzyılda sanayi kapitalizmiyle birlikte, işçiler proleterleştirildi. Ekseri sanıldığı gibi, proleter işçinin özdeşi değildir. Proleter demek *düşünme-tasarlama-bilme-yapma* yeteneğinden mahrum olmak anlamındadır. Kişi, yoksul olduğu için proleter değildir, proleter olduğu için yoksuldur. Başka türlü ifade edersek, yoksullaşma proleterleşmenin doğal sonucudur. Sanayi kapitalizmi koşullarında işçinin *düşünme-tasarlama-bilme-yapma* yeteneği makinaya aktarılmıştır. Ve o aşamadan sonra her işçi diğlerinin benzeri ve biri

diğerinin yerini alabilir, ona rakip olabilir durumdadır. Aynı bir makinanın bir diğerinin yerine kullanılması gibi...Bizde Arapça amale, *âmil* kelimesinden türemedir *emeli olan, isteyen* anlamındadır. Dolayısıyla işi yapanın istek ve iradesine gönderme yapar. Proleter vasıfsızdır, artık kendi isteğiyle bir şey yapma yeteneğinden yoksundur. Birey olarak değersizleşmiş durumdadır.

XX. Yüzyılda, özellikle de yüzyılın son çeğreğinde, proleterleşmede bir eşik daha aşıldı: Bu, *proleterleşmenin genelleşmesi*ydi. Fransız filozofu Bernard Seigler'in isabetli bir şekilde *tüketicinin proleterleşmesi* dediği iste budur. Zira herkes tüketicidir. İnsanlar kendilerine dair hiçbir şey düşünemez, tasarlayamaz, yapamaz duruma geliyorlar. İnsanların yaşam alanı bir bakıma *uzmanlar* tarafından kuşatılmış durumda. Bir otelde kahvaltı salonunda bana eşlik eden kişi, masaya oturduğumuzda, "ceviz de alsaydın, çok faydalıymış" demişti. "Faydalı olmasa insanlar bin yıllardır neden yesinler, bunu söylemenin ne anlamı var?" dediğimde "uzman öyle diyor" karşılığını vermişti... Şimdilerde egemenler cephesinin iki unsuru olan politikacılarla uzmanlar arasında sıkı bir ittifak kurulmuş durumda. O kadar ki, nerdeyse "tüm iktidar uzmanlara" denecektir. Kapitalizm öncesi dönemde rahipler, din alimleri, bizde ulema, halka gerçek Tanrının ne olduğunu, gerçek îmânın ne olduğunu, ne olması gerektiğini, Tanrı'ya giden yolun nereden geçtiğini "bilirler" ve söylerlerdi. Sıradan insanların bu konuda fikir beyan etmesi söz konusu bile değildi. Şimdilerde kapitalizmin ürettiği teknik, dinin yerini aldı ve artık eskide olduğu gibi erişilmez değil ama bu işi ancak *uzmanlar* yapabiliyor... Her şeyin sırrını çözecek 'sihirli anahtar' artık uzmanların elinde... Herşey metalaşılıyor, teknikleşiyor ve olup bitenlerin ne anlama geldiğini sadece 'konunun uzmanları' biliyor. Mesela 'uzman' iktisat profesörü piyasanın neden tüm sorunların çözüm yeri olduğunu, hangi ekonomik politikanın neden uygulanması gerektiğini bilir. Zira piyasa rasyonelliğin, nesnelliğin... bilimselliğin timsâlidir. Eğitim, sağlık, sosyal, güvenlik, vb... hizmetlerinin neden özelleştirilmesi gerektiğini, neden paray-

la alınır-satılır birer metaya dönüştürülmesi ‘gerektiği’de bilir, zira söz konusu olan bir ‘uzmanlık işidir’ İflas eden bankaların neden kurtarılması gerektiği, ama iflas eden küçük esnafın, mülksüzleşip toprağından atılan köylünün neden desteklenmemesi gerektiğini, neden bu sorunu piyasa ekonomisinin ‘şaşmaz yasalarına’ bırakmak gerektiğini, böyle yapmanın neden iktisat biliminin ve piyasa ekonomisinin ‘gereği’, dolayısıyla zorunlu olduğunu da bilir elbette. O gerçeğin tapusuna sahiptir ve meta mabedinin bekcisidir. Mesela devletin tarım sektörünü desteklemesinin ne kadar kötü bir şey olduğunu, ama sanayiciyi ve ihracatçıyı desteklemesinin neden gerekli olduğunu bilen de odur. Tarım sektörünün desteklenmesi ‘piyasa ekonomisinin’ işleyişini bozar, dengeleri alt-üst eder, enflasyonu azdırır, ‘kara deliği büyütür’ Oysa, bütçeyi ve hazineyi hortumlayan banka patronlarının kurtarılması ‘ekonomi biliminin’ bir gereğidir... Güzelim mis kokulu muzun yetiştği kendi toprağı üzerine beş yıldızlı oteller dikilmesi , ikinci konutlar [yazlık] yapılması ve muzun orta ve güney Amerikadan ithal edilmesi piyasa ekonomisinin bir gereğidir. Bu saçmalığa karşı çıkmak bilime, teknolojiye, piyasa ekonomisinin ‘şaşmaz’ yasalarına karşı çıkmaktır, gericiliktir, uygarlık düşmanlığıdır, piyasa Tanrısına itaatsizliktir, zındıklık değilse dinazorluktur... Eğer itiraz ederseniz bu haddinizi aştığınız anlamına gelir ki, uzman olmadığınız bir konuda fikir beyan ederek, uzmanın uzmanlık alanına tecavüz etmiş olursunuz... Eğer toplumun bu gününe ve geleceğine dair tüm hayatî kararlar kapitalist patronların ve politikacıların hizmetindeki uzmanlar, tarafından alınıyorsa, rotayı onlar belirliyorsa, neyin iyi, neyin kötü, neyin gerekli, neyin gereksiz olduğuna uzmanlar karar veriyorsa, yurttaş denilen bunun neresindedir? O zaman siyasi partiler, seçimler, parlamenterler, vb. ne gibi bir kıymet-i harbiyeye sahiptir ve böylesi koşullarda demokrasiden bu kadar çok söz edilmesi abesle iştigal etmek değil midir?

O halde herşey sarpa sararken, araç duvara çarpmak üzereyken, bütün göstergeler kararmaya devam ederken, egemenler cephesinin hareket alanının hâlâ bu kadar geniş oluşu ve bu kadar kolay yöne-

tebiliyor oluşu nasıl açıklanacak? Bu sorunun cevabı ‘tüketicinin proleterleşmesi’ kavramından hareketle verilebilir. Kapitalist metalaşma, paralılaşma, teknikleşme, tüketimin yaşamın yegane ereği mertebesine yükseltilmesi, insanların giderek insâni değerlere daha çok yabancılaşması [zira yaşam yiyip-içmeye - bu arada asgari düzeyde yiyip-içmeyen milyonların varlığını da unutmuyarak, zira kapitalizmde bu başka türlü olmazdı- mal mülk sahibi olmaya, daha çok tüketime indirgenmiş durumdadır], uzmanların tahakkümü ve reklamların baskısı, insanların düşünme, muhâkeme yapma, karşı çıkma, karşı proje oluşturma, itiraz etme, şeyleri asıl olması gereken zeminde tartışabilme yeteneğini dumura uğrattıyor. Velhasıl tüketici, kavramın asıl anlamında *proleterleşiyor*. Bunu insanların beyinsizleşmesi olarak da ifade edebilirsiniz. Elbette bu kafalarının içinde beyin olmadığı anlamında değil ama artık pek kullanmadıkları bir beyin olduğu kesin... Zira insanları uzmanların ve reklamcılarının yönetmesi demek, düşünme yeteneklerini onlara devrettikleri, uzmanlar lehine düşünmekten vazgeçtikleri anlamına gelecektir. İnsanın düşünemez, tasarlayamaz, yapamaz, edemez duruma gelmesi, ürkütücü ve kaygı verici değil mi? Bu durumun sanki insanlığın normal haliymiş gibi algılanması, tartışma konusu yapılmaması, daha da vahimi bunun bir ‘ilerleme’, ‘kalkınma’, ‘muasır medeniyet seviyesini yaklaşıma’, vb... olarak sunulması da rahatsız edici değil mi?

Buraya kadar söylediklerimizden uzmanların sadece kamusal alana dair sorunlarla [politika, ekonomi] ilgili karar verdikleri gibi bir anlam çıkarmak doğru olmaz. İnsanların tüm özel yaşamı ve insan varlığının tüm veçheleri de artık uzmanlar tarafından belirlenmekte, yönlendirilmekte ve yönetilmektedir. Mesela uzman “günde kaç litre su içilmesi gerektiğini biliyor ve öneriyor... kahvaltıda nelerin ne kadar yenmesi gerektiğin de... İnsanın ne zaman ne kadar su içmesi gerektiği neden bir uzmanlık konusu olsun. İnsan susadığında kanıncaya kadar su içer ve bunun için uzmanın uzmanlığına gerek duymaz ve duyması abestir... Beslenme uzmanı da nelerden ne kadar nasıl yenmesi gerektiğini söylüyor... işte günde şundan şu

kadar ötekinden şu kadar ve şu zamanda... Böylece yeme-içme alışkanlığı standartlaştırılıyor. Bu durumun neden olduğu sayısız kötülükleri burada zikretmemiz gerekmiyor... Ve bu işin arkasında da gıda üreticisi ve pazarlayısı büyük kapitalist tekeller var. Kadın doğurduğu çocuğu uzmana baş vurmadan büyütemiyor, çocuğuna bakmasını bilmiyor. Babanın çocuğuyla ilgilenmeye vakti yok. Çocuk yalnızlıktan, tecrit olmuşluktan, iletişimsizlikten kaynaklanan nedenlerden sorunlu hale gelince bir uzman psikoloğa başvuruluyor... Oysa çocukla gerektiği gibi ilgilenilse, ana-baba analığı-babalığı bilse, uzmana iş kalmazdı. Babanın-annenin çocukla ilgilenmeye vakti yok, zira çok çalışması, çok kazanması, çok harcaması gerekiyor. Kapitalist mantık onu daha çok tüketmeye zorluyor ve çocuğun odası dağ gibi oyuncaklarla dolu... Oyuncak üreten kapitalistin daha çok kâr etmesi için çocuğun odasının oyuncakla dolması gerekiyor. Sadece çocuk değil, hasta ve düşkün anne- babayla da ilgilenmeye vakitleri yok... Mümkünse huzur evine yollamayı ya da bakıcı tutmayı yeğliyor... Her iki halde de ana-babalar bir 'fazlalık' ya da 'yük' olarak görülüyor. Merak etmeyin böylece GSMH artıyor... GSMH arttığı sürece gerisi önemli değildir... İnsanlar evlerindeki onca şeyin nasıl kullanıldığını bilmiyor, kullandıkları şeylere yabancılaşmış durumdalar. Giderek herşey otomatize olup-mekanikleşiyor. Bu çılgınlığın son aşaması sürücü gerektirmeyen otomobil... Velhasıl insan beyni giderek kullanım dışı kalıyor...

Çiftçinin hangi tohumu kullananacağına, ne kadar kimyasal gübre, ne kadar zehir atacağına bu işin uzmanı karar veriyor. Bir bakıma çiftçi, tohum, kimyasal gübre, pestisit, herbisit üreticisi çokuluslu tarım-sanayi baronlarının esiri... Artık toprağı nasıl işleyeceğini bilmiyor ve giderek kavramın gerçek anlamında proleterleşip, kelimelinin bilinen anlamında çiftçi-köylü olmaktan çıkıyor. Çokuluslu şirketin çıkarı her seferinde toprağı daha çok zehir atılmasını gerektiriyor ve her seferinde daha çok zehir atılan toprak ölüyor ve bu durum 'uzmanlar' tarafından bir 'kalkınma' başarısı olarak sunuluyor. Kimse toprağın kirlenmesinin neden suyun ve havanın kirlenme-

sinden daha vahim olduğunu tartışma konusu yapmaya yanaşmıyor. Zira o alan çokuluslu tekellerin ve onların beslemesi olan ‘uzmanların’ korunmuş alanıdır çünkü... Sendikalarda işçilerin ücretinin ne kadar artırılması gerektiğini bilen ‘toplu sözleşme uzmanları’ var. İşçi ücretlerinin düzeyi bir uzmanlık alanı mıdır? Sendikada uzmanın işi ne? İşçiler, şu kadar ücret istiyoruz diyecek durumda değil mi? Ücret artışı talep etmek için bir aracıya, “bu işin uzmanına mı” ihtiyaçları var? Aslında uzman sendika bürokrasinin hizmetinde ve sendika bürokrasisi de kaçınılmaz olarak sermaye ve devletin hizmetinde olduğuna göre, toplu sözleşme uzmanının da neyin hizmetinde olduğu açıktır.

Televizyonlarda uzmanlar ve medyatik aydınlar tartışma programlarına davet ediliyor ve onlara ‘konunun uzmanı’ deniyor. Bazıları her konunun uzmanı olacak ki, tartışılan sorun ne olursa olsun mutlaka ekranda. Onlar her şeyi bilen, her konuda söyleyecek sözü olan yetenekli ve birikimli insanlar, bu yüzden uzmanın en gelişmiş türü sayılmaları gerekir...Televizyonun yegane amacı ve varlık nedeni kâr etmek ve kârı büyütmeğe, uzman ve medyatik aydın neye yarıyor dersiniz? İki şeye yaradıklarını söyleyebiliriz: Birincisi, sorunun tartışıldığı izlenimini ve yanılmasını yaratmak; ikincisi, uzmanın ve medyatik aydının ününü kullanarak daha çok reklam almak. Elbette reklamlarda ünlenip tartışma programlarına çıkanları da var... Zaten tartışmalar ‘kısa bir reklam’ arasına sıkıştırılıyor. Fakat, televizyon programcısı bir uzman davet ettiğinde güya *muhalifini* de davet ediyor... Böylece ‘farklı’ görüşleri karşı-karşıya getiriyor... Aslında uzmanın karıştının da son tahlilde bir uzman olduğu gözden kaçıyor. Başka türlü ifade edersek, aynı paradigma dahilindeki iki uzman sayesinde, sanki farklı şeyler söyleniyor, savunuluyor izlenimi yaratılarak, insanlar aldatılıyor. Bir televizyon programcısı akıl edip mesela reklamlarla ilgili bir tartışma programı yapsa, reklamın nasıl bir kepezelik olduğunu savunan birini de davet edebilir mi? Geçerli paradigmaya gerçekten muhalif olan birini çağırmasına izin verilir mi? İzin verilmez zira mahalif zaten uzman

sayılmaz, kimin uzman sayılacağı ‘başka’ kriterlere göre belirlenmektedir. Böyle bir şeye cesaret ve cüret etmek, televizyonun varlık nedenine bir saldırı sayılacağı için, programcının öyle bir şeye cüret etmesine asla izin verilmez, ama cüret ederse işinden olması ihtimal dışı değildir. Sonra da herşeyin serbestçe tartışıldığı safsatası...

Kapitalist mantık geçerli olmaya devam ettikçe ve her ileri aşamada, işlerin daha da sarpa sarması kaçınılmazdır. Zira, yegane ereği ve varlık nedeni kâr etmek olan meta uygarlığının, insanı insanlıktan çıkarmadan yol alması mümkün değildir... O halde iki şey: Birincisi kapitalizmin insanlığın ‘normal hali’ olamayacağının bilincine varmak; ikincisi de, bu durumun normal, gerekli, zorunlu, alternatifsiz, insanlığın yegane ufku olduğu görüşünü geçerli bilinç haline getirmenin hizmetindeki “konunun uzmanlarından” uzak durmak. Elbette bu, iktidar ilişkilerinin ve onun gerisindeki mülkiyet ilişkilerinin hafife alındığı anlamına gelmemelidir...

Yeni Harman

-“Cengiz Çandar köşesinde Japonya’daki nükleer sızıntı ile ilgili başlık atmış: “Panik Yok”. Medyada niçin nükleer tehlikesini saklama, aklama telaşı var?

Egemenliğin devamı, gerçeğin gizlenmesinden geçiyor. Dolayısıyla egemen olmak, egemenlerin gerçeği gizleme ‘yeteniğine’ ve ‘kabiliyetine’ bağlıdır. Şimdilerde medya sadece egemenliğin aracı değil oligarşinin bir parçası durumunda [tabii ‘sosyal medya’] denilenin durumu biraz farklı]. Gazeteler, televizyonlar, vb. sadece büyük sermayenin ve onun devletinin hizmetinde değil, bizzat büyük sermayenin bir parçası, kendisi... O zaman gazetelerin, televizyonların yükseklerine kimlerin nasıl tırmandığı da bir sır değildir. Söz konusu gazetecinin misyonu sermayenin, küresel oligarşinin ve tabii devletin ayıbını gizlemekten başka ne olabilir ki? Artık medya sadece egemenliğin hizmetinde değil, tipik bir kapitalist işletme haline gelmiş durumda. Tabii olup/ bitenlere oligarşi ve devlet tarafından bakarsanız her şey farklı görünecektir... Her sermaye grubunun 40 tarakta bezi var, bunlardan biri de medya... Böyle bir medya, böyle bir gazete, radyo, televizyon, vb. olabilir mi? Onun için bu sefil durumu teşhir etmek gerekiyor ve bu mümkün...

-Başbakan, “Riski olmayan hiçbir yatırım yoktur. O zaman evinize tüp de koymamak gerekir” dedi. Zararlı etkileri yıllarca devam edecek nükleer ile tüpü eşleştirmesinin ötesinde, “Risksiz yatırım yoktur” derken aslında haklı değil midir başbakan; yani “kalkınma”, “ilerleme” diye yüceltilen bir şeyi arzuluyorsanız ris-ki de kabullenmiş oluyorsunuz?

Elbette siz bir şey üretmeye kalktığınızda, zorunlu olarak doğadan bir şey alıyorsunuz [çekiyorunuz] ve hem üretim hem de tüketim aşamasında doğaya bir şeyler de atıyorsunuz [atık]. Böyle bir sürecin elbette az ya da çok ama mutlaka doğaya zarar vermesi kaçınılmazdır. Zarar kaçınılmazdır ama bunu doğanın dengesine, kendini yenileme yeteneğine olabildiğince az zarar verecek şekilde de yapabilirsiniz... Böyle bir şey sizin iradenizi aşan bir şey değildir... Gözden kaçan, sorun edilmeyen şey, üretimin kapitalist mantığa göre, kapitalizm koşullarında yapılıyor olmasıdır. Kapitalizm söz konusuken üretimin birincil, aslı amacı kârdır. Her seferinde daha çok kârdır. Üretimle tüketim arasındaki ilişki, ancak 'piyasa' aracılığıyla kurulabiliyor. Fakat kapitalist üretim yıkıcı bir rekabet ortamında gerçekleşiyor. Her bir kapitalist işletme, her seferinde daha büyük sermayeye, daha ileri teknolojilere ihtiyaç duyuyor. Aksi halde toplam artı-değerden yeterli pay alamaz. Bu da işletmeleri sürekli büyümeye zorluyor. Ben buna *ileriye doğru kaçma zorunluluğu* diyorum... Ya büyüyecek ya da yok olacak... O zaman ancak her üretim çevrimi sonunda elde ettiği kârın en büyük bölümünü yatırıma yönlendirmesi gerekiyor... Tabii o zaman da tuhaf bir durum ortaya çıkıyor: Kâr amaçlı, piyasa için üretim tuhaf bir şekilde *üretim için üretim* biçimine dönüşüyor. Yani araçlarla amaçlar yer değiştiriyor, ters-yüz oluyor. Bu tam da *öküzün arabanın arkasına koşulması* durumudur ki, işte 'rasyonelliğinden' ve 'etkinliğinden' şüphe edilmeyen kapitalizm böyle kör bir mantığa göre işliyor. Özetlersek, sınırsız üretim ve sınırsız tüketim mantığı geçerli ki, bu sefil süreçte yapılan her hamlenin insana ve doğaya zarar vermeden yol aması mümkün değildir. Eğer kapitalizmin, kâr mantığının dışına çıkarsanız ki bu hem mümkün hem de gereklidir. O zaman yaptığınız yatırımın insana ve doğaya maliyetini dikkate almak mümkün hale gelir...

-Mustafa Kemal, "Memleket için kaçınılmaz olan sanayinin kurulması bitmedikçe, her yönden kalp huzuru bulmamıza imkan yoktur.» diyor. Sanayide «kalp huzuru» aramaktan bugüne, Kemalist ilerlemeciliği, modernleşmeyi bu bağlamda nasıl okuyabiliriz?

Son kitabım [*Yeni paradigmayı Oluşturmak- Kapitalizmden Çıkmanın Gerekliliği ve Aciliyeti Üzerine bir Deneme*], tam da sizin bu sorunuzla ilgili. Muasır medeniyet denilen aslında kapitalizmdir ve kapitalizm emperyalizmdir. Kapitalizm emperyalizm üretmeden, emperyalizm savaşı, hegemonya da düşmansız yapamaz. Kapitalizm demek, *mülksüzleştirerek sermaye biriktirmek demektir* ki, bu niteliğinden ötürü de kutuplaştırıcıdır. Başka türlü ifade edersek, bir tarafta zenginlik üretmek için karşı tarafta yoksulluk üretmek zorunluluğu vardır. Yani piramide benzeyen, pramidal bir dünya sistemidir şu kapitalizm denilen. Eğer öyleyse ve sistem sürekli eşitsizlik ve hiyeyarşi üremeye ‘mahkûmsa’, piramidin alt tarafındakilerin yukardakileri taklit etmeleri, yani *yakalama* mümkün değildir. Bu istisnai olarak mümkün olabilir ama biliyorsunuz *istisnalar kuralı doğrulamak içindir*. Dolayısıyla TC’nin, Kemalist rejimin, ‘muasır medeniyet seviyesini yakalama’ perspektifi tam bir yanılsamaydı. Sonu olmayan bir yolda “ilerlemektir...” Dolayısıyla söz konusu paradigma çoktan iflas etmiş bulunuyor... Eğer bu gün ‘muasır medeniyet’ denilenin timsâli şu emperyalist ABD, İngiltere, Almanya, Fransa, vb. ise orada imrenilecek ne var? Onun için vakitlice yeni bir paradigma oluşturmak üzere harekete geçmek gerekiyor... Üstelik bunu da vakitlice yapmak şartıyla... Aksi halde geriye kurtarılacak pek bir şey kalmaya bilir...

-Nükleer enerjiye karşı olmak “vatan hainliği” olarak tanımlanıyor kimilerince. İktidarın nükleer karşıındaki tavrı da belli... Peki bugün CHP’nin de bu meseleye bakışı nasıl, genel politika-sına bakılırsa?

Daha önce yazdığım gibi, CHP’nin ilke olarak nükleer enerjiye bir itirazı yok. Teknik bilim fetişizmine bunca bulaşmış, ilerleme ideolojisini bunca *içselleştirmiş* bir siyasi partinin nükleere karşı çıkması zaten beklenemezdi. Onlar teknik bilimin her türlü sorunun üstesinden geleceğinden asla şüphe etmiyorlar... O alandaki imanları tam... Oysa şimdilerde ‘sosyal bilim’ denilen burjuva egemenliğini meşrulaştırmanın/ kabullendirmenin/ dayatmanın, teknik bilim

de külliye kâr etmenin ve kârı büyütmenin hizmetinde... Böyle bir bilimsel faaliyeti ve etkinliği sorun etmemek ne anlama geliyor? Şu saçma bilim ve teknik ilerleme fetişizminden ve saplantısından acilen kurtulmak gerekiyor. Sadece CHP değil, şu anda siyaset alanındaki aktörlerin tamamı akıl almaz bir bilim ve teknik fetişizmiyle mâlûl ki, bunların teşhir edilmesi gerekiyor... Sorunların çok gerisindeler... Tabii amaç kitleleri aldatmak, oyalamak olunca *asıl sorunlar, temel sorunlar, can alıcı sorunlar* da gündemin dışında kalıyor...

-“Nükleerin, enerjide dışa bağımlılığı sonlandırması”ndan dem vuruluyor. Bu doğru mu bir tespit midir?

Bundan daha büyük bir yalan olabilir mi? Pek emin değilim. Nükleer enerji her şeyiyle dışa bağımlı bir enerji türüdür. Her şeyi, başlarda ‘teknik personel’ de dahil dışardan gelecektir. Ve bir miktar elektrik enerjisi pahasına yaşam yok edilecektir... Siz bir nükleer reaktör kuracak teknolojik yetkinliğe sahip misiniz? Nükleer hammadde olan uranyum, toryum, vb. gibi ham maddeye sahip misiniz? O hammaddeyi işleyecek teknolojik donanımına sahip misiniz? Bırakın yıkıcılığı, yok ediciliği, öldürücülüğü tartışmasız bir gerçek olan nükleer enerjiyi gündeme getirmeyi, fosil yakıt kullanımından da vakitlice ve olabildiğince uzaklaşmak gerekiyor... Durum böyleyken nükleerde ısrar tam bir aymazlıktır.

-Artan nüfus için artan enerji ihtiyacı ile ilgili midir nükleer? Devletlerin nükleer ısrarı neden kaynaklanıyor?

Nüfus artışı da, artan enerji ihtiyacı da kapitalizmin ortaya çıkardığı bir durumdur. Neden yoksul ülkelerde nüfus daha çok artıyor? Neden her ülkede yoksul kesimlerde nüfus artış oranı daha yüksek? Sorun kimin neyi ne kadar tükettiği, yok ettiğiyle ilgili değil mi? Brezilya’da mı nüfus daha çok yoksa İngilterede ve Hollanda’da mı? Neden Kara Afrika’da nüfus artışı yüksek de Almanya’da düşük? İkinci soru enerji ihtiyacının neden hızlı arttığıyla ilgili. Bunca lüzümsüz, bunca gereksiz, bunca zararlı, bunca saçma şey üretirse-

niz ve her seferinde de daha çok üretirseniz elbette enerji ihtiyacı da sürekli artar. Eğer kapitalist mantığın dışına çıkmazsanız başka türlü olması mümkün değildir... Şu etrafımıza bir bakalım... insan refahıyla ilgisi olmayan onca şey ortalığı kaplamış durumda değil mi? Dünya tam bir çöplük görüntüsü vermiyor mu? Herkesin elinde bir/iki cep telefonu oluşu bir ihtiyaçtan mı kaynaklanıyor... Hafifliğiyle öğünülen bir dizüstü bilgisayar üretmek için ne harcanıyor, doğaya na kadar atık bırakılıyor? Şu otomobil [araba] çılgınlığını kim bana savunabili?... Gereksiz onca şey üretilmeye devam ederse, elbette her seferinde daha çok enerji gerekecektir ama bu dünyada hiç bir şey karşılıksız değildir... Size verilen hediyein mutlaka bir karşılığı vardır... Onun için soruyu doğru sormak gerekiyor... Bu saçmalık sürdürülebilir mi ve daha ne zamana kadar? Onun için sorulması gereken soru, *enerji sorununu nasıl çözebilirizden önce nasıl bir toplumda yaşamak istiyoruz* olmalıdır... Aksi halde insanlığın da uygarlığın da bir geleceği olmayacak...

-“Gerici” olarak tanımlanmaktan rahatsızlık duyan kimi müslümanlar, İslam’ın bilimden, ilerlemeden yana olduğuna dair bir refleks, kompleks geliştirdiler. Bugün iktidarın da dahil olduğu ilerlemeci-kalkınmacı islamcılar «yeryüzünün insanın hizmetine sunulduğu»nu dolayısıyla hertürlü girişimlerinde bu şekilde haklılaştırabileceğini düşünüyorlar. Bu yaklaşımın inanç pratikleri ve kaynakları açısından doğrulanması mümkün müdür?

Sözünü ettiğiniz islamî çevrelerin diğerlerinden farklı bir toplumun projeleri varmı da tenkoloji, ilerleme, bilim ve teknik konusunda farklı, orijinal görüş sahibi olsunlar. Kapitalizmi sorun etmiyorlar, oportünistçe, ikiye yüzlüce yaptıklarını meşrulaştırmaya çalışıyorlar. Bu amaçla dini araçlaşıyorlar. Bu kesimin söyleminin teşhir edilmesi için fazla zaman gerekmiyor, gerekmeyecek, zira her şey apaçık ortada...

-İran, Mart ayında uzaya yaşam kapsülü fırlattı. 2020’de de insan taşıyan kapsül gönderecekmiş. Bu tip gelişmeler insanların

kafasında “teknolojisiyle, nükleeriyle Amerika’ya karşı dik durabilen ülke” imajı yaratıyor... Sosyalistler arasında da emperyalistler karşısında güçlü, başı dik bir devlet için bunların gerekliliği savunulabiliyor. “Güçlü ve başı dik” olmanın bu projeler dışında bir alternatifi var mıdır?

İran’ın ilginçliği veya bazı çevrelerde sempati yaratması, Batı’nın ikiyüzlülüğünü teşhir etmesinden kaynaklanıyor. Gerçi bu günkü İran rejimi emperyalizmin ikiyüzlülüğünü teşhir ediyor [nükleer, Siyonist İsrailde, Pakistan’da, vb. olduğunda sorun edilmiyor da İran aynı şeye sahip olmak istediğinde cıngar çıkarıyorlar] ama İran asla anti-emperyalist değil. Onun yaptığı Batı karşıtı olmak, Batı düşmanlığı... Oysa, kapitalizme karşı olmadan emperyalizme karşı olunamaz. İran tipik bir teokrasi ve rejimin bu haliyle İranlılara teklif edebileceği bir şey yok. Güçlü ülke safsatasından da kurtulmak gerekiyor. Mesela ABD güçlü bir ülke... onun nesi matah ve nesi sizi cezbediyor? İnsanlığın ihtiyacı güçlü ülke değil, *yaşanabilir toplum* olmalıdır. Sosyalistlerin İrandaki rejime sempati duymaları için ne gibi bir neden olabilir? Teokrasinin onları cezbeden nesi olabilir?

-Komünist Manifesto’da burjuvazinin teknolojisine yağdırılan övgüyü, hayranlığı nasıl yorumlamak gerek? Bir yandan doğadan uzaklaşmanın yabancılaştığını söylerken öte yandan kalkınmaya, sanayiye yapılan vurgu...

Gerçekten Komünist Manifesto’da burjuvazinin ürettiği teknolojiyle ilgili değerlendirmede ölçünün kaçtığında şüphe yok ama sadece orada söylenene dayanarak, özellikle Marx’ın kapitalizmin ürettiği teknolojiye dair eleştirel değerlendirmelerini görmezlikten gelmek haksızlık olur. Kaldı ki, aynı *Manifesto*’da tam tersi anlamına gelen ifadeler de var: “*Burjuva üretim ve değişim koşulları, burjuva mülkiyet ilişkileri, öylesine büyük üretim ve değişim araçlarını oluşturma büyüsunü başarmış o burjuva toplumu, yer altından kendi çağırdığı güçlere artık hükmedemez olan cinci hocalara dö-*

nüşmüſ durumda”... Marx’ın eserinin tamamı üzerinden konuſmak daha uygun olur. Nitekim, Marx, Kapital’de kapitalizmin insana ve doğaya zarar vermeden yol almasının mümkün olmadığını açıkça ifade ediyor. Bir ſey daha: Marx’a yaklaſımdaki sakatlığı da bertaraf etmek gerekiyor. Zira marifet, Samir Amin’in de ısrarla söylediğı gibi, Marx’da durmak değıl, ondan hareket etmeyi baſarmaktır...

-Nükleer enerjiye alernatif olarak sunulan Rüzgar Enerjisi Santralleri, Güneſ paneli tarlalarının da müthiſ tehlikeleri olduğı; “alternatif enerjiler”in de doğayla dost olmasının mümkün olmadığını gösteren raporlar var. Her türlü giriſim doğaya tecavüz oluyor... Nasıl bir çıkıſ mümkün bu sorunun içinden?

İſe, kapitalizmle birlikte kopan üretimle ihtiyaçlar arasındaki bağı ihya ederek baſlandığında, ſeyler de farklı bir görüntü alır ve farklı görünür. Değıſim değeri için, pazar için, kâr için üretim yerine, *kullamın değeri ütetildiğinde* ki, komünist toplumda öyle olması gerekiyor, ſimdilerde sorun olan bir çok ſey de sorun olmaktan çıkar... Batı burjuva kültüründe antroposantrist [insan merkezli] bir saplantı var. Bu anlayıſ, insan soyunun doğaya, canlı dünyaya patalojik yaklaſımını meſrulaſtırdı. Doğa, *sınırsız yağmalanabilir, talan edilebilir, pasif, cansız bir nesne* olarak görülünce, bu günkü sefil tablonun ortaya çıkması kaçınılmazdı... Doğaya saygısız, her türü etik değere ve kaygıya yabancılaſmış kapitalist uygarlığı sorun etmeden iſin içinden çıkmak mümkün değıldir. Elbette her üretim eylemi doğaya zarar verir ama, önemli olan doğanın *kendini yenileme yeteneğine* zarar verecek eſiğın aſılıp, aſılmadığıdır. Son 60 yılda geçerli üretim ve tüketim çılgınlığı yüzünden o sınır maalesef çoktan aſılmış durumda...

REKLAMLAR İNSANA VE DOĞAYA KARŞI...

Kapitalizm, mantığının ve temel işleyiş ‘yasalarının’ bir sonucu olarak, her seferinde daha çok üretmeden varolamıyor veya her ileri aşamada daha çok üretmeye mahkûm. Lâkin, her seferinde daha çok üretebilmesi, üretilenin tüketilmesiyle mümkün. İkincisi, kapitalist üretimde asıl amaç *insan ihtiyaçlarını karşılamak değil, kâr etmek üzere değişim değeri üretmektir*. İnsan ihtiyaçlarının tatmin edilmesi gereğiye, kâr etmenin bir türevidir. Oysa medenî bir insan toplumunda, insan ihtiyaçlarını tatmin etmek üzere *kullanım değeri* üretilmesi gerekirdi. Şimdilerde insanlığın yüzyüze geldiği sayısız kötülükler ve saçmalıklar, *araçlarla amaçların yer değiştirmesi ters-yüz olması*, velhasıl öküzün arabanın arkasına koşulmasının sonucu... Bu kepezelik kendinden menkûl bir *bilim* ve sürekli kutsanan bir *yeni, yenilik/yenilikçilik* retoriğiyle tartışılır ve anlaşılır olmaktan çıkıyor. Sistem üretim ve tüketim çılgınlığı üzerine oturuyor ama bu dünyada üretimin de tüketimin de bir karşılığı var, olması gerekiyor. Zira dünyanın kaynakları sınırsız değil. Türkçenin henüz *öztürkçeleştirilmediği* dönemde, tüketim ve tüketici yerine, *istihlâk* ve *müstehlik* kelimeleri kullanılırdı. Bilindiği gibi, istihlâk helâk’tan türemedir. Helâk: mahvolma, ölme, harcanma... gibi anlamlara geliyor. Fransızca’da Latince *cum-summa* dan türeme kelimelerden biri olan *consumer* de bitirmek, yok etmek, öldürmek, yakıp kül etmek... gibi anlamlarla yüklü... O halde insanların yaptıklarının, ne anlama geldiğinin bilincinde olmaları önemli. Eğer daha çok tüketmek daha çok tahrip etmek, daha çok yok etmek, daha çok kirletmek, daha çok atık [çöp] demekse, şu tüketim çılgınlığının saçmalığı açık değil mi? Bu sefil durum bir önkabule dayanıyor: daha çok tüketmek daha büyük mutlulukla özdeş sayılıyor. Tükettiğin kadar mutlusun, tükettikçe mutlusun, ne kadar çok tüketirsen o kadar çok mutlusun... Elbette çelişki ve saçmalık bununla sınırlı değil, öyle bir burjuva uygarlığı ki, birilerinin [azınlık] daha

çok tüketebilmesi, başkalarının [çoğunluk] gerekli olanı tüketemez duruma gelmesiyle, yaşam için gerekli asgarî araçlardan yoksun bırakılmasıyla mümkün... Şimdilerde 1 milyar insan açlıkla cebelleşiyor, yılda silahlanmaya 1400 milyar dolar, reklamlara da 450 milyar dolar harcanıyor... Sadece bu rakamlar burjuva uygarlığının ne menem bir şey olduğunu, insanlığı ne duruma getirdiğini göstermeye yeterli değil mi? Maddi tüketimle insan mutluluğu arasında doğru yönde bir ilişki olduğunu varsaymaktan daha büyük aymazlık olabilir mi? Sistem, çoğunluğu akıl almaz bir sefalet mahkûm ederken, çok tüketen azınlığı da insanlıktan çıkarıyor ama ne hikmetse ona da ‘mutlu azınlık’ diyorlar... Demek ki, herkes için aynı anlama gelen bir mutluluk tanımı yok... İşte onca övünülen, onca yüceltilen kapitalist uygarlığın marifeti... Ortalıkta *medeniyet* tanımına uygun bir şey var mı?

Adına yarışır, *medemî* bir insan toplumunun bazı değerlere dayanması gerekir, işte paylaşım, dostluk, kardeşlik, karşılıklı saygı ve sevgi, zayıfları kayırma, hoşgörü, eşitlik ve özgürlük bilinci, estetik duyarlılık, estetik-entellektüel etkinlik, v.b... Sadece ahlâk dışı değil, ahlâka da karşı olan kapitalizmin kitabında bunların hiçbirine yer yoktur. Orada söz konusu olan rekabet, para, gücünün yasıdır ve insanın ürettiği eşya [şeyler] onu üreten insandan daha ‘değerlidir’... Kapitalist sistemin devamı için daha çok üretme zorunluluğu var ama üretmekle iş bitmiyor. Üretilenin mutlaka satılması [realizasyon] gerekiyor. Fakat sistemin kaçınılmaz olarak bir kutupta zenginlik biriktirmesi, karşı kutupta yoksulluk ve sefalet biriktirmesine bağlı olduğu için, üretilenin satılması yani *realizasyon* ekseri sorun oluyor. Kapitalizm toplumsal eşitsizlik yaratmadan ve onu derinleştirmeden yol alamıyor. İşte reklamın ve reklamcının pis misyonu bu aşamada ortaya çıkıyor ve söz konusu *pürüzü* aşmak üzere devreye giriyor. Reklam potansiyel müşterilerin [satın alabilir durumda olanlar] daha fazla satın almasını sağlamak üzere kelimeleri deforme ediyor, dili ve sembolleri manipüle ediyor, kelimelerin ve kavramların içini boşaltıyor. İnsanlarda satın alma istek ve arzusunu harekete geçirmek için göze pek görünmeyen bir strateji uyguluyor. Bütün bu reklam stratejisinin amacı insanları

satın almaya ikna etmek ve o amaç için aldatmaktır. Reklam, kimi zaman gülünç, kimi zaman ‘sempatik’, kimi zaman da şaşırtıcı görüntü, imaj ve dille tehlikeli bir iş yapıyor, sürekli yenilenen bıkırtıcı imajlar, sözler, görüntüler, sesler, vb. insanları alıklaştıırıp- yaşamın anlamını yok ediyor. İnsanların düşünme yeteneğini köreltıyor, iyiyle- kötü, doğruyla-yanlış, güzelle-çirkin ayrımı yapmasını zorlaştırıyor. Bunları yazarken reklamcı taifesinin: “*siz insanları akılsız, öyle kolay kandırılır yaratıklar olarak mı görüyorsunuz, bu onlara hakarettir...*” dediklerini duyar gibiyim ama dananın kuyruğu öyle değil. Zira yaptıkları söylediklerini yalanlıyor. Asıl amaçları insanları satın almaya ikna etmek üzere etkilemek değil mi? Oysa insanlar pekâlâ manipüle edilebiliyor ve etkilenebiliyor ve şartlandırılabilir... Elbette bıkırtıcı tekrar da işlevsiz değil. Bu yüzden George Orwell haklı olarak: “64 bininci tekrarda herşey gerçek haline gelir” demişti... Gerçekten bir şey ne kadar çok tekrarlanırsa bilinçaltına yerleşme olasılığı da doğru orantılı olarak büyüyor... Bu konuda *şartlı refleks* denilenle ilgili bildiğinizi hatırlamanız yeterli... Fakat reklâmcı sadece mal satmanın hizmetinde değil, politika pazarında da etkili, zira politika da giderek metalaşmış bir faaliyete dönüştü. Seçilmenin yolu artık reklamdan ve reklamcıdan geçiyor. Bu politikanın iflâsı demektir. Şunun için ki, mâlûm “politika toplumsal yaşamı adalet içinde düzenlemek” anlamındadır... Oysa reklam ve reklamcının istediği yurttaş değil tüketicidir... Reklamcının başarısı insana insanlığını unutturmaktan geçiyor. Ünlü çokuluslu reklam şirketi DDB’nin patronu Bill Benbach : “Onları bön ve aptal hale getir [Keep them simple and stupid]” derken, reklamlarla amaçlananın ne olduğunu pek de nâzik olmayan bir üslûpla ifade ediyordu... Reklamcı her türlü imkân ve aracı kullanarak potansiyel müşteriyi satın almaya ikna ediyor. Bu amaçla insanları ‘çocuklaştırması’ gerekiyor... Başka türlü söylersek reklamcının imâl etmek istediği insan ‘çocuk olarak kalmış, çocuklaşmış büyüklerdir’ ‘büyümüşte küçülmüş değil de, *küçülmüş de büyümüş*... Şu malı veya hizmeti satın alırsan mutlu olursun, almadığın zaman mutsuzsun. O halde reklamın önce insanda mutsuzluk duygusu, eksiklik duygusu yaratması gerekiyor ki, mutlu-

luğa terfi etmek üzere önerilen ürünü satın alsın. Velhasıl mutsuzluk durumundan kurtulmanın yolu satın almaktan geçiyor... Elbette sadece satın almak değil, herkesin aynı şeyi satın alması, daha çok, daha çok ve daha çok satın alması... durmadan satın alması... Öyle bir insan ki, nedensiz ve amaçsız, dur durak bilmeden satın alıyor, satın almak için satın alıyor ve satın aldığı için ‘mutlu’ olduğunu sanıyor. Reklam sahip ol diyor, *insan ol* demesi mümkün değil. Metroda bir reklam gözüme batmıştı... batmaması mümkün mü... İştahla çikolatalı pastayı yiyen genç kızın resminin altında: “ mutlu et kendini” yazılmıştı. Reklamda sanki iki farklı kişilik resmediliyordu veya genç kızın kişiliği ikiye bölünmüştü: biri mutsuz olan ve pastayı yiyince mutlu olacak olan, diğeri de yeme filini gerçekleştirmek üzere pastayı satın alacak olan... Reklamların tahribatının nerelere vardığının sadece bir örneği... Asgari sağduyu ve düşünme yeteneğine sahip biri daha çok sahip olmak eşittir daha büyük mutluluk denklemine itibar eder mi? Ne kadar sembol ve değer varsa insanları tüketim düşkünü, tüketim bağımlısı [alkol, uyuşturucu... bağımlısı gibi] yapmak üzere seferber ediliyor...

Bir şey üretmek demek doğadan bir şeyler almak, eksiltmek demek ve kullanılan doğal kaynaklar sınırsız değil. Kapitalist üretim ve onu meşrulaştıran kendinden menkûl “iktisat bilimi”, doğal kaynakların sınırsız olduğunu ilân etti. Böyle bir saçmalığa insanlar inandırıldı. Reklamlar her gün binlerce defa ‘daha çok tüket’ diyor lâkin üretilenin çoğu çöpe atılıyor. Çöpe atmak için üretimin kural haline geldiği bir dünyada milyonlarca insan açlıktan ölüyor ve hâlâ kapitalist üretim tarzının yegane rasyonel üretim tarzı olduğuna insanlar inandırılmak isteniyor. Üretim ve tüketim çılgınlığı ve atıklar doğa tahribatını derinleştirirken, insanı, toplumu ve doğayı kirletiyor. Aslında çöp dağlarına bakarak insanlığın içine sürüklendiği sefil manzaraya dair fikir edinmek mümkün... Reklamlar üretilenin eskimesine izin vermiyor. Yeni olan muteberdir düşüncesi sürekli yenilenip, tam bir saplantı haline getiriliyor ve tabii durmadan şeylerin yenileri üretiliyor ve yeniye sahip olmak mutlu olmak demek... Reklamlar ürün fiyatlarını yükseltiyor ve ‘kaliteyi ucuza’ aldığını sanan şanslı tüketiciye yükleniyor. Ödediğiniz fiyata reklam maliyeti de dahil...

Reklamlar basın özgürlüğünün de düşmanı. Şimdilerde yazılı basın, radyo ve televizyon reklamlarla ayakta kalabiliyor ve reklamı verenler de büyük çokuluslu şirketler. Şirketler reklamı kestğinde televizyonun da fişi kesiliyor, gazeteler kapanıyor, radyolar susuyor. Böyle bir durumda gazetecilerin reklamı eleştirmesi mümkün mü? Reklamı yapılan malın kalitesine dair itirazda bulunabilir misiniz? Zaten reklam tek yönlüdür ve reklama maruz kalanın söz hakkı yoktur. Reklamlara dair eleştirel bir yazının, haberin yayınlanması mümkün mü? O zaman ancak reklamı sorun etmeyenler büyük medyada yer bulabilirler ve yalan ve tahrifat korosuna dahil olabilirler. Mesela okuduğunuz bu yazının veya benzerlerinin büyük gazetelerde yayınlanması, televizyonlarda yankı bulması mümkün mü? Böyle bir ortamda da başta yazılı basın olmak üzere medya denilenin bir tür *reklam kataloguna* dönüşmesi kaçınılmaz... Oysa basının [veya medyanın densin] adına lâıyk olabilmesi, paranın ve devletin iktidarından bağımsız olmasıyla mümkündür.

Reklamlar israfın hizmetinde ve insanlara markalarla tuzak kuruyor. Marka, malın kalitesini sorun etmeyi engelliyor ve değerinin çok üstünde satmanın da garantisi. Üstelik marka mal almak marifet sayılıyor. Ucuzluk kampanyaları ve promosyonlar israfı daha da büyütüyor. İnsanlar ucuza satın alma yanılsaması tuzağına düşürülüyor. İki alana üçüncüsü bedava türü kampanyalar insanlara ihtiyaçları olmayan şeyleri satmak demek. Bir insanın ihtiyacı olmayan şeyleri ucuz olduğu için satın alması ne anlama geliyor? Ucuza satın alma da ekseri bir yanılsama olmak kaydıyla. Kaldı ki, gerçekten ucuzsa bile ucuza satın almak uzun vadede itibar edilebilir bir şey de olmamalıdır. Mallar emek harcanarak üretiliyor ve ucuza üretilmesinin koşullarından biri ve başlıcası da üreticinin, işçinin, esnafın, çiftçinin aşırı sömürülmesidir ki, bunun uzun vadede bumerang etkisi yaratması kaçınılmazdır. Reklamlar satın alma gücü olmayan insanları da 'marka' mallar satın almaya özendirip borçlandırarak düşük gelirli ailelerde gereksiz sıkıntılar, dramlar, huzursuzluklar yaratıyor, gençleri suça özendiriyor...

Tüketiciyi manipüle eden, gereksiz ihtiyaçlar yaratan, doğa tahribatını derinleştiren, erkek egemenliğini ve önyargıları pekiştiren, ürün fiyatlarını yükselten, insanları bunaltan, çevreyi kirletip-çirkinleştiren, sürekli yalan söyleyen... reklamlara karşı çıkmak gerekli ve mümkün. Bu saldırıya başta örgütlenerek, örgütlerle karşı çıkmak mümkün ama bireysel planda da yapılabilecek şeyler var ve bu ikisi birbirini tamamlamak durumunda. Reklam karşıtı örgütler oluşturmak ve muhalif örgütlerin bu konuda duyarlı ve sorumlu davranmalarını sağlamak için çaba harcanabilir. Kaldı ki, kapitalizme karşı mücadele ettiğini söyleyen örgütlerin reklamın tahribatı karşısında tepkisiz kalmaları, onu ciddiye almamaları anlaşılır bir şey değildir... Her birimiz gönüllü *yetingenlik* tercihi yapabiliriz. Sade yaşamının, azla yetinmenin insanlık demek olduğu düşüncesini yaygınlaştırmak üzere pekâlâ işe kendimizden başlayabiliriz... Kapitalizmin ve reklamların dayattığını değil de ihtiyacımız olana sahip olmakla yetinebiliriz. İsrar ordusundan firar edebiliriz. Bir şeyi satın almadan önce ve mutlaka *bu bana gerçekten gerekli mi?* sorusunu sorabiliriz. Reklamların kölesi olmamanın mümkün ve gerekli olduğunu kendi yaşamımızda gösterebiliriz. İnsan mutluluğuyla sahip olunan eşya arasında doğru yönde bir ilişki olduğuna dair genel-geçer yaygın ama saçma kabulün dışına çıkabiliriz. Asıl zenginliğin meta dünyasının dışında olabileceği düşüncesini yaygınlaştırmak mümkündür. Bunun için de işe sürüden ayrılarak başlayabiliriz... Bu vesileyle reklamı sanat sayanlarla, reklamlarda rol alan sanatçılara da bir çift sözüm var: Bir kere reklam kirletiyor ve kirletme eylemiyle sanatın bir ve aynı şey sayılması abestir. Bizzat reklamın varlık nedeni sanatın ve sanatçının inkârıdır; ikincisi, gerçek sanatçının reklamlarda rol alması, bir şekilde reklama bulaşması kabul edilebilir değildir. İnsanları aldatıp-alıklaştıran, kirli ve kirleten reklamlarda rol almayı, bu sefil oyunda kendini maskara etmeyi içine sindiren biri kendi varlık nedenine ve kendi etiğine ihanet etmiştir. Sanat güzelin ve daha güzelin, hayatı güzelleştirmenin, ona anlam katıp-zenginleştirmenin hizmetinde, reklam da yalanın, insanı ve toplumu kirletmenin, doğayı tahrip etmenin hizmetinde olduğuna göre...

OTOMOBİL, KÖPRÜ VE KENTİN ÖLÜMÜ...

Üçüncü bir boğaz köprüsü yapılacağı ve 6 milyar dolara mâl olacağı ilan edilince, bazı tepkiler de ortaya çıktı: İtirazlardan biri köprü için 6 milyarın çok olduğuna dairdi, yeni bir rant ve yağma alanı yaratıldığından söz edildi. Yeni köprünün ortaya çıkaracağı ekolojik tahribatla ilgili itiraz da önemliydi. Bazıları da güzergâhla ilgili kaygılar belirtti. Bu tepkiler elbette haklı ve yerinde. Hükümet ve üç dört ve daha çok köprü yapılmalıdır diyen cepheyse, üçüncü köprüye karşı çıkmanın ilerlemeye, kalkınmaya karşı çıkmak demeye geldiğini, velhasıl bunun gericilik olduğunu söylüyorlar... Elbette bir köprü için 6 milyar harcamak tam bir yağma ve talandan başka bir şey değildir. Mesela neden 850 milyon dolar değil de 6 milyar dolar sorusu haklı olarak akla geliyor. Bunun bir yağma vesilesi olduğu da doğru, ormanları, bitki örtüsünü yok edeceği de... Fakat asıl sorulması gereken soru başka... Köprü yapılmasını kim neden istiyor? Köprünün görünen ve bilinen yapılma gerekçesi kent trafiğini rahatlatmak... Enerji sorununu çözmek üzere de Mersin Akkuyu'da yapılacak 20 milyar dolarlık nükleler santral için kollar sıvanmış durumda. Rusya Federasyonu ile anlaşma geçtiğimiz günlerde imzalandı. Nükleler santralle ilgili de itirazlar var, bunun bölge turizmine zarar vereceği için itiraz ediliyor, yoksa itiraz bizzat tam bir felaket olan ve yapılması için hiç bir haklı gerekçenin olmadığı nükleer santrale değil, 'yer seçimine' Başka yere yapılsın deniyor... Santrali ve köprüyü engellemek için yargıya başvurulacağı da söyleniyor. Kimi kime şikayet ettiklerini sanıyorlar? Kanunları yapanlarla çekleri imzalayanlar son tahlilde aynı güç ve iktidar odakları değil mi? Eğer politik mahiyette bir saldırıyla karşı karışıya iseniz, ona hukuk yoluyla karşı koyamazsınız. Bu sınıflı burjuva toplumunda hukuka hak ettiğinden çok önem atfetme yanılgısıdır.

Ne köprü trafik sorununu çözmek için, ne de nükleer santral enerji sorununu çözmek için gündeme geliyor. Sermayenin yeni yağma ve talan alanlarına ihtiyacı var. Bu yüzden başka yerde başka gerekçeler aramanın mânası yok. İnsan taşınması özel arabaya dayanıyorsa ve ulaşım politikası da otomotiv-petrol kompleksinin çıkarına göre belirleniyorsa ki, öyle, daha çok köprü yapılması kaçınılmaz ama trafik sorununu çözmek için değil, petrol ve otomobil üreticisi dev şirketlerin, büyük inşaat şirketlerinin kârlarını büyütmek, arsa spekülâtorlerini zengin etmek için... Aynı şekilde nükleer santral de enerji sorununu çözmek için değil... Asıl gerekçeyle görünen ve afişe edilen gerekçe ayrımını yapamadığınız zaman aldatılmak, oyuna gelmek, velhasıl başkasının borusunu ötürmek kaçınılmazdır.

Başlangıçta araba ancak ayrıcalıklı sınıfın kullanabildiği lüks bir maldı. Bilindiği gibi lüks mal demek, sıradan insanların, emekçi sınıfların sahip olması mümkün olmayan şeyler anlamındadır. Mesela herkesin bir şatosu, deniz kenarında özel plajlı villası olamaz. Bu iki bakımdan imkânsızdır: birincisi, sıradan, mütevazı emekçi insanlar zar-zor geçimlerini sağlayabildikleri için, o kadar büyük harcama yapmaları eşyanın tabiatine aykırıdır. Zaten birilerinin şato-yalı, vb. sahibi olması başkalarının onlara sahip olmadığı, yoksul olduğu durumda mümkündür, mâlûm birinin zenginliği diğerinin yoksulluğunun sonucudur; ikincisi, ekolojik sınır itibariyle de herkesin deniz kenarında özel plajlı villaya, yalıya sahip olması mümkün değildir. Herkesin villa için ortalama 30 metre uzunluğunda sahili sahiplendiğini düşünün, 80 milyon nüfuslu bir ülke olsa ve aileler 4 nüfustan oluşsa, bu 20 milyon aile ve 20 milyon villa demektir ki, 20 milyonu 30'la çarptığınızda 600 milyon metre uzunluğunda sahil gerekecektir... Lüks malla ilgili bir husus da bir şeye çoğunluk sahip olduğunda artık lüks olmaktan çıkmasıdır. Araba Henry Ford'la birlikte işçi aristokrasisinin ve orta sınıfın da kullanabildiği bir ulaşım aracı haline gelince iş zıvanadan çıktı, araçla amaç yer değiştirip tersyüz oldu. Petrol kartellerinin özel kullanım için araba üretilmesinde

çıkarı vardı. Çıkarı olan bir başka kesim de oto-yol ve köprü yapan büyük inşaat şirketleridir. Ama bunların arasında Çin duvarı yoktur elbette. Mesela Ford Marka arabanın mucidi, otomobil baronu Henry Ford, Nazi Almanyasının otoyollarını inşa etmişti ve Naziler tarafından 1938’de ‘Büyük Kartal Nişanı’yla ödüllendirilmişti. Daha 1923 lerde Hitler Henry Ford için: “ Biz Heinrich [Henry] Ford’u faşist partinin Amerikada büyümüş lideri sayıyoruz” demişti. Bir başka vesileyle de Hitler: “Henry Ford benim esin kaynağım’ diyecekti...

Fordist üretimin devreye sokulması, orta sınıfların ve işçilerin de araba sahibi olmaya başlamasıyla, özellikle de 1945-1975 kapitalist genişleme döneminde araba üretimi akıl almaz bir hızla arttı. Artık XXI’inci yüzyılın başında dünya ölçeğinde her gün doğan çocuktan daha çok otomobil üretiliyor. 2000 yılında yollarda 500 milyon özel araç hareket halindeydi. 1990 da sadece OECD ülkelerinde toplam araç sayısı [araba, kamyon, kamyonet, otobüs, minübüs...] 360 milyondur.

Bir Ölüm Makinası Olarak Otomobil

İlk otomobil kazası 23 Eylül 1899 da New York’ta meydana geldi. 1990’lı yıllara gelindiğinde araba kazasında ölen insan sayısı 17 milyon, 2002 de de 20 milyondur... Bu sayının birkaç katı yaralı ve sakatı da hatırdan tutmak gerekir. Aynı şekilde bu rakamın savaşlarda ölen insan sayısı ile karşılaştırılması anlamlı olabilir. Fakat arabanın öldürdüğü sadece bu kadar değil, araba çevreyi kirleterek, kenti tahrip edip yaşanmaz hale getirerek, Üçüncü Dünya veya şimdilerde “Güney” denilen ülke halklarını sömürerek de öldürüyor. Otomobil üretiminde kullanılan malzemenin çoğu yoksul ülkelere geliyor, otomobili yürüten petrolün en büyük kısmı da... Bir araba yılda bir tondan fazla oksijen emiyor ki, bu dünyadaki tüm otomobillerin bir yılda yaklaşık 1 milyar ton oksijen emmesi demek. Bir araba atmosfere yılda yaklaşık 4 ton karbondioksit bırakıyor, bu da dünyadaki

tüm araçlardan yılda atmosfere 4 milyar ton karbondioksit bırakılması demek. İşte ‘sera etkisi’ denilenin başlıca nedeni... Araba kenti de öldürüyor. Toplu kamu taşımacılığını [tren, tramvay, metro, otobüs] yok ediyor. Oysa kollektif ulaşım özel ulaşımdan 25 kat daha az yer kaplıyor, daha az enerji tüketiyor, daha rahat, daha güvenli ve daha sosyal... Yollar, caddeler, sokaklar, kaldırımlar arabalar tarafından işgal edilince, kentin bir çok yeri garaj ve park yerine dönüşünce [araba siloları densin], kentin havası zehirlenince ve her şey arabaya göre düzenlenir hale gelince, kent de yaşanmaz bir yer haline gelip, kent olmaktan çıkıyor. Kentlerin göbeğinden oto-yolların geçmesinden daha saçma bir şey olabilir mi? Araba aynı zamanda bir yabancılaşma aracı ve asosyal, zira arabasına binip, kapıyı kapatan kişi, bencil bir kişiliğe dönüşüyor ve toplum sorunlarına yabancılaşıyor... Bir çok savaşın gerisinde petrol-otomobil kartellerinin olduğu da mâlum...

O halde bunca kötülüğün kaynağı olan araba neden tartışma konusu yapılmıyor? Neden itiraz edilmiyor ve gereği yapılmıyor? Elbette ulaşım herkesin hakkı ve ‘demokratileştirilemesi’de gerekiyor ama bunun özel arabaya dayandırılması, bir enerji kaynağının [fosil yakıtlar] tükenmesi, trafik tıkanıklığı, çevrenin kirlenmesi, insan sağlığının bozulması, çok sayıda ölüm, sakatlanma, bu arada kentin de ölümü pahasına sürdürülmesi nasıl gerekçelendirilebilir-savunulabilir? Kaldı ki, trafiğe dahil olan araba sayısı arttıkça araba kullanmanın varlık nedeni de ortadan kalkıyor zira, özellikle büyük kentlerde daha hızlı gitmek için binilen araba, günün bazı saatlerinde ve bazı yollarda ortalama yaya yürüme hızı seviyesine kadar iniyor. İnsanların ortalama olarak gelirleninin üçte birini araba için harcadığı [araç satın alma, yakıt, bakım, vergi, sigorta, vb.] da dikkate alınırsa ve bu harcamalar için gerekli çalışma zamanı da yolda harcanan [katedilen] zamana eklenince sonucun tam bir saçmalık olduğu apaçık ortada... Araba [otomobil] ve petrol endüstrisi kompleksinin çıkarı daha çok otomobil üretilmesini gerektiriyor ve onların çıkarı otomobilin başat ulaşım aracı haline

getirilmesini gerektiriyor. İkinci neden de insânî yabancılaşımayla ilgili. Araba tutkusu iflah olmaz bir hastalık ve insanların zenginleri taklit etmesiyle ilgili. Herkes milyarderleri, milyonerleri, büyük gaspçıları taklit etmek istiyor, ‘ayrıcalıklılar sınıfına terfi etmek istiyor ve bunun mümkün ve gerekli olduğuna da inanıyor... Bu yüzden de gezegen hızla tahrip ediliyor ve GSMH’nın ne kadar arttığından, ekonomilerin ne kadar büyüğünden, ne kadar hızlı kalkındığından söz ediliyor... Geniş bir kitle otomobil kullanır hale gelince, araba ‘lüks’ olmaktan çıkınca, ayrıcalıklı olmak için artık en pahalı arabaya sahip olmak gerekiyor. Bu yüzden araba sahibi olanlar arasanda da lüks araba sahibi olanlarla olmayanlar arasında bir ayrışma ortaya çıkıyor. Farklı olma hastalığı insanları bu sefer de çok pahalı arabalara yönlendiriyor. Nitekim 4x4 saçmalığı tam da bulunla ilgili. Bunun anlamı ben ortalama insanın binemediği arabaya biniyorum demek. Şimdilerde benim çocukluğumdaki kamyonların büyüklüğünde arabalar [cipler] kentelerin ana caddelerinde boy gösteriyor... Özel araba savunucularının bilinen gerekçesi bunun bir ‘özgürlük kaynağı’ olduğu, istediği yere, istediği hızla istediği zaman gidebilme, istediği yerde durabilme, vb. Bu görüşte olanlar arasında maalef marksist solcular da var. Aslında sözü edilen özgürlüğün şimdiki dünyada pek bir reel bir karşılığı yok. Bu, arabanın sağladığı özgürlükten bahsederken, arabanın neden olduğu sayısız bağımlılıkların göz ardı edilmesinden kaynaklanıyor. Arabanın neden olduğu bağımlılıkların ve kötülüklerin yanında sağlanan özgürlüğün pek bir kıymet-i harbiyesi yok. Veya ne pahasına ‘özgürlük’ denecektir...

Özel araba çılgınlığına, dolayısıyla otomobil-petrol emperyalizmine itiraz etmeden, üçüncü, dördüncü, beşinci... köprüye itiraz etmenin bir kıymeti harbiyesi olmayacağı gibi [kaçınılmaz olarak geresi gelecektir], kapitalizme itiraz etmeden ve bir alternatif önermeden de özel arabaya itiraz etmek beyhudedir. Kapitalizme itiraz etmeden nükleer santrallere karşı çıkmak da öyle. Demek ki, sorunların çözümü, radikal olmayı, şeyleri ve olguları kaynağında

tartışabilmeyi, asıl sorulması gereken soruları soracak yüksekliğe çıkabilmeyi gerektiriyor. Aksi halde sorunların da çözümsüzlüklerinin de büyümeye devam etmesi ve dünyanın her geçen gün daha da yaşanamaz hale gelmesi kaçınılmaz...

EĞİTİM REFORMU: NEDEN VE KİMİN İÇİN?

Eğitim sistemi her zaman egemen sınıfların ihtiyacına cevap verir. Tarihsel süreç içinde eğitimin işlevleri değişebilir ama değişmeyen şey eğitim sisteminin mutlaka mülk sahibi egemenlerin ihtiyaçlarına cevap vermesidir. Kapitalizm öncesinin sosyal formasyonlarında eğitimin amacı, egemen ideolojiyi üretmek ve yaymak ve devlet aygıtının yönetici-bürokratik kadrolarını yetiştirmektir. Kapitalizmin egemen üretim tarzı haline geldiği dönemde, yukarıdaki iki işleve bir de sermaye sınıfının ihtiyacı olan “yetişkin” işgücünü yetiştirme işlevi eklendi. Son dönemde, neoliberal küreselleşmeyle birlikte eğitimin hızlı bir tempoyla paralılaşması, metalaşması, şeyleşmesi, bir kamu hizmet alanı olmaktan çıkıp özelleştirilmesiyle, artık eğitim bir kâr alanı ve aracı haline de dönüşmüş bulunuyor. Başka türlü söylersek, eğitim artık her hangi bir mal gibi alınıp-satılan bir metaya dönüşmekte. Değerlenme sıkıntısı çeken sermaye için bir kâr alanı haline gelmekte.

Eğitimin eğitilenler bakımından işleviyse, belirli düzeyin üstünde eğitim görmüş olan diplomalıları “sınıf değiştirme” yolunu açmasıdır. Böylece eğitim, emekçi sınıfların çocuklarının, mütevazı kesimden gelen çocukların egemen sınıf katına, şimdilerde burjuva sınıfına katılmasını sağlıyor. Tabii onları içinden çıktıkları sınıfa yabancılaştırmak kaydıyla... Başka türlü söylersek, onları ezen tarafın unsurlarına dönüştürüyor. [Elbette eğitilmiş olanlar arasından az da olsa içinden çıktıkları sınıfa ihanet etmeyenler de çıkabiliyor. İyi ki de çıkıyor, aksi halde durum daha da vahim olurdu...]

Eğitim sisteminin her zaman ve mutlaka hâkim sınıfların ihtiyacına göre şekillendiğinden habersiz olanlar, ekseri sorunu yanlış bir zemin üzerinde “tartışma” eğilimindedirler. Sanki bir şeyler yapılırsa eğitimin daha iyi olacağı yanılsaması söz konusudur. Başka

türlü söylersek, daha iyisi yapılabilirken ve yapılamadığı için sistemin kötü olduğu, kötü işlediği, ihtiyaca cevap vermediği düşüncesi geçerlidir... Oysa egemenler ihtiyaçlarına cevap vermeyen sistemi anında değiştirirler. Bu tür yanlış anlayışlar eğitimin toplumun tamamı için tasarlandığı, oluşturulduğu düşüncesinden kaynaklanıyor.

AKP hükümeti tarafından dayatılan son eğitim reformu – 4+4+4- modeliyle ilgili tartışmanın tarafları, yapılmak isteneni kavramaktan uzak oldukları için, asıl kaygının ve amacın pedagojik, entelektüel ve “bilimsel” olduğunu, amacın eğitimi yaygınlaştırmak olduğunu sanıyorlar... Öyle olunca da tartışma “kesintili mi yoksa kesintisiz mi olmalı” biçiminde yürüyor. Dolayısıyla operasyonun ne amaçla ve neden yapıldığı gözden kaçıyor. Yeni modelin başlıca iki amacı var: Birincisi, sermayenin, özellikle de küçük ve orta boy sermayenin ucuz emek ihtiyacını karşılamak, bu amaçla da çocuk emeği sömürüsünü derinleştirmek; ikincisi, eğitimdeki özelleştirme sürecini hızlandırmak. Bir taraftan sermayenin ihtiyacı olan ucuz işgücü meslek okullarında üretilirken, diğer taraftan da eğitimin tüm aşamalarını özelleştirmek. Lâkin kesintili mi, kesintisiz mi? tartışmasının tarafları eğitimin muhtevasını hiç gündeme getirmiyorlar... Dolayısıyla tartışma sorunun esasını angaje etmiyor. Türkiye’de ilkokuldan üniversiteye, eğitim ve okul sistemi oldum olası “düşük yoğunluklu” militer bir yapı arz ediyor. Bunlara yarı-askerî kurumlar demek mümkündür. Eğitim sisteminin birinci başat niteliği budur. İkincisi, eğitim baştan sona bağnaz bir resmi ideolojiyi [devlet yalanlarını] genç nesillerin kafasına enjekte etmek üzere kurgulanmıştır. Yarı-militer kurumlar olan okullarda çocukların bilinci resmi ideoloji enjeksiyonuyla daha baştan köretiliyor. Böyle bir yapıdan özgür bireylerin çıkması mümkün müdür? İşte Türkiye’deki eğitim sisteminin asıl misyonu ve varlık nedeni budur ve sistem tam bir etkinlikle toplumsal bilinci köreltmeyi, toplumu köleleştirmeyi başarıyor. Dolayısıyla egemen sınıflar bakımından eğitim sistemi son derecede başarılıdır. Velhasıl, Türkiye’nin “modern” okul ve eğitim sistemi böyle bir amaca hizmet ediyor.

Fakat eğitilenlerin bilincini köleleştirmek, körleştirmek, köreltmek, genç nesilleri ufuksuzlaştırmak, bilinci köreltilmiş/köleleştirilmiş eğitimcileri varsayar... Dolayısıyla eğitim kadrosu da son derece başarılıdır. Tam da gerekeni yapıyorlar, özgür düşüncenin yeşermesini, filizlenmesini daha baştan engellemeyi başarıyorlar. Cıvıvı yumurtadayken eziyorlar... Yarı-askerî kurumların eğitimcileri, öğretmenleri, tek tip bağınaz egemen/resmi ideolojiyi büyük bir başarıyla kafalara sokmayı başarıyorlar. İşte Türkiye'nin kolay yönetilen bir ülke oluşunun, demokratikleşme zaafının gerisindeki başlıca nedenlerden biri budur. Genç nesiller özgür düşüncenin ve özgürlük bilincinin gelişmesini önleyen bir eğitim sürecinden geçiyorlar...

Son eğitim reformu yangından mal kaçırırçasına oldu bittiye getirilse de epey zamandır egemenler katında mayalandırılmaktaydı. 1999 yılında yapılan 16. Milli Eğitim Şûrası'nın temel gündem maddesi 'Meslekî ve Teknik Eğitim'di. Söz konusu şûrada alınan kararlardan birinde: "İlköğretimin bütün sınıflarında meslek alanını tanıtıcı etkinliklere yer verilmelidir" deniyordu... 2010 yılında yapılan şûradaysa, ilk yılı okul öncesi eğitim olmak üzere, dörder yıllık üç aşamalı 13 yıllık zorunlu eğitim öneriliyordu. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği [TOBB] başkanı Rıfat Hisarcıkloğlu, 2010 genel kurul açış konuşmasında ne yapılması gerektiğini söylüyordu: Eğitim sistemini piyasanın [sermaye sınıfının densin] ihtiyaçlarına göre yeniden dizayn etmek... Hisarcıkloğlu şunları söylüyordu: "Eğitim sistemindeki sorunlara çare bulmalıyız. Ülkemizin mesleki eğitim altyapısını komple elden geçirmeliyiz. Kısır tartışmaları bir yana bırakıp, mesleki eğitim sistemimizi piyasanın taleplerine duyarlı hale getirmeliyiz" Ve iki yıl sonra, 2012 de "kısır tartışmalara da pek yer vermeden" eğitim sistemi talebe "duyarlı hale getiriliyor...

Camiyi Okula Taşımak: AKP'nin Son Harikası.

TC baştan itibaren iki temele dayandı: Okul ve Cami. Durum böyleydi ama Laik Türkiye söylemi hiç dillerden düşmedi. Diyanet İşleri

Başkanlığı gibi bir kurum devletin tam da göbeğine yerleşmişken, Milli Eğitim Bakanlığı içinde “Din Eğitimi Genel Müdürlüğü” diye bir birim varken, vb. bu ne menem laiktir dendiğinde, cevap hazırdr: Bu Türkiye’ye özgü bir laikliktir... Yani alaturka laiklik... Ve başta okullu-diplomalı kesimler olmak üzere insanlar rejimin laik olduğu yalanına inandırıldı. Türkiye’nin laik olduğuna inanların başında da “en eğitilmiş” kesimler geliyor... Tabii bu da şaşırtıcı değil zira okullu olmak demek resmi ideolojinin rahle-i tedrisatından geçmiş olmak demektir. Ve okulluluk ne kadar uzunsa, resmi ideolojinin “içselleştirilmesi” de o ölçüde büyük oluyor... Dolayısıyla bilinci en çok köreltilmiş kesim en eğitilmiş kesimdir... Bu kesim Türkiye’nin laik olduğuna o kadar samimiyetle inanır ki, yerli yersiz, Türkiye laiktir laik kalacak... sloganına sarılırlar... Aslında yalanı üretenlerle ona inanalar aynı kesimlerdir demek daha doğrudur. Oysa din-devlet ilişkisi özü itibarıyla Osmanlı İmparatorluğunda geçerli olanın miras alınmasıydı. Zaten Osmanlıdaki din-devlet ilişkisi biçimi de Bizans’tan kopya edilmişti. “Laik Cumhuriyet” uyduruk resmi ideolojisine dayanarak yönetemezdi. İdeolojik temelini güçlendirmek için camiye ihtiyacı vardı ve bu amaçla dini duruma göre manipüle etti ve kullandı. 12 Eylül 1980 sonrasında din, Türk-İslam sentezinin bir gereği olarak zorunlu din dersiyle eğitim sistemine sokulmuştu. İmam Hatip Okullarının ve Kuran Kurslarının varlığı da, bir bakıma din Müslümanlara bırakılmayacak kadar önemlidir demeye geliyordu. AKP hükümeti güya 28 Şubat’ın rövanşını alıyormuş görüntüsü altında iki şey yapmak istiyor: Birincisi seçmene selam yolluyor; ikincisi, Seçmeli ‘Kur’an-ı Kerim ve Peygamberin Hayatı’ dersleriyle camiyi, yani devlet dinini okula sokuyor... Fakat seçmeli söylemini nüanse etmek gerekir. Bu ikisi herkesin seçmesi mümkün olmayan dersler. Mesele ateistlerin, Hristiyanların, Musevilerin, vb. bu dersleri seçmeleri mümkün değil. Demek ki sadece bir kesim için seçmeli dersler söz konusu... Seçme işi de tabii öğrencinin değil, öğretmenin ve okul müdürünün işi olmak kaydıyla... Dolayısıyla seçmeli ders söylemi sadece işi kılıfına uydurmak için...

Aslında kanunlar sadece yolu açar. Asıl uygulama yönetmeliklerle, tüzüklerle ve talimatnamelerle gerçekleşir. Bakanlık gerisini getirecektir. Mesela her okulda bir mescit ve abdest alma mekânları, Hz. Muhammed köşesi, vb. zamanla kotarılır... Bir sonraki aşama mesela artan okul ihtiyacını karşılamak için camilerin de “Laik eğitim”e açılması olabilir... Camiyle okul arasındaki ayrım artık iyice silikleştğine göre... Aslında tartışmaların bir anlam taşıyabilmesi için yapılacak şey gayet basit: Devlet dinden elini çeksin. Buna var mısınız? Aksi halde ikiyüzlülüğün bir âlemi yok. Eğitim sistemi tartışmalarına katılan “ilmi kendilerinden menkûl zevât, “birbirinden değerli uzman konuklar” ve “her konunun uzmanlarının” ağzından hiç böyle bir şey duydunuz mu? Peki bu ne demektir? Eğitim sisteminden önce rejimin niteliğini tartışmaya cüret etmek demektir...

Kapitalizm Geçerliyken “Demokratik Eğitim” Mümkün Değildir.

Demokratik eğitim, her sınıfsal kökenden çocukların eğitim kurumlarından eşit yararlanmaları anlamındadır. Eğitimin demokratikleşmesiye eğitimin özgürlük ve demokrasi ilkeleri temelinde yürütülmesi demeye gelir. Şimdilerde özelleştirme dalgası pupa yelken yol alırken, artık “demokratik eğitim” diye bir şey retorik olarak bile gündemde değildir. Yoksul kesim çocuklarına burs vermek gibi yöntemlerle eğitim eşitsizliğini gidermek mümkün değildir. Bir küçük köylü çocuğunun veya bir işçi çocuğunun, bir işportacının veya işsiz çocuğunun, eğitim sistemi karşısındaki konumu, bir büyük kapitalist patronun, yüksek yargı üyesinin, baro başkanının, profesörün, müsteşarın, siyasi parti başkanının, ünlü bir şarkıcının veya sinema oyuncusunun, vb. çocuğuna göre son derecede dezavantajlıdır. Elit sınıfın çocukları elit okullarında eğitim görürler ve o kadarı sistemin ihtiyacını az-çok karşılar. Emekçi sınıftan da elit okullarına veya “iyi üniversitelere” tırmananlar olsa da bunlar istisnadır. Zaten şimdilerde eğitimin paralılaşması-özelleştirilmesiyle o dar yol da ka-

panmaktadır. Osmanlı döneminde “reaya oğlu reaya olur” denirdi. Şimdilerde artık işçi/emekçi oğlu işçi/emekçi olur denecektir ama bir iş bulabilme ihtimali de zorlaşmak kaydıyla... Dolayısıyla artık geçerli slogan: Parası olan/ parayı veren eğitim hizmetini satın alır şeklindedir. Oysa eğitimin bir hak ve kamu tarafından sunulması gereken bir hizmet olması gerekir... Eğitimin bir kâr aracına dönüştürülmesi demek bu hakkın yok sayılması demektir... Neden sevgili “uzmanlarınız” bu sorunu tartışma zahmetine katlanmıyor? Eğer eğitim hizmetleri özelleştiriliyorsa, sağlık hizmetleri özelleştiriliyorsa, belediye hizmetleri özelleştiriliyorsa, velhasıl akla gelen her şey özelleştiriliyorsa, parayla alınır-satılır birer metaya dönüştürülüyorsa, o zaman insanlar neden vergi veriyorlar? Vergiler ne için denmeyecek midir? Bir soru daha: Bu ülkede vergiyi kim veriyor ve/veya ne kadarını kim veriyor? Söz konusu olan vergi mi yoksa haraç mı? İki- üç yüzyıl kadar önce Batı Avrupa’da bir slogan şöyleydi: Temsil yoksa vergi de yok... Bu gün de şöyle bir slogan gerekmiyor mu: Kamu hizmeti/sosyal hizmet yoksa vergi de yok... Elbet bir gün asıl sorunlar da tartışma gündemine gelecektir, mesela mülkiyet sorunu gibi...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ORTA DOĞU VE SAVAŞ

Bu sefer rüzgar ‘yeryüzünün efendileri’ tarafından değil de ‘yeryüzünün lânetlileri’ tarafından esiyor. Batı’dan değil de Doğu’dan esiyor. *Kuzeyden* değil de *Güneyden* esiyor. Ufukta, artık bundan sonra hiç bir şeyin eskisi gibi olmayacağını emareleri belirliyor. Tunus’tan Mısır’a, tüm Arap dünyasını ve Orta Doğu’yu saran ateşin alevi, insanlığın ufkunu aydınlatıyor. *Nil Devrimi*, Batılı efendilere ve dünyaya onların gözüyle bakan diğerlerine hiç de beklemedikleri, alışık olmadıkları bir ders veriyor. Beş yüz yıllık burjuva saltanatının sonunun başlangıcını ilân ediyor. Tam bir bilgelik, olgunluk, vakar ve erdemle... Velhasıl insan onurunun ne demek olduğunu ve halk ayağa kalktığında nelere kâdir olduğunu, tarihin gerçek öznesinin kim olduğunu, bir defa daha dosta düşmana gösteriyor...

Mısırın emekçileri, sıradan insanları dalga dalga Tahrir Meydanına akarken ve halk Mısırın her yerinde komprodor otokrasiye karşı ayaklandığında, herşeyin kendilerinden menkul olduğunu, dünyanın gerçekliğini ceplerinde taşıdığını sanan çok bilmiş akl-ı evvelerin ilk akıllarına gelen: ‘Acaba bu kalkışmanın arkasında kim var?’ sorusu oldu... Öyle ya, Mısır halkı ve hiç bir halk kendiliğinden *hiç bir şey yapmaya ehil olmadığına göre...* Acaba bir ‘yumuşak geçiş’ için ABD ve müttefikleri mi ‘dögmeye basmıştı?.. Bu, ‘Büyük Orta Doğu Projesini’ kotarmaya yönelik bir ABD manipölasyonu muydu? Bu isyanın sonunda ‘İslamcı fanatikler’ mi aracın direksiyonuna geçecekti? Kendilerini ‘dünyanın merkezi’ olarak görmeye alışık efendiler cephesi başka türlü düşünebilir miydi? Soldan gelen tepkiler ve değerlendirmeler de bir başka tuhaftı. Yok efendim hareket bir liderlikten yoksunmuş, yok işte ‘ne değişmiş’, ‘her şey yerli yerinde duruyormuş’, üretim araçlarının mülkiyeti el değiştirmemişmiş... Tabii devrimi öncülerin, şeflerin, ‘profesyonel’ devrimcilerin

ve sadece onların yapabileceğini sananların bu tür itirazları anlaşılır bir şeydir... Lâkin bu dünya’da hiç bir devrim şeflerin ve profesyonellerin eseri olmamıştır ve olması da asla mümkün değildir. Eğer devrimi şefler, öncüler, liderler, “bu işin” ‘profesyonelleri’ yaparsa, ona devrim denmez, denmemesi gerekir. Çünkü devrimi sadece halk yapar da ondan... O halde üç şey: Birincisi, devrimi halk, yani sıradan insanlar yapar; ikincisi, devrimin ne zaman patlayacağı bilinmez; ve üçüncüsü de, hiç bir devrim bir diğere benzemez, her devrim ‘tektir’ ve başka türlü olamaz...

Sonlar ve Başlangıçlar

Arap Dünyasını saran isyanlar, kalkışmalar, egemen söylemin ısrarla ileri sürdüğü gibi sadece bölgedeki komprador otokrasilere, diktatörlüklere yönelik itirazdan ibaret değil ve bir çok şeyin de sonu demeye geliyor. Birincisi, bu devrim dalgası geride kalan yüzyıllarda kolonyalist/emperyalist Batı’da Arap Dünyasına ve ‘Doğu halklarına’ dair uydurulmuş ‘Araplar adam olmaz’, ‘kendiliklerinden hiç bir şey yapamazlar...’ türü, ırkçı, Avrupamerkezli, kültüralist ön yargıların teşhir edilip, çöp sepetine atıldığı anlamına geliyor; ikincisi, burjuva uygarlığında mündemiç [içkin] ikiyüzlülüğü teşhir ediyor. Emperyalist devletler halk ayaklanıp, duruma müdahale etmediği dönemde ‘dost’ deyip yere göğe sığdıramadıkları ‘dost liderlerin’ birden ‘diktatör’ olduklarını keşfediyorlar... Halk sokağa çıkmadan önce ‘dost’ olan liderler, halk sokağa çıkınca ve birden iflah olmaz ‘diktatörlere’ dönüşüyor. Tabii dillerinden hiç düşmeyen “istikrar” denilenin kimin için ne anlama geldiği de bu vesileyle netleşmiş olmalıdır...

Bu devrimler, sadece halk düşmanı komprador oligarşilerin değil, emperyalizm tarafından son dönemde araçlaştırılan ‘medeniyetler çatışması’ söyleminin [aslında safsatası demek daha uygun] de teşhir edilmesi demek. Belki de hepsinden önemlisi bu devrimlerin, ta baştan ve oldum olası kolonyalizm/emperyalizm tarafından pey-

dahlanıp, ‘araçlaştıralan’ *Politik İslam*’ın iflasını da ilan etmiş olmasındır. Oysa tam tersini dünyanın her yerindeki insanları inandırma çabası söz konusudur. Bir başka son da Petro-dolarlar sayesinde emperyalizm [ABD] güdümünde gerici ideolojik hegemonya peşindeki Suudi Arabistan’ın da etkinliğinin sonuna gelindiğini gösteriyor. Söz konusu hareketlerin açığa çıkardığı bir şey de, “milli ordu” denilenin ne menem şeyler olduğu, ne kadar “milli” oldukları ve neye yaradığına dair soruları gündeme getirme potansiyelidir. Esas itibariyle eğer halk düşmanı bir rejim söz konusuysa, öyle bir rejimin ordusu “kimin ordusudur?” Elbette istisnalar olabilir ama sınıf orduları adı üstünde sınıf ordusudur ve ‘kendi halkına karşıdır’ Sadece emperyalist ülkelerin ordularının dışa karşı ‘etkin kullanımı’ söz konusudur... Gerçek öyledir ama söylem farklıdır. Şimdilerde Üçüncü Dünya veya *Güney* denilen ülkelerdeki ordular, sadece ve sadece ‘içe karşı’ kullanılmak üzere beslenip/donatılıyorlar ama içe karşı bile ‘etkili’ olmaları da ancak halk sokağa çıkmadığı zamanda mümkündür. Halk sokağa çıktığında kağıttan kaplan olduklarının anlaşılması için fazla zaman gerekmiyor... Durum böyledir ama ekseri ordular, söz konusu ülkenin ‘en güvenilir kurumu’ olarak sunulur... Elbette yalan uydurmanın bir sınırı yok...

O halde Arap Dünyasını saran devrim dalgasının tarihsel anlamı nedir sorusu dahilinde bazı tespitler yapabiliriz. Bir kere söz konusu dalga, geçen yüzyılın ilk yarısındakine benzer bir kaç on yıl sürecek bir döneme girildiğinin habercisi. Elbette benzerlik özdeşlik anlamında değildir. XXI’inci yüzyılın başındaki hareketler, geride kalan yüzyılın ilk yarısındakinden farklı olarak, sadece anti-kolonyalist hareketler değil, *özgürlük, sosyal eşitlik ve demokrasi* talebinin ön plana çıktığı *özgürleştirici [emansipatris]* hareketler ki, açılan yolun uzun vadede sosyalist/ komünist perspektif demek olan yolun başlangıcı olduğunu söylemekte bir sakınca yoktur. Elbette kavramın jenerik anlamındaki komünizmden söz ediyoruz. Daha çok özgürlük, daha çok eşitlik ve demokrasi talebiyle sahneye çıkan hareketlerin ‘olağan doğrultusu’, kavramın jenerik anlamında bölüşüm-

cü, paylaşımcı, kardeşliği ve dayanışmayı esas alan doğal çevreye saygılı, komüncü bir toplum perspektifi demektir. Ekseri ideoloji üretim merkezlerinden ve medya tarafından yayılanın aksine söz konusu hareketler tam bir sirk oyunu olan “Batı Demokrasisi” talebiyle sokağa çıkmış değiller. Aynı şekilde sadece maddi refah artışı da talep etmiyorlar. İnsanlar demokrasiden değil, *Yeni Mısır*’dan, *gerçek Mısır halkından, kurucu meclisten, gerçek değişimden* söz ediyorlar... Orada söz konusu olan asla emperyalist ülkeleri örnek almak, onlara benzemek, onlara özenmek değil. Yiğit Mısır halkı haysiyet mücadelesi verdiğinin bilincinde... Aynı şey Tunus için de geçerli. Nitekim, Tahrir Meydanında bir genç Mısırlı: *Bu gün 25 Ocak’tan itibaren ülkemin işlerini elime alıyorum*” diyordu... Bir genç Tunuslu da: *“ Biz, işçi ve köylü çocukları zalimlerden daha güçlüyüz “* diyordu... Bu iki gencin söylediklerinin anlamı şu: *Evrensel tarihi ancak ve sadece halk yaratabilir..* Mısırdaki olup-bitenlere burun kıvrıranların bilmedikleri, bilmek ve anlamak istemedikleri bir şey de, devrim anlarının nasıl radikal bir ‘bilinç sıçramasına’ neden olduğudur: Mısırlı bir gösterici: *Daha önce ben televizyona bakıyordum, şimdi televizyon bana bakıyor*” derken, herhalde nelerin nasıl değiştiğini, artık hiç bir şeyin eskisi gibi olmadığını anlatmak istiyordu... Bir aydan az zamanda Tahrir Meydanı’nı da yeni bir yaşam biçiminin doğması, halkın demokratik yöntemleri nasıl içselleştirebildiğinin, sorunları çözme yeteneğinin nasıl ortaya koyduğunun tipik bir örneği değil mi? İnsanların, ‘ortak kaderlerini ortakça kurmak için’ mutlaka önceden bir partiye, hareket üzerinde hegemonya kuracak bir örgüte ve yöneticilere, vb. ihtiyaç olamadan da birşeyleri başarabildiklerini söylemek mümkündür.

Mısır emekçilerinin, sıradan Mısırlı kadınların, erkeklerin, gençlerin bize öğrettiği şu: Bir zaman geliyor insanlar korkuyu yeniyor ve o kritik eşik aşıldığında artık *kaybetmek diye bir şey yoktur..* Mısır halkının mesajı şöyleydi: *ne savaş istiyoruz ne de savaştan korkuyoruz..* Elbette yüzlercesi bir amaç ve ideal için hayatlarını kaybettiler ama başka türlü olması mümkün değildir? Bu insanlar

Batı gibi olmak için mi, ‘Muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak için mi’ hayatlarından oldular?

Sevsinler ‘Türkiye Modelinizi...’

Şimdilerde Türkiye’nin egemenleri, diplomalı taife ve bir kısım medya akıllısı, yeni bir misyon keşfetmiş görünüyorlar. Arap halkları için en uygun modelin Türkiye olduğunu söylüyorlar... Cumhurbaşkanı ve başbakanın uçağından inmeyen bir ünlü gazeteci, sorunun cevabını bulmuş, diyor ki: Arap Dünyası ve Bir bütün olarak Ortadoğu’nun Müslüman halkları için en uygun model Türkiye’dir. Eğer Türkiye modelini benimsemezlerle geriye El Kaide modeli kalıyormuş... Şu dünyanın haline bir bakın... Ne kadar da dar bir alana sıkışmış... Demek ki, ya Türkiye modeli ya da El Kaide... Başka seçenek yok! Neden? Çünkü Türkiye Müslümanlıkla laikliği ‘bağdaştırmayı’ başarmış ‘tek İslam ülkesiymiş de ondan... Türkiye ‘İlimli İslamın’ timsâliymiş... Her halde böyle şeyler söyleyebilmek için iktidarın sofrasından kalkmamak, ‘bağımsız’, ‘liberal gazeteci’ olmak gerekiyor, kimbilir... Velhasıl Müslümün Araplar için Türkiye’den daha iyi bir model yok diyorlar... Eğer siz Mısırlı, Tunuslu, Cezayirli, Libyalı, Yemenli, vb. olsaydınız Türkiye’nin yarı-otokratik komprador rejimini örnek alır mıydınız? Türkiye tipik bir faili meçhul cinayetler cumhuriyeti olduğu için mi böyle bir tercih yapardınız? Bizim ülkenin mektepli taifesinin her duyduğuna inanmak gibi iflah olmaz bir zaafı var. Cunta anayasasının dibacesindeki ikinci madde de yazılanı ‘gerçek’ sanıyorlar ve maddenin sonu şöyle: *“Türkiye Cumhuriyeti... demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir.”* Cunta anayasasına cuntacı generaller böyle yazdıysa her halde bir bildikleri vardır diye düşünüyor olmalılar... Bir de herhalde ‘demokrasiden en iyi cuntacı generaller anlar’ diye düşünüyorlardır... kimbilir... Türkiye Cumhuriyeti elbette bir hukuk devletidir zira her devlet hukuk devletidir ve hukuku olmayan bir devlet mümkün değildir ve olamaz... Öyle bir hukuk devleti ki, geçerli hukuka uy-

gun olarak binlerce insan faili meçhul denilen, hukuka ve yasalara uygun olarak gerçekleştirilen cinayetlerle ortadan kaldırıla biliyor... Demokrasiyi seçim ve temsil oyunundan ibaret bir şey sayıyorsanız o zaman Türkiye demokratiktir de, sosyalliğine gelince, neo-liberalizmin fanatik versiyonunun uygulandığı bir ülkede ‘sosyalın’ hâlâ bir kıymet-i harbiyesi olur mu? Aslında farkında olsunlar ya da olmasınlar, bu kendini beğenmişlerin, Arap halklarına hakaret ettikleri kesin. Oysa Arapların Türkiye modeline ihtiyaçları yok ve asla olamaz ve olmamalıdır ama Türkiye’nin başka bir modele ihtiyacı olduğu kesin...

SURİYE'YE DAİR GERÇEĞİ SÖYLEMEK!

Yaklaşık bir yıldır Suriye’de “düşük yoğunluklu” bir savaş devam ediyor. Her zaman olduğu gibi medyatik yalanlar ve diplomatik dalavereler ve tam bir ikiyüzlülükle Suriye’ye dair gerçek gizleniyor. Savaşın tarafları hakkında insanların kafası karışık. Genel algı kabaca şöyle: Orada özgürlük ve demokrasi talebiyle sokağa çıkanlara, gösteriler yapanlara Beşar Esad’ın askerleri ve polisleri ağır silahlarla saldırıyor, insanları öldürüyor, yaralıyor, hapsediyor, işkenceye tâbi tutuyor, ülkeden kaçmaya zorluyor. Eğer sorun gerçekten hak, özgürlük ve demokrasi talebi ve mücadelesiyle ilgili olsaydı, tartışmasız isyancıların desteklenmesi gerekirdi. Lâkin, gerçek durum görünenden çok farklı... Dolayısıyla söylemle gerçek arasında bariz bir uyumsuzluk var... Orada yapılmak istenen, iddia edildiği gibi otokratik bir rejimin yerine demokratik bir rejim kurmakla ilgili değil. Yıllar öncesinden tezgahlanmış Suriye’yi çökertme planının sahneye konması... Suriye, ABD başta olmak üzere, Siyonist İsrail, ABD uydusu petrol monarşileri ve NATO’cu Türkiye tarafından çökertilmek isteniyor. Suriye’ye saldırı kararı, New York ve Washington’a yapılan suikastın hemen ardından, 15 Eylül 2001’de *Camp David*’de alınmıştı. Bush yönetimi, Afganistan, Irak, Libya, Suriye, Sudan Somali ve tabii İran’ı kapsayan bir saldırı planı hazırlamıştı. 2003’de Bağdat’ın düşmesinin hemen sonrasında ABD Kongesi bir *Accountability Act*’la mümkün olan en uygun zamanda Suriyeyle savaşa girmeyi emrediyordu. Bush’un eli ermediği için iş Barack Obama’nın üzerinde kaldı... [Şimdilerde başını general Wesley Clark’ın çektiği bir iç muhalefet Suriye’ye yönelik saldırıya karşı çıkıyor.]

Şam’a giden kanlı yol medyatik yalanlardan ve diplomatik manevralardan geçiyor

NATO’cu ittifaka ve bölgedeki gerici rejimlere ve Türkiye’ye göre, geniş halk kitleleri aylardır Beşar Esad’a karşı daha çok özgürlük ve demokrasi talebiyle sokaklara dökülüyor... ‘Ana-akım medyanın dünyaya servis ettiği resim böyle... Elbette başlarda bazı gösteriler yapıldı ama gösterileri örgütleyenler ve sokaga dökülenler “sıradan insanlar” değildi... Daha da önemlisi, Mısır ve Tunus’taki gibi özgürlük talebiyle sokağa dökülmüş kitleler de değildi. Bu gösterilerin arkasındakiler, içindekiler ve önündekiler, Suudi ve Mısırlı *fetvauların* El Cezire televizyonundan yaptıkları çağrıya cevap veren dinci fanatiklerdir. Libyadan, Iraktan Afganistandan, vb. geliyorlar... Türkiyeden ve Lübnandan Suriye’ye giriyorlar. Elbette aralarında Suriyeliler de var. İsyanın omurgasını Sunni tarikatının fanatik bir yorumunu temsil eden *Tekfristler* oluşturuyor. Amaçları Beşar Esad’ın yerine daha demokratik bir rejim kurmak değil, kendi istedikleri bağınaz bir İslamî rejim kurmaktır. Zira Alevi Beşar Esad’ı bir şapkın, kedilerini de “saf islamın” temsilcisi olarak görüyorlar. [Bu fanatik akımın şefleri Suudi Arabistanda mülteci olarak bulunuyorlar ve sapkınların, daha doğrusu Sunnî olmayan herkesin öldürülmesini emrediyorlar...]. Dolayısıyla, rejimin barışçıl göstericileri dağıtmak için silah kullandığı, yüzlercesini öldürdüğü iddiası tipik bir medya yalanıdır. Bastırılması için önce gerçekten gösteri yapılması gerekirdi ve bilinen anlamda gösteriler söz konusu değildi. Tam tersine bu güne kadar yüzbinlerce Suriyelinin katıldığı çok sayıda miting rejimi desteklemek için yapıldı...

Kaldı ki rejim daha baştan dış destekli fanatik dinciler tarafından yapılan provokasyonun farkındaydı ve olabildiğince muhtemel bir mezhep çatışmasını engelleyecek şekilde ve yumuşak davranma yolunu seçti. Esad, güvenlik güçlerine sivillere zarar vermeyecek şekilde davranma talimatı vermişti. İsyancılar tarafından çok sayıda polisin ve askerinin öldürülmesinin nedeni budur... Ölüm timlerinin çoğu dışardan [daha çok Türkiye ve Lübnan sınırından] ülkeye sızmış katillerden ve paralı askerlerden oluşuyor. Ordu birliklerine, polis karakollarına, resmi binalara pusu kuruyorlar, kentlerin gö-

beğinde sivilleri öldürüyorlar. Medya, saldırganların kimliğini ve işledikleri cinayetleri gizlemek için her türlü ahlâk dışı yolu deniyor. İşte 1.5 milyon Suriyelinin rehin alındığı, vb. El Cezire gibi kimi televizyonların stüdyolarında hazırlanan filmler ve yalan haber ve görüntüler tüm dünyaya servis ediliyor. NATO cephesine dahil “ana-akım” Batı Medyası üretilen yalanları yaymak üzere seferber oluyor... Bu konuda o kadar ileri gidilmiş görünüyor ki, mesela Çeçenistan savaşında direnişçiler tarafından ele geçirilen bir Rus uçağı’nın görüntüleri sanki Suriye’de gerçekleşmiş gibi sunulabiliyor... Hızlarını alamamışlar ki 2006 tarihli bir videoyu yayına sokmuşlar... Yüzüne ve vücuduna keççap sürülmüş insanları savaş mağduru gibi gösteriyor... O kadar ki, İkinci Dünya Savaşına ait görüntüleri bile servis edebilirler... Amaç rejimi olabildiğince şeytanlaştırmak...

Fakat provokasyon için Suriye’ye sızanlar sadece El Kaide ve Müslüman Kardeşlerin silahlı unsunlarından ve paralı askerlerden oluşmuyor. Fransız ve Türk istihbaratçıları ve subayları başta olmak üzere bir çok NATO ülkesinden ve tabii ABD’den “uzmanlar” da işin içinde. [47 Türk subayının, biri Albay bir grup fransız subayının ve bir kaç İngiliz askerinin Suriye rejimi tarafından yakalanması, ortada bir halk isyanı değil, apaçık dış kaynaklı bir saldırı olduğunu ortaya koyuyor...]

Ölü, yaralı ve ülke dışına sığınanlarla ilgili rakamlar da medya yalanlarını takviye edecek biçimde “imal ediliyor” Rakamlar İngiliz istihbarat örgütleri tarafından yönlendirildiği ileri sürülen, ne idüğü bilirsiz, yöneticilerinin kim olduğu bilinmeyen Londra merkezli “*Suriye İnsan Hakları Gözlemevi*” tarafından imâl ve servis ediliyor... Asıl önemli ve rahatsız edici olan husus da, bu “kurum” tarafından uydurulan rakamların Birleşmiş Miletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nin hiç bir doğrulama çabası olmaksızın alıp kullanmasıdır. Bu durum bile tüm BM kurumlarının aslında kimin hizmetinde olduğu hakkında da bir fikir veriyor... Aslında “uluslararası” denilen kurumların ulusların kurumları olduğu bir tevatürden ibarettir. Mesela Birleşmiş Milletler Örgütü, baştan beri asıl

ABD'nin bir örgütü olarak işlev gördü. Keza Arap Ligi de petrol monarşilerinin oyuncağı haline gelmiş durumda... Başka türlü ifade edersek, kim finanse ediyorsa örgüt onun borusunu çalıyor...

Asıl amaç Beşar Esad rejimini yıkıp, emperyalistlerin, Siyonist İsrail'in, bölge monarşilerinin ve Türkiye'nin istediği islamcı bir rejim kurmaktır...

Aslında Suriye'de yapılan ve yapılmak istenen, Afgansitanda, Irak'da, Somali'de Libya'da yapılanın bir tekrarı ve asıl amaç bölgeyi emperyalizm ve başta Siyonist İsrail devleti olma üzere, gerici-çürümüş bölge monarşileri için “dikensiz gül bahçesi” haline getirmektir. Bu amaçla bu güne kadar onca etnik ve dini ve mezhebi barış içinde yaşatmayı başarmış rejimi yıkmak istiyorlar. Böylece etnik, dini ve mezhep çatışmalarının yolu açılmış olacak. Bölge bütününü batağa saplanacak... Eğer mevcut rejim emperyalist komplo sonucu çökertilirse, emperyalizmin peydahlayıp-beslediği Müslüman Kardeşler iktidar olursa, sadece Baascılar değil, Nusayriler başta olmak üzere, Hristiyan halkların varlığı tehlikeye girecektir...

Elbette rejimin demokratikleştirilmesi, her türlü özgürlüğün gerçekleşmesi mutlaka gerekiyor ama onu ancak orada yaşayan halk yapabilir. O halde üç şey: Birincisi, haklar, özgürlükler ve demokrasi ihraç veya ithal edilebilir bir şey değildir, ona ihtiyacı olanların mücadelesiyle kazanılabilir, yaşanabilir, geliştirilebilir ve korunabilir; İkincisi, emperyalistlerin asla demokarisi ve insan hakları diye bir kaygısı yoktur ve olamaz, zira böyle bir şey eşyanın tabiatine aykırıdır; Üçüncüsü, de emperyalistlerin demokrasi şampiyonu kesilmelerinin asıl nedeni, başta ‘eğitilmiş kesimler’ olmak üzere, kitleleri adlatmaktır. Her halde bu kavramı en son ağızlarına alması gerekenler en büyük demokrasi düşmanı olan yeryüzünün egemenleridir... Bu vesileyle Suriye'ye demokrasi götürme iddiasındaki ülkeler koalisyonundan bazılarının [Katar, Suudi Arabistan, vb.] yazılı bir anayasaları bile olmadığını da unutmamak gerekir. Ve bu ikisinin Bahreyn'de özgürlük talebiyle ayağa kalkan halkı ezmek üzere

asker, silah ve para gönderdiklerini de... Tabii Suriye'yi etkisizleştirme tek başına amaç değil. Zira, Suriye'deki rejimi çökertmek, Lübnan Hizbullah'ını da etkisizleştirmek demek ki, böylece İran'a giden yol açılacaktır. Zaten nihai hedef de İran'ı çökertmektir. Daha doğrusu Suriye'ye yönelik saldırı, Suriye, Lübnan, Irak ve İran'a yönelik saldırının bir parçasıdır. [Şimdilerde Filistin Haması, Katar emiri tarafından satın alınmış ve kamp değiştirmiş görünüyor...].

“Özgür Suriye Ordusunun” ve “Suriye Ulusal Konseyinin” Suriyeyle ilgisi tartışmalıdır...

Bir kere “Özgür Suriye ordusu” denilen bir tevatürden ibaret ve zaten ‘özgür’ de değil. Paralı askerler, silahlar, propoganda aygıtı dışarda kotarılıyor ve dışardan geliyor. Aslında birer ölüm mangası olan paralı askerler bu işi ABD, NATO Avrupası, Siyonist İsrail, petrol monarşileri ve Türkiye adına yapıyorlar... Aynı şey “Suriye Ulusal Konseyi” için de geçerli. Bu örgüt ta baştan Fransa'nın gözetimi altında Pariste peydahlandı... Bütün bunlar yapay ve Suriye toprağında kök salamamış zorlama “örgütler” Benzer bir zorlama Türkiye'deki mülteci kampları için de geçerli. Aslında Hatay sınır bölgesinde oluşturulan kamplar reel bir ihtiyaca cevap vermekten çok, başta Batılı ülkelerin insanları olmak üzere, dünya kamuoyunu [eğer öyle bir şey varsa] etkileme amacı taşıyor... Bu operasyon ünlü şahsiyetlerin ziyaretleriyle, diplomatik planda da destekleniyor. Ünlü sinema oyuncusu Angelina Jolie'nin, BM eski Genel sekteteri Kofi Annan'ın ve ABD'li bazı senatörlerin ziyareti gibi... Böylece bir an önce harekete geçilmesini sağlamak için dikkâtler Suriye'ye çekilmek isteniyor...

AKP hükümeti'nin Suriye'ye saldırı için bu kadar hevesli ve aceleci davranması nasıl açıklanabilir?

Açık olan bir şey varsa, “Suriye'nin düşmanları cephesi” Esad rejimini çökertmek istiyor. Ortak amaç bu olsa da hepsinin kendine göre bir “gerekçesi” var. ABD ve NATO için Esad rejimini çökertmek, İran'ın en önemli müttefikini yok etmek demek. Körfe-

zin gerici monarşileri için seküler bir rejimi fanatik bir teokrasiyle ikâme etmek demek. El Kaide, Wahabiler ve Salafistler için başlıca amaç laik rejimden kurtulmak demek. Siyonist İsrail için bölünmüş, parçalanmış, çökertilmiş bir Suriye, bölgedeki hegemonyasını güçlendirmek demek... Türkiye ısrarla “uçuşa yasak bölge”, değilse bir “insânî yardım koridoru” öneriyor. Aslında İnsanî yardım koridoru fiilen ülkeye saldırı demektir ve “insanlıkla” bir ilgisi yoktur... Söz konusu olan gerçekten insânî kaygılar mıdır? Zaten kendi topraklarını saldırganlara bir üs olarak kullandırması, silahların ve savaşçıların geçişini sağlaması, silah yardımı yapması, istihbarat ve askeri uzman desteği... geçerli uluslararası hukuk kurallarının ihlâli anlamına geliyor... Acaba AKP hükümeti bütün bunları kendi neoliberal kapitalist “ılımlı İslam” modeninin bölgede zafer kazanması için mi yapıyor? Yoksa başkaca amaçlar mı söz konusu... Parçalanmış Suriye’den bir pay mı kapmak istiyor? “Gerekçeler” ne olursa olsun, derhal bu uğursuz yoldan bir an önce dönülmesi sağlanmalı, bu amaçla da muhalefet sesini yükseltmelidir. Zira olanlardan ve olacakalardan hepimiz sorumluyuz... Aslında Suriye’ye saldırı hepimize saldırıdır. “İnsânî yardım” ve “demokrasi” götürmek üzere Irak’a giren ABD ve NATO’cu müttefiklerinin 1.2 milyon insanın ölümüne neden olduklarını hiç bir zaman aklımızdan çıkarmamamız gerekiyor...

Marx, Ludwig Kugelman'ne yazdığı 27 Temmuz 1871 tarihli mektupta, Paris Komünü'yle ilgili olarak: “*Şimdiye kadar, Roma İmparatorluğu zamanında Hristiyanlığın bu kadar çok efsane yaratması matbaanın henüz keşfedilmemesine yorulurdu. Oysa, bunun tam tersi doğrudur. Bu gün günlük basın ve telgrafın bir günde yaydığı efsane, eskiden bir yüzyılda yaratılandan daha fazladır*” diyordu. Acaba yaşıyor olsaydı bu günkü sefil manzara hakkında ne derdi? Emperyalist burjuvazinin bu ölçüde yalan, ikiyüzlülük ve çifte standart üretebilmesiyle, iletişim teknolojisindeki devasa gelişme arasında bağ kurar mıydı? Şimdilerde yeryüzünün egemenlerinin iktidarı sadece ekonomik/finansal/politik ve militer güce dayanmıyor. Aynı zamanda medyatik iktidara da dayanıyor. Artık neoliberal küreselleşme çağında savaşlar önce medyatik alanda kazanılıyor... Önce bir devleti çökertme kararı veriliyor [tabii çökertme demiyorlar “regime change” diyorlar]. Ardından medyatik yalanlar devreye sokuluyor. Çökertilmesi gereken devlet ya teröre destek veriyordur, teröristleri koruyup/ destekliyordur, ya kitle imha silahlarına sahiptir, ya da halkına zulmeden bir rejime sahiptir, demokrasi özürdür... Tabii ‘uygar dünyanın’ böyle sevimsiz durumlara göz yumması, görmezlikten gelmesi, içine sindirmesi beklenemez... Özgürlüğün, demokrasinin, insan haklarının timsâli olan kapitalist-emperyalist-kolonyalist Batı, kötülüğü bertaraf etmek için hareke geçiyor ve bir medyatik savaş başlatılıyor... Artık o aşamadan sonra her yalan hakikâttir...

Bir Fransız atasözü: “*Köpeğini boğmaya karar veren, köpeğinin kuduz olduğunu söyler*“ der. Şimdilerde emperyalist ABD ve müttefikleri, çökertmeye karar verdikleri devletler hakkında istedikleri yalanı üretme ve yayma, kendi beyinsizleştirilmiş, alık insanlarını,

bencil komuoylarını ve dünyanın geri kalanındaki çoğunluğu aldatma ve kandırma yeteteğine sahipler... Önce bir Üçüncü Dünya ülkesindeki durumdan “Uluslararası toplum” rahatsızlık duymaya başlıyor... Medya “uluslararası toplumun” oradaki duruma sessiz kalamayacağına dair yayınlar yapıyor, üretilen yalanı büyütüyor ve hızla yayıyor. Kimse şu lânet olası “uluslararası toplumun” kimlerden oluştuğunu pek merak etmiyor... “Uluslararası toplum” denilen ABD ve onun dümen suyundaki AB ve Japonya’dan ibarettir. Aslında NATO’cu cepheden başkası değildir... Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde, Rusya ve Çin, Suriye’ye yönelik NATO saldırısına karşı çıkıp, karar tasarısını veto ettiklerinde, küresel egemen medya bu iki devletin “uluslararası topluma” karşı olduğunu duyurdu. Öyle bir uluslararası toplum ki, nerdeyse dünya nüfusunun %20’sini oluşturan bu iki büyük devlet ona dahil değil... Daha doğrusu tüm Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkeleri denklemin dışında... Medyatik iktidar ve ideolojik egemenlik, şeylerin gerçeğini anlamayı engelliyor. Epey zamandır ‘medeniyetler çatışması’ diye bir yalan üretildi. Ve insanlar bu yalana inandırıldı. Oysa, asgari akıl, sağduyu ve muhakeme yeteneğine sahip bir insanın, medeniyetlerin çatışması diye bir şeyin saçma olduğunu bilmesi gerekirdi!. Türkiye hükümetleri, özellikle neoliberalizmin sadık neferi AKP hükümeti bu yalanı çok sevdi ve sahnelenen oyunda aktif rol aldı. Elbette medeniyetler çatışması diye bir şey olursa, “medeniyetler ittifakı” diye bir şey de olurdu... Şimdilerde Türkiye başta olmak üzere, medeniyetler ittifakının tesisi için yoğun çaba harcanıyor... Medeniyetlerin çatışması eşyanın tabiatine aykırıdır ve orada çatışan çıkarlardır, iktidar ve hegemonya mücadelesidir, son tahlilde de sınıfsal bir mücadele söz konusudur ama böylesi bir yalan emperyalist statükonun devamı için son derecede işlevseldir...

Yakın zamanda Yemen’de bir El- Kaide militanının yakalandığı, üzerinde hava alanlarındaki dedektöre yakalanmayan, metal olmayan bir bomba bulunduğu, bombanın iç çamaşırı içinde taşınabildiğini, velhasıl El- Kaide’nin donda taşınabilecek kadar küçük ama

son derece etkili bir silah ürettiği yalanı peydahlandı ve egemen medya tarafından servis edildi... Yalan duyulduğunda da “gerçek oldu” Oysa, söz konusu olan tam bir CIA operasyonuydu... Her zamanki yalanların sonunucusuydu. Aslında bizzat El- Kaide denilen de bir CIA ürünü, *made in USA* bir yalan değil miydi? İşin esasına bakılırsa ortada El- Kaide diye bir örgüt gerçekten var mı yokmu belli değil... ABD, İngiliz, Fransız, Alman, İsrail, vb. istihbarat örgütlerinin peydahladığı, yönlendirdiği, kullandığı terör çetelerine verilen ortak ad, bir tür paravan olduğunu iddia etmek mümkün... Kendi şefini bile korumaktan aciz bir örgütün öyle etkili bir silah üretmesi mümkün müdür? Eğer bu yalana itibar edilirse, bu, El- Kaide'nin dünyanın en gelişmiş, en donanımlı laboratuvarına sahip olduğu demeye gelecektir... Lâkin yalanla ilgili kâr alanını, ekonomik çıkarları angaje eden bir sorun var. Eğer bu son teknoloji harikası silah bahane edilerek, hava alanlarında don muayenesi için her yolcunun soyunması zorunlu hale gelirse, bunun için de mesela her yolcu için 3 dakika soyunma/giyinme zamanı gerekirse ve insanlar bu aşağılanmaya ve kepezeliğe itiraz etmezse, bu, 180 yolcu taşıyan bir uçağın havalanması için 540 dakika, yani tam 9 saat gecikme, kârların uçup gitmesi ve havacılık şirketlerinin iflası demektir... Tabii buna söz konusu şirketlerinin evet demesi mümkün değildir...

Fakat emperyalist yalanlarla ilgili rahatsız edici bir şey daha var: Sanki insanlar yalana doymuyor... Irak’a birinci emperyalist saldırı için “uluslararası hukuk” bahane edildi. Saddam Hüseyin Kuveyt’i işgal etmişti, bu bir saldırı nedeni sayıldı...Elbette benzer işgaller başka yerlerde olduğunda kimse “uluslararası hukuku” hatırlamadı... Çünkü işler ikiyüzlülük ve çifte standart üzerinden yürüyordu... Sonra El- Kaide liderini saklıyor diye Afganistan’a saldırdılar. Ardından kitle imha silahlarına sahip diye Irak’a ikinci bir saldırı yapıldı ve güzelim ülke çökertildi. Benzer şeyler Somali ve Sudan için de geçerliydi ve sonuç mâlûm... Sonra sıra Libya’ya geldi ve artık orada geçerli olan terör ve kaos... Ve sırada Suriye var ama çökertme kararı daha 2001 ‘de verilmişti ve 2008 sonrasında yıkım için kollar

sıvanmıştı. Amerikan, Fransız, İngiliz ve İsrail... ajanları gerekli hazırlıkları yapmakla meşguldüler. Arap Baharıyla Suriye’yi çökertme planı için koşulların olgunlaştığına karar verildi ve hareket geçildi...

Suriye’de özellikle 2000’li yılların başından beri uygulanan neoliberal politikalar ve rejimin neoliberalizmle “uyumlanma” tercihi, gelir dağılımı dengesizliğini, yoksulluğu ve sefaleti büyüt-müştü. Tunus’da ve Mısır’da patlayan devrimlerin Suriye’de yan-kılanmaması mümkün değildi. Halk hem sosyal kötüleşmeye hem de otokrasiye karşı, daha çok refah, insanca yaşama, demokrasi ve özgürlük talebiyle sokağa döküldü. Tepkisini şiddet içermeyen bir şekilde ortaya koydu. İşte bu durum “rejim değiştirme” konusunda tecrübeli emperyalistler, başta ABD olmak üzere NATO cephesi ve tabii NATO’nun en sadık üyesi Türkiye [AKP hükümeti densin], Siyonist İsrail ve başta Suudiler ve Katar olmak üzere Ortadoğu’nun ne kadar pro-siyonist ve pro-emperyalist Arap monarşisi varsa rejimi çökertmek için bu durumu fırsat saydılar... Herşeye rağmen Esat rejimi emperyalistler için yaşamasına izin verilmemesi gereken bir rejim olarak görülüyordu. Zira, tüm eksikliklerine ve zaaflarına rağmen emperyalizmin her isteğini yapmayan bir rejim söz konusuydu. Daha önce de yazdığım gibi, asıl amaç İran’ı çökertmekti ve İran’ı çökertmenin yolu Suriye’den geçiyordu... Suriye’yi çökertmek Lübnan Hizbullahını da etkisizleştirmek demektir. İranı çökertmek, Rusya’yı, Hindistan’ı ve Çin’i kuşatma planının bir aşaması olarak görülüyor. Neden kuşatmak istedikleri de mâlûm...

Barışçıl amaçlı gösteriler, hızla Türkiye, Lübnan ve Ürdün’den Suriye’ye sokulan ve içerdeki dinci fanatiklerle buluşan, özellikle Afganistan, Irak ve Libya’da savaş deneyimi edinmiş fanatik paralı askerler, katliam timleri tarafından amaca yabancılaştırıldı ve kitle geri çekildi. Sokak, devlet görevlilerini, polisleri, askerleri, kadın-ları, çocukları, yaşlı-genç, ayırım gözetmeksizin herkesi hunharca ketleden katillere kaldı. İşte ‘Özgür Suriye Ordusu’ denilen bu çapulcu taifesinden oluşuyor. Aslında tamı tamına Türkiye tarafından yönetilen, Türkiye tarafından silahlandırılıp eğitilen, asla özgür ol-

mayan bir katiller gürühu... Katar ve Suudi Arabistan'ın parası, emperyalistlerin sofistike silahlarıyla teçhiz ediliyorlar ve medyanın yalanlarından ve diplomatik manevralarından güç alarak katletmeye devam ediyorlar... Bunların iktidara geldikleri durumu hayal edebiliyor musunuz? Bu cinayetleri Müslümanlık adına yaptığı söyleyen paralı askerler aslında bu işi emperyalizm, siyonist İsrail , Türkiye ve gerici bölge monarşileri adına yapıyorlar... Lâkin çelişik ve rahatsız edici bir şey var: Bunlar ne kadar çok katliam yaparsa, bu “insanî yardım” için bir gerekçe oluşturuyor... “İnsani yardımı” gerekçelendirmek için insanlar öldürülüyor... Medya tüm katilamların faili olarak, Beşar Esad'ın askerini ve polisini gösteriyor. Velhasıl yalan makinası üzerine düşeni iyi yapıyor... Ve kısa zamanda şöyle bir algı yaratıldı: Orada özgürlük ve demokrasi talebiyle sokağa dökülen, halkı katleden gözü dönmüş bir diktatör var. Bu diktatör gitmeli ve demokratik bir rejim kurulmalıdır... Sanırsınız ki, emperyalistlerin, Türkiye'nin, Siyonist İsrail'in ve gerici Arap monarşilerinin demokrasi ve özgürlük diye bir dertleri var...

Annan Planı Bir Oyundu...

Suriye'yi çökertme planının yürümesi, terörün yoğunluğunun ve kapsamının artışına endeksliydi. Fakat emperyalist saldırıyı gerekçelendirmek için de diplomatik ‘ara adımlar’ gerekiyordu. Plan şu idi: Bir ateşkes için BM eski genel sekreteri Koffi Annan bir plan yapmakla görevlendirildi. Lâkin, Birleşmiş Milletler Örgütü [BMÖ] kurulduğu günden beri, tüm BM genel sekreterlerinin aslında ABD'nin genel sekreteri olduğunun bilinmesi gerekir. Uzağa gitmeye gerek yok, Ban ki-Moon'a bakmak yeter. Zaten BM örgütünün asıl misyonu ve varlık nedeni de, ikinci emperyalistler arası savaş sonrasında oluşan statükoyu meşrulaştırıp-sürdürmektir. Dolayısıyla örgüt her zaman yapılanları müşrulaştırmanın hizmetindeydi. Plan ateşkes öngörüyordu ama katillere asla silah bıkakmamaları emredilmişti. Tam tersine silah personel ve para sevkıyatı artırılıyordu.

Böylece, isyancılar tarafından yapılan her katliam hükümete fatura edilecek, bu amaçla medya utanmaz tavrını sürdürecekti. Ve “uluslararası toplum” artık şunu söylebilirdi: “Görüyorsunuz, Beşar Esad ateşkese uymuyor. Sivil halkı katletmeye devam ediyor...” Ateşkes demek iki tarafın da ateşi kesmesi değil midir? Tek taraflı ateşkes olamayacağına göre... Son El Hula katliamının açıkça isyancılar tarafından yapıldığı bilindiği halde medya ağız birliği ederek onu rejimin üstüne attı... Egemen medya yalanı büyütüp yayma konusunda elinden geleni yaptı... Oysa Annan’ı davet eden Beşar Esad’dı. Çatışma ortamına dair gerçeği anlamasını dünyaya duyurmasını istiyordu. Aslında Esad’ın bu girişimi, olmayan duaya amin demek gibi bir şeydi... Bu amaçla Annan’ı davet eden biri onun gelişinden bir gün önce böyle bir katliam yapar mıydı? Başta yürümemesi istenen planın yürümediği böylece “kanıtlanınca” artık “insânî yardım”, “insânî müdahale” cephesi kolları sıvayabilirdi. Utanmazca diplomatik ayıp işlediler, Suriye’nin diplomatik personelini ülkelerinden attılar... Böylece Suriye’yi çömertme palınını bir adım daha öteye taşımış oldular... Aslında Suriye’de olup bitenler insanlığın ve uygarlığın sefil durumu hakkında da bir fikir veriyor... İnsanı insanlığından utandıran sefil bir durum...

Türkiye ‘Yardım Ve Yataklık Yapıyor’, İnsanlık Suçu İşliyor

AKP hükümeti Suriye’yi çökertme planının en hevesli uygulayıcılarından biri. Topraklarını katillere bir üs olarak kullandırarak, “mülteci kampı” görüntüsü altında eğitim kampları oluşturarak, silah ve savaşçı sevkiyatını kolaylaştırarak, her türlü yardımı yaparak... Bu hükümet neden komşu bir ülkenin halkına karşı yürütülen bu uğursuz savaşta bu kadar hevesli ve aceleci davranıyor... Neden NATO bir an önce saldırınsın diye çırpınıyor? Öyle görünüyor ki, bu işte NATO’cu dostları, gerici Arap Monarşileri ve Siyonist İsrail tarafından Türkiye’ye başrol verilmiş... NATO’cu bir ülke olan, topraklarında ne kadar Amerikan üssü olduğunu kendilerinin bile

bilmediği bir rejimin böyle bir görevi severek üstlenmesi anlaşılır bir şey. Lâkin, AKP hükümetinin sahnelenen oyunun baş aktörü olmak istemesi, sadece onun bağınaz NATO'culuğuyla açıklanamaz. Özellikle Irak'ın parçalanması ve 2006 da Lübnan Hizbullahı'nın İsrail saldırısını püskürtmesinden sonra, bölgede İran, Suriye, Irak ve Hizbullah'tan oluşan bir eksen oluştu. Türkiye bu eksen kendisi için bir tehdit olarak görüyor. Suriye'nin çökertilmesinin çantada keklik olduğu düşüncesinden hareketle, çökertilmiş Suriye'de söz hakkına kavuşacağını düşünüyor. Ve oluşmakta olan bu Şii eksen karşısında Arap monarşileriyle bir Sunni eksen oluşturmayı arzuluyor... Bir de enerjiyle, özellikle de doğal gazla ilgili kaygılar var. Zira Akdeniz'in doğusunda denizde ve karada zengin doğal gaz rezervleri keşfedilmiş durumda... Bütün bunlar hükümetin şahin tavrını açıklayan nedenler ama asla insânî kaygılar söz konusu değil... Demokrasi ve özgürlük gibi kaygıların asla... Öyle olmadığını anlamak için içeriye bakmak yeterli... Bu vesileyle Türkiye'deki devlet dininin çapı da bir defa daha ortaya çıkmış oldu... Bizim müslümanlar Suriye ve başka yerlerde "kardeşlerinin" emperyalistler tarafından katledilmesi karşısında kollarını kapırdatmak bir yana, AKP'nin şahin politikasını destekliyorlar... Devlet dini de zaten böyle bir şey değil midir?

Muhalefet Suriye Konusunda Sınıfta Kaldı...

Türkiye'de sol muhalefet yazık ki, Suriye sınavında başarısız oldu. Oyanan oyunu, yapılan hesapları, gerçek niyetleri teşhir etmeye yanaşmadı. Yapması gerekenleri yapmadı... Bu güne kadar gür bir sesin çıkmamış olması büyük bir talihsizliktir. Sol, bütün bir bölgeyi yakacak, üstelik bir dünya savaşını bile tetikleme potansiyeli taşıyan emperyalist komployu dert etmezse eğer, neyi dert edecek? Bu duyarsızlığı, umursamazlığı, yok saymayı kim nasıl açıklayabilir? Oysa, insânî, ahlâki ve politik nedenlerle, Suriye halkının yanında yer aldığını, onu desteklediğini yüksek sesle dosta düşmana

duyurması gerekiyordu... Bazı sol çevreler tuhaf bir şekilde, savaşa karşı çıkmanın otokrasininin safında yer almak demeye geleceğini düşünüyorsa, buna belki kendileri inanabilirler ama başkalarını inandırmak mümkün olmaz. Emperyalist saldırıya karşı çıkmak neden rejimin safında yer almak olsun? Aslında bu atalet, olsa olsa bir şey yapmamanın, yapmak istememin mazereti olabilir ancak... Fakat herşeye rağmen hâlâ bir şeyler yapmak mümkün...

FİKRET BAŞKAYA İLE TÜRKİYE, SURİYE, ORTADOĞU, ABD, RUSYA, HEGEMONYA VE RİO ZİRVESİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

Mehmet Emin Karasu

Türkiye Suriye’nin ‘yakın dostuydu’ ilişkiler hızla bozuldu ve Türkiye Suriye ile savaşın eşiğine geldi. Bu anî değişiklik nasıl açıklanabilir?

Türkiye kiminle ne zaman dost, ne zaman düşman olacağına kendi karar veremez. Türkiye bir NATO üyesidir ve NATO ittifakı emperyalist bir saldırı paktıdır. Bu da Türkiye’nin komşularıyla ilişkisinin NATO’cu emperyalist kampın ihtiyaçlarına göre biçimlenmesi demektir. ABD, AB, Siyonist İsrail, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar, vs. den oluşan “Kutsal İttifak” cephesi Suriye’yi çökertme kararı aldı ve Türkiye’ye de bu pis oyunda başrol verildi.

Sözünü ettiginiz cephenin Suriye’ye demokrasi götüreceği söyleniyor?

Afganistan’a, Sudan’a, Irak’a Somali’ye, Libya’ya götürdükleri gibi mi? Yazık ki insanlar her söylenene, her duyduklarına inanmak gibi iflah olmaz bir aymazlık içindeler. Oysa, “*her söz her ağıza yakışmaz*” denmiştir. Bu dünyada her şey olur da, emperyalist haydutların demokrasi götürmesi diye bir şey asla olmaz. İki nedenden dolayı olamaz: Birincisi, emperyalizmin ve hegemonyanın varlığı, söz konusu ülkede veya ülkelerde demokrasinin engellenmesine bağlıdır. Zira gerçekten demokratik bir ülke dış sömürüye, itilip-kakılmaya izin vermez. Kendi kaderine sahip çıkar, sahip olduğu kaynakların başkaları tarafından yağmalanmasına izin vermez. Demokrasinin varlığı demek, o ülkenin kaderinin orada yaşayanlar tarafından belirlenmesi demektir; İkincisi, demokrasi, haklar ve özgürlükler

verilebilir şeyler değildir. Ancak mücadele ile kazanılabilir, korunabilir ve yaşanabilir. Demokrasi leblebi şekeri mi ki, başkalarına vereceksiniz... Bir şey daha var: Sanki Batı'daki demokrasiymiş gibi yaygın bir anlayış geçerli. Aslında oralarda oynanan bir demokrasi oyunu, seçim oyunu, temsil mistifikasyonu... Seçilenler gerçekten seçenleri temsil ediyor mu? Kullandıkları oyun bir karşılığı var mı? Eğer öyleyse olmayan bir şeyi vereceklerini söylüyorlar demektir... Türkiye'nin Suriye'ye demokrasi götürme söylemi sadece saçma değil, aynı zamanda gülünç... *Kelin ilacı olsa kendi kafasına sürer* denmiştir... Türkiye'deki rejimin demokrasiyle ne kadar ilgisi var? Bir rejimin ne olduğuna kim karar veriyor?

Hakan Mertcan'la bir söyleşinizde, *Yanlış hesap Şam'dan döndü demiştiniz. Bunu biraz açar mısınız?*

Aslında Suriye'de de Libya modelini tekrarlamak istiyorlardı. Suriye'ye pikniğe gider gibi gideceklerini sanıyorlardı. Bölgedeki ve dünyadaki güç dengelerindeki hızlı değişimi dikkate almamışlardı. Bir kere Suriye Libya değil. Kolay yutulur lokma değil. Hem rejime önemli bir halk desteği var hem de Suriye'nin görece güçlü bir ordusu ve etkin bir hava savunma sistemi var. İkincisi Suriye'nin bölgede İran, Lübnan Hizbullahı, Irak gibi güvenebileceği müttefikleri var. Üçüncüsü Rusya Federasyonu ve Rusya'nın da dahil olduğu BRICS beşlisi var [Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika]. Şimdilerde Rusya Federasyonu yeniden Soğuk Savaş dönemindeki gibi bir militer güç olarak dünya sahnesindeki yerini almakta. Bir de bu beş ülkenin nüfusunun dünya nüfusunun %43'ünü oluşturduğunu, dünya GSYH'sinin de %25'ini temsil ettiğini unutmamak gerekir. Bu beşli geçen 29 Martta, Yeni Delhi'deki zirvede açıkca NATO'cu kampa: *"bundan sonra oyunda biz varız dediler"* ve Suriye'ye yönelik bir dış müdahaleye karşı olduklarını ilan ettiler... Bu yeni güçler dengesi tablosu artık 70 yıllık ABD hegemonyası için sonun başlangıcı anlamına geliyor. Yani Sovyet sisteminin çöküşünü izleyen yaklaşık son 20 yıldaki gibi *'köpeksiz köyde değneksiz gezme'* dönemi kapanmakta. Türkiye oyuna soku-

lurken oyuna geldiğinin farkında değildi. Tam bir dış politika zaafı söz konusu ama daha önce de söylediğim gibi, hem NATO'cu olmak hem de oyuna gelmemek mümkün değildir. Bir ittifakın ortağıysan gereğini yapmak zorundasındır...

Ama Başbakan ve hükümet sözcüleri biz bütün bunları Türkiye'nin "ulusal çıkarları" için yapıyoruz diyorlar...

Eğer ikiyüzlülüğü sevmiyorsa: *"biz bunları NATO'cu Kutsal İttifak'ın hesabına yapıyoruz"* demeleri gerekirdi... Bir şey daha var tabii... Ulusal çıkarın ne olduğuna kim karar veriyor. Suriye'yle sonucu belirsiz bir savaşa girmemin Türkiye'nin hangi ulusal çıkarıyla ilgisi olabilir. ABD ve müttefikleri istiyor diye savaşa gireceksiniz ve utanmadan *Türkiye'nin çıkarından* bahsedeceksiniz... Aslında "ulusal çıkar" gibi kavramların gerçekten neyi ifade ettiğine açıklık getirmek gerekir. Mesela 1914'de Enver Paşa ve arkadaşlarının bir oldu-bittiyle Osmanlı İmparatorluğu'nu emperyalistler arası savaşa sokması *milli çıkarın* bir gereği miydi? Yönetenlerin çıkarı her zaman yönetilenlerin de çıkarıymış gibi sunulmuştur... Aslında ikiyüzlülüğü sevmiyorsanız, *"milli çıkar denilenin egemenlerin, yani mülk sahibi yönetici sınıfların çıkarından başkası değildir"* demeniz gerekirdi... Mesela Malatya Kürecik'e kurulan radar kalkını gerçekten 'Türkiye'nin ulusal çıkarlarının' bir gereği midir? Neden daha önce değil de şimdi kuruldu? Akı başında biri, söz konusu radar üssünün Türkiye'nin çıkarı ve güvenliğiyle ilgili olduğuna inanır mı? Besbelli ki, o da bütün Amerikan üsleri gibi saldırı amaçlı... Yakın hedefte de İran var... İran kimin hesabına hedef tahtasına konuyor? Başta Siyonist İsrail olmak üzere emperyalist çıkarlar için... Başka türlü olabilir mi? Eğer siz, *"NATO'cu cephenin düşmanları benim de düşmanımdır"* derseniz o zaman Türkiye'nin her tarafına yerleştirilmiş Amerikan üslerini "ulusal çıkarın" bir gereği sayarsınız ama bunun hiçbir inandırıcılığı olmaz... Neden Kore Savaşı'nda Türk askerlerinin kırıdırılması Türkiye'nin ulusal çıkarının bir gereği sayılsın? Onun

için egemenlik sistemine karşı mücadele etmeye kararlıysanız, işe bilincinizi özgürleştirerek başlamanız gerekir. Söylenenin ne demeye geldiği hakkında zihin açıklığına sahip olmanız gerekir. Başkasının söylemini kendi söyleminiz sayma aymazlığından uzak durmanız gerekir. Kelimelerin ve kavramların köleleştirici işlevi hakkında düşünce açıklığı gerekir. Aksi halde her zaman aldatılmak, oyuna gelmek, egemen sınıfların değirmenine su taşımaktan kurtulamazsınız...

Son dönemde içeride ve dışarıda, “Türkiye bölgesel güç, Türkiye yükselen yıldız, Türkiye hârikalar yatıyor, Türkiye mucizesi ...” türü yaygın bir söylem pompalanıyor. Bunların gerçek bir karşılığı var mı? Ya da ne kadar var?

Elbette Türkiye nüfusu, yüzölçümü, ekonomisi, militer gücü itibariyle bölgenin en önemli ülkelerinden biri. Tabii büyüklük/küçüklük göreceli bir şeydir. Konumunuzu başkalarına göre tarif etmekle ilgilidir. Türkiye’nin son dönemde hârikalar yarattığını kim söylüyor? Ülkenin varını yoğunu yağmalayan yerli yabancı çıkar odakları değil mi? Bir takım göstergelere bakarak oradan bir ülkenin durumunun iyiye gittiği, işlerin yolunda gittiği sonucuna varmak her zaman doğru değildir. Türkiye’nin büyüme performansı, ihracat artışı ve tabii kişi başına düşen gelirdeki artış büyük bir başarı olarak sunuluyor. Bunlar neden işlerin mutlaka iyiye gittiği anlamına gelsin? Nasıl büyüyor? Ne pahasına büyüyor? Büyüme kimin için ne anlama geliyor? Bir ülke sahip olduğu bir doğal kaynağı ihraç ederek yüksek bir büyüme oranına ulaşabilir. Bir gün gelip o doğal kaynak tükendiğinde büyümenin ne demeye geldiği anlaşılır ama artık iş işten geçmiştir. Türkiye’deki büyüme esas itibariyle emperyalist sermayenin Türkiye’yi bir *değerlenme alanı* olarak seçmesinin sonucu. Türkiye’nin en önemli ihracat kalemlerinden biri, belki de birincisi otomotiv ama Türkiye ne motor üretiyor, ne de elektronik aksam üretiyor. Bu da ekonominin sağlıklı bir iç eklemlenmeden yoksun olması demektir. Eğer teknolojik planda bir üst basamağa terfi etmiyorsanız, küresel ekonomiye uyumlan-

ma tercihi yaparsanız, yani içerdeki işleyiş dış belirleyiciliğe tâbi olursa, geçerli kalkınma André Gunder Frank'ın *Lümpen kalkınma* dediğinin ötesine geçemez... Türkiye neoliberal küreselleşmeyle “uyumlanarak” ancak *Lümpen kalkınma* üretebilir... Nehirleri, gölleri, denizleri, havayı, suyu, toprağı kirleten, doğal kaynakları tüketen bir büyüme geçerliyse ki, öyle, oradaki büyüme herkes için aynı anlama gelir mi? Bir şey daha var: Büyümenin sonuçları, yani GSYH artışı nasıl bölüşülüyor? Kapitalizm koşullarında birilerinin [azınlık] durumu iyileşirken başkalarının [çoğunluğun] durumunun kötüleşmesi kuraldır. Dolayısıyla yüksek oranlı bir büyümeye pekâlâ yoksulluğun ve sefaletin derinleşmesi eşlik edebilir. Buna doğa tahribatını da eklerseniz, “gerçek büyümenin” ne anlama geldiği anlaşılır. Dolayısıyla akli başında birinin mevcut durumu bir başarı sayması mümkün değildir...

Türkiye'nin savaş uçağının Suriye tarafından düşürülmesi bir Türkiye-Suriye savaşına neden olur mu? Böyle bir savaş çıkarsa bunun bölgesel ve dünya ölçeğindeki sonuçları ne olabilir?

Türkiye emperyalist saldırı planında baş rol alma tercihi yaparak, kendi topraklarını bir saldırı üssü olarak kullanarak, silah yardımı yaparak, paralı askerleri [ölüm timleri demek daha doğru] kendi sınırından Suriye'ye sokarak, mülteci kampı görüntüsü altında saldırganlara eğitim ve donanım olanağı sağlayarak, Suriye'ye yönelik yalan ve linç kampanyasında aktif rol alarak, zaten başını belaya soktu. Durum tam da böyle olduğu halde yalan makinası medya, gerçeği tahrif etmek için utanç verici bir çaba içinde... Emperyalist saldırı kampı her ne kadar Suriye'yi çökertmekte, bölüp-parçalamakta, orayı da Irak'a Libya'ya benzetmekte kararlı olsa da, mevcut ‘yeni güç dengeleri’ ortadayken açık bir savaşı göze alamıyor. Çıkaracağı yangının kendini de yakacağından korkuyor... Zira, Suriye'ye Libya ve Irak'da yapıldığı bir hava saldırısının başarı şansı zayıf. İkincisi, Suriye'ye saldırmak İran'a saldırmak demek, Lübnan Hizbullahı'nın anında savaşa dahil olması demek. Dolayısıyla, Suriye'yle savaş bir bölgesel savaş demek. Bölgesel savaş demek

Rusya'nın da savaşa girmesi, belki Çin'in de taraf olması demek... Yani bir dünya savaşı demek... Ve öyle bir savaşı emperyalist kampın kazanma şansı yok gibi... Bu yüzden açık bir savaş yerine ülkeyi içerden çökertme planı işliyor. Bundan sonra içerden çökertme çabalarını arttıracaklardır...

“Yeni güçler dengesi” dediğinizden artık ABD hegemonyasının sonu geldi anlamını mı çıkarmak gerekir?

Belki sonun başlangıcı demek daha doğru. Artık ABD'nin her istediğini yapabildiği dönem kapanmakta. Öyle “önleyici savaş” şarkıları söylecek morale artık sahip değil... Hem yeni aktörler sahnedeki yerlerini almakta, hem de Sovyet sisteminin çöküşü sonrası dönemde denklemin dışına çıkan Rusya Federasyonu büyük bir dünya gücü olarak sahneye çıkmış durumda... Bu da 1989 -1990 sonrası durumun artık geçerli olmaması demektir. ABD'nin ve NATO'cu müttefiklerinin pabucu dama atılmakta. Dolayısıyla ‘tek kutuplu dünya’ artık geçerli değil. Bu açıdan Suriye’ye saldırı teşebbüsü, hegemonya ve dünya jeopolitiği bakımından bir kırılma anı, bir dönüm noktası sayılabilir. Tabi bu durum ABD'nin dünyanın militarizasyonu hedefinden vazgeçtiği anlamına gelmiyor. Ama artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacak...

O halde bir Türkiye- Suriye savaşı gündemde yok?

Öyle bir şey söylemek doğru olmaz. Görünen o ki, Türkiye Suriye ile bir savaşa girmeye hevesli değil. Ama Suriye’yi çökertmeye de çok hevesli. Nasılsa AKP hükümeti Suriye konusunda tam bir gözü dönmüştükle hareket ediyor...Velhasıl çelişik bir pozisyon söz konusu. Bu tuhaf durum NATO'cu olmanın bir sonucu... Fakat bu asla savaş olmaz demek değildir. Öyle bir kesinlik yok. Beklenmedik bir provakasyon, beklenmedik bir olay olabilir ve Türkiye kendini istemediği bir savaşın içinde bulabilir...

İsterseniz biraz uzağa gidelim. 20-22 Haziranda Brezilya'nın Rio de Janerio kentinde BM Dünya Zirvesi gerçekleşti. Siz de o konuda bir yazı yazdınız. Bu son zirve 1992'deki zirveden tam

20 yıl sonra gerçekşti. Ve siz geride kalan 20 yıllık dönemde “sürdürülebilir kalkınma” hedefinin gerçekleşmek bir yana işlerin daha da sarpa sardığını söylüyorsunuz... Neden?

Dünyayı bu hale getirenlerle sürdürülebilir kalkınma söylemini dillendirenler aynı odaklar. Doğru hatırlıyorsam, Albert Einstein’ın şöyle bir sözü var: *Bir sorunu onu yaratan yöntemlere başvurarak çözemezsiniz*” diyordu... Aslında sürdürülebilir kalkınma kulağa hoş geliyor ama kapitalizm geçerliyen asla gerçekleşme şansı yok... Deniyor ki, ekonomi büyüsün, üretim artsın, tüketim artsın ve bütün bunlar “piyasa ekonomisi” dahilinde olsun ve çevre tahribatı engellensin, ekolojik denge korunsun. Marx bundan 145 yıl önce, “kapitalizmin doğaya ve insana zarar vermeden yol alamayacağını” yazmıştı. O öngörü bu gün fazlasıyla gerçekleşmiş durumda. Hem siz kapitalizmin yıkıcı mantığını sorun etmeyeceksiniz, hem de sürdürülebilir kalkınmadan söz edeceksiniz bu mümkün değildir. Rio’da toplananlar bu günkü sefil gidişin ve ortaya çıkan kepezeliğin sorumluları değil mi? Dolayısıyla sorunu yaratanlardan çözüm beklemek saçmadır. Eğer doğayı korumak, yaşamı güvence altına almak gibi samimi bir niyet taşıyorsanız, bunun kapitalizm koşullarında imkânsız olduğunu da teslim etmeniz gerekir. Daha önce de yazdım, sorun, sermayesinin büyümesinin kalkınmayla özdeş sayılmasından kaynaklanıyor. Sermayenin büyümesiye doğa tahribatı pahasına ve insanî kötüleşme sayesinde mümkün olabiliyor ve başka türlü olması mümkün değildir... İlk Birleşmiş Milletler Çevre ve kalkınma zirvesi 1972’de Stockholm’de yapıldı. İkincisi 1992’de Rio’da yapıldı ve orada “sürdürülebilir kalkınma” hedefi benimsendi. Aradan geçen dönemde her alanda kötüleşme büyüdü.

1970-2008 aralığında, yani geride kalan yaklaşık 40 yılda biyolojik çeşitlilik %30 oranında azaldı. Karbon gazı salınımı son 20 yılda, yani ilk Rio zirvesinden bu yana %36 artış gösterdi. 300 milyon hektar orman yok oldu. Ne demekse dünyada kent tanımına uymayan 21 adet tuhaf “megapol” ortaya çıktı. 15-20 milyon insanın yaşadığı yer hâlâ kent sayılacak mıdır? Küresel planda sıcaklık %

o, 4 oranında arttı... Platistik madde üretimi % 130 büyüdü, okyanuslarda tuzlanma ve kirlenme devasa boyutlara ulaştı, hepsinden önemlisi doğanın kendini 'yenileme yeteneği' %40 oranında azalmış durumda. Eğer mevcut eğilimler devam ederse 2030 yılında 2 dünya gerekeceği söyleniyor... Artık tartışmaya, tereddüde mahâl olmayan rahatsız edici bir gerçeklikle karşı karşıyayız, işin şakaya gelir tarafı yok. Öncelikle geride kalan yaklaşık 500 yılda geçerli doğaya küstah yaklaşımın değişmesi gerekiyor. Velhasıl, sermayeyi, kârı ve bireysel zenginliği değil, insanı ve doğayı temel alan yeni bir yaklaşıma, radikal bir paradigma değişikliğine ihtiyaç var...

Teşekkür ederim

Ben de...

DOKSANBEŞ YILLIK YALAN, KADROLU YALANCILAR VE KİRLENMİŞ VİCDANLAR...

Yurt dışında yaptığım konferanslarda ve özel görüşmelerde şöyle bir soruyla karşılaştığım olurdu: “‘Ermeni sorunu’ Osmanlı İmparatorluğu dönemine [1915] ait bir sorun olduğuna ve Cumhuriyetle Osmanlı İmparatorluğu tasfiye edildiğine göre, Cumhuriyet Rejimi neden 1915’deki katliamı inkâr ederek başına iş açıyor? Bu talihsiz olay bizim yıktığımız ‘Eski Rejim’ zamanında olmuştur ve Cumhuriyet rejiminin bu işte bir dahli söz konusu değildir demeye yanaşmıyor?” Doğrusu başlarda bu tür sorular bana mantıklı geliyordu ve ‘aslında haklısınız, bugünkü rejimin inkâr yoluna gidip başına iş açması saçma... gibi cevaplarla geçiştirmeye çalışıyordum. İlerleyen yıllardaki yakın tarih okumalarım, dananın kuyruğunun hiç de tevâtür edildiği gibi olmadığını anlamamı sağladı. Rejim inkârda ısrar ediyordu çünkü 1923’de ‘Eski Rejimden’ bir kopuş söz konusu değildi, Cumhuriyet yeni bir şey değildi, söz konusu olan eni-sonu bir hükümet darbesiydi [coup d’état], 1915 katliamının failleri birkaç eksiği-fazlasıyla adı cumhuriyet olarak değiştirilen devletin üst düzey yöneticileri olmaya devam ettiler... Dolayısıyla, *süreklilik* yok sayılarak neden inkâr yoluna gittikleri ve inkârda ısrarcı oldukları anlaşılamazdı. *Biz yapmadık* demesi gerekenlerin biz yapmadık, öyle bir şey olmadı diyebilmeleri mümkün değildi. O zaman geriye inkâr yoluna gitmekten, yalan söylemekten başka yol kalmıyordu. Fakat bir kere yalan söylendi mi, ilk yalanı sürdürmek için yeni yalanlar söylemek kaçınılmazdır ve çelişik olarak yalan yalancıyı rehin alır. Bu, günlük hayatta da böyledir, yalan ancak yeni yalanlarla sürdürülebilir... Türkiye’yi yönetenler ilk yalanı söylediklerinde, söyledikleri yalan tarafından rehin alındılar ve aradan 95 yıl geçtiği halde ‘şark cephesinde yeni bir şey yok...’

Yalan, rejimin yalanıysa ve toplum yaşamını angaje ediyorsa, yalanın sürdürülmesi, inkârın devamı, inkarcıların ve yalancıların seferber edilmesini gerektirir. İşte resmi tarihçi ve resmi ideoloji üreticisi tam da bu iş için gereklidir ve asıl misyonu ve varlık nedeni yalan üretmek ve üretilen yalanı büyütmektir. Üretilen yalan ne kadar büyükse o işi yapan tarihçi de o kadar *büyük tarihçi* sayılır ve yalanla beslenenler tarafından ödüllendirilir. Tarihçinin büyüklüğüyle yalanın büyüklüğü arasında doğru yönde bir ilişki vardır. Bir seferinde bir tanıdığım bir tarihçiden söz ederken ‘*o Türkiye’nin en büyük tarihçisidir*’ demişti, ben de ‘*boyu mu? kilosunu mu? yoksa iki-side mi büyük?*’ diye karşılık verdiğimde, şaşkın gözlerle yüzüme bakmıştı... Ona resmi tarihçinin büyüğüne-küçüğüne dair söylediklerimden de pek bir şey anlamamış gibiydi... Resmi tarihçi esas itibariyle iki şey yapmaya memur edilmiştir: Karartmak ve parlatmak, bu amaçla da toplumsal belleği yok etmek¹. Toplumsal belleğin yok edilmesi, işlenen insanlık suçlarının, katliamların, vb. hesabının sorulmasını engelleme işlevi görür. Resmi tarihçinin işi ‘şanlı bir geçmiş’ üretmektir. Geçmişin şanlı olabilmesi için kirli kısımlar ayıklanmalı, utanılacak ne varsa temizlenmelidir. Elbette şanlı bir geçmiş kurgusuyla amaçlanan sadece gurur duyulacak bir geçmiş yaratmak değildir. Şanlı geçmişin bugüne ve geleceğe uzanan bir işlevi de vardır: Şanlı geçmiş bugünün kötülüklerine katlanmayı da sağlar... Yaşanmış bir olayın hatırlanmasını, konuşulmasını, tartışılmasını engellemenin yollarından biri onu tabulaştırmaktır. Bilindiği gibi tabu: *yasaklanarak korunan* anlamındadır. TC’nin egemenleri ayıbı örtmenin bir yolu saydıkları için Ermeni sorununu tabulaştırıp, ona dokunulmazlık kazandırdılar. Onca yıl yalanda ısrar ettiler ama bilmedikleri bir şey vardı: bu dünyada yalanı ebed-müddet sürdürmek mümkün değildir. Boşuna ‘gerçek inatçıdır’ denmemiştir... Yalan ve inkârda yüzyıllık ısrar, şimdilerde artık sürdürülebilir olmaktan çıkıyor. Gerçi geçen süre insan yaşamı söz konusu olduğunda

1 Bkz: “*Neden Resmi Tarih?*” içinde **Reel Atatürkçülük**, Özgür Üniversite Kitaplığı.

uzundur ama toplum yaşamı, insanlık tarihi söz konusu olduğunda sadece küçük bir parantezdir.

Elbette sorun sadece Türkiye'yi, Türkleri, Ermenileri angaje etmiyordu, uluslararası siyasetin de odağında yer alıyordu ve başka türlü olması mümkün değildi. Türkiye'nin yalanı ve inkârı sürdürebilmesi, emperyalist devletlerin dahli olmadan mümkün değildi. Emperyalist güçler Ermeni sorununun Türkiye'nin yumuşak karnı olduğunu biliyorlardı ve onu her dönemde politik-ekonomik-jeopolitik-jeostratejik çıkarları için kullandılar ve kullanmaya devam ediyorlar. T.C. rejiminin suç ortağı olmak onlar için son derece kârlı bir şeydi. TC'nin yalanı sürdürmekteki kararlılığı ve yalan tarafından rehin alınmışlığı, emperyalist odakların şantaj yeteneğini artırdı. Dolayısıyla ve maalesef 'Ermeni sorunu' iki tarafın ikiyüzlülüğünün kesişme noktasında bir sorun olarak kalmaya devam etti, ediyor. Her yılın 24 Nisan öncesinde ABD Kongresinde Ermeni şantajı gündeme geliyor ve TC'den 'doyurucu' tavizler koparılınca dosya bir yıllığına kapatılıyor ve bu utanç verici oyun kaldığı yerden devam ediyor. Ermeni halkının yaşadığı trajedi, çekilen acılar birileri tarafından paraya çevriliyor. Emperyalist İngilizlerin, Fransızların, Almanların, Amerikalıların, vb. Ermeni halkının kaderiyle başka türlü ilgilenmeleri mümkün olabilir miydi?

Maaşlı yalancılar sadece resmi tarihçiler değil...

Türkiye'de tarihi tahrif etmeye, yalan üretmeye memur edilmiş tarihçilere, 'uzmanlara', 'sosyal bilimcilere', vb. ödenen maaş, emperyalist dünyadaki, özellikle de ABD'deki yalancılara ödenenin yanında devede kulak kalır. Her yıl yalanı sürdürmek için ABD'li 'büyük tarihçilere', lobicilere, politikacılara, anlı-şanlı senatörlere, medya mensuplarına, vb. TC'nin bütçesinden milyonlarca dolar ödeniyor. Bazı tahminlere göre sadece ABD'deki lobicilere ödenen paranın bazı yıllar 15 milyon doları aştığı tahmin ediliyor. Bu saçmalık nasıl açıklanabilir? Nasıl gerekçelendirilebilir ve nasıl savu-

nulabilir? Yoksul halktan alınan vergilerle ‘uygar dünya’ nın zengin yalancılarını ‘beslemenin’ etik-mantıkî-insânî bir açıklaması mümkün müdür? Bu, Türkiye’nin ‘ulusal çıkarı’ için mi yapılıyor? Eğer öyleyse bir şeyin ‘ulusal çıkar’ olduğuna kim neye göre karar veriyor ve bu dünya’da ‘ulusal çıkar’, ‘milli menfaat’ diye bir şey mümkün müdür? Bir devlet kendi yalanını sürdürmeyi emekçi halktan aldığı vergilerle finanse ettiğinde, bu hangi gerekçeye dayandırılabilir?

Şantaj-karşı şantaj diyalektiği

ABD ya da ‘hür dünyanın’ uygarlık timsali emperyalist devletlerden biri Türkiye’ye silah ya da başka bir şey satmak ve/veya Türkiye’de bir ihale kotarmak, jeopolitik-jeostratejik amaçları için Türkiye’yi kullanmak için politikacıları ve medyayı harekete geçirerek, Ermeni kozunu oynuyor. Ermeni tasarısı Senatonun, Temsilciler Meclisinin, parlamentoların gündemine alınıyor ve bir pazarlıktır başlıyor. Türkiye’de Dışişleri, TBMM, Hükümet teyakkûz durumuna geçiyor. Irkçı-milliyetçi hezeyanları kabartmak üzere hemen devlet medyası harekete geçiriliyor. Tasarının geri çekilmesi için Milletvekilleri seferber oluyor. Şantajcılar istediklerini alıyor ve dosya ‘şimdilik’ kapatılıyor... Eğer karar çıkarsa Türkiye güya misilleme yapıyor ‘kozlarını’ oynuyor, kararın alındığı ülkenin mallarına göstermelik bir boykot hamlesi yapılıyor, ihalelerin iptal edileceği söyleniyor. Bu sefer çokuluslu şirketlerin karşı-şantajı gündeme geliyor: “Eğer boykot devam ederse sermayemizi geri çekeriz, ekonominiz çöker...” tehdidi... ‘Ekonominin gereği’ denilenin bir gereği olarak boykot daha başlamadan bitiyor. Böylece Türk Milleti tepkisiz kalmamış, ‘ulusal onur’ korunmuş, milli duygular kabarmış oluyor... ABD Temsilciler Meclisinde oynanan son sirk oyunu, kepezeliği bir kere daha ortaya koydu. ABD silah tekelleri tasarıya karşı çıktılar. Bizim hükümet de ‘dikkat edin sizden 8 milyar dolarlık silah alıyoruz’ dedi... Aslında emperyalist devletlerle TC arasında adı konmamış zımnî bir anlaşma geçerli. TC için yalanı sürdürmek

bir başarı sayılıyor ve yalanın sürdürülmesi gerekiyor. Emperyalist ülkeler de TC'nin egemenlerine: "yalanın üstünü örtmene bir şartla evet derim: 'bana şunu- şunu vereceksin ve şunu- şunu yapacaksın'" diyor. Kapitalist-emperyalist çıkarlar Ermeni sorununu pazarlık konusu yaparak ve paraya çevirerek yol alıyor ve bazı naif insanlar da sorunların çözümünü onlardan bekliyor! Oysa sorun doğrudan insanlık vicdanını angaje ediyor. Ermeni sorununun kaynağında baştan beri emperyalist çıkarlar yatıyor... Aksi halde bunca zamandır üstünü örtmek mümkün olmazdı... Yapılması gereken, birbirini besleyen bu iki ikiyüzlülüğü teşhir etmektir.

Gerçekle yüzleşmenin gerekliliği

XX'inci yüzyılın başında, özellikle de 1915 ve sonrasında bu topraklarda yaşayan Hristiyan halklar tasfiye edildi. Bu işi emekçi halk yapmadı. Zaten halkın böyle bir şey yapması mümkün değildir. Halkın bu tür patolojik işlere teşebbüs etmesi, insanlık suçu işlemesi eşyanın tabiatına aykırıdır. Bu işi İttihatçı siyasetçiler yaptı. İttihatçılar yaptı ve bir kesim de yapılan etnik 'temizlikten' nemalanıp zenginleşti ve katliamcıların suç ortağı oldu... İttihatçıların işlediği insanlık suçuna bu halkı ortak etmek, asıl katilleri aklamak anlamına gelir. Onun için şeyleri adıyla çağırmak, yerli yerine koymak, yalandan uzak durmak gerekiyor. Biz İttihatçı katillerin suçuna asla ortak olmak istemeyiz, bu toplumun insanları işlemedikleri bir suçtan dolayı insanlık vicdanında mahkûm olmak istemezler. Sadece bu neden bile tarihimize neden yüzleşmek zorunda olduğumuzu göstermeye yeter... O halde yapılması gereken şey zor değil: Birincisi, resmi tarihin ve resmi ideolojinin yüz yıllık yalanından kurtulmak, gerçeği kabullenmek, şeyleri adıyla çağırmaya cesaret etmek; ikincisi de ırkçı-milliyetçi hezeyanlara prim vermemek gerekiyor. Aksi halde vicdanlar kirlenmeye, kirletilmeye devam edecektir. Son dönemde politikacılar ve devlet ricalinin yükseklerindeki; 'bu iş tarihçilere bırakılsın' demeye başladılar. Her halde 'kendi' resmi ta-

rihçilerine güveniyorlardır... kimbilir. Anadolu denilen toprakların tüm Hıristiyan halklardan [Ermeniler, Rumlar, Süryaniler, Keldaniler, vb...] temizlendiği ortadayken, hâlâ tarihçilerin söyleyecek sözü var mıdır dersiniz? Zira durum tarihçilere, hele hele ‘resmi tarihçilere’, ‘konunun uzmanlarına’ bırakılmayacak kadar önemli olduğuna göre...

NETEKİM... BUGÜNKÜ DERSİMİZİN KONUSU: “HUKUK DEVLETİ”

“Şeyleri değiştirmek mümkün olmadığında, kelimeler değiştirilir”^{1}*

Yüksek devlet ricâlinin adamları [kadınlar pek yoktur], siyasetçiler, akademisyenler, köşe yazarları ve televizyon yorumcuları, “konunun uzmanları” ve ne demekse “terör uzmanları” söze: “Türkiye bir hukuk devletidir”le başlıyorlar. Sanırsınız ki, bu dünyada hukuku olmayan bir devlet mümkündür... Bu, sirke ekşidir demek gibi bir şey. Siz hiç sirke diyenin onun ekşiliğini de telaffuz ettiğini duydunuz mu? Eğer hukuku olmayan bir devlet mümkün değilse, şu “hukuk devleti” meselesi de ne demek oluyor? Daha önce hukuk devleti değil miydi? Ne zamandan beri hukuk devleti oldu? Ne değişti de hukuk devleti oldu? Kenan Evren anayasasında öyle yazıldığı için mi? Kelimelerin ve kavramların önüne niteleme sıfatları boşuna eklenmez. Amaç bir şeyi, bir olguyu, olduğundan farklı [yeni/daha iyi] bir şeymiş gibi göstermektir. Şimdilerde pazarlama uzmanları bu işi çok iyi yapıyor. Esasen ideolojik manipülasyon uzmanlarının yaptığı da zaten bir tür pazarlamadır... Cunta anayasasının ikinci maddesinde: “Türkiye bir hukuk devletidir” deniyor. Oysa söz konusu anayasa devlet terör rejimini kurumsallaştırmak amacıyla yapılmıştı. Eğer öyleyse 1982 anayasasının ilgili maddesinde: “Türkiye bir devlet terör rejimidir” yazılması gerekmez miydi? Söz konusu olan, varlığı ve bekâsı evrensel hukuk ve adalet ilkelelerinin inkârına dayalı bir rejim değil miydi? O halde ideolojik manipülasyonun bu kadar kolay yapılması nasıl açıklanacak. Her halde bu durum, politik kültürün az gelişmişliğiyle, entellektüel gerilikle açıklanabilir...

1 * Halk deyişi [atasözü]

Türkiye’de olup-bitenleri anlamak gibi bir kaygısı olanların öncelikle resmi ideoloji ve resmi söylemle arasına mesafe koyması ve tabii her söylenene de inanmaması gerekiyor. Okullarda aldığı köreltici eğitimle hesaplaşması gerekir. Bilindiği gibi, her devletin bir “*Raison d’État*”’sı vardır. *Raison d’État*, devletin “yüksek çıkarları” için kendi hukukunun dışına çıkması, hukuk dışı, ahlâkla, vicdanla, adaletle, insan haysiyetiyle bağdaşmayan gayri meşru işler yapması demektir. Devlet, bu amaç için oluşturulmuş kurumları ve görevlendirilmiş “adamları” vasıtasıyla cinayetler işler, kitle katliamları yapar, komplo ve provokasyonlar tertipler, insanları “kaybeder” *Yüksek çıkarın* ne olduğuna da, mülk sahibi egemenler adına devletin tepesindeki dar bir ekip karar verir. Bu işlerin finansmanı da “örtülü ödenekten” yapılır. Bütçeden örtülü ödenek için fon ayrılması demek “örtülü işler” yapılacak demektir. Daha yalın ifade edilirse, örtülü ödenek demek, en azından gayri ahlâkî bir şeyler yapılacak demektir... Bir devletin halktan gizlenmesi gereken ne gibi bir “yüksek çıkarı” olabilir? “Yüksek çıkarın” ne olduğunu bilen bu adamların bu müstesna yeteneği nereden kaynaklanıyor? Eğer devletin “yüksek çıkarı” diye bir şeyin varlığı kabul edilirse, o zaman bir de “devletin alçak çıkarı” var demektir... O halde “yüksek çıkarla” “alçak çıkar” arasında nasıl bir ilişki olabilir? Halkın oylarıyla seçilenlerden oluşan parlamentolarda neden “gizli oturumlar” yapılır? Parlamento üyelerinin kendilerini seçip oraya getiren halktan gizleyeceği ne olabilir? Gerçekten halktan gizlemeyi gerektiren bir şey olabilir mi? İnsanlar temsilcilerini oraya kapalı kapılar ardında karanlık işler peydahlasınlar, gizli-kapaklı işler çevirsinler, insanlık suçu işlesinler diye mi yolluyorlar? Bunları söylediğinizde, şu sefil *Raison d’État*’yı sorun ettiğinizde cevap hazırdır: Bu bütün devletlerde böyledir... Başkalarının ayıp etmesi, insanlık suçu işlemesi sizin de aynı şeyi yapmanızı mı gerektiriyor? *Sui misal emsâl olmaz* denmemiş midir?

Her devletin bir “*Raison d’État*’sı vardır ama kutsal devlet anlayışının ve inancının son derecede köklü olduğu, hiç bir zaman bir

modernite devrimi de yaşamamış [ama ısrarla ve abartılı bir şekilde yaşamış gibi yapan] TC söz konusu olduğunda, durumun çok daha vahim olmasında şaşılacak bir şey yoktur. Daha önce de defaaten yazdığım gibi, kutsal devletin geçerli olduğu yerde hukuk bir tefer-rüattan ibarettir ve ahmakları aldatmaya yarar. Hem kutsal devlet olacak, hem de hukuktan, adaletten, insan haklarından, demokrasi-den söz edilecek... Böyle bir şey mümkün değildir... Siz kanunların varlığını hukuk mu sanıyorsunuz? Kanunları kimin ne amaçla yaptığı ortada değil mi? Türkiye’de kanunlar devleti toplumdan korumak, bir de insanlar arasındaki anlaşmazlıkları halletmek içindir. İşte şimdilerde ve oldum olası *hukuk devleti* denilen böyle bir şeydir... Mesela Anayasa Mahkemesi niçin var? Ortalama insan onun kanunların anayasaya “uygunluğunu” sağlamak amacıyla kurulduğunu sanır... Oysa söz konusu mahkemenin misyonu ve varlık nedeni, devleti korumaktır. Başka türlü söylersek, muhtemel bir demokratikleşme girişimini engellemektir... Aslında kemalist yargıçlar, savcılar, avukatlar, *hukuk otoriteleri*, kutsal devleti korumaya memur edilmişlerdir. Mustafa Kemal’in yolundan gidiyorlar o bakımdan son derecede tutarlı olduklarını söyleyebiliriz. Kutsal devleti korumayı kutsal bir amaç sayıyorlar... [Elbette her şeyde, her alanda olduğu gibi istisnalar da vardır... ama istisnalar sadece istisnadır ve sorunun esasını angaje etmez]. Nitekim Mustafa Kemal: “*Vatandaşın işlerine ilişkin konularda mahkemeler bağımsızdır. Kimse müdahale etmesin. Ama siyasi konularda yargı yürütmeye bağlıdır*” demişti. Mustafa Kemal, “vatandaşlar arasındaki uyuşmazlık, anlaşmazlık ve çatışmalarda yargı, yargı gibi davranmalı, hukuk işlemeli ama devletle vatandaşlar arasındaki sorunlarda devleti gözeteceksiniz” demek istiyordu. Bu konudaki süreklilik hakkında söylenecek bir şey yok. 2012’de olup-bitenlere bakın ne demek istediğimi anlarsınız... Her zamanki gibi “devletin yüksek çıkarları için gereği yapılmaya devam ediliyor. Demek ki herkesin kendine göre bir “hukuk devleti” anlayışı var ve herkesin hukuk devleti kendine denecektir...

O halde Türkiye’nin onca zamandır demokratikleşme konusun-

da patinaj yapmasının sebebi nedir? Neden dönüp-dolaşıp hep aynı yere geliyoruz? Yapılanların ve yapılmak istenenlerin, dillerden düşmeyen “demokrasi” söyleminin neden hiç bir kıymet-i harbiyesi yok? Zira, demokratikleşme olarak sunulan, kurumların adını ve kanunların numarasını değiştirmekten ibaret: İşte İstiklâl Mahkemelelerinin adı önce Sıkı yönetim mahkemesi [veya askerî mahkeme] oluyor, sonra Devlet Güvenlik Mahkemesi [DGM] oluyor, daha sonra Özel Yetkili Mahkeme [ÖYM] oluyor... Bunların adı yakında yine değişir ama işin esasında kayda değer bir değişiklik olmaz... Aynı şekilde ikinci bir manipölasyon geleneği de kanunların numaralarının değiştirmekle ilgili... Mesela eski TCK’daki ünlü 141-142’inci maddelerin yerini 3713 nolu TMK alıyor, Eski TCK’daki 159’un maddenin yerini Yeni TCK’daki 301 madde alıyor... Aslında demokratikleşme olarak sunulan, kurum adlarının ve kanun numaralarının değiştirilmesinden ibaret. [Bir yazımdan dolayı ceza evinde olduğun günlerde beni oraya tıkan maddede bir değişiklik yapılmıştı. Yasa değişikliği yapıldığı günün akşamında televizyonlar, ertesi sabah da gazeteler : *Demokrasinin zaferi* olarak sunmuşlardı. Oysa yapılan değişiklik cezayı daha da ağırlaştırmıştı...].

Neden böyle oluyor ve neden devlet ricali bu kadar geniş bir manevra alanına ve manipölasyon yeteneğine sahip? Bu sorunun cevabı gerilerde bulunabilir. Kutsal devleti sorun etmeden bu soruya doyurucu bir cevap mümkün değildir. Osmanlı İmparatorluğu’nun da dahil olduğu devlet geleneğinde, devlet bürokrasisi aynı zamanda hâkim sınıftır. Ya da egemen sınıftan bağımsız, onun dışında ayrıca bir devlet bürokrasisi mevcut değildir. Örneğin, tipik kapitalist bir sosyal sosyal formasyonda bürokrasi, egemen sınıf fraksiyonlarının sadece dışında değil, ona tâbidir ve onun hizmetindedir. Oysa Osmanlı İmparatorluğu söz konusu olduğunda, *devlet biçiminde örgütlenmiş bir egemen/yönetici sınıf* vardır. Bu yüzden, bazı teorisyenler haklı olarak bu tür devlet biçimini *sınıf- devlet* olarak niteliyorlar. Bu niteleme bana isabetli görünüyor. Tabii böyle bir durumun varlığı demek de, her şeyin *devlette başlayıp devlette bitmesi* demektir.

Devlet artık bir fetiştir. O zaman da *sınıf-devletin* adamlarının çıkarı, devletin kutsanmasını yüceltilmesini gerektiriyor. Bunun nedeni, sınıf-devletin adamlarının varlığı ve bekâsı, doğrudan devletin varlığı ve bekâsıyla özdeş olmasındandır. Sınıf-devlet bütünüyle emekçi halk kitlelerine yabancılaşmış durumdadır. Devlet-halk ilişkisi tek yönlü ve devletten halka doğrudur...

Bu tür egemenlik biçimlerinde egemen sınıf [sınıf-devlet] içi mücadele, devletin yapısını veya devlet-toplum ilişkisini ilgilendiren bir mücadele değildir. Üstelik bu tür bir işleyiş geleneği, demokratikleşmenin önünde önemli bir baraj oluşturuyor. Son dönemde AKP hükümetiyle birlikte devlet içi dengelerde ortaya çıkan bazı kısmî değişikliklerin [askerin bir adım geri, polisin iki adım ileri gitmesi, yargının hükümeti daha çok gözetir hâle gelmesi, vb.] müt-hiş bir demokratikleşme/sivilleşme sayılması, şeylerin gerçek karakterini anlamaktan âciz *alaturka* ‘liberellerin ve ne demekse bir kısım “eski solcunun” bir kuruntusundan ibarettir... Zira, yapılanın ve yapılmak istenenin asla demokrasiyle, demokratikleşmeyle bir ilgisi yok ve olması da mümkün değildir... Bütün bu ‘tanzimatların’ demokrasiyle bir ilgisi yoktur ama *neoliberal otokratikleşmeyle* kesin bir ilgisi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz... Ne tarafa doğru gidildiğini görmek için çok ileri görüşlü olmaya gerek yok. KCK tutuklamalarına, ağzını açan her muhalifin kodesi boylamasına, hapisteki onca gazeteci ve sendikacıya, Uludere’de yapılan katliama, son MİT dalaşına bak anlarsın... Uludere’de insanı utandıran bir katliam yapıldı ve komisyona havale edildi... Bir şey neden komisyona havale edilir? Cevap belli değil mi: Üstünü örtmek, unutturmak, gündemden düşürmek için... Eğer bu rejim asgari hukuk, adalet ve demokrasi kısıntısı içerseydi, hükümet hâlâ yerinde durur muydu? Sadece yerinde dursa... bir de başbakan Genel Kurmay Başkanına teşekkür ediyor... Şu utanç verici duruma bir bakın... Oysa her şey apacık ortada... Birileri masum insanları katletti. Birileri emir verdi, birileri de bombaladı... O halde neye, kendinizi alçaltan utanç verici yollara baş vuruyorsunuz... Utanmazca yalanlar söylüyorsunuz,

insanlık sunuğunu örtmek için nâfile çabalar içine giriyorsunuz? Emir verenle bomlalayanı bulmak için saatlerce heron görüntüsü seyretmek mi gerekiyor... Derin araştırmalar yapmak mı gerekiyor... Bu devletin *genetiğini*, *mantığını* ve *geleneğini* sorun etmezseniz, sorunun kaynağına inmeye cüret etmezseniz, kutsal devlet de katliamlarına kaldığı yerden devam eder... Tabii bu arada birileri de Türkiye'nin demokratikleşme yolunda nasıl hârikalar yarattığını anlatmaya devam edecektir... Kendi vicdanlarını kirletmeyi marifet sayan hukukçular, siyasetçiler, resnî ideolojinin rahle-i tedrisinden geçmiş çok ünvanlı akademi üyeleri ve “konunun uzmanları”, her şeyi bilen köşe yazarları, kutsal devletlerini kutsamaya, bu amaçla da *derin tahliller ve yorumlar* yapmaya kaldıkları yerden devam edeceklerdir... İyi de, daha ne zamana kadar? Kitleler sokağa çıkıncaya kadar...

ÜÇ EKOLOJİ - YEŞİLLER VE SOSYALİZM DOSYASI

SORUŞTURMA SORULARI

Fikret Başkaya'nın cevabı...

1. İklim değişikliği, doğanın tahrip edilmesi ve ekolojik kriz son yıllarda sosyalistler arasında da eskisine göre daha fazla tartışılmaya başlandı. Siz bir sosyalist olarak bu konuda ne düşünüyorsunuz? İklim değişikliğine ve diğer ekolojik sorunlara neden olan sistemi nasıl tanımlarsınız? Kapitalizmin hangi niteliklerini ve tarihsel özelliklerini bu meseleyle bağlantılı görüyorsunuz?

Şimdilerde dünya'da olup-bitenleri, yüzyüze geldiğimiz sayısız insânî, toplumsal, ekolojik kötülükleri anlamamanın yolu, kapitalizmin mantığını, işleyiş yasalarını ve ortaya çıkarmak zorunda olduğu zorunlu sonuçları anlamaktan geçiyor. Kapitalist üretim demek aslında sermaye üretimi, daha doğrusu *sermayenin genişletilmiş ölçekte yeniden üretilmesi* demektir. Buna 'bilimsel literatürde büyüme, kalkınma, vb. deniyor...Başka türlü söylersek, sistem mantığının bir sonucu olarak, her seferinde daha çok üretmek zorunda... Daha çok üretebilmesi de daha çok tüketildiği durumda mümkün. Siz doğadan birşeyler alıyorsunuz, birşeyleri eksiltiyorsunuz, tüketim düzeyinde de doğaya birşeyler atmak zorundasınız. Birincisi yok etmek, ikincisi kirliletmek, ikisi birden de doğayı tahribetmek, doğanın dengesini bozmak demek...Eğer bu faaliyetin *sonuçları* doğanın kendini yenileme *kapasitesini* aşarsa, bir sürdürülemezlik tablosunun ortaya çıkması kaçınılmaz. Biliyorsunuz kapitalist üretim sert bir rekabet ortamında gerçekleşiyor. Her tekil kapitalist [veya sermaye grubu] ayakta kalabilmek için büyümek, daha çok sermayeye, daha ileri teknolojik donanımına ihtiyaç duyuyor. Yegane amaç kâr etmek ve kârı büyütme... Üretim pazarda satılmak amacıyla yapılıyor, asıl amaç veya öncelikli olan *insanların bireysel ve kollektif ihtiyaç-*

larını karşılamak değil. Kapitalist, üretim çevrimi sonucunda elde ettiği artı değeri [kârı] yeniden yatırmak zorunda, sermayeye dönüştürmek zorunda... Aksi halde yarışı kaybeder... Ya büyüyecek ya da yok olacak, başka bir seçenek, bir orta yol mümkün değil... Her zaman söylediğim gibi kapitalist hep *ileriye doğru kaçmak zorunda* olan biridir... Bizzat kapitalistin iradesinin de bir kıymet-i harbiyesi olmadığı bir durum söz konusu. Bir önemli husus da kapitalizmin *amoral* [ahlâk] dışı bir sistem oluşudur. Bu da kapitalist herhangi bir mal veya hizmet üretirken, bunun doğaya, insana, topluma *bir zararı dokunur mu* sorusunu sormaması, sormasının imkânsız olması. Rekâbet edebilmek için düşük maliyetle üretmek zorunda, bu da işçinin daha çok sömürülmesini, doğanın daha çok yağmalanmasını, tahrip edilmesini zorunlu hale getiriyor. Fakat akılda tutulması gereken önemli bir husus daha var: Kapitalist üretim tarzının geçerli olduğu durumda, ekonomi-toplum ilişkisi *tersine dönmüş* durumdadır. İlişkinin yönü ve mahiyeti sakattır...Tuhaf bir ilişki tersliği var: ekonomi topluma tâbî olması gerekirken, toplum ekonomiye tâbî... Kapitalizm öncesi dönemin toplumlarında, sosyal formasyonlarında böyle bir saçmalık yok... Bu durum burjuva toplumunda politika [siyaset] denilenin de içini boşaltıp, iğdişleştiriyor. Bir başka önemli şey de, kapitalist sistem, mantığının ve temel işleyiş yasalarının bir sonucu olarak, *kutuplaştırıcıdır*. Bir kutupta zenginliğin birikmesi, karşı kutupta ve her seferinde daha büyük ölçekte yoksulluk birikmesi durumunda mümkün oluyor. Başka türlü olması mümkün değil... Bir tür görelî ve mutlak yoksulluk üreten bir makina bu... Velhasıl kapitalizmin her ileri aşaması, kaçınılmaz olarak daha büyük insânî-sosyal kötülük, daha büyük doğal çevre tahribatı veya ekolojik yıkım demek... İşte şimdilerde ‘iklim değişikliği’ denilenin ve diğer ekolojik sorunların [toprağın, suyun, havanın kirlenmesi, canlı türlerinin hızla yok olması, iklimin değişmesi ve doğal felaketlerin ‘sosyal felakete’ dönüşmesi, vb...] kaynağında kapitalist üretim ve tüketim var. Ama sosyal mahiyetteki sorunlarla ekolojik mahiyetteki sorunlar aynı nedene dayanıyor ve biri diğerini besle-

yip-azdırıyor... Durum böyle ama burjuva uleması ve burjuva siyaset erbabı bize daha fazla üretimle ve daha fazla tüketimle ve ‘harikalar yaratan modern teknoloji sayesinde bu sorunların üstesinden gelineceğini söylüyorlar...

2. Sosyalistler arasında kapitalizmin yıkılmasının ekolojik sorunların çözülmesi için tek yol olduğu görüşü yaygın görünüyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? Sosyalistlerin daha adil, eşitlikçi, sömürünün olmadığı bir düzen için verdikleri mücadele gezegenin geleceğine sahip çıkma mücadelesiyle birleştirilebilir mi? Nasıl?

Tarihsel sosyalizm, daha doğrusu XIX ve XX. yüzyıl sosyalist-komünist hareketleri, kapitalizmin yıkılmasıyla her sorunun ilelebet çözüleceğine dair kesin bir ‘inanca’ sahipti. Aslında böyle bir inanç sosyalist devrime dair anlayışın sakatlığından veya devrimin nasıl ve ne olacağına dair kavrayışın yetersizliğinden kaynaklandı... Burada bu önemli sorunun tartışmasına girmemiz gerekmiyor. Devrim nedir? Devrimden ne anlaşılmalıdır? Hangi durumda gerçek anlamda devrimden söz edilebilir? Radikal kopuştan hangi durumda söz edilebilir?.. bu ve benzer sorular hiçbir zaman sorulmadı. Bir kere Avrupa sosyalist hareketi bana göre hiçbir zaman yeni ve farklı bir perspektifin taşıyıcısı olmadı... Burjuva düşüncesinden ve pratiğinden hiçbir zaman yakayı kurtaramadı, ilerlemeci, modernleşme-ci, ‘kalkınmacı’ paradigmanın sürdürücüsüydü. Koloniyalistti... Batılı marksistler retorik planda koloniyalizme karşı çıktıklarında bile kolonizasyona karşı çıkmadılar... Üretici güçlerin gelişmesiyle her sorunun çözüleceğini, maddi zenginlik artışıyla sorunların üstesinden gelineceğini düşünüyorlardı. Oysa sosyalizm –sınıfsız topluma-komünizme giden yol başka yerlerden geçiyordu, geçmesi gerekiyordu. Bana göre sorun, insanı, toplumu, insan ilişkilerini koklu bir biçimde değiştirmekle mümkündür ve insanı maruz kaldığı sayısız insânî ve toplumsal yabıncılaştırmalardan kurtardığında bir kıymet-i harbiyeye sahip olabilir.. Bu, doğaya kapitalist mantığın dışında bir bakışı gerektiriyordu. Sosyalizmin bir *kalkınma sorunu* olarak

görüldüğü koşullarda, *reel sosyalizmlerin* neden doğa tahribatı konusunda kapitalist dünyadan geri kalmadığını anlamak zor değildir. Sosyalizmin radikal olarak farklı bir perspektife sahip olması gerekiyordu. Unutmamak gerekir ki, bir rejimin insana bakışıyla, insana nasıl muamele ettiğiyle, doğaya bakışı, doğaya nasıl muamele ettiği arasında doğru yönde bir ilişki vardır. Sosyal, kültürel, etik, ekolojik sorunlar bir *bütün* olarak anlaşılmalıdır. Dolayısıyla gezegenin geleceğiyle ilgili kaygı taşımayan bir sosyalist mücadele mümkün ve anlamlı değildir. Eğer öyle değilse neyin mücadelesini veriyorsunuz denecektir...

3- Eko-sosyalizm ve Marksist Ekoloji akımları hakkında ne düşünüyorsunuz? Marksizm'in ekolojist bir bakış açısıyla yeniden yorumlanması ekoloji mücadelesine ve/veya sosyalizme katkı yapabilir mi?

Bana göre Marksizm, marksist hareket ekolojik kaygıları içermelidir, içermesi gerekirdi. Aslında sözünü ettiğiniz *Eko-sosyalizm ve marksist ekoloji akımları*, tarihsel sosyalizmin eksiğini tamamlama bakımından önemli. Marksizmin veya komünist toplum projesinin sadece ekolojik bakış açısını içselleştirmesi de yeterli değil, yukarda da söylediğim gibi, herşeyin yeniden düşünülmesi gerekiyor. Marksist hareket aslında bana göre bu adı haketmiyordu. Burjuva devletini yıkmak, bunu bir öncü partiyle yapmak, kitlenin devrimci parti ve onun 'profesyonel devrimcileri' tarafından bilinçlendirilmesi... komünist toplum perspektifi için yeterli değildi. Komünist toplum düşüncesinin ve mücadelesinin baştan sona *yeniden düşünülmesi* gerekiyor. XX. yüzyıl sol-marksist anlayışıyla bir yere varmanın mümkün olmadığının artık anlaşılması zamanı gelmiş olmalıdır. Bu zaman artık *radikal eletiri zamanı*... Marksist hareketin başarısı, ekolojik veçheyi özümleyip-içselleştirmesini gerektiriyor ama kapitalizmi radikal ve samimi bir tarzda sorun etmeyen hiçbir ekolojik akımın veya hareketin de hiçbir şansı olmağını akıldan çıkarmamak gerekiyor. Nitekim, *reel sosyalizmlerin* zaaflarından bahisle, kapitalizmi pek sorun etmeyen ekolojik akımlar mevcut ki,

bunların seyirciyi oyalamak, kapitalist yağmanın ömrünü uzatmak dışında bir anlam ifade etmeleri mümkün değil. Mesela bir çok ekolojist akım *sürdürülebilir kalkınma* diye bir şeyin mümkün olduğunu sanıyor... Kalkınma diye birşey mi var da *sürdürülebilirliğinden* söz ediyorlar... Hem kapitalist sömürü ve yağma düzeni olduğu gibi kalacak, hem de eolojik sorunlar çözülecek... böyle bir şey mümkün değildir. Zira kapitalizm ameliyata müsait değildir. Bana göre tutarlı bir ekolojist için anti-kapitalist olmak *olmazsa olmazdır*...

4- Yeşiller ve bazı ekolojistler sosyalizme, endüstriyalizmin bir başka versiyonunu öngördüğü, insan merkezci ve üretim odaklı olduğu, teknolojiyi eleştirmede, tarihte yaşanmış sosyalizm deneyimlerinin de çevre ve ekoloji açısından doğaya kapitalizmden daha az zarar vermediği gibi eleştiriler yöneltiyorlar. Siz bu eleştirileri nasıl değerlendiriyorsunuz? Başka bir sosyalizm mümkün mü?

Bu eleştiriler haklı ve başka bir sosyalizm mümkün. O kadar ki, *ya mümkün ya mümkün* demek gerekiyor. Tarihsel sosyalizmler, *reel sosyalizmler* maddi zenginlik artışını önemsemek [elbette belirli durumlarda önemsiz değildir ama asıl olan başka şeydir], teknolojiyi yüceltmek, söylediğiniz gibi asla teknolojiyi eleştirmemek, *emansipasyon* sorununu kavrayamamak gibi bir dizi zaafla mâlûldüler... Aslında sosyalizmin karikatürü bile olamadılar. Yalnız bir yanlış anlamaya da mahâl vermemek gerekir. Büyük Fransız Devrimi, Paris Komünü, 1968 birer halk devrimiydiler ve sınıfsız toplumu hehefliyorlardı ama *reel sosyalizmler* bırakın komünist topluma giden yolu aralamayı, tipik birer *otokrasi* veya *despotizm* olmanın ötesine geçemediler.

5- Ülkemizde sol içinde yaşanmış birlikte iş yapma ya da birlik oluşturma deneyimlerinde yeşiller ve ekolojistler hep bir “yeşil renk” olarak, büyük mücadele içinde çevreyle ilgilenen bir tür kol ya da komisyon gibi görüldüler. Ekolojiyle ilgili konular da gündemin son sıralarına atıldı. Bu algının ve tecrübenin en azından yeşiller arasında oldukça yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Siz bu

eleştirilere hak veriyor musunuz ve son yıllarda yaşadığınız deneyimlerden yola çıkarak örgütsel, seçim bazlı ya da iş üretme ölçeğinde bir sol-sosyalist ortaklık durumunda yeşil politikanın yerini nasıl görüyorsunuz?

Bu eleştirilere hak vermemek mümkün değil. Tarihsel solun bir kopyası olarak bizdeki sosyalist hareket içe kapalı, her sorunun çözümünün kendinden geçtiğini düşünen, iktidarın ele geçirilmesiyle her sorunun çözüleceğini sanan, kendi içinde bile demokratik işleyişi içselleştirememiş, Stalinist-Kemalist bir sol harekettir. Oysa, Stalinizmle hesaplaşmayan bir sosyalist-komünist hareket asla mümkün değildir. Birşeyi kendi yapmıyorsa asla ilgilenmez ve desteklemez, kıskanır, ortak iş yapma külütürü gelişmiş değildir. Bence ister sosyalist hareket olsun, isterse de ekolojik hareket olsun, politik mücadele konusunda yeni bir yaklaşıma ihtiyaç olduğunun bilincinde olmaları gerekiyor. Seçim dünyasına dahil olmadan, farklı-orjinal mücadele araç ve yöntemlerine, ama hepsinden önemlisi de yeni ve farklı bir mücadele tarzına ve mücadele etiğine acilen ihtiyaç var... Şimdilerde *emansipasyon* sorununu ve *komünist toplum projesini* derinlemesine ve hiçbir komplekse kapılmadan tartışılması gerekiyor. Siyasetin ve siyaset yapmanın ne olduğu, nasıl olması gerektiğinin tartışılması gerekiyor... Velhasıl radikal bir düşünsel-entellektüel yenilenmeye, düşünsel-entellektüel bir *devrim* ihtiyaç var... Aksi halde siyaset, yapıyoruz, mücadele ediyoruz retoriği ve görüntüsü altında, kendimizi kandırmak ve bir ücretli kölelik sistemi olan kapitalizmin ömrünü uzatmaktan başka bir şey yapılmış olmaz... İnsanın da, uygarlığın da, gezegenin de kutruluşu, kapitalizmin yıkılmasına, üstelik bunun da vakitlice yapılmasına indirgenmiş görünüyor...

RİO 2012, SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADAN “YEŞİL EKONOMİYE”: GARP CEPHESİNDE YENİ BİR ŞEY YOK!

1992’de Rio de Janerio’da gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Yeryüzü Zirvesi’nden 20 yıl sonra, yeni bir zirve 20-22 Haziran’da yapılacak. Zirvenin sloganı *İstedığımız gelecek!* [The future we want]. 130 kadar devlet ve hükümet başkanının zirveye katılması bekleniyor. 1992’de iklim ve biyolojik çeşitlilikle ilgili iki önemli konvansiyon kabul edildi. Ve 1987’de Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından yayınlanan Bruntland Raporu’yla gündeme gelen “sürdürülebilir kalkınma” kavramı, Rio Zirvesiyle resmi söyleme dönüştü. Yeryüzünün egemenleri bundan böyle kalkınmayı gerçekleştirme, yoksulluğu ortadan kaldırma, doğayı ve insanlığın geleceğini koruma sözü veriyorlardı... Artık her kelimenin önüne “sürdürülebilir” niteleme sıfatı eklenebilirdi... İşte, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir büyüme, sürdürülebilir tarım, sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir enerji, sürdürülebilir su, vb... Bu amaçla “ Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu” [SKK] kuruldu. Daha doğrusu bu iş ‘komisyona havale edildi’ Ve ondan sonra tüm benzer komisyonlar gibi adı pek duyulmadı... 2012 zirvesi de işte bu komisyon tarafından düzenleniyor...

Aradan geçen 20 yılda doğa hızlı bir tempoyla kötüleşti, tahribat derinleşti, zehirli gaz emisyonu arttı, atmosfer ısınmaya devam etti, iklim değişikliği tehlikeli bir hal aldı... Doğal kaynakların yağmalanması görülmemiş boyutlara ulaştı, biyolojik çeşitlilik azaldı, çölleşme ve ormansızlaşma arttı, canlı türlerindeki azalma hızlandı, dünya ölçeğinde eşitsizlik, açlık ve yoksulluk büyüdü, velhasıl, artık tüm göstergeler kırmızıya döndü ve tam bir sürdürülemezlik durumu ortaya çıktı? Yeryüzünün egemenleri şimdi yeni bir kavramla

yola devam etmeye karar vemiş görünüyorlar: 2012 Rio zirvesinin yeni sloganı [resmi söylemi] artık *yeşil ekonomi*... Bundan sonra her kelimenin önüne yeşil sıfatı gelecek. Kalkınma yeşil olacak, ekonomik büyüme yeşil olacak, teknoloji yeşil olacak, enerji yeşil olacak, her şey yeşil olacak... Think-tank'ların, yüksek prestijli vakıf ve derneklerin, araştırma kurumlarının, akademilerin bilimi kendinden menkûl adamları ve kadınları artık *yeşil ekonominin* nimetlerinden, marifetlerinden, hârikalarından söz edecekler... Yeşilin dünyayı nasıl bir cennete dönüştüreceğini anlatmak için yoğun çaba harcayacaklar... Misyonlarının ve varlık nedenlerinin gereğini yapacaklar... “Konunun uzmanları” ve bilim erbabı tarafından üretilen yalan medyanın elinde tartışmasız bir “*hakikate*” dönüşecek... Kimbilir, bundan sonra gri hiçbir şey kalmayacak... Her şey yeşillenecek...

Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında toplanacak yetkili ve etkili zevat, devlet ve hükümet başkanları ve avanesi [resmi dünya densin] aslında kimi temsil ediyor, neye hizmet ediyor? Bu adamlar ve kadınlar [sayıları fazla değil] orada toplandı diye neler nasıl değişecek? Geçerli rotada bir değişiklik mümkün müdür? Elbette bir değişiklik olacak... Sürdürülebilir kalkınmanın yerini *yeşil ekonomi* alacak ve araç kaldığı yerden, aynı istikâmette, üstelik hızını artırarak yola devam edecek... Kimbilir, belki yirmi yıl sonra yeni bir yalan üretinceye kadar... Eğer geçerli süreç sürdürülebilir değilse, ki kesinlikle değil, yalanı ilâ nihâi sürdürmek mümkün müdür? Başka türlü söylersek, yeryüzünün egemenlerinin yalan üretme, yayma, dayatma- kabullendirme yeteneği sınırsız mıdır? Yeryüzünün efendilerinin yalan üretme yeteneğinin sınırı, yeryüzünün ezilen/sömürülen sınıflarının, *yeryüzünün lânetlilerinin* yalanı teşhir etme, gerçeğe sahip çıkma yeteneğine bağlı. Zira asıl gerçeğe ihtiyacı olanlar onlar.

Yeşil ekonomiyi nasıl bilirsiniz?

Yaşadığımız şu sefil dünyada ayrıca ekonomi diye bir şey yok. Kapitalizm var. Kapitalist ekonomi var... Yalan üretme konusunda

pek yetenekli modern bilim ehli zevat, kavramların ve kelimelerin önüne niteleme sıfatı eklemekte pek marifetli ama aynı zamanda önündeki kelimeyi çıkarmakta da... Neden kapitalist ekonomi denmiyor? Ekonomi dendiğinde bilimsellik izlenimi doğuyor, bilimsellik imâ ediliyor, oysa kapitalist ekonomi denirse, bunun kapitalizmin pisliklerini, kötülüklerini, mantıksızlığını, saçmalığını, yıkıcılığını, vb. imâ etme riski var. Şu zarif “bilimsellik” dururken öyle olumsuz şeyleri imâ etmenin ne âlemi var? Eğer boş bulunursanız, ideolojik safsataların hikmetinden sual olmaz *saf bilim* olarak sunulması da mümkün hale gelir. Yalan, dalavere, ikiyüzlülük, burjuva ‘uygarlığının’ vazgeçilmezleridir... Önce reel dünyada karşılığı olmayan ideolojik bir safsata üretiliyor, sonra ona bilimsellik mührü vuruluyor... Artık ekonomi biliminin timsâli profesörler, uzmanlar kürsülerinden, gazete köşelerinden, televizyon ekranlarından saf bilimi öğrencilere ve sıradan insanlara vaaz edebilirler... Sıradan insanların yalanı muteber değildir. Yalan üreticisinin yalan üretme “yeteneğine ve ehliyetine” sahip olması gerekir. İşte “konunun uzmanı” bu yüzden gereklidir. Nobel ödüllü bir iktisat profesörü ne söylerse söylesin, rütbesi ve aldığı ödül gereği mutlaka bilimseldir, söylediğini tartışmaya asla gerek yoktur... Söylediğinin kesinliği ve gerçekliği rütbesinde, isminin önündeki ünvanlarda gizilidir... Siz şu ünvanların ve ödüllerin boşuna verildiğini mi sanıyorsunuz? Ünvanlar ve ödüller egemenliğin vazgeçilmezleridir...

Kapitalizm koşullarında kalkınma mümkün değildir. Kapitalizm demek sermayenin büyümesi demektir ve sermayenin büyümesi global planda işsizliği, yoksulluğu, sefaleti ve çevre tahribatını artırmadan mümkün değildir. Sorun sermayenin büyümesini, yayılmasını, genişlemesini, kalkınma saymaktan kaynaklanıyor. Nitekim, kalkınma kavramı piyasaya sürüldükten 20 yıl kadar sonra, Birleşmiş Milletler Stockholm, Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda “insâni kalkınma” kavramı peydahlandı. 20 yıl sonra 1992’de Rio zirvesinde onun yerini “sürdürülebilir kalkınma” aldı. Üçüncü 20 yılın sonunda tekrar Rio’da “yeşil ekonomi” arz-ı endam etmiş gö-

rünüyor. Bakalım 20 yıl sonra ne tür bir naneyle karşılaşacağız...

Yeni ambalajın söylediği özetle şu: 1. Yeşil ekonomi piyasa ekonomisi koşullarında işleyecek; 2. Dünyayı yeni teknolojiler kurtaracak; ve 3. Yeni teknolojiler yeşil olacak... Hem piyasa ekonomisi pupa-yelken yol almaya devam edecek, hem de “yeşil teknoloji” hârikalar yaratacak... Oysa bu güne kadar yeni teknolojiler uygulandıkları her yerde toplumsal eşitsizliği artırdı, doğa tahribatını büyüttü... Kapitalizmin ürettiği yeni teknolojiler “yeşile” boyanınca başka türlü olması mümkün mü?

Aslında murad edilen başka, söylem başka. Söylem asıl murad edileni gizleme işlevi görüyor. Bu yeni kavram sayesinde sermaye yeni değerlendirme alanına kavuşacak. Herkese ait olan, herkese ait olması gereken ne varsa metalaştırılacak, paralılaştırılacak, finansın etkinlik alanına dahil edilecek. Doğaya ait her şeyin bir fiyatı olacak, alınır-satılır hale getirilecek. Mesela bir karbon piyasası oluşturularak hava bir metaya dönüştürülecek ve bundan böyle havanın da bir fiyatı olacak... Aynı şekilde biyolojik çeşitliliğin de bir fiyatı olacak. İnsanlığın ortak malı olan ne kadar doğal şey varsa, su, toprak, vb. özelleştirilerek bir kâr aracına dönüştürülecek. Velhasıl “yeşil ekonomi”, kriz koşullarında değerlendirme zorluğu içindeki büyük sermaye tekellerine yüksek kâr ve yağma imkânları sunacak. Başka türlü söylersek sermayenin etkinlik ve değerlendirme alanı dışında hiç bir şey kalmayacak... Yeşil ekonomiyle doğanın temel kapasiteleri birer meta kategorisine dönüştürülecek. Mantık şöyle işliyor: Deniyor ki, eğer besin maddeleri krizi varsa, iklim krizi varsa, enerji krizi varsa, vb. bunun nedeni bu alanlara yeteri kadar sermayenin tahsis edilmemiş olmasındandır. O halde bu alanlara yeterli sermaye yatırımı yapılırsa sorun çözülecektir... Aslında asıl amaç yeşil dolarları çoğaltmakla ilgili. Bu gün artık petrol şirketleri yeşil, enerji şirketleri yeşil, finans kurumları yeşil, bankalar yeşil, tüm büyük tekeller yeşil...Öyle olunca hükümetler de yeşillenmek zorunda ve hızla yeşilleniyorlar. Emir yüksek yerden gelince elbette başka türlü olması mümkün değildir... Doğayı yaşanamaz hale getirenler, insan-

lğın geleceğini tehlikeye atanlar yeşil... Eğer öyleyse, Rio 2012'nin sloganı olan: “ istediğimiz gelecek” [The future we want], sermaye cephesinin istediği gelecekten başkası değildir. Ve sermayenin istediği o gelecekte, sermaye tarafından sömürülen, sermayenin devleti tarafından ezilen ve aşağılanan halk sınıflarına, “büyük insanlığa” yer yoktur...

Kapitalizimin yıkıcı mantığı sorun edilmedikçe, aç gözlülük ve sınırsız kâr hırsı her türlü insânî, toplumsal ve ekolojik kaygının önüne geçmeye devam ettikçe, geçerli zenginlik ve refah saçma anlayışı terkedilmedikçe, velhasıl kapitalist mantığın dışına çıkılmadıkça, işler sarpa sarmaya devam edecektir...

Öteki Rio - 2012 = Halklar Zirvesi

Yeryüzünün egemenlerinin zirvesine karşı, 15-23 Haziran tarihleri arasında halkların zirvesi de toplandı. Zirvenin sloganı: “ Sosyal ve ekolojik adalet için, yaşamın metalaşmasına hayır, ortak malların korunması ve savunulması.” Zirve boyunca tam 600 etkinlik planlanmış durumda. Bunlardan 330'u uluslararası nitelikte. Geri kalanı Brezilya'nın özel sorunlarıyla ilgili. Halklar zirvesi resmi Rio zirvesinin tam karşıt zemininde yer alıyor, asıl sorunları ele alıyor ve sorunların kökenine inme iddiasını taşıyor. Ekolojik ve sosyal krizin gerçek nedenlerini sorun ediyor. Sosyal yaşamın ve doğanın metalaşmasına karşı çıkıyor. Geçerli üretim ve tüketim modelini reddediyor. Bireysel ve demokratik hakları, kollektif hakları, doğayla uyumu, sosyal ve ekolojik hakları esas alan alternatif modeller ve çıkış yolları öneriyor. Gıda güvenliğini, ekolojik tarımı, dayanışmacı ekonomiyi, ortak malların gerekliliğini savunuyor. İnsan merkezli olmayan bir paradigmaya giden yolu aralama iddiası taşıyor. Her türlü kolonyalizme ve emperyalizme karşı çıkıyor. Velhasıl ‘yeşil ekonomi’ retoriğini red ve mahkûm ediyor...

BEŞİNCİ BÖLÜM

SOL

LİBERALİZM, KAPİTALİZM VE SOL

Son dönemde, özellikle de neoliberal çılgınlığın ideolojik alanı kuşatıp, alternatifsiz *tek düşünce* olarak sunulduğu koşullarda, zaten geçerli olan kafa karışıklığı daha da büyüdü. Esas itibariyle bir sistem olan kapitalizmle bir düşünce akımı olan liberalizm *bir ve aynı şey* sayılır hale geldi. Oysa bazı kesişme alanları olmakla birlikte kapitalizm ve liberalizm kavramları aynı içeriğe sahip değildir. Liberalizm, insanlık tarihinde bir dönüm noktası, müthiş bir entellektüel devrim olan *Aydınlık Felsefesinin* sonucunda ortaya çıkan bir düşünce akımıydı. Entellektüel bir devrim olan *Aydınlık Felsefesi* insan özgürlüğünü amaç, aklı da araç sayıyordu. Liberalizm de, esas itibariyle iki bileşenden oluşuyordu: İnsanı merkeze alan, insanın eşit ve özgür olduğunu ilân eden politik felsefe ve mülkiyeti esas alan ekonomik doktrin. Politik bir felsefe olan liberalizmin ekonomik doktrin olan liberalizme önceliği vardı. Ekonomik liberalizm kapitalizmin bir sistem olarak sahneye çıkıp kendini dayattığı koşullarda formüle edilmişti. Bir politik felsefe olan liberalizmse *aydınlıklar* [lumières] yüzyılı da denilen XVII yüzyılın hemen sonrasında ortaya çıkmıştı. Ekonomik doktrin olarak liberalizm özel mülkiyeti ‘doğal bir hak’ sayıyordu ve bireylerin kendi çıkarlarını gerçekleştirmeleriyle kollektif çıkara ulaşılacağını öngörüyordu. Başka türlü ifade edersek, teker teker kendi çıkarları peşinde koşan bireylerin, kollektif çıkarı gerçekleştireceği varsayılıyordu. Bu daha sonra *görünmez el* metaforunda ifadesini bulacak ve zihinlere yerleşip bıkırtıcı bir tekerlemeye dönüşecekti. Fakat bir ekonomik doktrin olarak liberalizm aynı zamanda kapitalizme dair bir söylemdi. Buna göre *piyasanın işleyişine hiçbir şey engel olmamalı, devlet de oyunun kurallarına riayet edilmesini sağlayacak kadar müdahale etmeli, kurallara uymayanları cezalandırmalıdır*.

Büyük Fransız Devrimi'nin üç sloganı: *özgürlük, eşitlik, kardeşlik*, modernite devriminin ve aydınlanmanın tezahürüydü. Sol hareket de modernitenin ve aydınlanmanın doğal mirasçısı ve devamı olarak sahneye çıkmıştı. Sosyalizm, Fransız Devrim'inin üç sloganında ifadesini bulan amaçların gerçekleşmesi ve insanın her türlü yabancılaştırmadan arınarak özgürleşmesi [emansipasyon], kendini bütünüyle gerçekleştirmesi perspektifiydi. Sosyalizm, hem politik felsefe olan, bireysel özgürlüğü önemseyen politik liberalizmin mirasçısı, hem de onu eleştirip aşmak zorunda olan bir politik-entellektüel akımdı. Zira, Politik felsefe olarak liberalizm insanı merkeze alıp, insan özgürlüğüne vurgu yapmakla birlikte, özgürlüğü bir *amaç* [finalité] olarak görmüyordu... Bir araç olarak görüyordu ve yaklaşım kabaca şöyleydi: eğer insan [birey] kilise [din], gelenek ve hükümdar [prens] üçlüsünün [*Eski Rejimin*] tahakkümünden kurtulursa, özgürleşmesinin, kendini gerçekleştirmesinin önu açılacaktır... Politik liberalizm eğer insanın hareketi engellenmez ve akıl galip gelirse, özel girişimin önu açılırsa, adaletin ve genel çıkarın gerçekleşeceğini öngörüyordu. Oysa, özel mülkiyetin kutsandığı, rekabetin yüceltildiği kapitalizm koşullarında ne insan özgürlüğünün gerçekleşmesi, ne de genel çıkarın tecellisi mümkün olabilirdi ki, işte XIX'uncu yüzyılda sahneye çıkan sosyalist felsefe ve sosyalist hareket, liberalizmin bu vaatlerinin boşa çıktığının anlaşıldığı koşullarda, ona bir tepki olarak doğdu, ayıbı teşhir etti... Bireyin, *Eski Rejimin*, *eski düzenin* densin kısıtlarından kurtulması gerekiyordu ama yeterli değildi. Ücretli kölelik düzeninden başka bir şey olmayan kapitalizm koşullarında liberalizmin vaat ettiği *özgürlüğün* gerçekleşmesi mümkün değildi. Kapitalizm, *özgürlüğü, eşitliği ve kardeşliği* gerçekleştirmeyi hedef alan perspektifin içinin bütünüyle boşaltılması demekti. Nitekim, özel mülkiyetin ve prodüktivizmin kutsandığı, özgürlüğün girişim [teşebbüs] 'özgürlüğü' [sömürme, yağmalama ve talan özgürlüğü], eşitliğin yasalar karşısında 'biçimsel eşitlik' sayıldığı, onun dahî bir retorik olmanın ötesine geçemediği koşullarda, kardeşlikten [fraternité] söz etmek abesti [zira, rekabe-

tin ve bireysel egoizmin kutsandığı koşullarda artık dayanışma diye bir şey mümkün değildir] Her türlü sosyal bağdan kopmuş, her türlü koruma ve sosyal güvenceden yoksun, emeğini satmadığı zaman aç, kaderi sermayenin insafına terkedilmiş, ekonomik planda özerk olmayan, meta denizinde boğulmamak için sürekli debelenen bireyin özgürlüğünden, oradan hareketle de toplumsal refahtan söz edilebilir miydi? Böylesi bir ortamda tarih sahnesine çıkan, *aydınlanmanın* ve *modernitenin* mirasçısı ve devamı olan sosyalist eleştiri ve sosyalist hareket bir tür **ikinci düşünsel-entellektüel devrimdi**. Aydınlanmanın vaatlerini ve Büyük Fransız Devrim'inin üç sloganının da [libérte, égalité, fraternité] somutlananı nihai hedefe taşımayı vaat ediyordu. Sorun bireyi özgürleştirerek [o sayede] 'iyi toplumu' yaratmak değil, tam tersine, bireylerin özgürlüğünü ayağı yere sağlam basan dayanışmacı bir toplumsal düzen kurarak tesis etmekte... Velhasıl sosyalizm politik felsefe olan liberalizmin içeriğinin ters-yüz edilmesi idi. Başka türlü ifade etmek istersek, sosyalizm, bir bireysel özgürleşme [emansipasyon] felsefesi idi ama bunu bireyi yalnızlaştıran liberal felsefenin aksine, toplumsal dayanışmayı, toplumsal bağları güçlendirerek gerçekleştirmeyi vaat ediyordu... O halde kritik sorun ne idi? Sol bireysel özgürlükle ilgili nasıl bir tutum benimsemeliydi? Sol ekonomik liberalizme karşı çıktığı gibi politik liberalizme de karşı çıkmalı mıydı? Eğer bizdeki özgürlüğün karşılığı *libérté* ise, sol anti-libéral olamazdı ama bu onun asla liberal olduğu, liberalizmle uzlaştığı anlamına gelmezdi. Tarihsel sol sözünü ettiğimiz ince çizgi üzerinde yürüyemedi ve liberalizme karşı çıkarken özgürlüğü [libérté] önemsemedi. Bireysel özgürlüğün önemini kavramakta sınıfta kaldı. Öyle ki, solun bu talihsiz tavrı *çocuğu leğendeki kirli su ile birlikte atmak* gibi bir şeydi. Buna başka olumsuzluklar ve yanlışlar da eklenince iflas kaçınılmazdı. Ekonomik liberaller gibi sol da ekonomik büyümeyi [prodüktivizmi] esas aldı ve maddi zenginleşmeyle tüm sorunların çözüleceğine dair burjuva saplantısına ortak oldu... Sosyal sorunların çözümünün maddi zenginlikten geçtiğini ve maddi zenginliğe giden yolun ve araçların değiştirilmesiyle sorunların

çözüleceği beklentisi tam bir hata idi... Bu ‘biz yaparsak iyi yaparız’ demekten ibaretti ve sonucun hüsrân olması kaçınılmazdı.

Tarihsel solun bu tür zaaflarının ve yanlışlarının, teorik, ideolojik, pratik ve entellektüel planda az gelişmiş Türkiye toplumunda daha derin olarak yaşanması kaçınılmazdı. Zira, Türkiye’de bir *aydınlanma* ve *modernite* devrimi yaşanmamıştı. Eski rejimle ve onun ‘geleneksel’ ideolojisiyle bir hesaplama hiçbir zaman söz konusu olmamış, ‘kopuş’ gerçekleşmemişti... Eleştiri bilinci, kültürü ve üslubu gelişmemişti [bugün de gelişmiş değildir] Böyle bir durumun, bizzat *aydınlanma* ve *modernite*’nin devamı ve mirasçısı olan sosyalist düşüncenin algılanışı ve özümlesi bakımından sorunlar yaratması kaçınılmazdı. Türkiye’deki sol hareket, Avrupa solu’nun zaaflarını ve yanlışlarını miras aldığı gibi, yegâne referansı da sosyalizmin teorik ve pratik planda inkârı demek olan Stalinizmdi. Oysa *Stalinistse sosyalist değildir* denecektir. Sol hareket Sovyetler Birliğinde geçerli olan tartışmasız sosyalizmin tecellisi saydı. Sovyet devrimine ve devrim sonrasına dair bildiği, Sovyetler Birliğinin oluşturduğu *resmi tarih ve resmi ideolojiye* dayandı... Devrimi, rejimin kendisiyle özdeş saymak gibi bir aymazlıktan bir türlü yakayı kurtaramadı. Sovyetler Birliği’nin çöküşünün ardından bile hâlâ orada ‘yaşanın’ sosyalizm olduğuna inananların varlığı ibret verici. Sadece ibret verici de değil aynı zamanda rahatsız edici... Kolayca iki şey birbirine karıştırıldı ve karıştırmak işlerine geliyordu: Birincisi Sovyet Devrimi insanlık tarihinin tartışmasız en önemli olaylarından, şanlı insanlık tarihinin kritik ‘emansipasyon’ aşamalarından biriydi; ikincisi, devrimden kısa bir süre sonra devrim rotadan çıktı ve başlangıçtaki amaca yabancılaştı. İç Savaş’ın sona erdiği 1921 sonunda ortada ne *Sovyetler* ne de *Bolşevik Parti* diye reel bir şey kalmıştı. Moshe Lewin’in dediği gibi, “Sovyet devleti sosyalist değildi ama Ekim Devrimi’ni yapanlar sosyalistti.” Elbette bu, devrimin karşı karşıya geldiği sayısız iç ve dış sorunları ve olumsuzlukları, emperyalist kuşatmayı, vb. hafife almak anlamına gelmezdi ama, bunlar sosyalizmin gerçekleşmeyişinin gerekçesi de olamazdı.

Lenin durumun farkındaydı ve yeni bir perspektif önermeye hazırlanırken önce hastalandı sonra da öldü. Yaşasaydı olayların seyrini değiştirebilir miydi? Bu ‘tarihte bireyin rolünü’ angaje eden bir soru ve soruya olumlu cevap vermek pek mümkün değil... O aşamadan sonra Lenin’in rotayı değiştirmesi belki imkânsız değildi ama çok zayıf bir olasılıktı... Retorik sosyalist olsa da realite çok farklıydı ve sosyalizm düşmanı gerici bürokrasi çoktan yerleşmişti... Lenin’in ölümünden sonra Bolşevik Parti artık Bolşevik parti değildi. Stalinist otokrasinin bir iktidar aracına dönüşmüştü. Söylemle gerçek durum arasında büyük bir uçurum vardı. Sovyetler Birliği sosyalist değildi ama Stalinist rejim Sovyetler Birliğini dünya siyasetinin başlıca aktörlerinden biri haline getirmeyi başarmıştı. Bu durum rejimin prestijini artırırken, soldan eleştiri konusu yapılmasını da engellemiş, değilse zorlaştırmıştı... Elbette Sovyet Sisteminin niteliği, neden ve nasıl çöktüğü ciddi bir tarihsel-sosyal-entellektüel eleştiriyi hak ediyor ama rejimin bir otokrasi olduğu ve hiçbir zaman özgürlük diye bir kaygısı olmadığı, özgürlüğün kırıntısına bile yaşama şansı tanımadığı, velhasıl o tarakta bezi olmadığı kesindi... Oysa özgürlük, demokrasi ve sosyalizm özdeş olmasalar da akraba kavramlardır ve aynı aileye mensupturlar... Özgürlüğün ve demokrasinin olmadığı yerde sosyalizm mümkün değildir. Tabii bunun tersi de aynı derecede doğrudur: sosyalizasyon yoksa özgürlük ve demokrasi kavramlarının içi boştur. Birinin gelişip- serpilmesi diğ-ğinin gelişilip, olgunlaşmasının da koşuludur. Bu temel gerçeğin farkında olmayanların inandırıcı olmaları da, bir şeyleri başarmaları da asla mümkün değildir...

Türkiye’de sol hareketin adına lâayık olabilmesi için iki şey yapması gerekiyor: Birincisi, tarihsel solun ve kendi geçmişinin radikal bir eleştirisini yapmak; ikincisi de realiteyi anlamak üzere içine sürüklendiği atâletten kurtulmak. Toplumsal sorunların bilince çıkarılabilmesi için yeni, farklı, orijinal yöntemler keşfetmek, günlük yaşamın farklı veçhelerini tartışıp-tartıştırmayı başarmak, söyledikleriyle yaptıkları arasındaki tutarlılık konusunda ikna edici, inandı-

ricı olmak... Sosyalizm demek aynı zamanda eleştiri demektir ama bizdeki solun o tarakta bezi yok gibi. İktidarı alırlarsa, direksiyona kendileri geçerlerse, sorunun ilelebet çözüleceğini sanıyorlar. Bu yaklaşım sosyalizme özgü bir anlayışı temsil etmez. Son tahlilde bu, biz de aslında aynı zemin üzerindeyiz demeye gelir... Eğer ‘reel sosyalizmler’ de denilen tarihsel deneyleri eleştirel bir tarzda değerlendirebilselerdi, aracın direksiyonuna kendileri geçtiğinde hedefe ulaşılacağını düşünmezlerdi. Dünyayı anlamadan onu değiştirmek mümkün değildir ve dünyayı anlamanın yolu radikal eleştiriden geçiyor. Solun kitlelerin gözünde bir çekim merkezi olamamasının asıl nedeni yeteri kadar radikal olamamakla, *farklı* olduğuna kitleleri ikna edememekle ilgili. Kaldı ki, bizdeki sol hareket radikallikten başka şeyi anlıyor. Onlara göre radikal olmak, iktidarı silahlı mücadeleyle [zorla] ele geçirmek üzere gizli örgüt kurmaktan ibaret... Zaten bu yüzden de sadece iktidarı hedef alıyor ve gözü başka bir şey görmüyor. Elbette iktidar el değiştirmeden süreci farklı yöne çevirmek mümkün değildir ama bu kafayla iktidarı almak dahi mümkün değildir. Sol retorik bir yana bırakılırsa, sol örgütlerin iç işleyişi burjuva örgütlerdekinden farksız. Kendi içinde demokrasiyi, gayri hiyerarşik, eşitlikçi ilişkileri bir yaşam tarzına dönüştürememiş, eleştirel bilinci gelişmemiş, daha da ötede eleştiriye yasaklayan örgütlerin *farklı bir şeyin* taşıyıcısı olmaları mümkün değildir. İstedikleri kadar sosyalizme, komünizme, sınıfsız topluma gönderme yapsınlar, bu tür bürokratik yapıların kendi kendilerini yeniden üretmeleri bile problemlidir. Kaldı ki, bürokrasinin olduğu yerde bırakın canlı, verimli, ufuk açıcı tartışmayı, canlı hiçbir şeyin yaşaması mümkün değildir. Bürokrasi demek statüko ve statükonun korunması demektir... Bir zamanlar solcu olduğunu sanan/sanılanların şimdilerde ‘ulusalcılığa’ iltica etmesi, bürokratik yapıların nereye varacağını ibret verici bir göstergesidir... İnsanlık içine sürüklendiği kepezeliğe razı olmayacak, olmaması gerekiyor... Kepazelikten kurtulmanın yolu da radikal eleştiriden geçiyor... Öyleyse insanlığın kurtuluşu onun eleştiri ve örgütlenme yeteneğine ve kapasitesine indirgenmiş demektir...

MARKSİZM BİR İDEOLOJİ DEĞİL TEORİDİR...

Fikret Başkaya'ya Sorular

Söyleşi: Merdan Özüdoğru

Hocam ilk sorum şu: ‘Devrimi Yeniden Düşünmek’ başlığını taşıyan yazınızda, “... eleştirel-devrimci bir teori olması gereken marksist teorinin başına gelenler ibret vericiydi. Teori önce donduruldu, şeyleştirildi, reifiye bilgi haline getirildi, eleştirel-bilimsel özü aşındırıldı ve giderek bürokratik yozlaşmaya uğramış işçi örgütlerinin, sol-sosyalist-komünist partilerin, daha sonra sosyalist denilen ama adından başka sosyalizmle ilgisi olmayan rejimlerin meşrulaştırıcı resmi ideolojisi haline getirildi” diyorsunuz. Bunu biraz açar mısınız?

Teori eleştirel bir teoridir, eleştirdiği için, eleştirebildiği için teoridir. İdeoloji gerçeğin üstünü örtmek, anlaşılmasını engellemek, velhasıl teorileştirilmesini, anlaşılabilirliğini engellemek içindir. Teorinin önü açıktır, eleştiriye dayanır ve eleştiriyle yol alır. Oysa ideoloji tartışmayı yasaklar. Verili durumu esas alır ve ona itaati vâzer... Başka türlü ifade edersek, ideoloji anti-teoridir. Marksizm esas itibarıyla eleştirel bir teoridir. Düşünmek eleştirmektir. Biliyorsunuz Fransız filozofu Alain, “düşünmek hayır demeyi bilmektir” diyordu. Etimolojik kökeni Kadim Grekçe *theorien* olan teori, bakmak, gözlemek, incelemek... demek. Anlamanın yolu radikal eleştiriden geçer, eleştiri yoksa anlama diye birşey, dolayısıyla teori de yoktur. Kim şeylerin anlaşılmasını ister, kim anlaşılmamasını, üstünün örtülmesini ister? Bu yüzden entellektüel ideolojik dayatmaların karşısında durabiliyorsa entellektüeldir. Entellektüeli entellektüel

yapan onun herşeyi eleştirebilme istidadı, iradesi ve yeteneğidir. O hiçbir tabuya hiçbir ‘resmi gerçeğe’ itibar etmez. Hiçbir kiliseye tâbi değildir. Duruşu, konumlanması sadece düşünsel-entelletüel mahiyette değil, aynı zamanda etikdir. Kimin neden eleştiriye ihtiyacı var, kimin neden şeylerin, olguların, süreçlerin üstünü örtmekte çıkarı var? Entellektüel, şeylerin neden ve nasılını merak edendir. Bu amaçla işe soru sorarak başlar. Marx’ın ilk önemli eserlerinden birinin başlığı ‘*Ekonomi Politüğün Eleştirisine Katkı*’ idi. Eleştirel olduğu için düşüncüyü ileriye, bir üst basamağa taşıyabildi. Onun ardından gelenlerin Marx’ı eleştirmek de dahil, eleştiriye bir üst aşamaya taşımaları gerekirken, orada durdular. Sadece durmakla da kalmadılar Marx’ın teorisini dondurdular ve onu tuhaf bir ideolojiye dönüştürdüler. Marks’ın teorisi Stalinizimle birlikte kutsallaştırılıp-tabu haline getirildi... Tabu yasaklanarak korunandır... Belirli bir eşik aşıldığında artık teoriden eser kalmamıştır. Bir kere teori ideolojiye, karşıtına dönüştürüldüğünde artık aydınlatmaz, karartır... Marx, yaşadığı dönemde kendi teorisinin başına gelecekleri sezmiş olacak ki, ‘*ben marksist değilim*’ demişti... Fizik alanından bir örnek verelim. Mesela Albert Einstein, fizik bilimini bir üst aşamaya nasıl taşıyabildi? Galileo’yu, Newton’u eleştirebildiği için... Marx sonrası marksistlerin Marx’ı da eleştirerek yola devam etmeleri gerekiyordu ama tam tersini yaptılar, teoriyi dondurdular. Elbette her zaman istisnalar vardı ama sonuçta istisna kuralı doğrulamak için değil midir? Oysa bir teorinin hayatıyeti eleştirdiği, eleştirebildiği durumda mümkündür. O zaman ne oldu, Gramsci anlamında ideolojik hegemonya üstünlüğü karşı tarafa geçti.

Onun için mi yazınızın başlığını ‘devrimi yeniden düşünmek’ olarak koydunuz? Bu sol devrimi artık düşünmüyor demeye mi geliyor?

Teori ideolojiye dönüştürüldüğünde, eleştirel devrimci bir teori olan marksizm artık sahnede yoktu. Her ağzını açanın söze Marx’la başlaması, tuhaf bir folklor haline geldi... Sol, düşünmeyi, sorgulamayı, araştırmayı bir yana bıraktı. Sanki Fuerbach üzerine 11. tez

bu sefil tavrı benimsemenin gerekçesi yapıldı. Biliyorsunuz 11. Tez “*Filozoflar bu güne kadar dünyayı yorumlamakla yetindiler, oysa sorun onu değiştirmektir*” der. Buradan Marx sonrası sol şöyle bir sonuç çıkarmış gibi görünüyor: ‘*anlama işi tamamsa ve bu işi de Marx yaptığına göre, biz de artık değiştirme işine girebiliriz...*’ Maalesef Ortalama bir sol parti yöneticisinin, ortalama bir militanın yaklaşımı budur... Okumaz, araştırmaz, merak etmez, çevresinde hâlâ bu işle ilgilenen kalmışsa onu suçlar, küçümser... Bu kafayla dünyayı değiştireceğini sanır. Ona göre reçete hazırdır, yapılması gereken reçeteyi uygulamaktır, önemli olan *eylemdir*... Burjuva kafasıyla yeni ve farklı birşey yapacağını sanır. Siz bir kere pusulayı şaşırdınız mı, artık istediğiniz kadar *eylem* yapın bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Bir kere sol saymadığı, ‘kendinden saymadığı’ hiçbir şeyi okumaz. Sol-da da sadece kendi örgütünün, partisinin, fraksiyonun yazdıklarını okur ama onların birşey yazması, yazdıklarının bir kıymet-i harbiyesi olması pek mümkün değildir. Böylece okumamanın mazereti de üretilmiş oluyor ve devrimci militan huzura kavuşuyor. Beyin bir tek sizde yok ki, karşı taraftakiler de pek ala düşünebilir ve düşünüyor. Yaklaşık son 30-40 yılda sol dışında herkes düşünüyor, yazıyor, anlamaya çalışıyor kimisi burjuva düzenini meşrulaştırmak için, kimisi de entellektüel kaygılarla, namusluca... ama solun o tarakta bezi yok gibi... Mesela günümüz kapitalizminin ortaya çıkardığı sayısız kötülöklere dair soldan derinlemesine tahliller son derecede yetersizdir. Solun bir kültür endüstrisi eleştirisi yok, bir teknoloji eleştirisi, bir reklam eleştirisi yok... Yeni proleterleşme biçimine dair söyleyecek sözü yok... Bu alanlar önemli birer ideolojik hegemonya alanı değil mi? Bazı kalıpları sürekli tekrarlayan bir sol bu... Bu kafayla yeni ve farklı birşey söylemesi de, yapması da zaten mümkün değil. Benim demek istediğim şu: Biz ideolojik hegemonya savaşını kaybettik, düşünsel-kültürel hegemonya üstünlüğünü karşı tarafa kaptırdık. Bir kere bunu kabullenmek zorundayız. Hiç birşey olmamış gibi davranmanın, kendini aldatmanın bir mânâsı yok. Eğer bu savaş yeniden kazanmak istiyorsak, ideolojik hegemonya üstünlüğünü yeniden ele

geçirmek istiyorsak, işe yeniden düşünerek başlamamız gerekiyor. Yani geçmişin ikircikli olmayan radikal bir eleştirisini yaparak işe başlamamız gerekiyor... Yeniden düşünmeye başlamamız gerekiyor. Biliyorsunuz, düşüncenin eyleme önceliği vardır, düşünerek ve anlayarak bir işe girersiniz... Elbette bu düşünceyle eylem arasındaki diyalektik ilişkinin hafife alınmasını gerektirmez.

Neden böyle oldu peki?

Teori şeyleştirildiği, reifiye edildiği, dondurulup-kalıplaştırıldığı, ideolojiye dönüştürüldüğü için... Reifiye olmuş [şeyleşmiş] bilgi ölü bilgidir ve ölü bilgiyle gerçeği anlamamız, bilince çıkarmamız mümkün değildir... O zaman düşündüğünüzü sanırsınız ama esasında boşa kürek çekiyorsunuzdur... Sosyal süreç sürekli değişip, yenileniyor, *değişimi yakalayıp-bilince çıkarmak, yeni düşünsel araçlara [eleştirel teoriye] sahip olduğunuz durumda mümkündür.*

Teorinin ideolojiye dönüşüp, içinin boşalması ne zamana rastlıyor? Stalinizmle Marksist düşünceden bütünüyle kopulduğu söylenebilir mi?

Bence süreç, Stalinizmin yerleşmesinden önce başladı. Marx'ın ölümünden sonra Marksist düşünce, örgüt bürokrasilerinin iktidarını meşrulaştıran bir öğretiye dönüşmeye başladı. Tabii kesin kopuş, Stalinizmin yerleşmesiyledir. Stalinizmin Marx'la ve marksist teoriyle ilgisi sadece söylemdeydi. Stalinizm her şeyiyle marksizmin tam bir inkârıdır. Aslında eleştirel-devrimci bir teori olan Marksizm değil de marksizmin deforme olmuş, içi boşaltılmış versiyonuydu söz konusu olan. Bilinen anlamda bir resmi ideoloji söz konusuydu. Ve söz konusu bağnaz resmi ideoloji Stalinist otokrasiyi meşrulaştırmanın ve dayatmanın hizmetindeydi. Başka türlü ifade edersek, Stalinizm Marksizmin anti-teziydi...

Eğer öyleyse Türkiye'de ve dünya'da neden hâlâ Stalinizm hayranları var?

Sanıyorum bu sorunun cevabını yukarda verdik. Marksizm eleştirel-devrimci bir teori olması gerekirken bir ideoloji, bir dogma,

bir inanç kategorisi haline gelince, kalıplaştırılıp-dondurulunca, insanların Stalinizmde tecessüm edene inanmaları, o yolda ısrarcı olmaları, ona *inanmaya* devam etmeleri anlaşılır bir şeydir. Eğer, Stalinist otokrasi, onun boğucu dikta rejimi sosyalizm sayılıyorsa, kişinin ona hayran olması işin doğası gereğidir. Bir şey daha var: Stalinist olmak rahatlatıcı birşey. Bütün sorunlar orada çözülmüş ve/veya çözülme yoluna girmişse, tüm sorunların çözümünün anahtarı eldeyse, düşünmeye, okumaya, araştırmaya, şüphe etmeye de gerek kalmaz tabii... Bir dine tapan için o din nasıl tartışma konusu değilse, bir din, değilse de dogma mertebesine çıkartılmış, tabulaştırılmış *bilimsel sosyalizm* denilen de asla tartışma konusu yapılmaz, zira o olumlu olan ne varsa bünyesinde barındırmaktadır. Bir zamanlar sol parti yöneticileri ve sendika bürokratları tarafından *işçi sınıfının bilimi* söylemi çok kullanılırdı. Oysa *işçi sınıfının bilimi* diye birşey hem mümkün değildir, hem de saçmadır. Aynı şekilde *proletarya kültürü* [proletkült] de çok kullanılırdı. Oysa bu uyduruk söylemin bu dünyada reel bir karşılığı olması mümkün değildi...

Aynı yazıda Leninist örgüt modelinin vazgeçilmez ilkesi olan ‘demokratik merkezîyetçiliğin’ bir oxymore olduğunu söylüyorsunuz. Merkezîyetçilik olmadan, disiplin olmadan bir örgüt nasıl başarılı olabilir? Orada bir çelişki yok mu?

Biliyorsunuz *oxymore* karşıt anlamlı [antinomik] iki kelimeyi yan yana getirmek anlamındadır. Mesela parlak karanlık gibi. Elbette edebiyatçılar, sanatçılar anlatım güzelliği için *oxymore*’a baş vuruyorlar ve orada bir sorun yok. Mesela Klasik Yunan Tragedyasının ünlü yazarı Sofokles, *Antigone* adlı oyununda *ermiş canı* diyor. Ama ideolojik manipölasyon amacıyla *oxymore*’a baş vurulduğunda iş değişiyor. Mesela *temiz savaş, çalışma barışı, sürdürülebilir kalkınma, vb.* dendiğinde ideolojik amaçlı bir *oxymore* yapılmış olur. Bana göre ne kadar iyi niyetle ortaya atılmış olursa olsun *demokratik merkezîyetçilik* de bir *oxymore*’dur. Zira bir örgütsel işleyiş hem merkezîyetçi hem de demokratik olamaz. Keşke olsa deseniz de olmaz. Biraz merkezîyetçi, biraz demokratik bir işleyiş olmaz.

Merkeziyetçiliğin olduğu yerde örgütsel hiyerarşi, disiplin, alt-üst ilişkisi, buyuran-buyurulan, yetkili-yetkisiz... velhasıl işin doğası gereği anti-demokratik, baskıcı bir işleyiş geçerlidir. Elbette sizin de söylediğiniz gibi disiplin yokluğunda da birşeyler başarmak mümkün olmaz. O halde *nasıl bir disiplin* sorusu akla gelecektir. Bu dünya'da disiplinin başka versiyonları da pekâlâ mümkündür. Öz-disipline dayalı bir örgütsel işleyiş neden mümkün olmasın? İnsanların birşeyi yapması için mutlaka dışardan, *yukarıdan* birilerinin emir vermesi mi gerekiyor? Hiyerarşik ilişkiler yerine yatay ilişkileri ikâme etmek imkânsız bir şey midir? Aksi halde binlerce yıllık sınıflı toplumun, burjuva toplumunun örgüt modeline mâhkûm olursunuz ki, *Eskinin* ayakları sizi yeniye taşımaz. Ben her sabah saat altıda kalkar çalışmaya başlarım ve saatlerce çalışırım. Üstelik yaptığım çalışmanın maddi bir karşılığı da yoktur, bütünüyle entellektüel kaygılarla yapılan bir çalışmadır. Kimse bana saat altıda kalk demiyor... Önemli buluşların mimarı olan matematikçilerin, fizikçilerin öz disiplini hayranlık uyandırıcı değil mi? Eğer örgüt demokratik bir işleyişe sahip değilse, birşeyleri de başarsa sonuç başlangıçtaki amaçla çelişen bir sonuç olabilir. Kendisi demokratik olmayan bir örgüt ancak anti-demokratik bir işleyiş üretebilir. O halde iki şey: 1. Örgüt olmadan hiçbir şey yapmak mümkün değildir; 2. Geçen yüz yılın örgüt modeli olan demokratik merkeziyetçilikle bir yere varmak mümkün değildir... Yatay, demokratik ilişkiyi esas alan bir örgütlenme modeli pekâlâ mümkündür. Mesela Paris Komünü, 1917 de Sovyet örgütlenmesi, vb. bize değişik bir örgüt modeli hakkında fikir verebilir. Yegane evrensel örgüt modeli 'demokratik merkeziyetçiliktir' demek size mantıklı geliyor mu? Eğer siz demokratik merkeziyetçiliğin sonucundan şikayet ediyorsanız, o zaman farklı bir örgütlenme modelini de pekâlâ tartışabilir, tasarlayabilirsiniz... Eğer bir soruyu soracak yüksekliğe çıkmışsanız, bu, onu cevaplayacak potansiyele de sahipsiniz demektir.

Daha önceki bir yazınızda soldaki 'aşırı parçalanmışlıkla ilgili olarak: "Türkiye'de sol hareketin bunca parçalanmış olu-

şu, ‘haklı’ ideolojik gerekçelere dayanmaktan çok, patolojik nedenlerle açıklanabilir’ diyorsunuz. Gerçekten bu bölünmüşlük, parçalanmışlık durumu üzerinde düşünmek gerekiyor. Bu parçalanmışlık durumu aşılmadan inandırıcı, güven veren bir sol muhalefet ortaya çıkabilir, olayların seyrini değiştirebilir mi?

Bence sorunu başka bir düzlemde tartışmak gerekiyor. Solun ister legal-parlamentar düzeyde, isterse legalite dışında siyaset yapan kesimleri arasındaki fark, zannedildiğinden daha az önemli. Solun mevcut politika yapma tarzını reddetmesi gerekiyor. Mesela siz verili duruma uyum sağlayarak siyaset yapmaya kalktığınızda, o düzenin bir parçası haline geliyorsunuz. Başka türlü olması mümkün değil zira son tahlilde kurallarını başkalarının koyduğu bir oyuna dahil oluyorsunuz. Bir kere oyuna dahil oldunuz muydu, sonunun hüsrana olmaması mümkün değil. Legal-parlamentar solun sefil manzarasına bak anlarsın... Aslında legal-parlamentar oyunu reddeden kesim de aslında aynı olumsuzluğu başka biçimlerde yeniden üretiyor. O da politikanın ne olması, nasıl yapılması gerektiği konusunda farklı, yeni ve orjinal bir anlayışı ve perspektifi temsil etmiyor. Kaldı ki, gizli örgüt de açıkta siyaset yapmak durumunda... Üstelik daha önce de defaaten söylediğim, yazdığım gibi, burjuva legalitesi dışındaki örgütler tüm enerjilerini iktidarı ele geçirmek üzere seferber ediyorlar. Bu onların *nasıl bir düzen kurulacak* sorusunu savsaklamalarına neden oluyor. İşleyişleri anti-demokratik, akıl almaz bir örgüt fetişizmi söz konusu... Halka bilinç götüreceğini sanıyor... Netice itibarıyla onların politika yapma yöntemi de diğer düzen partilerinden özde farklı değil. Bence bu sorun üzerinde ısrarla durmak gerekiyor. Parçalanmışlığa gelince, doğrusu bunun akla-mantığa, sağduyuya uygun bir yanı yok. Eğer ortada 47 farklı örgüt varsa, bunların birbirinden ayrı olmaları için en az 47 neden olması gerekir ki, böyle birşey mümkün değil. Bölünmenin asıl nedeni birşey yapamamakla, politik mücadele yürütmedeki becerisizlikle, basiretsizlikle ilgili. Sanıyorum mücadele yükseldiğinde bu bölünmüşlük tablosu da ortadan kalkacaktır zira gerçekten patolojik bir durum bu...

Sizin bu çıkışınızın solda yankı bulacağını bekliyor musunuz. Gerçekten yeniden düşünmeye ve yeni bir başlangıç yapmaya ihtiyaç var ama Türkiye'deki sol buna hazır mı? Böyle birşeyin gerekliliğine dair bir anlayış olduğunu, daha doğrusu insanların tartışmaya, sizin deyiminizle 'yeniden düşünmeye' 'cesaret' edebileceğini bekliyor musunuz?

Eğer 'yeniden düşünmeye' cesaret edilmezse, bu sol diye birşeyin olmadığı anlamına gelecektir. Bu mümkün değildir. Aksi halde bu, insanların kapitalizmin kepezeliğini kabullendikleri, itiraz etmedikleri, 'durumdan memnun oldukları' anlamına gelir ki, böyle birşey saçmadır. Akli başında biri kendini insanlıktan çıkaran bu kepeze durumu kabullenebilir mi? Şu lânet olası kapitalist yağma ve talan düzenine razı olabilir mi? Ben yeni bir dalganın mutlaka yükseleceğini bekliyorum –aslında bunu söylemek yeni ve orijinal birşey söylemek de değil- Bu günkü yenilgi tablosu ilelebet devam edecek diye birşey yok. Saldırı / karşı saldırı diyalektiği işin doğası gereğidir... İnsan düşünebildiği, soru sorabildiği, mücadele ettiği, yaşamın bir 'anlamı' olması gerektiğini bildiği ve bu amaçla mücadele ettiği için insandır. Bürokratik yozlaşmaya uğramış sol örgütlerin yeniden düşünmeye ihtiyaçları olduğunu sanmıyorum. Onlar gerçeğin tapusunu ceplerine çoktan koymuşlar... Defteri çoktan kapatmışlar... Başkalarının gündeminin peşinden gitmeyi politika yapmak sanıyorlar... Mevcut bürokratik yapıları sürdürmeyi bir başarı olarak görüyorlar... Fakat hâlâ az da olsa soru sorma, cevap arama cesaretini ortaya koyanlar var... Önemli olan onların sayısını artırmak, verimli bir tartışma ortamı yaratmak için çaba harcamaktır... Bu aşamada Spinoza'nın öğüdünü hiç akıldan çıkarmamak gerekiyor. Biliyorsunuz Spinoza: "*Gözlüğünü parlat*" diyordu..

Teşekkür ederim...

Ben de...

TÜRKİYE SOLUNA SOLDAN BAKMAK

Tarihsel, sosyal, politik nedenlerin bir sonucu olarak, Türkiye’de sol hareketin politik arenanın bir aktörü olarak ortaya çıkışı görece geç oldu. Sosyalist hareket ancak 1960’lı yılların ortalarına doğru politik, ideolojik bir aktör olarak etkili olmaya başladı. Bu durumun gerisinde elbette Türkiye’nin emperyalist dünya sisteminin çevresinde yer alan bir sosyal formasyon oluşunun rolü vardı ama bu, ‘gecikmenin’ asıl nedeni değildi. Esas itibarıyla 1915 ve sonrasında Ermeni, Rum ve diğer Hristiyan unsurların tasfiyesi, önemli bir kaynağın kurutulması anlamına geliyordu. Zira, ilk sosyalist örgütlenmeler daha çok başta Ermeniler olmak üzere, Müslüman olmayan unsurlar arasında filizlenmekteydi. İkincisi, 1923 sonrasında rejimin tek parti diktatörlüğü altında bağınaz bir otokrasiye dönüşmesi, sol muhalefet de dahil, her türlü muhaletin varlık nedenini ortadan kaldırmıştı. Bu durum 1946-50’den sonra “çok partili sisteme” geçişle bir değişikliğe uğramadı. Esasen “çok partili sistem” denilen, bir retorikti, reel bir karşılığı yoktu. “Demokrasiye geçiş” otokratik rejimin partisi olan CHP içinden DP’nin çıkarılmasından ibaret bir manipülasyondur. Zira düşünce ve örgütlenme özgürlüğü alanında bir ‘yenilik’ söz konusu değildi. Aynı şekilde yasakçı mevzuat ve zihniyette de bir esneme söz konusu değildi. Sadece ‘devletin istediği’ partiler kurulabiliyor ve yaşamasına izin veriliyordu. Zaten Demokrat Parti [DP] de bir “muvaazaa partisi” olarak kurulmuştu. Kuranlar ve kurduranlar mâlumdu. Elbette yeni durumun önceki dönemden bir farkı da vardı. Kemalist otokrasinin geçerli olduğu 1923-50 döneminde [İsmet İnönü dönemi de dahil] devlet, hükümet, parti bütünleşmişti. Bu üçü iç içe geçmiş durumdaydı. 1946-50 sonrasında devlet partisi sayısı ikiye çıktı. Fakat ikinci parti ‘asıl iktidar odağı olan ve ülkenin kaderini elinde tutan, benim *asıl devlet partisi* dediğimin ‘taşeronu’ olarak işlev görecekti. *Asıl devlet partisi*, taşe-

ronun kendisine tanınan sınırı aştığını düşündüğü durumlarda, ya da “yeni dezenleme gerektiğinde” bir darbeye aracı “rotasına” soku-yordu. Nitekim, 1960, 1971, 1980 darbeleri taşeronların kendilerine tanınan sınırı aştıkları düşünüldüğü için yapılmıştı.

Elbette yasakların her koşulda etkili olacağı diye bir kural yok-tur. 27 Mayıs 1960 askerî darbesinden iki yıl sonra [1962], bazı sol yayınların [*Yön* dergisi gibi] çıkmaya başlaması ve bir grup sendi-kacı tarafından *Türkiye İşçi Partisi*’nin kurulması [1962] ve 1965 sonrasında öğrenci gençliğin radikalleşmesiyle, sol hareket ilk defa ülkenin sosyal –politik yaşamına etkili bir aktör olarak dahil olu-yordu. Gerçi 1920’li yıllardan beri Türkiye Komünist Partisi [TKP] varlığını sürdürüyordu ama bütün bu zaman zarfında kayda değer bir varlık gösterememişti. Bir tür ‘diyaspora örgütü’ olarak varolmuş, ülke içinde yeteri kadar kök salmayı başaramamış ve tabii etkili bir politik aktör de olamamıştı. Bunun başlıca nedeni, TKP’nin kuru-luşundaki terslikti. Nitekim TKP içerde değil dışarda kurulmuştu. Ve tüm diğer III. Enternasyonal [Komintern] komünist partileri gibi, Sovyetler Birliği’nin her dönemdeki politikasının hizmetine koşul-muştu. Sovyet devriminin yozlaşıp, Stalinist otokrasiye dönüştüğü koşullarda Komintern de artık Sovyetler Birliği Devleti’nin diplo-matik bir manipölasyon aracına dönüşecek ve kuruluş amacına ve varlık nedenine yabancılaşacaktı. Böylesi bir ortamda TKP’nin Ke-malist otokrasiye karşı izleyeceği politika, Moskova tarafından belir-leniyordu. Kaldı ki, daha kuruluş aşamasında TKP, Mustafa Kemal’e ve onun liderliğinde yürütülün siyasete açık destek vererek kendi yolunu kapatmıştı. Milli Mücadele denilen ama aslında Yunanlılara karşı sınırlı bir ‘savunma savaşı’ olan hareketin anlamını kavrama konusunda yetersiz kalmıştı. Bu hatanın bedeli de çok ağır olmuş, Parti’nin Lideri Mustafa Suphi ve diğer 15 parti yöneticisi hunharca katledilmişlerdi... Zaten Moskova’nın “devlet çıkarları” politikasına göre rota değiştiren bir partinin başarılı olma şansı olmazdı.

1960’lı yılların ortalarından itibaren solun yükselişe geçtiği ko-şullarda, sosyalizm konusunda tam bir ideolojik-entellektüel boşluk

söz konusuydu. Hareket yükselişe geçtiğinde ve kitleler nezdinde yankı bulduğunda, başlıca iki zaaf söz konusuydu. Birincisi, sosyalizm konusunda entellektüel birikim son derecede yetersizdi. Genel anlayış sosyalizmi bir “kalkınma” sorunu olarak algılama yönündeydi. Başka türlü söylersek, sosyalizm “farklı bir toplumsal düzen” veya “başka bir şey” olarak değil de, kalkınmanın daha etkili ve hızlı yolu olarak ‘anlaşılıyordu’... Batıyı yakalamanın kestirme yolu olarak görülüyordu. Dolayısıyla sosyalizmin teorik mirasından haberdar olmama gibi bir zaaf söz konusuydu. [1963 veya 1964 kışı olacak, bütün bir gün Ankara’nın tüm kitapçılarını dolaşıp, sosyalizmle ilgili kitap aradığımda, sadece bir İngiliz İşçi partisi üyesi tarafından yazılmış, üstelik sosyalizmle de pek ilgili olmayan bir broşür bulabilmişim...]. Bağnaz yasakçılığın kural olduğu koşullarda bu şaşılacak bir şey değildir elbette... İkincisi, işçi sınıfı cephesinde de köklü bir mücadele geleneği mevcut değildi. 1946 sonrasında çok sayıda sendika kurulmuş ve 1952’de de TÜRK- İŞ Konfederasyonu kurulmuş olsa da, bir işçi sınıfı mücadele geleneğinden söz etmek zordu [zaten sendikalar grev ve toplu sözleşme haklarından mahrum örgütler olarak, bir bakıma içi boş midye kabuğu gibiydiler...]. İşçilerin sendika çatısı altında toplanan kesimi önemli olsa da, TÜRK-İŞ Amerikan ekolünün rahle-i tedrisinden geçmiş sendika bürokratlarının denetimi ve devletin sıkı gözetimi altındaydı. Ve TÜRK-İŞ daha çok devlet işletmelerinde örgütlenmişti. Patronu devlet olan işletmelerin işçilerinde bir tür “memur bilincinin” oluşması söz konusuydu. 1967’de TÜRK-İŞ’ten kopan DİSK bu yapıda bir gedik açmayı başarsa da, kendisi de bürokratik yozlaşmaya uğramış bir konfederasyon olmaktan kurtulamayacaktı... Velhasıl sol hareketin üzerinde yükseldiği temel zayıftı.

Herhalde Türkiye’de sol hareketinin en temel zaafı, kemalizmle arasına mesafe koyamaması, o konuda sergilenen aymazlıktı. Kemalizmle arasına mesafe koyamamak demek, onun “devletçi” bir sol olması demektir ki, bu durum büyük bir ideolojik-entellektüel zaaf oluşturunuyordu. Nerdeyse tüm sol fraksiyonlar, Türkiye’nin an-

ti-emperyalist ulusal bir kurtuluş savaşı sonucu kurulduğuna dair resmi tarih/resmi ideoloji tarafından üretilen efsanenin büyüüne kapılmışlardı... Başka türlü söylersek, bizdeki sol hareket, resmi tarih ve resmi ideoloji tarafından üretilmiş safsataları ve yalanları, yaşanmış “gerçeklikler” mertebesinde görüyordu... Bağnaz resmi tarihin ve resmi ideolojinin sorun edilmemesi büyük bir aymazlıktı. Bu, kendini rejimin tuttuğu aynada görmek demekti. Kendi tarihine bu ölçüde yabancılaşmış bir hareket neyi ne kadar başarabilir? Resmi tarihin ve resmi ideolojinin ürettiği ideolojik safsataları ve yalanları içselleştirmiş bir sol hareketin rejimle arasına mesafe koymasının, rejime radikal bir eleştiri yöneltebilmesinin ve o tür bir eleştiri üzerinden kendini var edip meşrulaştırmasının/kabullendirmesinin yolu daha baştan zaafa uğramıştı. Türkiye’de 1960’lı yılların ortalarından itibaren varlık gösteren sol, sadece dünya sol hareketinin tarihinden değil, kendi öz tarihinden de habersiz olarak ‘politika yapar’ durumdaydı. Rejimin “resmi doğruları”yla” hesaplaşmadan burjuva düzenine, kapitalizme, emperyalizme karşı nasıl mücadele edilebilirdi? Fakat solu kendi “gerçekliğine” yabancılaştıran sadece resmi ideoloji değildi. Avrupa-merkezli ideolojik yabancılaşmayla da mâlûldü. Bu ikili yabancılaşmanın diyalektiği, Türkiye insanını kendi tarihine, kendi geçmişine, kendi gerçekliğine, kendi coğrafyasına yabancılaştırmıştı. Tabii Türkiye solu da bu yabancılaşmanın etkisi altındaydı.. Avrupa-merkezli ideolojik yabancılaşmanın etkisi altında olmak demek, kendisine, kendi toplumuna ve kendi coğrafyasına Avrupa’dan ve Avrupalı ideoloji üreticilerin gözüyle bakmak demektir.

Solun nerdeyse tüm kesimleri bu tür bir ideolojik yabancılaşmadan muzdarip olmaktan ötürü, Türkiye’nin yarı-feodal ve yarı-sömürge bir sosyal formasyon olduğuna inanmışlardı... Oysa Türkiye ve benzer ülkelerin geçmişinde Batı Avrupa’da olduğu gibi bir feodal sistem hiç bir zaman yaşanmamıştı. Son beş yüzyıllık dünya tarihini yazan Avrupalılar, kendi geçmişlerini herkesin geçmişi saymışlar ve dünyanın geri kalanındaki “diplomalı taifeyi” de [sömürge aydınla-

rını densin] buna inandırmışlardı. Dolayısıyla Türkiye'nin feodal, olduğu tezi, Avrupalı tarihçilerin bir tevatürüydü. 1960'lı yıllarda Türkiye'de geçerli sistemin “yarı-feodal” olduğu teziyse, Stalinist otokrasinin maaşlı memuru ideoloji üreticilerinin bir uydurmasıydı. Bilindiği gibi “Stanilist resmi ideoloji” tüm toplumların beş aşamadan geçtiğini iddia eden bir tarihsel devrim şeması peydahlamıştı... Bu yanlış anlamamanın kaynağında da gerekli bir soyutlama olan *üretim tarzı* [mode of production] kavramıyla, bir sosyal formasyonun o andaki ‘somut durumunu’, ifade eden *sosyo-ekonomik formasyon* kavramlarından habersiz olmak yatıyordu. Zira *üretim tarzı*, tartışma konusu yapılan toplumda o anda geçerli hakim ilişkisinin *ne olduğunu* gösterir ve 1960'ların ortalarında Türkiye'de kapitalist üretim tarzının hakimiyeti söz konusuydu. Elbette bu başka üretim biçimlerinin, ağılık-şıhlık gibi kalıntıların var olmadığı anlamına gelmez ama o kadarı onun kapitalist sayılmasına engel değildir. İşte soyut bir kavram olan ve hakim ilişkileri ifade eden *üretim tarzı* kavramının bu zaafını, somut durumu olabildiğince tüm çeşitliliğiyle kavrayan *sosyo-ekonomik formasyon* kavramı tamamlıyor. Türkiye'de özellikle Kürt nüfusun yaşadığı bölgelerde pre-kapitalist bir tarz olan ağalığın-şıhlığın varlığı, ve ülkenin bazı bölgelerinde kendine yeter tarımsal üretimin hâlâ önemli oluşu bu durumu değiştirmezdi. Kaldı ki, 15-16 Haziran “işçi isyanı”, sol tarafından dillendirilen ‘yarı-feodal Türkiye’ tezinin cepheden ve radikal bir yalanlanması demeye geliyordu...

Yarı-sömürge Türkiye tezine gelince, bu Stalinist solun bir uydurmasından ibaretti ve Stalinizmle doku uyuşması olan Türkiye solunun tartışmasız benimsediği bir şeydi. O halde iki şey: Birincisi, Türkiye dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi, hiç bir zaman kolonyalist-empéryalist Batı Avrupalı güçlerin doğrudan sömürgesi olmamıştı. Osmanlı imparatorluğu her zaman siyasi bağımsızlığını koruyan bir devlet olarak varoldu. Bu durum 1908-1923 sonrasında da öyleydi. Üstelik 1908 Jön Türk darbesinin ardından Türkiye ulusal bir devlete dönüşmekteydi. Ekonomik plandaki geriliğine rağmen

men, kendi kararlarını kendi veren bir devlettir. Bir tarafta sürekli ve biktırırçasına *somut durumun somut tahlilinden* söz edenler, öte yanda somut durumla ilgisi olmayan tespitler, tahliller yapıyorlardı. Aslında ortada bir ilişki tersliği geçerliydi: tahlil somut durumu yansıtmıyor, tam tersine *somut durum* teoriye uyduruluyordu. Lâkin bu tür ideolojik manipölasyon, sizin kendinizi, belki başkalarını da kandırmanızı sağlasa da, bir kıymet-i harbiyesi yoktur.

Elbette ve eğer Türkiye'deki sistem yarı-feodal ve yarı-sömürge ise, o zaman devrim de sosyalist değil, uıusal bir muhteva taşıyacaktır. Yani *Milli Demokratik Devrimin* gerçekleştirilmesi gerekecektir... Oysa, milli demokratik devrim Sovyetler Birliği tarafından üretilip, Türkiye ve benzer durumdaki ülkelere ihraç edilmiş *taktik amaçlı* bir uydurmaydı. Sovyetler Birliği duruma göre Üçüncü Dünya ülkeleri için stratejiler ürettiyordu ve tabii üretilen bu stratejilerin, onları ithal eden ülkelerin gerçekliğiyle uyuşması gerekmiyordu... İşte, *kapitalist olmayan kalkınma yolu* gibi... Eğer kapitalist değilse o halde nedir denmeyecek midir? Komintern'in yozlaşıp-bürokratlaşıp asıl amaca ve varlık nedenine yabancılaştığı tarihten sonra, dünyanın geri kalanına ne önerilmişse Sovyet devletinin çıkarları gözetilmiştir. Neticite itibariyle Sovyet kökenli 'milli demokratik devrim' tezi, radikalleşmiş öğrenci gençlik tarafından kolaylıkla benimsendi ve bir dizi ayrışmanın temelini oluşturdu. İlk bölünme, Mihri Belli tarafından temsil edilen Milli Demokratik Devrim [MDD] ile Mehmet Ali Aybar'ın lideri olduğu Türkiye İşçi Partisi [TİP] arasında gerçekleşti. Onu MDD içindeki bölünmeler izledi. MDD içindeki bölünmeler rahatsız edici bir hızla ilerliyor olsa da, aslında hepsinde ortak olan özellikler baskındı. [1970'lerin sonuna gelindiğinde fraksiyon sayısının 40 civarında olduğu tahmin ediliyordu... Böyle bir ayrışma da, teorik, ideolojik, politik nedenlere değil, patolojik nedenlere dayanabilirdi...] Başka türlü ifade edersek, birlikte olmalarını gerektiren unsurlar, ayrışmalarını sağlayanlara açıkça baskındı.

Bölünmeler Türkiye'nin gerçekliğinden hareketle değil, ekseri dışardaki farklılaşmalar üzerinden, dışardaki tartışma ve deneyim-

lerden esinlenmenin sonucu olarak tezahür ediyordu... Referanslar hep dışarıyı işaret ediyordu. Moskovacı, Pekinci, Latin Amerikacı, Arnavutlukçu, vb. Kimse Sovyetler Birliği'ndeki, Çin'deki, Arnavutluk'taki, vb. rejimlerin ne menem şeyler olduğunu dert etmiyordu. Söz konusu rejimlerin niteliğine dair bir tartışma açmaya yanaşmıyordu... Bu durum solun genel bir çerçevede "kalkıncı" olmasıyla da ilgiliydi. Türkiye İşçi Partisi [TİP] dışında hiç bir sol örgüt işçi sınıfıyla bağ kurmaya, işçi sınıfı içinde çalışmaya niyetli değildi. Kimse öyle zahmetli, sabır ve sebat isteyen işlere itibar etmiyordu... Türkiye İşçi Partisi [TİP] de işçi sınıfı içinde kök salmak için fazla çaba harcıyor değildi. Bazı sendika bürokratlarıyla temasta olmaksızın, sendika bürokratlarını partiye davet etmekten öteye geçemiyordu. Türkiye İşçi Partisi dışında kalan solun tüm fraksiyonları için zaten işçi sınıfının esamesi bile okunmuyordu... Her biri kestirme yoldan iktidarı ele geçirme peşindeydiler... Kimi bunu kır gerillası yönetimiyle, kimi şehir gerillası geliştirerek, başkaları ordu içinde bir ayrışma yaratıp askerî bir darbeyle... yapmaya çalışıyorlardı. Kemalizmin ne olduğundan habersiz olanların Kemalist orduyla devrim yapmaya kalkması elbette şaşırtıcı olmazdı ama tam bir aymazlıktı. Bir NATO ordusuyla devrim yapmaya kalkmanın ne demek olduğunun anlaşılması için fazla zaman gerekmedi... Kemalist ordu gerçek yüzünü önce 12 Mart 1971'de, sonra da 1980'de gösterecekti..... MDD'nin teorisyenı Mihri Belli, sadece orduyu değil, devlet bürokrasinin öteki kanadını da devrimin "aslı unsuru" sayıyor ve şöyle diyordu: "*Bürokrasinin kaleleri, Yargıtay, Danıştay, Yüksek Hakimler Kurulu, Anayasa Mahkemesi, Tabii Senatörlük müessesisi... Bütün bunlar kemalist asker-sivil aydın zümrenin kaleleridir*"¹ Mihri Belli, 1950- 1960 aralığını "karşıdevrim", 27 Mayıs'ı devrim olarak gördüğüne göre, bürokrasinin yükseklerini de "devrimci" sayması neden şaşırtıcı oldu. Eğer Demokrat Parti'nin gelişi bir "karşı-devrimse" o zaman 1950 öncesine dönüş de "devrimci bir

1 Mihri Belli, *Yazılar, Türkiye'de Karşı Devrim 1965-1970*, s. 104-105

eylem” sayılacaktır.... Resmi ideolojinin ve resmi tarihin rahle-i tedrisinden geçmenin ne demek olduğu ortada değil mi? Böyle bir sol hareket Kürt sorunu, Ermeni sorunu ve daha sonra Kıbrıs sorunuyla ilgili “düzgün” bir tavır alabilir, uygun bir yaklaşım geliştirebilir miydi? Kendi gerçekliğine bu ölçüde yabancılaşmış bir sol hareket ne demektir? Böyle bir sol hareketin enternasyonalizm bahsinde sınıfta kalması kaçınılmazdı. Bu konuda Gün Zileli şöyle diyor: *“Bize şu öğretildi: Enternasyonalizm demek bir sosyalist ağabey ülkeyi kible almak demektir; enternasyonalizm diye bunu öğrendik. Kible alınan bu ülke, yerine göre Sovyetler Birliği olabilir, o “revizyonist-se” Çin olabilir, o da sapmışsa Arnavutluk olabilir; o da olmazsa Küba olabilir ama bu ülke, mutlaka hakkında efsaneler uydurulan, devrim yapmış bir ülke olmalıdır.... İşte bu sakat enternasyonalizm anlayışı biz solcu gençlerin oralardan gelen her şeyi kayıtsız şartsız benimsememize yol açtı. Milli kurtuluşçuluk da esasen buradan geldi [başka nedenleri de var elbette. Örneğin Atatürk kültürüne kolayca sırt dayamak işimize gelmişti] demokrasiyi küçümsemek de, profesyonel devrimcilik de, sert, katı disiplinli parti anlayışı da, her şey her şey. Eğer bu tür bir üst belirlenme olmasaydı inanıyorum ki, Türkiye solu 1960’ların ilk yarısındaki özgür ve şenlikli gelişimiyle çok büyük ve sağlıklı bir hareket haline gelebilirdi”*¹

Bir başka zaaf demokrasi sorununa yaklaşımda ortaya çıkıyordu. Demokrasi burjuva demokrasisi sayılıp savsaklanıyordu. Oysa demokrasi sosyalist mücadele verdiklerini söyleyenler için tam bir *olmazsa olmazdır... Demokrasi yoksa sosyalizm de yoktur* veya aynı anlama gelmek üzere, *sosyalizm yoksa demokrasi de yoktur...* Demokrasiyi önemseyip içselleştirmeyen bir politik hareket asla sosyalistlik iddiasında bulunamaz. Ne bir ilke ve pratik olarak ‘demokrasi’ önemseniyor ne de sol örgütler kendi iç işleyişlerinde, demokrasiye yaşama şansı tanıyorlar... Aslında bu durum sadece Türkiye solunun bir zaafı değildi, tarihsel sol pratik de bu alanda hep bir

1 Yazarın bize gönderdiği 24 Kasım 2011 tarihli nottan.

aymazlık içinde oldu, dolayısıyla demokrasinin önemini kavramada yetersiz kaldı. Oysa, komünist perspektifi esas alan bir sol muhalefet demokrasiyi dışladığında, daha baştan misyonuna ve varlık nedenine yabancılaşmış demektir.

Elbette Türkiye’de sol hareketin demokrasiyi dert etmemesinin ‘sınıfsal’, tarihsel nedenleri de vardı. Sol hareketin omurgasını üniversite gençliği oluşturuyordu. Liderleri öğrenciler arasından çıkıyordu. Üniversitelerse birer ‘sınıf’ değiştirme yerleridir. Öğrenciler oraya sınıf atlama amacıyla gelirler. Zaten aldıkları eğitim de onlarda “farklı olma”, “sıradan insan gibi olmama” bilincini yerleştirecek biçimde kurgulanmıştır. Hiyerarşiyi üretmenin, yeniden üretmenin bir gereği olarak... Bu yüzden de eğitim süreleri sürekli uzatılır. Zira farklı olma bilincinin yerleşmesi belirli bir zaman gerektirir. Bir kere ‘farklı olma’ bilinci yerleşince, o bilinci taşıyan şöyle demeye başlar: *Eğer farklıysam farklı yaşamaya, otorite kullanmaya, yönetmeye de hakkım vardır...* Bu yüzden bu kesimden gelen unsurların sosyalizm mücadelesine katılımı, ancak bu bilinçle hesaplaşıldığı durumda ve mücadele içinde bir önem kazanabilir. Bu aşamada çelişik bir sorun söz konusudur. Eğitimli gençlik hem mücadelenin önemli bir unsurudur, hem de ‘çelişik bir konumda bulunmaktadır... Bu yüzden bu çelişkiyi sorun etmek önemlidir. Sol fraksiyonların yönetici kesimlerindeki tavır demokrasiyle bağdaşır değildir. Örgütler tipik birer ‘askerî’ işleyiş görüntüsü veriyor. Yöneten-yönetilen, buyuran-buyurulan ayrımının ve hiyerarşinin bu ölçüde köklü olduğu bir örgüt bu yapısıyla bir şeyler başarabilir mi? Eğer başarırsa nasıl bir rejim kurabilir? Kurduğu rejim neye benzeyebilir? Genel olarak Türkiye’deki sol örgütlerin derin bir bürokratik yozlaşmayla mâlûm olduklarında şüphe yoktur. Elbette her zaman ve her konuda olduğu gibi bunun istisnaları olabilir ama mâlûm, “istisnalar kuralı doğrulamak içindir” denmiştir. Sol içinde şiddetin varlığı da demokrasiyi özümlememenin bir sonucudur. Kendi içinde şiddete başvuran bir sol hareket mümkün değildir. Kendisi gibi düzeni değiştirmek

üzere yola çıkmış ‘kardeşlerini’, ‘yoldaşlarını’ sadece kendilerinden farklı düşünüyor ve farklı örgütleniyor diye “düşman” olarak görmek ve çatışmak hangi sosyalist ilkeyle, hangi sosyalist etikle bağdaşabilir? Böyle bir durum geçerli olduğunda, sosyalizm mücadelesi verdiğini söyleyen örgütlerin birbirleriyle uğraşmaktan burjuva sınıfıyla ve onun devletiyle uğraşmaya pek vakti kalmaz, nitekim kalmıyor...

Bizdeki solun bir başka açmazı da bağnaz *ikâmecilik* saplantısı ve *örgüt fetişizmidir*. Devrimi öncünün, profesyonel devrimcilerden oluşan örgütün yapacağı saplantısıdır. Oysa devrimi sadece halk yapar. Ezilen-sömürülen sınıflar yapar. Örgüt veya örgütler devrim öncesinde muhalefetin yükselmesi ve devrim sonrasında da rotanın şaşmasını, yalpalamaları ve zaafı engellenleyici bir işlev görebilir. Bu yüzden örgüte hak etmediği değeri vermek, onu bir fetiş mertebesine yükseltmek, hem saçma ve gereksiz, hem de tehlikelidir. Aslında bir şeyin fetişleştirilmesi söz konusu olduğunda, amaç bir şeyleri gizlemektir. Zira örgütü fetişleştirmek, örgütün yönetici kesiminin iktidarını meşrulaştırmak ve sürdürmek içindir. Bu yüzden bürokratik yozlaşmaya uğramış örgütler mutlaka karşı devrimcidirler. Bürokrasi, demokrasinin dolayısıyla da sosyalizmin inkârıdır. Bu anlayışın geçerli olduğu yerde, kitle eğitmeye, bilinç götürülmeye muhtaç, kendiliğinden hiç bir şey yapma yeteneği olmayan, edilgen, ‘profesyonel devrimcilerin’ örgütü tarafından adam edilmesi, ‘kurtarılması’ gereken pasif bir *nesne* olarak görülür... Özne öncüdür, örgüttür, her şeyin doğrusunu bilen ‘profesyonel devrimcilerdir...’ “*İşçi sınıfının, ezilenlerin kurtuluşu onların kendi eseri olmayacak mıydı?*”

Aslında solun neden iktidarı ele geçirme perspektifine kilitlendiği ve neden *nasıl bir düzen kurulacak* sorusunu sormaya yanaşmadığı, yukarda kısaca değindiğimiz zaafı ve yanlışlarla doğrudan ilgilidir. Zira *nasıl bir düzen kurulacak* sorusu sorulduğunda, o halde *oraya nasıl gidilecek* sorusu da işin doğası gereği sorulacaktır. Komünist topluma doğru evrilecek yolun başlangıcı olacak olan sos-

yalist devrim, demokrasiyi savsaklayarak mümkün değildir. Eğer *nasıl bir toplum düzeni arzuluyoruz, hedefliyoruz* sorusu yetkin bir biçimde sorulup-tartışılabilseydi, bu alanda yeterli bir ideolojik-entellektüel netleşme sağlanabilseydi, bir dizi tutarsızlığı, yanlış ve yanlış anlamayı bertaraf etmek mümkün olabilirdi.

Herhangi bir olguyu veya sosyal süreci açıklamak için bir dizi neden sıralamak adettendir ve gereklidir de, lâkin bu kadarı o olguyu veya süreci yetkin bir şekilde anlamak, açıklamak, bilince çıkarmak için yeterli değildir. O halde Türkiye'deki tüm zaafaların gerisindeki asıl zaaf nedir denecektir? Asıl sorun "Tarihsel Solun" kendi kaynağına yabancılaşmasıyla ilgiliydi. Marks sonrası Avrupa solu Marks'ın öğretilerine yabancılaştı. Marksizm devrimci-teorik özünden arındırıldı. Belirli bir eşik aşıldığında da artık Marksist teori işçi örgütlerinin, sol, sosyalist, komünist partilerin, "sosyalist" denilen rejimlerin "meşrulaştırıcı ideolojisi" haline gelecekti. Sovyetler Birliğinde Stalinizmin iktidar olmasıyla da, *Marksizm-Leninizm* adı altında dünyanın her yerine ihraç edilen bir "resmi ideolojiye" dönüştürüldü. Oysa bu ihraç öğretinin adında Marx'ın isminin bulunması yakışık almıyordu... O tarihten sonra Dünya solu artık III. Enternasyonal solu olarak varoldu ve devrim perspektifine yabancılaşıp, "sosyalizmin anavatanı" sayılan Sovyet Devletini koruyup-yaşatmanın hizmetine sunuldu. İşte Türkiye sol hareketinin zaaflarının gerisinde bu sapma bulunuyordu...

Elbette bunları söylemek, inandıkları dava uğruna samimiyetle mücadele eden, sınıfların, sınırların, sömürünün olmadığı, eşitliğin, demokrasinin, kardeşliğin ve özgürlüğün egemen olduğu, doğayla uyumlu bir gelecek için gerektiğinde hayatlarını bile ortaya koymaktan çekinmeyen, yiğit, kahraman, özveri sahibi binlerce, onbinlerce devrimcinin, emekçinin saygıdeğer anısına haksızlık etmek değildir. Tam tersine onların bu onurlu, saygı değer mücadelesi, en değerli mirasımızdır. Sosyalizm/ komünizmin yolunda ilerleyenlerin onlara sonsuz minnet borcu vardır... Velhasıl bu alanda öğünebileceğimiz şanlı bir miras var. Lâkin, yiğitlik, kahramanlık, davaya

bağlılık gerekli ve önemli olmakla birlikte o kadarı başarı için yeterli değildir. Dolayısıyla asıl başarılması gereken politik etkinliği gerçekleştirmektir.

İnsanlığın komünist toplum perspektifi dışında bir geleceği yoktur. Bu iki nedenden dolayı öyledir: Birincisi, insanlık sınıfsız toplum idealini ve ütopyasını çoktan gündemine almış bulunuyor. XX. yüzyılın sosyalist deneyleri başarısız oldu diye bu ideale ve ütopyaya elveda demesi mümkün değildir; İkincisi, bu günkü eğilimlerin ve süreçlerin [kör gidişin] her ileri aşamasının artık tam bir yıkım demeye geldiği ortadadır. İnsanlığın geleceğini kurtarmanın yolu vakitlice bu netâmeli sürecin dışına çıkmayı gerektiriyor ve o yol da kelimenin jenerik anlamında bölüşmeyi, paylaşmayı, eşitliği, kardeşliği, özgürlüğü, demokrasiyi, doğayla uyumu esas alan komünizmden başkası değildir... Öyleyse yeni bir perspektif oluşturma gereği var ki, o da solun ikircikli olmayan eleştirisinden hareketle mümkün olabilir...

“ÖRGÜT” VE “ÖRGÜTLÜ OLMAYA”

DAİR BİR KAÇ NOT

Bu yazıyı yazmaktaki amacım, Çetin Veysal dostumuzun benim bazı tespitlerimi de eleştiren, *“Bağımsız sosyalist”* adlandırmasının olanaksızlığı ya da örgütlülüğün zorunluğu” başlığını taşıyan, web sitemizde yayınlanan yazısındaki iddialara dair görüşümü kısaca ortaya koymaktır.

Çetin Veysal: “Son dönemde örgütlerden uzak duran, komünizan-sosyalist ya da entellektüel çevrelerin sayısında bir artış olduğunu, örgütlerden uzak durmalarını da örgütlerin bir dizi zaafi gerekçesine dayandırdıklarını, bu eleştirilerden bir kısmı, belki de çoğu haklı bile olsa, bunun örgütlerden uzak durmanın gerekçesi yapılmaması gerektiğini...” söylüyor. Veysal, mevcut örgütlere yönelik eleştirileri şöyle özetliyor: *“Devrimci bir örgütlenmeyi gerçekleştirememek vurgusunda; sürece örgütün müdahale edememesi, süreci devrimci tarzda yönetememesi, sınıf hareketini örgütleyememesi, sınıfla bütünleşememesi, örgüt içinde bütünlüğü sağlayamaması, sosyalist demokrasi ilkelerine uygun davranamaması, sekt [hizip]olarak düşünüp-davranması, tek doğru ve haklı olanın kendi olması, bireysel özerkliği taşıyamaması, çeşitliliklere izin vermemesi, bürokrasi, totalitarizm hatta zaman zaman terör uygulaması, makro iktidara öykünmesi, özgürlüğü geliştirememesi, yani ortaya koyulmuş-iddia edilen komünizan izlen ve tüzük ilkelerine uygun olarak davranamaması ve örgütün çeşitli yetersizliklerinden kurtulamaması söz konusu edilmektedir”* Veysal, bu eleştirilerin haklılığı, çocuğu leğendeki kirli su ile birlikte atmanın mazereti yapılmamalıdır demek istiyor: *“Ancak bu haklı oluş, seçeneğini pratik olarak ortaya koyamaması, kapitalizme karşı mücadele içerisinde konumlanamaması durumunda, komünizan mücadelenin karşısına*

dikilen bayraklardan biri olmaktadır” diyor. [karartma bana ait, F.B.]. Özetle ve yazısının başlığında ifade edildiği gibi bir sol/sosyalist/komünist örgüte dahil olmayanlar sosyalistlik/komünistlik iddiasında bulunamazlar... Eğer mevcut olanı beğenmiyorsan o zaman yenisini kurmalısın...

Daha baştan bir yanlış anlamayı bertaraf etmek gerekiyor: Birincisi, eğer örgüt amaca uygun değilse, öyle bir örgüte dahil olmak saçmadır; ikincisi, örgüt kurmak sanıldığı kadar kolay bir şey değildir. Her tarihsel/sosyal koşulda ve konjonktürde örgüt kurmak gerekli de değildir. İçinde bulunulan koşullardan bağımsız örgüt kurma fikri, Üçüncü Enternasyonal soluna özgü bir sapmadır. Zira Üçüncü Enternasyonal anlayışı, “dünyanın her yerinde devrimin nesnel koşullarının artık mevcut olduğu”, “devrimin kapıda”, “an meselesi olduğu”, eksik olan yegane şeyin örgüt olduğu görüşüne dayanıyordu. Bu anlayışın hiç bir kıymet-i harbiyesinin olmadığı ilerleyen yüzyıllık dönemde anlaşılmış bulunuyor. Aksi halde çoktan kapitalizmin yerinde yeller esmesi gerekirdi... Sınıfın ve bir bütün olarak ezilen/sömürülen sınıfların hareketinin yenilgiye uğradığı ve geri çekildiği dönemlerde kurulan örgütlerin adına lâayk örgüt olabilmesi de, bir şeyler başarması da mümkün değildir. Zira, kitlelerin yığınlar halinde, şevkle-umutla teveccüh etmediği örgüt veya örgütler, ölü- bürokratik bir varlık olmaktan, cansız/ruhsuz bir şey olmaktan kurtulamaz. Adı ne olursa olsun ortada reel varlığı olan bir örgüt yoktur. Bir kısım sol entellektüel elbette bir araya gelip pekâlâ bir parti, bir örgüt [adı ne olursa olsun] kurabilirler ama o canlı, dinamik, olayların seyri üzerinde etkili bir örgüt olamaz... Marx ve Engels 1848 yenilgisinin ardından 1952’de “*Komünistler Birliği’ni* kapattıklarında, bir yenilgi ve gerileme döneminde öyle bir örgütü muhafaza etmenin *cansız bir siyasi yapıyı sürdürmek* olacağını söylüyorlardı? Marx örgütsel faaliyetten çekilip, entellektüel faaliyete yöneldiğinde, *bir günlük teorik çalışmanın yüzlerce saatlik geveze toplantılardan çok daha verimli olabileceğini* söylüyordu. 1860’lı yılların başında sosyal hareketin yeniden canlanması üzerine tek-

rar örgütsel alana dönüyor ve 1864 yılında daha sonra “*Birinci Enternasyonal*” adını alacak olan *Uluslararası İşçiler Derneğini*’nin [Association Internationale des Travailleurs- AIT] örgütlenmesinde aktif rol alıyor... Açılış konuşmasını kaleme alıyor... Örgütün ‘Genel Konseyi’nin aktif bir militanı olarak faaliyetini sekiz yıl boyunca sürdürüyor...

Üçüncü Enternasyonal’in bir yanlışı da her zaman ve her yerde geçerli *tek örgüt* modeli önermesiydi. Önerilen **tek parti** [komünist Parti] monolitik, askerî disipline dayalı bir partiydi. Kendi dışındaki tüm örgütler “doğru çizginin” yegane taşıyıcısı olan tek partinin hizmetine koşulup ona tâbi kılınacaktı... İşte, kitle örgütleri, sendikalar, dernekler, vb... Velhasıl kendi dışında hiç bir bağımsız örgütün varlığına ve yaşamasına izin vermeyen bir tek parti modeli... Bilindiği gibi Stalin’le birlikte Komintern [Üçüncü Enternasyonal] devrim perspektifini terketmişti ama buna rağmen dünyanın her yerinde Komünist Partilerin varlığını sürdürmesi tam bir çelişkiydi. Komintern komünist partileri devrim yapma işinden istifa ettirdiğinde ne yapacaklardı? Ondan sonra “birinci vazifeleri” Stalinist Sovyet devletini “ilelebet muhafaza ve müdafaa” etmekten ibaret olacaktı...

O halde sadede gelebiliriz. Her koşulda bir sol örgüte dahil olmak eğer sosyalist olmanın vazgeçilmezi, *almazsa olmazı* ise, Stalinist bir komünist partiye üye olunca iş bitmiş mi sayılacaktır? Yoksa bu tür yapılara radikal eleştiri yöneltmek mi komünizm ilkelerine ve etiğine daha uygun düşerdi? Denilebilir ki, beğenmiyorsan karşıtını oluştur, doğrusunu yap... Sorun bu kadar kolay ve bireysel iradeyle o kadar kolay üstesinden gelinebilir bir şey midir? Elbette Stalinist miras zihinleri köleleştirmişse ve eğer “devrim de zaten kapıdaydı” neden olmasındı? Örgüt kurmak ha demeye yapılabilecek bir şey değildir. Mutlaka uygun bir sosyal/politik/ideolojik geri plana dayanması gerekir. Kitlelerin politikaya katılması, politik özneler olma iradesini ortaya koyması gerekir... Elbette bunlar olmadan da örgütler kurulabilir ve kuruluyor ama bunların etkinlik sağlaması mümkün değildir. Zira bürokratik birer zâtiyet olmanın ötesine

geçemezler, kitleler nezdinde yankılanamazlar, politik süreci etkileyemezler... Bir başka yanılgı bu tür içi boş bürokratik yapıların dağınıklığına ve parçalanmışlığına son verilirse, sol muhalefetin güçleneceği ve burjuva partilerinin karşısına etkin bir aktör olarak çıkabileceği yanılısamasıdır. Teker teker varlık gösterme yeteneği olamayan bürokratik yozlaşmaya uğramış örgütler bir araya geldiklerinde hangi mucize onların gücünü ve etkinliğini artırabilir? Beş boş kaptan bir dolu kap çıkar mı?

Çetin Veysal dostumuz benim “tarihsel sola” yönelik eleştirimle ilgili olarak: “ *Başkaya’nın, ‘tarihsel sol pratik de bu alanda hep bir aymazlık içinde oldu’ ifadesi Türkiye ve yakın geçmiş için doğru olsa da; Başkaya’nın ‘tarihsel sol’ vurgusuyla genelleme çabası I. Enternasyonal’in pratiği tarafından olumsuzlanmaktadır* ” diyor. Veysal’ın bu eleştirisi haklı ama bir şartla: Benim “tarihsel sol” dediğim esas itibariyle Batı Avrupa’da sol kitle partilerinin ve işçi örgütlerinin kurulduğu dönemden başlayıp Stalinist gelenekle devam eden dönemin soludur. İşte, İngiliz İşçi Partisi, Alman Sosyal Demokrasisi, Devrimci Fransız Sendikacılığı, vb. Adları ne olursa olsun, bu dönemin sol/sosyalist partileri veya II. Enternasyonal partileri densin, kolonyalist/emperyalist/sosyal emperyalist partiler olmaktan yakayı hiç bir zaman kurtaramadılar. Kolonyalizmi olumlu, “uygarlaştırıcı” dolayısıyla “gerekli” bir şey sayıyorlardı. Egemen sınıf milliyetçiliğiyle aralarına mesafe koymakta hep sınıfta kaldılar... Ne olduklarını, ne yaptıklarını I. Emperyalist savaştaki tavırları ortaya koymuştu... Oysa I. Enternasyonal hiç değilse kendini “tek doğru”nun “tek temsilcisi” olarak görmüyordu. Monolitik-tekçi bir yapıya ve işleyişe sahip değildi. Farklı nitelikteki örgütleri, siyasi partileri, sendikaları, bir kısım derneği, kooperatifleri, Marx, Prudhon, Bakunin gibi şahsiyetleri bünyesinde barındırıyordu... Farklı gelecek tasavvuru olan örgütler ve şahsiyetler örgütün çatısı altında bir araya gelmişlerdi. Yoğun ve canlı bir tartışma sürüp gidiyordu... Çeşitliliğe ve farklılığa demokratik saygı ilkesi geçerliydi. Bu niteliğinden ötürü de açıkça II. ve III. Enternasyonal solundan farklı

bir görüntü veriyordu... Bu yüzden bu gün geçmiş deneylerden bir şeyler öğrenme kaygısı olanların, II. ve III. Enternasyonallere değil, birincisine bakmaları gerekiyor.

Veysal'ın, eleştiri konusu yaptığı “*Türkiye soluna soldan bakmak*” başlıklı yazımda itiraz ettiği bir şey de: “*Sol hareketin omurgasını üniversite gençliği oluşturuyordu*”ya dair: “*Burada da Başkaya Hoca yalnızca 68 ve 78 sürecine bakmakta, ancak tarihsel gerçekliklerin önemli bir bölümünü, özellikle TKP, TİP ve daha sonra kitleselleşme eğilimindeki sınıf sürecini görmezden gelmektedir. Bu örgütlerde öğrencilerden çok aydınlar ve emekçiler vardır*” diyor. İritaz kısmen haklı olmakla birlikte, TİP işçi sınıfı ve yoksul köylülükle bağ kurmakta yetersiz kalmıştı. İşçi sınıfıyla kurduğu bağ sendika bürokratlarıyla sınırlı gibiydi. TKP'ye gelince, Stalinist Sovyetler Birliğini'nin stratejik ve taktik ihtiyaçlarına “uyumlanma” dışında bir amacı ve kaygısı olmayan bir partinin kitlelerle kalıcı ve sağlıklı bağ kurması zaten imkânsızdı... Sovyetler Birliği'nin dış siyaset ihtiyaçlarına göre rota değiştiren bir parti, inandırıcı olabilir miydi? Böyle bir partinin ülkenin somut gerçekliğine yabancılaşması kaçınılmaz değil midir?

Veysal'ın söylemek istediği şu: “Eğer mevcut yapılar bürokratik yozlaşmaya uğramamış olmalarından ötürü eleştiriliyorsa, o zaman dışardan eleştiri yapmanın ötesine geçmek o yapıları dönüştürmek üzere çaba harcamak gerekir...” Bürokratik yozlaşmaya uğramış, varlık nedenine yabancılaşmış bir örgüt ne içerden ne de dışardan dönüştürülemez. Zira belirli bir bürokratlaşma/yozaşma aşamasını geçmiş bir “sol” siyasi örgüt artık *başka şeye dönüşmüştür*... Dolaşısıyla ameliyatla iyileştirilebilir olmaktan çıkmıştır... İflâh olması mümkün değildir. Ne yazık ki, III. Enternasyonal ‘resmi solu’ tarafından yaratılan - ki, o da İkincinin mirascısıydı- bir örgüt fetişizmi var... Örgüt mutlaka iyidir, örgütsüz insan köledir, örgüt doğruyu bilir, en kötü örgüt bile örgütsüzlükten daha iyidir... Eğer örgüt tam tersini yapıyorsa, köleleştiriyorsa ne denecektir? Hem *en kötü örgüt* olacak hem de *daha iyi* olacak! Bu hesapta bir yanlış yok mu?

Amaca ve varlık nedenine yabancılaşmış bir örgüt kimin için iyidir? Mesela bütünüyle sermayenin ve devletin hizmetine koşulmuş bir sendika neden iyi bir şey sayılsın? Böyle gerici bir örgütün varlığı örgütlenmenin önünde bir engel oluşturmaz mı? Türkiye’de durum daha da vahim. Bizde ister sendika, isterse sol siyasi parti olsun, daha baştan bürokratik tarzda kuruluyorlar. Süreç içinde bürokratlaşıp yozlaşmıyorlar... Daha baştan yukarıdan ve bürokratik olarak kurulmuş TÜRK-İŞ’in içinden dönüştürülebileceğine inanan bir babayiğit var mı? Bu İçişleri Bakanlığı’nı dönüştürmek kadar zor değil midir? Bu konuda Marx boşuna: *“Sendikalar işçi sınıfının bir bölümünü bir örgüt çatısı altında toplamayı başararak iyi bir iş yapıyorlar ama mücadeleyi düzenin sınırları içinde tutma tercihi yaptıklarında da varlık nedenlerine yabancılaşıyorlar”* dememiş miydi?

Asıl tartışma konusu yapılması gereken şey, insanların kendilerini samimiyetle sosyalist, komünist, kapitalizm karşıtı olarak tanımladıkları halde neden sol örgütlerden uzak durduklarıdır... İtiraz, geleneksel sol örgütlerin örgüt ve eylem modeline yönelik olarak ortaya çıkıyor. Zira, söz konusu örgütlerde ve/veya sol siyasî partilerde densin, geçerli *örgüt mantığı, eylemi güdükleştiriyor*. Dolayısıyla bu çelişkinin aşılması büyük önem taşıyor. Kaldı ki, politika sadece sol örgütle yapılır diye bir kural da yoktur. Pekâlâ farklı marksizmler gibi, radikal olarak kapitalizme karşı olmak kaydıyla, başta anarşistler olmak üzere, radikal anti-kapitalist feministlerin, radikal ekolojistlerin, radikal anti-kapitalist eşcinsel hareketlerin ve özgürlük teolojisinin, [henüz Türkiye’de mevcut olmayan muhtemel bir *İslamî Özgürlük Teolojisinin* de] yaptığı da aynı derece politik bir eylemdir. İşte bütün bu kapitalizm karşıtı hareketlerin *kavuşmasıdır ki*, yeni bir insan toplumuna giden yolu aralayabilir. Önümüzdeki dönemde bir şeyler başarmanın yolu, “tek doğrunun, tek temsilcisi, tek parti” saplantısından kurtulmaktan geçiyor... Zamanın moda tabiriyle *çeşitlilik içinde kavuşmayı* gerçekleştirmeyi gerektiriyor.

Elbette kendiliğinden hareketler, spontane hareketler önemlidir ama asla yeterli değildir. Kendiliğinden hareketlerin arzulanan

bir geleceği yaratması mümkün değildir. Dolayısıyla örgüt ve örgütlülük mutlaka gereklidir. O halde sorun, örgütün nasıl olacağı ve eylemlerin modalitesinin ne olacağıyla ilgilidir. Bu vesileyle bir hatırlatma gerekiyor. Eğer entellektüel faaliyet gerçek entellektüel faaliyet ise, bizâtihi politik ve militan bir faaliyettir. Hayatımda üç kere Marksist-sosyalist örgütlere katıldım. Onun dışındaki zamanlarda dar anlamda politik bir örgütte görev almadım ama örgüt üyesi olmadığım dönemlerde de kendimi hep politik bir militan olarak gördüm ve görüyorum. Özgür Üniversite’de yaptıklarımız politika dışında bir şey midir?

DEVİRİM ÜZERİNE SÖYLEŞİ I

XXI. yüzyılın ilk on yılları, dünya ölçeğinde devrimler dalgasının on yılları olacak...

Fikret Başkaya - Gün Zileli

FB: Devrim, beklenmedik biçimde ortaya çıkan [zuhûr eden] sosyal/politik radikal dönüşümü ifade ediyor. Bizde eski dildeki karşılığı *inkılap*, Batı dillerinde *revolution*, etimolojik olarak Latince *revolvere*'den türeme, İtalyancası *rivoltare*... Aslında modern zamanların bir kavramı. Galiba ilk defa 1450'lerde ortaya çıkıyor. Fakat sosyal politik bir dönüşümü ifade etmek üzere ilk kullanılışı, eğer doğru biliyorsam 1688 “Şanlı İngiliz Devrimi”yle oluyor... Tabii sosyal-politik alan dışında da oldukça yaygın bir kullanımı söz konusu. İşte “bilimsel devrim”, “sanayi devrimi” vb. Yani var olanın köklü bir değişime uğraması anlamında... Copernicus 1543'te yazdığı, gezegenlerin güneşin etrafında döndüğüne dair el kitabına, *revolutionibus orbium coelestium* başlığını koymuş... Bizde devrim kelimesi tuhaf bir şekilde çoğul olarak da kullanılıyor. Atatürk devrimleri gibi... Oysa devrim kelimesinin çoğul olarak kullanılması tam bir sulandırmaıdır...

Arap dünyasını saran ve devam eden son isyan dalgasıyla birlikte, “devrim nedir” sorusu açıkça olmasa da gündeme gelmiş gibi görünüyor. Bu konuda tam bir kafa karışıklığı olduğu da mâlûm... İstersen baştan başlayalım. Sana göre devrim nedir?

GZ: Kanımca devrim büyük bir toplumsal alt üst oluş, eski toplumsal düzenin yıkılması ve yerine yeni bir toplumsal inşanın baş-

lamasıdır. Bu bakımdan devrimi bir “an” olarak görmek yanıltıcı olabilir. Elbette tarihlerle de saptanan bazı zirve noktalar vardır. Örneğin 1789 Fransız devrimi ya da 1917 Ekim devrimi gibi. Ama bu, yanardağın tepesinden lavların dışarıya büyük bir volkan patlaması olarak çıktığı andır. Evet ama bunun öncesi ve sonrası yok mudur? Mutlaka vardır. Fransız devrimi çok önceden başlamıştı ve 1789’da olup bitmedi, bütün bir XIX. Yüzyıla yayılarak devam etti. Keza Sovyet devrimi için de aynı şeyi söyleyebiliriz. XIX. Yüzyılda başladı, XX. Yüzyıl boyunca devam etti. Patladığı yerde devam etmesi değil sözünü ettiğim. Ulusal sınırları aşan, dünya çapında sarsıntılarla devam eden bir devrim söz konusudur.

Devrimi bir an gibi algıladık geçmişte. “Devrimden sonra şunu yapacağım” gibi laflar bol bol dolaşırdı aramızda. Oysa devrim bir milat değildir. Öncesi ve sonrasıyla devam eden bir süreçtir o. Bu yüzden “sürekli devrim” kavramını da pek benimsemem. Bu, “kulaklı eşek” demek gibi bir şeydir. Eşek kulaksız olamayacağına göre devrim de zaten sürekli, süregelen bir şeydir. Yani fazladan lafa gerek yoktur.

Bununla birlikte, anarşistler “devrim” sözcüğünü tek başına kullanmak yerine, “toplumsal devrim” kavramını kullanmayı yeğlerler. Bunun nedeni de geçmişte Marksistlerle yaptıkları politik devrim-toplumsal devrim tartışmasıdır. Marks, toplumsal devrim için bir politik devrim aşaması öngörmüş, anarşistler ise politik devrimi reddetmiş, doğrudan toplumsal devrimi savunmuşlardı. Bana da politik devrim aşaması yanlış geliyor. Daha doğrusu, toplumsal devrim için politik iktidarı ele geçirmek, yani yeni bir devlet kurmak oldukça sorunlu. Çünkü devlet kurulur kurulmaz devrimi bitirir. Bütün deneyler bunu gösterdi.

Sanırım politik devrim anlayışıyla devrimi bir an olarak gören anlayış arasında da bir bağlantı var. Yani bir ayaklanma olacak ve politik iktidar ele geçirilecek. Devrim bu. Daha doğrusu devrim bununla başlıyor. Oysa benim düşünceme göre böyle bir an yok. Yani

politik iktidarın ele geçirildiği anı hayal etmek yanlış. Hatta bence öyle bir an varsa da bu an devrimi başlatmıyor, bitiriyor.

Örneğin Libya'yı alalım. Orada bir devrim var mıydı, bu tartışılır. Yoksa tamamen manüplasyon muydu, bu da tartışılır. Ben diktatörlük ve baskının olduğu her yerde devrimlerin de kaçınılmaz olduğuna inanırım. Akıbeti bende her ne kadar acıma duygularına yol açıtsa da ne yazık ki Kaddafi de bir diktatördü. Baskıcıydı. Eğer manüplasyon varsa bile bu manüplasyon halkın gerçek özgürlük duygularının harekete geçmesiyle başarıya ulaşabildi. Neyse, şimdilik bunu bir kenara bırakırsak, Libya'da bir ayaklanma oldu. Toplumsal bir alt üst oluş yaşandı. Bir noktada NATO devreyle girdi ve devrim şansını ortadan kaldırdı. Ama NATO devreye girmeseydi de muhalifler kendi güçleriyle iktidarı ele geçirselerdi devrim yine bitmiş olacaktı. Çünkü iktidarı ele geçirdiler ve geçirdikleri andan itibaren artık devleti koruyucu bir güce dönüştüler. Devleti devraldılar ve artık hapishaneler onlar için çalışacak. Kısaca söyleyecek olursak, Libya'da gerçek bir devrimci kalkışma var idiyse de bu, hem NATO, hem de iktidarı ele geçiren muhaliflerce bitirildi.

Ama bu, devrimin tamamen bitirildiği, sona erdiği anlamına gelmiyor elbette. Devrim alttan alta işlemeye devam edecektir. Neden? Çünkü orada sosyal çelişkiler devam ediyor, sömürü devam ediyor, emperyalist-kapitalist sistemin mekanizmalarının yarattığı huzursuzluklar devam ediyor.

Yeniden başa dönecek olursak, devrim bir an olmadığı gibi, bir partinin programıyla belirlenen bir şey de değildir. Bizim sol hareketler bunu böyle algılıyor. "Bir devrim programın var mı" diye soruyorlar birbirlerine. Oysa devrim programlarla olmaz. Hatta tersine, devrim programları da yıkar geçer. 1917 Nisan'ında Lenin, Bolşevik partisinin bütün programlarını devrim karşıtı ilan etti. Program durağan bir şey, devrim ise dinamik. Her an yeni sürprizlere açık. Bu yüzden, kendimizi programlarla zincirlemek yerine hayatın karmaşıklığını kavramaya ve coşkun bir nehir gibi

akıp giden bu karmaşıklığı kavramaya çalışmak çok daha devrimci bir tutumdur.

Devrimin üretici güçlerle üretim ilişkilerinin çelişkisinden doğduğu görüşünün de gözden geçirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Seninle birlikte yazdığımız *Devrimi Yeniden Düşünmek-I* (Özgür Üniversite Kitaplığı, 2010) kitabında bunu bir miktar irdelediğimizi sanıyorum. Ama daha da derinleşmek gerekir. Devrim elbette toplumsal çelişkilerin ürünüdür ama onu üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişkiye bağlamak bir tür ilerlemeciliğe de yol açabiliyor. Ya da şuralar şuralar geri ülkeler, oralarda üretici güçler yeterince gelişmediği için devrim olmaz, olsa bile sonuç Rusya'daki gibi başarısızlıktır türü Menşevik bir görüşü de ön plana çıkarabiliyor. Oysa “geri” denen yerler aynı zamanda dünya kapitalizminin sömürüsünün en ağır yaşandığı yerlerdir ve buraları fokur fokur bir devrimci kaynaşma içindedir. Arap halkları da sanıldığı gibi, salt parlamenter bir sistem kurulması için değil, temelde kapitalist sömürünün yarattığı büyük huzursuzluk nedeniyle ayaklanmış bulunuyor. Kuzey Afrika'da ve Ortadoğu'da yaşanan, ulusal sınırları aşan, anti-kapitalist bir toplumsal devrimdir.

FB: Tunus ve Mısır'da peş peşe devrimler parladığında, “sol” çevrelerde şöyle bir değerlendirme yapılıyordu [hâlâ yapılıyor]: Bunun arkasında mâlûm güçler var... Tabii kimin kastedildiği belli: ABD ve Avrupa bölgeye yeni bir “düzen” vermek istiyor, bu amaçla da halkı sokağa döküyor. Bu tür zırvalar sol dışı çevrelerden, burjuva odaklardan gelse o kadar rahatsız edici olmazdı. Bu soldan, üstelik ‘radikal’ oldukları sanılanlar tarafından dillendirilince işin şekli değişiyor. Bazıları bunu ABD'nin “Büyük Orta Doğu Projesinin” bir aşaması olarak görürken, bazıları da [belki çoğunluk] bu isyanları yöneten bir örgütün ve önderliğin olmayışını, bu devrimleri küçüktürmek için bir gerekçe olarak ileri sürüyorlardı. Hatırlarsın, bunun üzerine *Orta Doğu ve Arap Dünyasında Yeni Dönem* başlığını taşıyan bir yazı yazmıştım. Bunun kitlelere sadece yukardan bakanların değil, Avrupa-merkezli bakışın da sonucu olduğunu yazmıştım.

Aradan geçen zamanda belki Libya'daki emperyalist komplo ve Suriye'deki belirsizliğin de etkisiyle bu anlayışın daha da yaygınlaştığı anlaşıyor. Öyleyse durumu netleştirmek gerekiyor. Sözünü ettiğim yazıda da ifade ettiğim gibi, devrimden söz etmek üç şeyden söz etmektir: 1. Devrimi her zaman halk yapar; 2. Devrimin ne zaman patlayacağı bilinmez, öngörülemez; ve 3. Hiç bir devrim diğerine benzemez [bu yüzden de devrim ihraç edilir bir şey değildir]...

Tabii, Mısır ve Tunus'la diğerlerini ayırmak gerekiyor. Mısır'daki ve Tunus'daki devrimdi ama diğerleri farklıydı. Mısır'da sadece Tahrir Meydanında bir milyonu aşkın genç, yaşlı, erkek kadın, Müslüman, Hıristiyan, laik, vb. insan toplanmamıştı, nerdeyse tüm Kahire ayağa kalkmıştı ve sadece Kahire de değil, Mısır'ın her yerinde, tüm kentlerinde rejim karşıtı devasa bir kalkışma söz konusuydu. Halkı otakrasiye karşı ayaklandıranlar Batılı güçlerin istihbarat örgütleri, yabancı misyonlar değildi. Bu devasa halk hareketini bir emperyalist manipülasyonu saymak, devrimin ne olduğundan habersiz olanların bir uydurmasıdır ama aynı zamanda o halk kitlelerine de büyük bir haksızlıktır. Neden Mısır'daki, Tunus'daki halk hareketlerini küçümstediler? Çünkü, kafalarında bir devrim modeli var ve o modele uymayan hiçbir hareketi muteber saymıyorlar. Tabii devrimi de örgüt yapacaksa ve ortada bir örgüt yoksa, demek ki, ortada bir devrim de yoktur... Biraz tarih bilgisine sahip olan biri bunları söyleyebilir mi? Bu güne kadar bu dünyada hangi devrimi örgüt yapmıştır? Elbette bunu söylemek, örgütün önemini hafife almak demek değildir. Lâkin devrimin mantığı farklıdır ve kendine özgü kurallara göre tezahür ediyor. Tunus'da devrimin hemen öncesinde kim "isyancıları" destekliyordu? Obama mı, Sarkozy mi, Berlusconi mi, Zapatero mu, Cameron mu? Kim? Bırakın isyancıları desteklemeyi, öyle bir şeyi hiçbiri beklemiyordu bile... Sadece emperyalistler değil, ne Tunus'da Binali, ne de Mısır'da Mubarek yönetimleri öyle bir şey bekliyorlardı... Neden? Çünkü devrim öngörülebilir bir şey değildir de ondan... Rusya'da Romanov hanedanının düşmesinden daha üç gün önce [1917] İngiltere'nin Saint- Petersburg'daki büyük elçisi Londra'ya

gönderdiği mesajda: “*Bu gün bazı karışıklıklar oldu ama bunlar ciddi şeyler değil*” diyordu. Benzer bir durum İran İslam Devrimi öncesi için de geçerliydi. İran’da mitinglerin, gösterilerin en yoğun günlerinde, Şah rejiminin düşmesinden beş ay önce, CIA tarafından Washington’a gönderilen bir raporda: “*İranda devrimci bir durum yok, dahası devrim öncesi bir durum bile yok*” deniyordu. Dönemin ABD başkanı James Carter de, İran’ın “*dünyanın en karmaşık bölgesinde bir istikrar adası*” olduğunu söylüyordu. [Bu vesileyle istikrardan kimin neyi anladığı da netleşiyor olmalı...] Ve başta ABD ve İngiltere olmak üzere Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti Şah’a tam destek veriyorlardı... Devrimi öngöremeyen sadece kurulu düzenin efendileri değildir. Devrimcilerin de devrim anını kestirmesi mümkün değildir. Nitekim Lenin 1917 Ocak ayında: “*Belki de biz eski kuşak, gelecek devrimin kesin savaşını göremeyeceğiz*” diyordu... İnsanlık tarihinin seyrini değiştiren “Büyük Fransız Devrimi”nde de durum farklı değil... Bastille’in halk tarafından ele geçirilmesi üzerine kral XVI. Louis: “*Fakat bu bir isyan?*” dediğinde, Lincourt Duke’ü: “*Hayır efendim, bu bir devrim*” karşılığını veriyor... Devrim modern zamanların bir kavramı ve bu güne kadar gerçekleşen tüm devrimler, *öngörülemezlik* kuralını doğrulamıştır.

İşte devrimin bu özelliğinden dolayı tüm devrimler herkesi, bu arada devrimcileri de şaşırtıyor. O kadar ki, istihbarat örgütlerini bile şaşırtıyor. Limonin takma adıyla Bolşevik Partisine sızmayı başaran, Çar’ın gizli polis örgütü *Okhrana*’nın ajanı şöyle diyordu: “*Patlamaya başlayan hareket, hiç bir partinin hazırlığı olmadan, hiç bir ön tartışma olmadan patladı, önceden hazırlanmış bin plana göre başlamadı. Devrimci çevreler ancak ikinci günün sonunda tepki vermeye başladılar*” Eğer önceden bilinseydi devrim olur muydu? Demek ki, öngörülemediği için mümkün oluyor. Yani devrimler her zaman beklenmedik yerde ve zamanda “patlıyor” ve dostu düşmanı şaşırtıyor...

GZ: Galiba söyleyeceklerin bitmedi ama istersen ben burada araya gireyim. Belirttiğin gibi, devrim öngörülebilen bir şey değil,

geçmiş bütün devrimler bunu doğruluyor. Rusya’da 1905 devrimi patlak verdiğinde Lenin kendi partisinin elemanlarını hücrelerinde uyuklamakla eleştirmişti. “Ne yapıyorsunuz o küçük hücrelerinizde, çıkın da sokakta neler oluyor bakın” demişti. Çok da haklıydı. Ama 1917 Şubat devrimini Lenin de dahil, hiçbir önder ve parti tahmin edemedi. Lenin, o günlerde Zürih’te felsefi çalışmalarına gömülmüştü. Troçki Amerika’daydı. Devrim en çok devrimcileri şaşırttı. Bizim sol bunları görmüyor, görmek istemiyor. Neden? Çünkü onlar için devrim, halkın, ezilen insanların ayağa kalkmasından çok, bir örgütün iktidarı ele geçirmesinden ibaret. Yeni TKP’nin yayın organı *Sol* dergisinde de bu yönde bir yazı yayımlandı. Devrimci parti (kendileri gibi komünist adlı bir partiyi kastediyorlar sanırım) olayları yönlendirmiyorsa, devrimci bir program kitlelere yol göstermiyorsa orada devrimden söz edilemez dediler. Gerçekten komik. “Devrim onay merkezi” gibi çalışıyorlar anlayacağın. Orada biz yokuz, yol gösteremiyoruz, o halde bu devrim değildir demeye getiriyorlar. Emma Goldman’ın, “dans edemediğim bir devrim devrim değildir” sözünü komikleştirerek bunlara uygulayabiliriz: “Benim olmadığım bir devrim devrim değildir.”

Oysa devrime kalkışan kitleler kimseden izin almazlar, onay beklemezler. Dahası, ayağa kalkan kitleler bile o anda nasıl büyük bir devrimi gerçekleştirdiklerinin tam bilincinde olmayabilirler. Bilinç her zaman önde giden bir şey değildir. Hatta toplumsal olaylarda bazen ve hatta çoğunlukla geride kalır ve sonradan oluşur. Bunu söyleyerek bilinç unsurunu küçümsemek istemiyorum elbette. Bir devrimin selameti açısından bilinç çok önemlidir ama “önce bilinç oluşsun, insanlar bir iyice bilinçlensin, ondan sonra devrim olsun” diyemezsiniz. Deseniz bile bunun bir hükmü yoktur. Nasıl ki, “önce depreme bir güzel hazırlanalım, çadırlarımızı kuralım, olacaksa deprem ondan sonra olsun” denemezse, “önce bilinçlenelim, sonra devrim olsun” da denemez.

Kaldı ki, bizatihi devrimin kendisi bilinci hiç beklenmedik şekilde, müthiş bir şekilde yükseltir. O zamana kadar devlete biat eden,

“allah devlete zeval vermesin” diye boyun büken insanlar bir anda olup biteni kavramada muazzam bir bilinç sıçraması yaşarlar. Yani önce bilinç, sonra devrim demek yerine, bilinç devrimin değil, devrim bilincin motorudur demek daha doğrudur.

Nitekim Mısır’daki gelişmeler de bunu gösteriyor. Milyonlarca insan çürümüş Mübarek rejimine karşı ayaklandı ve sonunda onu devirdi. O zaman, Sovyet devrimiyle bir analogi yaparak, *Şimdi Sıra Kadetlerin Devrilmesinde* başlıklı kısa bir yazı yazmıştım. Anlatmak istediğim şuydu: Mübarek devrildi ve ordu idareyi ele aldı, kısa zamanda serbest seçimlere gideceğine söz verdi. Ordu yönetimi, 1917 Şubat’ından sonra Rusya’da kurulan I. Geçici Hükümete benzetilebilir. Ordu’nun bir süreç içinde, Rusya’daki Kadetlere benzeteceğimiz Müslüman Kardeşlerle birlikte yeni bir baskı ve sömürü düzeni kuracağı besbelliydi. İlk aşamada ayaklanan kitleler tatmin olmuş ve sevinmişlerdi ama orduya ve düzen partilerinin manüplasyonlarına karşı giderek bir tepki içine girecekleri de kesindi. Nitekim, Kasım ayı gelince, Tahrir Meydanı orduya, orduyla işbirliği yapan Müslüman Kardeşlere ve devrimi durdurmak isteyen diğer burjuva unsurlara karşı çıkan ezilen insanlarla yeniden dolmaya başladı. Bu, devrimin ikinci aşamasıdır. İnsanlar süreç içinde sorunun Mübarek’in devrilmesiyle hallolmayacağını çok iyi kavradılar. Devam eden devrim onları eğitti, bilinçlendirdi. Yani yukarda dediğim gibi, bilinç arkadan yetişti. Bir devrimci parti ya da örgüt istediği kadar böyle şeyleri öngörmüş olsaydı (ki pek yok böyle bir örgüt), bu öngörünün kitlelerin bilincinin yükselmesindeki payı çok az olacaktı. İnsanların bilinci kendi deneyimlerinden öğrenerek adım adım gelişir. Yoksa dışlarındaki bir gücün onlara akıl vermesiyle değil.

Şimdi Mısır’da saflar son derece netleşmiş durumda. Bir tarafta devrimi durdurmak isteyen ordu, burjuvazi ve Müslüman kardeşler var. Diğer tarafta da, Mısır’daki kapitalist sömürüden muzdarip kitleler. O kitleler, bilinç olarak elbette hâlâ anti-kapitalist bir noktada değil. Ama engellerle karşılaşa karşılaşa ve o engelleri devire devire giderek bu bilinci de edinecekler. Sonunda meselenin salt bir rejim

meselesi olmayıp, bir sistem meselesi olduğunu görecekler. Yeter ki, Libya’da olduğu gibi devrim yolundan saptırılmasın. Yeter ki, “kitlelerin adına” hareket eden bir “öncü”, devrim adı vererek (bugün pek öyle bir durum gözüküyor) iktidara el koymasın. Kitle seli ve devrim kendi yolunu bulacaktır.

Bu arada, bugünkü devrimi bir dünya devrimi olarak da kavramak gerektiğini düşünüyorum. Devrim dalgası, diyebilirim ki, 200 yıldır ilk kez bu kadar yaygınlık kazanmış bulunuyor. Devrimin fay hattı, İrlanda ve İngiltere’den başlıyor, oradan Fransa, İspanya, İtalya, Arnavutluk ve Yunanistan’a iniyor. Bu hattın karşısında, Kuzey Afrika’da bir paralel hat daha var. Tunus, Libya, Mısır. Ve Mısır üzerinden, Yemen’den geçerek Ortadoğu’ya ulaşıp Bahreyn’e, Suriye’ye ve İran’a varıyor. Bir başka fay hattı Amerika kıtasındadır. Wall Street’i ele geçir eylemi şimdilik durulmuş gözüküyor ama Birleşik Devletler büyük patlamalara gebe. Çünkü kapitalizmin içinden çıkması imkânsız bir kriz dünyayı sarsıyor. Artık işsizlikle ve ayrıcalıklarını kaybetmekle yüz yüze bulunan orta sınıflar da ayağa kalkmaktadır. Şili’de öğrenciler ayakta. Latin Amerika ülkeleri de kaynayan kazandır. Öte yandan, ÇHC denen devlet bir dinamitin üstünde oturmaktadır. Bu ülke çok uzak olmayan bir zamanda muazzam bir ayaklanmayla sarsılacaktır. Ucuz emek sömürsünün had safhaya vardığı bu kapitalist ülkedeki komünist partisi diktatörlüğünü milyonların sırtlarında daha fazla taşıyacağını sanmıyorum.

İşte böyle baktığımızda, Büyük Ortadoğu Projesi falan denen şeylerin hiçbir hükmü kalmaz. Kitleler ne projeleri ne de programları takarlar. Gerçekten devrim isteyenler, paranoyaları ve muhafazakârdan da muhafazakâr önyargılarını bırakıp bu dünya devrimi dalgasına omuz vermeli, halk kitlelerinin özelemleri yönünde ilerleyecek anti-kapitalist bir dünya devrimini körüklemelidirler. Yani Enternasyonal’de dendiği gibi: “Devrim ateşini körükle...” Ancak bunu yaptıkları zaman gerçekten “devrimci” sıfatını hak edeceklerdir.

FB: Bir kaç gün oluyor, bir televizyon kanalında “konunun uzmanları” Orta Doğu’yu tartışıyorlardı. İşte ABD ne yapmak istiyor, AB ne istiyor, Türkiye ne istiyor, İran ne istiyor... lâkin hiç biri orada yaşayan insanlar ne istiyor sorusunu sormuyorlardı. Aksi halde ne o programa izin verilir, ne de “konunun uzmanları” oraya çağırılırdı... Devrim, ezilen ve sömürülen sınıfların “ *artık senin beni olmamı istediğin gibi olmak istemiyorum, kendi istediğim gibi olmak istiyorum, kendim olmak istiyorum*” dedikleri anda patlıyor, spontane bir şekilde kitlelerin “korku duvarını” aştıkları zamanda ortaya çıkıyor. Tabii devrimin genişliği, yaygınlığı ve derinliğiyle, karşıdevrim arasında da bir ilişki var. Eğer devrimin kapsayıcılığı önemliyse, karşı devrimin etkili olması da zorlaşıyor. Senin de söylediğin gibi, dünya ölçeğinde bir devrim dalgasının, içinde bulunduğumuz yüzyılın ilk on yıllarına damgasını vuracağını söyleyebiliriz. Artık bundan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak, olması mümkün değil... Tabii devrimin gündemde olması demek, karşıdevrimin de gündemde olması demektir, dolayısıyla zaferin kesinliği diye bir şey söz konusu değil... Zira, sistem giderek duvara toslamakta, “büyük insanlığa” teklif edebileceği artık bir şeyi yok, dolayısıyla oyalama, aldatma, kandırma yeteneği de kaçınılmaz olarak hızla aşınmakta. Meşruluk temeli çökmekte... Çürüten ve çürüten, “bunak kapitalizmin” artık insanlığa teklif edeceği bir şey yok ama sürece acilen müdahale edilmesi, aracın direksiyonunun vakitlice değiştirilmesi gerektiği bir zamanda olduğumuzun da bilincinde olmak gerekiyor. Zira, insânî ve sosyal kötülöklere ekolojik yıkım, felâketler birikimi de eşlik ediyor.

Devrimle ilgili olarak iki hususa açıklık getirmek gerekiyor: Örgüt sorunu ve entelektüelin işlevi. Bir kere örgüt ve örgütlölük vazgeçilmez, lâkin benim “*örgüt paradoksu*” dediğim bir şey var. Tarihsel deneyler gösteriyor ki, bir amaç, bir ideal için kurulan örgüt, belirli bir eşik aşıldığında başlangıçtaki amaca, varlık nedenine yabancılaşıyor, bürokratlaşıyor, yozlaşıyor. Bunu, savunma amaçlı örgütlenmelerde de [sendikalar] veya sistemi aşmayı amaçlayan

örgütlerde de [sol, sosyalist, komünist partiler] görmek mümkün. Burada bunun nedenleri üzerinde durmamız uygun değil ama sonuç itibariyle paradoksal bir durumun varlığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Dolayısıyla genel olarak devrimden söz edildiğinde, bu paradoksu sorun etmek büyük önem taşıyor. Velhasıl, bu durumun aşılması yönünde teorik tartışmalar yapmak ve bürokratlaşmanın, yozlaşmanın bertaraf edilmesi için ne tür önlemler, yenilikler gerektiği üzerinde kafa yormak önemli. Olabildiğince vertikal [dikey-hiyerarşik] olmayan örgütsel işleyiş ilkeleri keşfetmek önemli... Bu da demokrasi tanımını gözden geçirmeyi gerektiriyor. Geride kalan dönemin örgüt modelleriyle sınıfsız toplum yolunda ilerlemek mümkün değil. Bu konuda ciddi bir teorik sorgulama gerektiğini söyleyebiliriz. Zira, bizzat örgütler var olanı aşmanın engeli haline geliyorlar. Kendileri birer iktidar odağı, odakçığı haline geliyorlar, dolayısıyla retorikle realite arasında bir uyumsuzluk ortaya çıkıyor.

İkincisi, devrim süreçlerinde entelektüel işleve yüklenen anlam ne olmalıdır sorusu. Bir kere şunu kesinlikle ifade edebiliriz ki, gerçek entelektüelden yoksun hiç bir toplumsal hareketin başarı şansı yoktur. Çünkü, ideali, ütopyaı, perspektifi inşa eden entelektüellerdir. Tabii orada söz konusu olan, Gramsci anlamında, ezilen halkların, sömürülen sınıfların “organik entelektüelleridir” Entelektüel, devrim öncesinde, devrim anında ve devrim sonrasında önemli bir işlev üstlenebilir. Yeni, orjinal ve devrimci fikirlerin derece derece halk kitleleri tarafından içselleştirilmesi, “fikirlerin maddi birer güç haline gelmesi” büyük öneme sahiptir. Tabii bu, “dışardan bilinç götürme” anlamında değil. Karşıt bilincin kitleler tarafından içselleştirilmesi şeklinde. Kendisi de ezilen-sömürülen sınıfın tarafında olan entelektüel, mevcut sistemin teşhir edilmesinde, onu aşmanın olanakları üzerinde, muhtemel bir toplum düzeninin nasıl olması gerektiği konusunda bilinç sıçramasına katkıda bulunabilir. Sol örgütler entelektüel işlevi küçümsüyorlar, çünkü entelektüelin, ayıplarını açığa çıkarma istidadı ve yeteneğinden çekiniyorlar... Yıllar evvel Özgür Üniversite’de dersleri izleyen bir genç vardı. Bu genç

aynı zamanda bir sol partinin de üyesiydi. Örgüt yönetimi onun Özgür Üniversite'ye devam ettiğini öğrendiğinde, uyarıyor: “ Bir daha oraya gitme, biz sana gerekli olanı öğretiriz” diyorlar... Örgüt bir kere dünyanın gerçekliğinin tapusunu cebine koymuşsa,... düşünmeye, şüphe etmeye, araştırmaya ne gerek var... Bunları söylerken entelektüeli ve onun misyonunu yücelttiğim gibi bir anlam çıkarmak asla doğru olmaz. Zira bu dünyada yüceltmeyi hak eden hiç bir şey yoktur, olmamalıdır ve buna entelektüel de dahildir. Aksi halde hem entelektüeli ve onun misyonunu yüceltmek hem de komünist toplum perspektifinden, sınıfsız toplumdan söz etmek büyük bir çelişki olurdu...

GZ: Tamamen katılıyorum. Yüceltmemek ve kitlelerden üst bir mevkiye koymamak koşuluyla entelektüellerin rolü çok önemli. Sol bu noktada da çelişkili ve sarkacın her iki ucu açısından da hatalı bir yönelim içinde. Bir yandan, belirttiğin nedenlerle entelektüelleri tehlikeli görüyorlar ve onları örgütlerinin rakibiymiş gibi algılıyorlar. Bir de tabii, Stalinist dönemin, entelektüelleri horlayan ve baskı altına alan geleneğini devam ettirmeleri söz konusu. Ama diğer yandan, örgütlerinin dışındaki popüler entelektüellere, yani şu senin sözünü ettiğin, “konunun uzmanları”na karşı da tiksindirici ölçüde bir hayranlıkları, hatta onların karşısında bir aşağılık duyguları söz konusu. Bu tür sistem içi entelektüellerin sempatisini kazanmak için binbir takla atıyorlar. Aslında Stalin döneminde de böyleydi. Bir yandan Sovyetler Birliği'nin içinde entelektüelleri baskı altına alır ve en kalitelilerini yok ederken, bir yandan da, örneğin Avrupa kamuoyunda tanınmış entelektüellere Sovyetler Birliği övgüsü yaptırabilmek için yapmadıkları şaklabanlık kalmazdı.

Bence bugün devrimin sağlıklı bir mecrada ilerlemesinin ilk koşulu, solda ve genel olarak değişimin başını çekecek radikal-devrimci kesimlerde muazzam bir entelektüel devrimdir. Eski kabuğun kırılıp atılması için bu şart. Eski hurafeler, efsaneler, putlar, teorik uydurmalar, önyargılar, inkârcılıklar gümbür gümbür yıkılmalıdır. Yani bir zamanlar Nazım Hikmet'in bir başka bağlamda açtığı “Put-

ları yıkma” kampanyası gibi bir şey gerekli. Her şey sorgulanmalı, her şey. Gün ışığı görmemiş hiçbir karanlık nokta bırakılmamalı. Her şey tartışılmalı. Eski paradigma altüst edilmeli. Bunun yerine konacak yeni paradigmanın da her yanı yeniden ve yeniden gözden geçirilmeli. Bütün bunlar sonsuz bir özgürlük ortamı içinde ama bir-birinin gözünü çıkartmadan tartışılmalı. Özellikle de senin belirttiğin örgüt konusu. Örgüt gerekli ama daha baştan ne olduğu, nereye varacağı belli olan bürokratik örgütlerle bu iş olamayacağı artık açık seçik ortaya çıkmış bulunuyor. O halde tartışma konularından biri de “nasıl bir örgüt?” olmalıdır. Monolitik, baskıcı, merkez komitesinin ağzına bakan örgütlenmelerle bu iş olmaz ve zaten insanlar tekrar tekrar bozuk bir aleti denemezler. Bir alet çalışmıyorsa çalışmıyordur. Bir denersin, iki denersin, hadi emin olmak için üçüncü kez de denersin diyelim ama çalışmadığını görünce onu bir kenara atar ve yeni bir alet ararsın kendine. Örgüt de eğer bir fetiş aracı değilse, devrim için bir araçsa, yararlılığı, işlevselliği açısından ele alınmalı ve yeniden oluşturulmalıdır.

Lenin’in *Yaklaşan Felaket* diye bir broşürü vardı.

Biz de bugün *Yaklaşan Devrim* demeli miyiz? Bence demeliyiz. Ama gerçekten yaklaşıyorsa onu karşılamaya hazır olmak bir zorunluluktur. Tabii bu sözlerimden devrimi bir “an” olarak algıladığım sonucu çıkarılmamalıdır. Bu sadece bir metaforu. “Yaklaşan devrimin” içindeyiz zaten. Bizi, bütün bunları bugün daha da ısrarlı konuşmaya sevk eden de bu değil mi zaten?

FB: O halde bu söyleşiye: *“XXI. Yüzyılın ilk on yılları, dünya ölçeğinde devrimler dalgasının on yılları olacak”* başlığını koyabiliriz...

5 Aralık 2011

DEVİRİM ÜZERİNE SÖYLEŞİ II

Fikret Başkaya - Gün Zileli

GZ: Söyleşimizin önceki bölümünde “örgüt paradoksu”ndan söz ettin. Bunu biraz açar mısın?

FB: İstersen ondan önce önemli gördüğüm bir hususa açıklık getirelim. Devrimci çevrelerde “devrimi örgüt yapar” şeklinde bir anlayış var. Bir örgüt kurulacak, büyüyecek, olgunlaşacak ve zamanı geldiğinde de devrim yapacak... Aslında bu, devrim hakkında yanlış bir anlayışın ürünüdür. Devrim *sosyal eylemin* sonucu olan bir dönüşümdür ve ancak geniş halk kitlelerinin yapabildiği bir şeydir. Dolayısıyla, *politik voluntarizm*, kitlelerin kendi bilinçli eyleminin yerini alamaz. Başka türlü ifade edersek, politik eylem hiçbir zaman sosyal eylemin yerini alamaz. Tabii bu tür bir devrim anlayışı da, Rusya’daki durumun yanlış anlaşılmasından ve orada olup bitenlerin “evrensel değeri olan bir şey” sayılmasından kaynaklanıyordu. Şubattaki bir sosyal devrimdi ve yol almaya devam ediyordu. Ekim’dekiyse iktidarın Bolşevikler tarafından ele geçirilmesi idi, yâni politik bir eylemdi. Dolayısıyla Ekim’de Bolşevikler devrim yapmadılar, hükümeti ele geçirdiler. Şubatta devrim patlamıştı, Çarlık devrilmişti, lâkin henüz yeni bir rejim kurulmuş değildi. Emekçi kitleler özgürlük, sosyal eşitlik, ifade ve örgütlenme özgürlüğü, refah, insanca yaşama, “kendileri olma” talebiyle ayaklanmışlardı, gerçek bir demokrasi istiyorlardı.

İktidarın Bolşevik parti tarafından ele geçirilmesi devrim sürecinde bir “andi” Lâkin resmi tarih, devrimi Şubat’tan değil de Ekim’den başlattı. Asıl devrim yok sayıldı. Biliyorsun, her zaman ve her yerde resmi tarih ‘egemenlerin istediği tarihtir’, onların işine

gelen bir tarih versiyonudur. Tabii Bolşevikler iktidarı ele geçirir geçirmez ilk yaptıkları iş, devrimin kaynağı ve anası olan Sovyetleri tasfiye etmek oldu. Sovyetler yeni ve orijinal bir kitle örgütlenme modeli olmaktan çıkarıldı, önce içi boşaltıldı, sonra da tümüyle tasfiye edildi. Gerçek durum böyleydi ama retorik farklıydı... Yeni rejime “Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği” dense de, kurulan yeni rejimde artık Sovyetlerin hiçbir dahli olmadığı gibi, rejimin sosyalist bir rotada ilerleme imkânı da daha baştan yok edilmişti... Ve o aşamadan sonra ne yapıldıysa, sosyalizmin, marksizmin ilkelelerine karşı yapıldı. Oysa eleştirel tarih son derecede önemlidir. Ekim Devrimi’nden bir süre sonra iktidar Lenin’in liderliğinde bir “komiserler konseyinin” iktidarına dönüştü. Taktik gerekçeler ilkelerin önüne geçti ve daha baştan devrim, sosyalizm/komünizm perspektifine yabancılaştı... Elbette rejim bir dizi iç ve dış olumsuzlukla cebelleşmek zorundaydı ama bu “zorunluluğu erdeme” dönüştürmeyi gerektirmiyordu. Dolayısıyla sapma Stalin’le başlamadı. Maalesef sosyalizm ilkelerine yabancı bir dizi uygulama daha Lenin zamanında başladı. İfade ve basın özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü yasağı, parti kurma yasağı, vb. Lenin zamanında yürürlükteydi. 1921’de “eğilimler” yasaklandı, ölüm cezası yeniden kondu... Rosa Luxemburg sapmayı çok erken bir zamanda [1918] fark edip mahkûm etti. Leninist iktidarı: “*bir klik hükümeti, bir diktatörlük, aslında proletaryanın değil, bir avuç burjuva politikacısının diktatörlüğü, jakoben egemenliği*” olarak tanımladı.

Peki örgüt önemsiz midir? Asla değil, tam tersine örgüt vazgeçilmezdir ama örgüte haketmediği misyonlar yüklememek kaydıyla. Örgüt devrimci süreci hızlandırabilir, devrim sonrasında “hedef şaşmasını” engeleyebilir ama devrim yapamaz. Tabii eğer varlık nedenine yabancılaşmışsa, bürokratlaşıp-yozlaşmışsa olumsuz şeyler de yapabilir... Örgüt paradoksundan kastettiğim şu: Örgüt başlangıçta bir amaç için kuruluyor ama gerçekten amaca uygun olarak kurulup-kurulmadığı tartışmalıdır. Diyelim sosyalist/komünist bir toplumsal düzen kurma, bu amaçla da burjuva düzenini aşma pers-

pektifi olan bir örgüt kuruldu. Gerçekten o amaca uygun olabilmesi için *sosyalist ilkelerle uyumlu* bir yapı ve işleyişe sahip olması gerekir. Daha baştan bir farklılığa, orijinallığa sahip olması gerekir... Bilinen, “geleneksel” örgüt modellerinin dışında farklı bir şey olması gerekir. Eğer burjuva örgüt modelini alır, onu taklit edersen, daha baştan amaca yabancılaşmak kaçınılmazdır. Zira burjuva toplumunun ayakları seni sosyalizme/komünizme taşımaz. *Alet benim elimde iyi işler*, demek saçmadır... *Ben yaparsam iyi olur*, demenin bir kıymet-i harbiyesi yoktur. Tarihsel sol bugüne kadar nasıl örgütlenmeliyiz, amaca uygun bir örgüt modelini ve işleyişini nasıl oluşturabiliriz sorusunu pek sormadı... Esas itibarıyla ve genel bir çerçevede burjuva örgüt modelini benimsemekle yetindiler. Örgütün hayati önemini kavramakta başarısız oldular... Oysa devrim anlarında spontane olarak ortaya çıkan, Rusya’da Sovyetler, başka yerlerdeki işçi konseyleri, vb. den hareketle farklı bir örgütsel işleyiş modeli geliştirmek amaçla daha uyumlu olabilirdi.

Bir parti kuruluyor, bakıyorsun, iç işleyiş düzen partilerin neredeyse aynı... Keskin bir hiyerarşi, bilen-bilmeyen, anlayan-anlamayan, yetkili-yetkisiz, buyuran-buyrulan, vb. Hiyerarşi, “etkinliği” sağlamanın güvencesi sayılıyor... Daha örgüt kurulup organları oluştuğunda, partiyle kitle arasında bir kopuş, bir yabancılaşma ortaya çıkıyor. Resmen kurulmadan önceki mücadele yeteneğini ve düzeyini bir daha yakalamak pek mümkün olmuyor... Burjuva partilerindeki gibi bir işleyiş ortaya çıkıyor. Bunu herhangi bir örgütte de görebilirsin. İllâ bir sol siyasi parti olması gerekmez... Örgütün yönetim, denetim, disiplin ve başka kurulları seçilip göreve başladığı andan itibaren örgüt cansız/ruhsuz bir bürokrasiye dönüşüyor. Örgüt yaşayan bir “canlı” olmaktan hızla uzaklaşıyor. Birinci mesele bu.

Bürokratik yozlaşmanın ikinci bir nedeni daha var. Bir örnekle ne demek istediğime açıklık getireyim: Diyelim, bir madende çalışan işçiler, uzun çalışma sürelerine, düşük ücretlere, iş güvenliği zaafına, vb. karşı bir direnişe geçiyorlar. Bu mücadele sürecinde biri ve/veya birileri ön plana çıkıyor, cesareti, basireti, dürüstlüğü,

kararlılığı, davaya inanmışlığı ve meramını anlatma yeteneği sayesinde etkinlik sağlıyor. İşçiler onun bu yeteneğini, karizmasını mücadelelerinde daha etkin kullanmak üzere onu madenin dışına çıkarıyorlar ve “profesyonel olarak” o işi yapmasının daha yararlı olacağını düşünüyorlar. Zamanla benzer mücadele başka maden ocaklarında da büyüyor, bütün sektörü kapsar hale geliyor ve bizim “profesyonel”, kurulan işçi örgütünün [sendikanın] yöneticisi veya başkanı oluyor. Kentin merkezi bir yerindeki rahat bir büroda, artık bütünüyle farklı bir kültürel-psikolojik, sosyal çevrede yaşamaya başlıyor. Kendisi gibi profesyonel sendikacılar, öğretmenler, üniversite üyeleri, gazeteciler, sanatçılar, tiyatrocular, politikacılar ve devlet yetkilileri, bakanlar, üniversite öğrencilerinin yaşam alanlarına dahil oluyor. Avukatlar, sekreterler, hizmetliler istihdam ediyor... otorite kullanmaya, emir vermeye ve yönetmeye alışıyor. Hiyerarşik ilişkileri vazgeçilmez sayıyor...Maden ocağının her türlü risk ve zorluğundan uzak bir sosyal çevrede yaşamaya başlıyor... Ve içinden çıktığı sosyal çevreye yabancılaşıyor... Burjuvalaşıyor, belirli bir eşik aşıldığında da artık burjuva sınıfına mensup biri olup-çıkıyor... Lâkin retorik değişmiyor... “*İşçi sınıfının yüksek çıkarları vurgusu*” eksik olmuyor... Velhasıl örgüt bürokratlaşıyor, yozlaşıyor ve başlangıçtaki amaca yabancılaşıyor... Zaten sistemi değiştirmek gibi uzun erimli bir amaç için oluşturulmuş bir örgütün zaman içinde “kendisi için örgüt haline gelmesi” büyük bir olasılıktır. Ve belirli bir sınırdan sonra örgütü yaşatmanın bizzat kendisi bir amaç haline geliyor... İşte “örgüt paradoksu” dediğim bu. Örgütün, varlık nede- nine yabancılaşması durumu...

GZ: Tuhaf olan, bizde bir kısım solun, Türkiye’nin resmi tarihini sorgulamaya girişirken (ki bu olumlu bir şeydir), solun kendi resmi tarihine toz kondurmak istememesidir. Üstelik bu tutum, birkaç sol örgütle de kısıtlı değildir. Stalinist olmayanlar bile bu konuda bir hayli tutuk. Sanki bu resmi tarihi irdelerlerse bütün temellerini kaybedeceklermiş gibi bir ruh hali içindeler. Dolayısıyla resmi sol tarihinin üzerine bir kapanma söz konusu. Aman dokunmayın, yoksa

biteriz. Eğer senin varlık sebebin bu tarihe veya bu tarihin yalanları ve efsaneleleri ise zaten bitmişsindir aslında. Böyle yaparak kendi bitişini ilan ediyorsun. Oysa hiçbir şey kutsal değil. Üstelik böyle yaparak o tarihteki olumlu şeylerden yararlanmayı da önlemiş oluyorsun. Çünkü var, olmaz olur mu? Bir sürü olumlu şey var. Girsene içine, olumsuz eleştirip olumluyu ortaya çıkartsana. Bir din mi bu?

Bu nereden geliyor? Stalinist gelenekle izah etmek için epey kolayına kaçmak olur. Bence sorun yine senin işaret ettiğin *örgüt paradoksunda*. Devrimi kitlelerin değil de örgütün yapacağına inandıklarından, örgütün temelini oluşturan tarihi irdelemenin örgütün temellerini yıpratacağını düşünüyorlar. Oysa hiç de yıpratmaz, eğer düzgün, devrimci, kendine güvenen bir tutum alırsan. Kaldı ki, yıpratma ne olur? Demek ki, örgütü yanlış bir şeyin üzerine inşa etmişsin. Kumdan bir tepenin üzerine inşa ettiğin o örgüt en ufak bir sarsıntıda zaten yıkılacak. İşte koyu muhafazakârlığın temeli.

Oysa devrimcilik, salt bir düzeni yıkmaya kalkışmakla kısıtlanamaz. Devrimcilik, aynı kararlılıkla kendini de irdelemeyi, yanlışların üzerine kararlılıkla gitmeyi gerektirir. Lenin döneminde bu vardı. Her ne kadar, senin belirttiğin gibi, Bolşevikler sırf iktidarda tutunmak uğruna toplumdaki özgürlükleri ilga etmek gibi korkunç (ve devrimi bitiren) bir hata içine girmişlerse de parti içi demokrasi bir süre daha devam edebildi. Bizzat Lenin kaç kez “hata ettik, girdiğimiz bu yol yanlıştı, haydi dön geri ediyoruz” diyebilmiştir. Ama o Lenin olduğu için bunu diyebilirdi, lider olarak büyük bir özgüvene sahipti. Bununla birlikte, Bolşevik partisinin içinde önemli teorisyenler, şahsiyetler de vardı, birbirleriyle kıyasıya tartışmaktan, farklı farklı tezlerini ortaya sürmekten kaçınmazlardı. Giderek bu da sönümlendi elbette ama tarihe korumacı bir biçimde bile bakılsa en azından bunların görülmesi gerekir.

Belirttiğin nokta çok önemli. Toplumda özgürlükleri, ne gerekçeyle olursa olsun ilga etmek devrimin hayat damarlarını kesmekle aynı şeydir, kesin bu. Bir tek parti merkez komitesi konuşacak, bir

tek o ne yapılması gerektiğini vazedecek, geri kalanlar, toplumun büyük çoğunluğu da hiç düşünmeden, tartışmadan, neyin doğru yanlış olduğunu irdelemeden yukardan gelen bu emirlere uya-
cak. Mümkün mü böyle bir devrim? Böyle bir devrimin mümkün olmamasını bırak bir yana, o emirlerin gerçekten hayata geçmesi mümkün mü? Konuşmanın, düşünmenin kısıtlandığı yerde sadece kapıkulluğu ortaya çıkar ve toplumun en müptezel unsurları böyle bir ortamda en büyük inisiyatifi kazanır. Kısacası, devrimi bitirmek istiyorsa: insanları korkut, bastır, parti emirlerini sorgulamasız uygulamaya zorla. Daha başka bir şey yapmaya gerek yok. Ne beyaz tehlikesi, ne karşıdevrimci casusluk faaliyetleri, ne dış müdahale, ne emperyalist abluka devrimi bitirebilirdi; nitekim biteremedi de. Devrimi bitirenler, devrimin canlı organizmalarını kesip atan, Sovyetleri içi boş bir kabuk haline getirenler, devrim için canını veren işçilere, bahriyelilere, köylülere, bir devrim yapmaya cesaret eden halk kitlelerine değil, eski Çarlık düzeninden devraldıkları polis kadrolarına Bolşevizm adına her türlü pisliği yapabilecek dogmatik kapıkullarını ekleyerek kurulmuş Çeka'lara, GPU'lara, NKVD'lere güvenenler olmuştur.

Şimdi de, bu örgüt paradoksuyla monolitik örgüt anlayışı arasındaki bağlantıya değinelim biraz diyorum. Kendine, kendi varlık nedenine yabancılaşan örgüt, hemen ilk adım olarak kendi içindeki farklı sesleri de bastırmaya girişmedi mi, girişmez mi?

FB: “Nasıl bir örgüt istiyoruz?” sorusu, “Nasıl bir toplum düzeni istiyoruz, nasıl bir toplumda yaşamak istiyoruz?” sorusundan bağımsız değil. Bu sorulardan biri sorulunca, diğersinin akla gelmesi gerekir. Biri diğersini imâ etmek durumunda. Soru bu şekilde sorulduğunda, durumu biraz daha net görme olasılığı artar. Oysa bu güne kadar geçerli genel yaklaşım az-çok şöyleydi: “ Bir örgüt kurulacak ve iktidar alınacak...” Mesele böyle anlaşıncı, örgüt bir araç olmaktan çıkıp, bizzat kendisi bir amaç durumuna geliyor. Tabii bu tür bir anlayış, daha önce söylediğimiz gibi “devrim nedir?” sorusunun savsaklanmasına neden oluyor veya aynı anlama gelmek üzere dev-

rimin neyin yolunu açacağı sorusu gündemden düşüyor. Bu durum aynı zamanda neden bir örgüt fetişizmi yaratıldığını da açıklıyor. Örgütü kim neden bir fetiş haline getiriyor? Kim neden yüceltiyor? Bu işi, varlıkları örgütün varlığına borçlu olanlar yapıyor. Batı dillerinde *permanents* denilen profesyoneller kendi konumlarını meşrulaştırıp-garantiye almak için, örgütü fetişleştiriyorlar. “Benim örgütüm her zaman haklıdır, benim örgütümün yaptığı her şey doğrudur, o halde tartışmadan muaftır...” biçiminde bir anlayış yerleşiyor. Bu örgüt içinde bireyin varlığının yadsınması, bir tür “hammadde” mertebesine indirgenmesi demeye gelir. Aslında fetişleştirilen örgüt değil, örgüt bürokrasileri, örgütün profesyonellerinin konumu, statüsü ve iktidarındır... Her ne surette olursa olsun devrimci bir örgüte “profesyonelliği” sokmak devrime elveda demektir. Profesyonelliğe ancak istisnai olarak baş vurulması gerekir. Böyle bir örgüt devrim yapamaz ama devrimden sonra *parti-devlete* dönüşme iltimali çok yüksektir. O zaman yapılacak iş, olabildiğince profesyonelliğin yerine rotasyonu ikâme etmek olabilir. Örgüte insanlar gönüllü olarak katıldıklarına göre, rotasyon yöntemiyle örgütsel faaliyetlere de pekâla katılabilirler. Böyle bir uygulama yöneten-yönetilen, buyuran-buyurulan ikiliğini büyük ölçüde ortadan kaldırabilir. İlke şöyle formüle edilebilir: “*Her parti üyesi her türlü parti faaliyetini ifâ etmek hak ve yükümlülüğüne sahiptir. Görev dağılımı gönüllülük ve rotasyon esası dahilinde yapılır...*” Partide elbette karizmatik şahsiyetler olur/olabilir ama burjuva partilerindeki gibi *karizmaya* dayalı bir yapı ve işleyiş sosyalist/ komünist toplumu hedefleyen bir örgütün itibar etmesi gereken bir şey olmamalıdır. Profesyonelliğe karşı çıktığında cevap hazır: “Sen profesyonelliği yanlış anlıyorsun!” oluyor... Örgüt içi “iktidarı” elinde tutanlar, “neyin nasıl yapılacağını bilenler” değil mi profesyoneller? Elbette bunların mutlaka geçimlerini örgütten sağlamaları gerekmiyor ama ekseri örgütten sağlıyorlar ve demokratik tartışmaları engelliyorlar.

Parti'nin önemi abartılınca ve her örgüt devrimi kendisinin, sadece kendisinin yapacağına inandığı koşullarda, benzer örgütler

arasındaki rekâbet de patalojik bir hâl alıyor. Tabii bu tür sapmalar ve anlayışların temelinde de Sovyet deneyimi, Bolşevik parti ve Komintern pratiği yatıyor. Komintern'in "evrensel" olduğu tevatür edilen bir örgüt modeli vardı. Tüm komünist partiler, dünyanın neresinde olursa olsun o modele göre örgütlenmek durumundaydı ve örgüt bir fetiş mertebesine yükseltilmişti. Bu saçma bir anlayıştı ve daha baştan sosyalizm/komünizm perspektifine yabancılaşmış bir dizi örgütün kurulması/ kurdurulmasıyla sonuçlandı. Bu, olmayacak duaya âmin demek gibi bir şeydi... Bir çokuluslu şirketin şubeleri gibi devrimci parti kurulur muydu? O toplumun gerçekliğine daha baştan yabancılaşmış bir örgüt şeylerin seyri üzerinde ne kadar etkili olabilirdi? Sonucun tam bir hüsrana olması kaçınılmazdı... Komintern geleneğiyle radikal bir hesaplaşmayı başaramayan hiçbir sol örgütün hayırlı bir şey başarması mümkün değildir.

Önemli bir husus da parti içi, örgüt içi demokrasinin vazgeçilmezliği meselesidir. Kendisi demokratik bir işleyişi özümleyip, içine sindirip, bir varoluş ilkesine dönüştüremeyen hiçbir örgüt "devrimcilik" iddiasında bulunamaz. Genel olarak sol örgütler demokrasinin hayâtî önemini kavramanın hep uzağında kaldılar. Anti-demokratik bir örgüt, demokratik/sosyalist bir topluma giden yolu aralayabilir mi, o yönde etkili olabilir mi? Eline ilk fırsat geçtiğinde anti-demokratik, baskıcı bir rejim kurmaya yeltenmez mi? Devrimi dejenere edip "tuhaf bir otokrasiye" dönüştürmez mi? Örgütlerin yönetici kesimlerinin demokrasiden neden nefret ettiklerini anlamak zor değil. Zira varlıklarını demokrasi yokluğuna borçlular da ondan. Etrafına bak anlarsın... 40 yıl boyunca örgüt yöneticisi olanlar var... El insaf denecektir. Osmanlı İmparatorluğunda bile padişahların tahtta kalma [aritmetik] ortalaması 17 yıl 3 ay... Bu adamlar ne menem bulunmaz hint kumaşları ki, 40 yıl bir örgütün tepesinde kalıyorlar! Tabii demokrasiyi küçümsemenin mâzeretini de bulmuşlar... Demokrasi burjuva demokrasisi denilip, küçümseniyor, lânetleniyor. Burjuvazi demokrasiyi kendi iktidarı ve sınıfsal çıkarı için araçlaştırıyor, dejenere ediyor, insanları aldatmanın ve

oyalamanın bir aracına dönüştürdü diye demokrasiye elveda demek mi gerekiyor... Tam tersine, burjuva düzenini, sınıflı toplumu aşma perspektifine sahip bir sosyalist/komünist/devrimci örgüt için demokrasi soluduğumuz hava, içtiğimiz su, yediğimiz ekmek kadar vazgeçilmezdir... Sizin sosyalist-komünist toplum dediğiniz son tahlilde üç ayak üstünde oturması gereken bir sistem olması gerekmiyor mu: sosyal eşiklik, demokrasi ve doğayla uyum... Burjuvazinin çıkarı demokrasinin engellenmesini, sosyalist/komünist proje sahiplerinin yararı da demokrasinin gerçekleştirilmesini gerektirmiyor mu? Aksi halde adı ne olursa olsun söz konusu olan burjuva bir örgüt olabilir ve o tür örgütlerin toplumu "farklı" bir yere taşıması mümkün değildir. Söylemek istediğimi özetlemek gerekirse, geçmiş deneyler muvacehesinde örgüt sorununu ikircikli olmayan bir tarzda tartışmak ve gereğini yapmak gerekiyor. Eğer soruyu soracak yüксеklığe çıkmışsan, bu, cevaba yaklaştığın anlamına da gelir... Amaca uygun örgütler oluşturmak bizim irademizi aşan bir şey olmadığına göre...

GZ: Kırk yıldır değişmeyen liderler... Bunun, örneğin Kuzey Kore'de en son sınırına vardığını görüyoruz. Bir nevi padişahlık düzeni. Baba ölünce yerine oğul geçiyor, o ölünce de onun oğlu. Demek artık örgüt fetişizmi kalıtım fetişizmine dönüşmüş. Belki bu Kore'de kültürel bir şeydir bu ama bizimkiler de utanmasalar bunu yaparlar, eminim. Artık bu, işin iyice absurd noktaya vardığını gösteriyor. Bunları da görecekmışiz. Herhalde Marx dirilip durumu görse hemen bir kere daha ölürdü, adına yapılan saçmalıkları görünce.

Söylediklerine tamamen katılıyorum ama bu tür örgütlerin yaratılmasında, şeflerin yanısıra, bu tür örgütlere katılan devrimci radikallerin de günahı az değil. Lider tapıncı sadece yukardan yaratılmıyor. En alttaki üyenin de bu işte dahil var. Otoriter-merkeziyetçi anlayışlar toplumun en küçük hücrelerinin içine sızmış. Örneğin, insanlar inisiyatifi hemen "çok bilenlere" bırakma eğiliminde. Rotasyon yapsan bile bunun gereğince işlemediğini görebiliyoruz.

Rotasyonla görev alanların içinde aktif olanlar hemen inisiyatifi ele geçirebiliyorlar. Diğerleri gönüllü olarak kenara çekiliyor ve nasılsa işi götüren birileri var diye sorumluluğunu yerine getirmiyor. O zaman da ortaya “invisible” (görünmez) yönetimler çıkıyor. Üstelik bu görünmez yönetimlerden hesap sormak da bir hayli zor, çünkü görünürde herkes eşit ama bazıları daha çok eşit.

Gönüllülük esasına dayalı, özyönetimsel, özinişiatifli örgütler gerçekten işletilebilirse ortaya harikalar yaratan bir örgüt çıkacağını düşünüyorum ama insanlar henüz bu noktada değil. Belki de eski merkeziyetçi örgütsel anlayışlar içimize işlemiş. Bu durumda yapılması gereken iki şey var: Birincisi, eski merkeziyetçi, anti-demokratik, monolitik örgüt anlayışını net bir şekilde eleştirmek; ikincisi ise, yeni ve alternatif örgüt anlayışını en ayrıntılı bir şekilde ortaya koyup bu örgütün özünü oluşturan devrimci insanların özinişiatifi gerçekten özümsemeleri için esaslı bir kültür devrimi gerçekleştirmek.

Devrimcilik genelde lafta kalıyor. Sol kitlemiz, komünistlerimiz ve anarşistlerimiz özünde son derece muhafazakâr. Hakim düzenle mücadele etmek istiyorlar ama kendi zaaflarıyla mücadelede isteksizler. O zaman hakim düzenle de mücadele edemiyorlar. Örgüt anlayışını sorgulamayı bırakın, yanlışlanmış teorik temelleri sorgulamaya da yanaşmıyorlar. Aslında bu, tam anlamıyla konformist bir tutumdan kaynaklanıyor. Çünkü sorgulamak rahat kaçırır, huzursuz eder insanı. Şimdi ne gerek var bütün bunlara, şurada geçinip gidiyoruz işte. Bugünkü sol örgütleri şöyle bir gözden geçirelim. Hiçbirinde var mı bir kıpırdanma? Kendi örgütlerinin teorik temeli yerlerde sürüklendiği halde var mı bunlar üzerinde bir tartışma? Örgüt ilk orijinal çıkışından fersah fersah uzaklaştığı halde var mı bu konuda bir gözden geçirme önerisi? Örgütün geçmişi yıkıntılarla dolu olduğu halde var mı bir değerlendirme çabası? Bunların hiçbirisi yok. Çünkü eğer böyle şeylere girişirlerse örgütlerinin temelini yıkılacağını düşünüyorlar. Diyelim ki yıkılsın. Neden korkuyorsun ki? Eğer yanlışsa, bırak yıkılsın. Evet anlaşılıyor, senin dediğin gibi

bunlar bu işin rantını yiyorlar, mirasyedi bunlar. Devrimci falan de-ğiller aslında.

Evet, aşağıdan gerçek bir kültür devrimi gerekiyor. Bu yıkıntıyı başka hiçbir şey süpürüp atamaz. Çağımız, bütün sol ve devrimci hareket çapında bir “devrimci baharı”, aşağıdan bir kültür devrimi olmalıdır. O zaman o mirasyediler, o ömür boyu liderler, o muhafazakâr, sahte devrimci liderler kaçacak delik arayacaklardır; işte o zaman gerçekten devrimci örgütlerin yaratılması için koşullar oluşmuş olacaktır.

FB: Marx, Paris Komünü’yle ilgili bir yazıda, sol ve işçi örgütlerindeki yozlaşmaya karşı üç önlem önermişti: 1. Profesyonellerin [permanents] kalifiye bir işçiden daha yüksek ücret almaması; 2. Örgütsel görevlere getirilenlerin rotasyonla yenilenmesi, iki seferden çok seçilmeme gibi; ve 3. Seçilenlerin gerektiğinde her an geri çağrılabilmesi, yani görevden alınabilmesi... Senin de söylediğin gibi bu gün bu üç önlem etkin bir biçimde uygulanabilse bile bürokratik yozlaşmaya karşı etkili olmanın uzağında. Sendikada profesyonel çalışana ortalama ücreti ödemek bir çözüm değil, çünkü reel geliri artırmanın sayısız yolu var... Sendika yönetiminin örgüt kaynağını kullanma konusunda geniş bir hareket serbestisi var. Şu anda ortalama bir sendika yöneticisinin toplam kazancı bir asgari ücretlinin 20 katına kadar çıkabiliyor... En yüksek devlet bürokratından bile daha yüksek gelire sahipler... Bu adamların hâlâ işçi sınıfıyla, onun sorunlarıyla ilgili olduğunu düşünen var mı? Aslında sendika bürokrasileri tartışmasız burjuvaziye mensuplar... Dolayısıyla bu önlemin göstermelik olarak uygulanmasının bir kıymet-i harbiyesi yok. Rotasyon da o kadar etkili değil... Eninde sonunda örgütler reel olarak aynı kişiler tarafından yönetiliyor... Doğrudan müdahil olmadığında, “bir bilen” olarak sürece dahil oluyorlar... Seçilenlerin geri çağrılmasına gelince, bunun pratikte uygulaması yok gibi...

O zaman bu işin içinden nasıl çıkılabilir? Şunu söyleyebiliriz ki, bir takım örgütsel ilkeleri vâzetmek ve onları uyguluyormuş gibi

yapmakla bürokratik yozlaşmanın üstesinden gelmek mümkün de-
 ğilse de, en azından bunun yürümediğini tespit etmek önemli. Yâni
 işe sorunu tespit ederek başlamak önemli. O zaman hiyerarşik ol-
 mayan bir işleyiş modeli nasıl olabilir sorusunu sormak mümkün
 olabilir... Bence iki şey yapılabilir: Birincisi, örgütte doğrudan de-
 mokrasiyi esas alan, sürece örgütün tüm üyelerini dahil edecek bir
 yöntem geliştirmek olabilir. Ama bunun için her bir bireyin gerçek
 anlamda yurttaş bilincine sahip olması gerekir. Tabii bu delegasyon
 sistemini bütünüyle dışlamayı gerektirmez ama delegasyona istis-
 nai ve sınırlı durumlarda baş vurmak kaydıyla... Olabildiğince her
 karara herkesi dahil etmek. Yönetici olanla olmayan ayrımını silik-
 leştirmek... Fransızca’da bizdeki yurttaş kelimesinin karşılığı olan
citoyen, sitenin yâni devletin [kamunun densin] sorunlarıyla, başka
 türlü söylersek politikayla ilgilenen, kamusal soranlarla ilgili olan
 anlamındadır... Bizde insanlar apartıman yönetimine bile ilgi duy-
 muyorlar... Sahip oldukları bilinç, yurttaş bilincinden çok bir tür,
sığıntı, mülteci veya misafir bilincinin ortalaması gibi bir şey... O
 zaman tabii burjuva politikacılarının istedikleri gibi at oynatmala-
 rı mümkün hale geliyor... Böyle bir kültür üzerine inşa edilen sol
 örgütler de aynı şeyi başka bir dil ve retorik kullanarak yapıyor-
 lar... İnsanların politik-kamusal sorunlara ilgisi ekseri “uzaktan bir
 ilgi” ve kendilerini sürecin dışında görüyorlar... Bu durum bir tek
 devrim öncesi ve devrim anında değişebilir... Doğrusu bir kültür
 devrimi gerekiyor. İnsanın kendine, topluma, doğaya, yaşamın anla-
 mına dair farklı bir bilince ulaşması anlamında... Ama o zamanlar-
 da değişebilmesi için bile şimdiden bir şeyler yapmak gerekiyor...
 İdeolojik mücadeleyi büyütmek gerekiyor, ideolojik köleliği teşhir
 etmek gerekiyor... Gerçekten demokratik-eşitlikçi-dayanışmacı,
 kardeşliği esas alan bir toplum düzeni için mücadele eden bir örgü-
 tün, bunu önce kendi bünyesinde, kendi iç işleyişinde gerçekleştiri-
 mesi gerekmez mi? Aksi halde bir inandırıcılığı da bir işlevselliği de
 olması mümkün değildir... Farklı “bir şey” yapma iddiasında olan-
 ların “farklı” olduklarını, kelimenin gerçek anlamında “radikal” ol-

duklarını kanıtlamaları gerekir... Uzun lâfın kısası, örgüt sorununa dair bir tartışma açmak mümkün olmadığına göre...

Bir de tabii disiplin meselesi var, disiplin illâ bir dış zorlayıcılığa mı dayanmak zorunda. Ben iyi ve güzel şeylerin zorlayıcı bir “dış disiplin” sonucu değil, “iç disiplinin”, “öz disiplinin” sonucu olduğunu düşünüyorum. Uzağa gitmeye gerek yok, seni ve beni ve bizim gibi başka insanları yaptıklarımızı yapmaya zorlayan bir “dış disiplin” bir “dış zorlayıcılık” yok ama yaptıklarımızı büyük bir heves ve zevkle yapıyoruz... Demek ki, geçerli durumun dışında “başka türlü yapmak” pekâlâ mümkün... İstersen biraz örgüt disiplini sorunu üzerinde duralım. Bu konuda neler söylemek istersin?

GZ: *Devrimi Yeniden Düşünmek-I'*de de sen bu konudan söz etmiştin aslında, kendi çalışma tarzından örnek vererek. Senin de yer aldığın, 1965 yılındaki *Dönüşüm* olaylarına nasıl katıldığını düşünüyorum da... TİP'e gider gelirdim ama aslında doğrudan bir disiplin bağım yoktu, üye de değildim. Bir gün Kızılay'da dolaşırken benim gibi gençlerin Sergen pastanesinin Kızılay'a bakan aralığında solcu bir gazete sattıklarını gördüm. İçinde ne yazdığını bile bilmiyordum. Bozkurt rozetliler de kaldırımın öbür ucunda bir karşı saldırı ya da gösteri düzenlemekle meşgullerdi. “Bizimkiler”i yalnız bırakamazdım. Bu benim içimden gelen bir güdüydü. Hemen ben de *Dönüşüm* satanların arasında yerimi aldım. Bana ne bir emir veren oldu, ne de herhangi bir örgüt disiplini vardı üzerimde. Ama beni oraya sevkeden sorumluluk bilincimdi. 19 yaşında bir gençte de vardı bu bilinç ya da istersen güdü diyelim. Şimdi buradan, yıllarca sonra tanık olduğum bir başka olaya geçeyim. 1990'lı yıllardı. Londra'nın Haringey semtinde yürüyordum. İki örgüt sorumlusu bir genci kenara çekmiş sıkıştırıyorlardı. İster istemez kulak misafiri oldum. “Yürüyüşe neden gelmedin” diye soruyorlardı gence, o da hık mık edip duruyordu, bazı gerekçeler bulmaya çalıştığı belliydi, “annem hastaydı” falan. Sorumlular (bunu laf gelişi söylüyorum elbette; aslında sorumsuzlar demek daha doğrudur), gence, eğer böyle davranmaya devam eder, yürüyüşlerden falan kaytarırsa örgütün olanaklarından yararlanamayacağını

ihhtar ediyorlardı. Buyrun işte, örgüt disiplini. Hangisi tercih edilir? Özdisiplin ve öz sorumluluk yoksa geri kalanı bir dayatma, hatta zorbalıktır. Efendim, çelik disiplinmiş. Sen insanları sorumluluk bilincinden yoksun bırak, hamura çevir, ondan sonra da çelik disiplinden söz et. Bunun adı çelik falan değil, bal gibi bürokratik disiplindir ve ordu disiplininden hiçbir farkı yoktur. Böyle dayatılan bir disiplin karşısında insanlar, bir askerden farksız bir şekilde, boyun eğmiş gibi gözüktürler, ilk fırsatta da kaçır giderler.

Aslında bu tür “öncü” örgütlerin derdi insanları mücadeleye sevk etmek falan da değil, onlar için önemli olan, insanları dayatmalar yoluyla etraflarında tutmak, en azından kendi hegemonyalarında kalmalarını sağlamaktır. Zaten artık bugün bu tür örgütler neredeyse tamamen mücadelenin kenarlarına sürülmüş durumdalar. Bugün şurda burda ellerinden geldiği kadar mücadele etmeye çalışan insanlar, bu örgütler kendilerini zorladığı için değil, gerçekten mücadele etmek istedikleri için gidiyorlar şuraya buraya, ya da bir şeyler yapıyorlarsa düzene teslim olmadıklarından, olmak istememelerindendir bu.

Marx’ın önlemleri, ilk elde, alelacele düşünülmüş şeyler. Senin de belirttiğin gibi, yaşananlar ve deneyimler çerçevesinde oldukça geçersizler. Dediğin doğru; devrim dönemleri her şeyin çehresini değiştiriyor, öyle dönemlerde en ilgisiz bir insan bile bir kahramana dönüşebiliyor ama oturup böyle bir devrim dönemini beklemek de elbette saçma bir şey.

Öyle sanıyorum ki, kültürümüzden de gelen bir şeyler var. Hani sık sık “memur zihniyeti” ya da tavrı denir ya, doğru bu. Memur, inisiyatifi daima amirinden bekler. Buna alışmış bir yapımız var. Daha aile içinde başlıyor bu inisiyatifsizlik. “Çoğunluk” filmi bunu o kadar güzel anlatıyor ki. Baba otoritesi, öğretmen otoritesi, müdür otoritesi vb. Böyle gidiyor. Otoriteye alışmış insan inisiyatif kullanmaktan allaha korkar gibi korkar. Bir tür konformizme de tekabül eder bu.

O halde bugün işe, bu kültürel öğeleri yıkan bir kültürel yenilenmeyle başlamak gerekiyor. Merkezler mümkün olduğunca devreden çıkarılmalı. Herkesin kendi çapında ve kendi bulunduğu yerde bir örgüt olduğunu kavrayacak bir pratik ortaya konmalı. Bilinmeyen bir yerlerde bir örgüt, her şeyi mükemmelen tasarlayan bir merkez yok. Örgüt de sensin, merkez de sensin. Harekete geç, sorun neyse ortaya koy. Birkaç arkadaşınla bir araya gel, işe bir yerinden giriş. Yukarlardan talimat bekleme. Örgütün diğer elemanlarına da örnek ol. Herkes senin gibi davranırsa inan ki, bu örgüt harikalar yaratır. Bürokratların, “her kafadan bir ses çıkmasın” uyarıları saçmadır. Keşke gerçek kafalar olsa da bunların her birinden bir ses çıksa. Keşke herkes kendi yeteneklerini serbestçe ortaya koyup bir yerlerde bir şeyler yapsa. Kısaca söyleyecek olursam, “örgüt disiplini” denen şey, toptan kısıtlayıcıdır. Tahrir Meydanı’nda yaralılara bakmak için çadır kuran doktorlar kimseden emir almadan yaptılar bunu. 1917 Şubat devriminden sonra derebeylik malikânelerine saldıran köylüler, fabrikaları işgal eden işçiler, cepheyi terk eden askerler de kimseden talimat almamışlardı, cephede ve cephe gerisinde örgütlenen birlerce komite tam bir özinişiyatın ürünüydü. Daha sonra uydurma SBKP tarihi kitaplarının, bütün bunların Bolşevik Partisi tarafından yapıldığına ilişkin söylenceleri tamamen mistifikasyondur.

Kavramların ortaya çıkışı, kullanım yoğunluğu ve harekete geçirici etkisiyle, mücadelenin seyri arasında birebir ilişki var. Ne zaman kitle hareketi yükselse, kavramlar da sahneye çıkıyor ve etkin birer araç haline geliyor. Mesela kolonyalizme karşı mücadelenin güçlü olmadığı dönemlerde, kolonyalizm ve anti-kolonyalizm kavramları da ortada yoktu. Ama XX. yüzyılın ilk on yıllarından itibaren kolonyalist statükoya karşı mücadele yükseldiğinde, kolonyalizm ve anti-kolonyalizm kavramları da sık kullanılır oldu. Bu durum, teorik/entellektüel üretimle pratik mücadelenin veya pratik politikanın diyaletik bütünlüğünü ifade ediyor. Mesela 1950'lerden sonra özellikle 1960'lı, 1970'li yıllarda emperyalizm ve anti-emperyalizm kavramları çok kullanılıyordu zira dünyada anti-emperyalist mücadele yükselmeye devam ediyordu.



ISBN:978-975-584-220-2

